

Studiestödet 2016

Innehåll

Sammanfattning	3
1 Inledning.....	10
1.1 Uppdraget	10
1.2 Faktaunderlag	10
1.3 Avgränsningar m.m.....	10
2 Studiestödssystemet i korthet	11
3 Övergripande utveckling	12
3.1 Antal studiestödstagare och låntagare	12
3.2 Utbetalningar och inbetalningar	13
4 Studiehjälp, lärlingsersättning och Rg-bidrag	17
4.1 Studiestöd till unga studerande på gymnasienivå	17
4.2 Studiehjälp för studier i Sverige	18
4.3 Studiehjälp för studier utomlands	27
4.4 Lärlingsersättning	29
4.5 Rg-bidrag.....	31
5 Studiemedel.....	33
5.1 Studiestöd till vuxna studerande	33
5.2 Antal studiemedelstagare och utbetalda belopp	33
5.3 Studiebidrag.....	46
5.4 Lån under studietiden.....	55
5.5 Inkomster under studietiden	66
5.6 Studieekonomi och studiemedlens betydelse för rekryteringen till studier	69
5.7 Ålder och åldersgränser	74
5.8 Tid med studiemedel	77
5.9 Studieresultat	81
5.10 Studiemedel vid sjukdom, vård av barn eller närstående	84
6 Studiestöd till utländska medborgare	87
6.1 Utländska medborgares rätt till studiestöd	87
6.2 Utländska medborgare med svenskt studiestöd	87
6.3 Prövning av rätten till svenskt studiestöd.....	91
7 Återkrav.....	99
7.1 Studiestöd som betalas ut felaktigt	99
7.2 Antal återkrav och utestående fordran	99
7.3 Orsaker till återkrav	102
7.4 Betalning av återkrav	104
8 Återbetalning.....	106
8.1 Tre lånetyper.....	106
8.2 Trygghetsregler för nedsättning och avskrivning av lån	106
8.3 Låntagare och fordran	107
8.4 Debitering och inbetalning	111
8.5 Återbetalningsskyldiga låntagares inkomster.....	117
8.6 Nedsatta årsbelopp.....	119
8.7 Avskrivning av lån	121
8.8 Osäkra fordringar.....	123
8.9 Låntagare med betalningssvårigheter	126
8.10 Låntagare bosatta utomlands	128
8.11 Saknade adresser	132
8.12 Ränteutveckling	133
Referenser	135

Sammanfattning

Övergripande utveckling

Färre studerande med studiestöd

Under 2016 minskade både antalet studerande med studiehjälp och antalet studerande med studiemedel. Studiehjälp lämnades till 397 300 studerande och studiemedel till 470 900 studerande. Utbetalningarna av studiehjälp och studiemedel uppgick under 2016 till sammanlagt knappt 31 miljarder kronor, varav 14 miljarder utgjordes av bidrag och 17 miljarder av lån. Det utbetalda studiehjälpsbeloppet minskade något. Inom studiemedelssystemet minskade utbetalningarna av bidrag samtidigt som utbetalningarna av lån ökade.

Den 31 december 2016 hade 1 522 100 låntagare en studieskuld. Antalet låntagare har ökat med 15 400 personer sedan 2015. Låntagarna hade en utestående fordran på lån som uppgick till 213,3 miljarder kronor. Under 2016 var antalet återbetalningsskyldiga låntagare 1 306 800 personer. Låntagarnas inbetalningar uppgick till 13 miljarder kronor, vilket var en marginell minskning jämfört med 2015.

Studiehjälp

Liten minskning av antalet studerande med studiehjälp

Totalt fick 397 300 ungdomar studiestöd för gymnasiestudier i Sverige eller utomlands under 2016. Av dem hade 396 400 studiebidrag, 7 300 inackorderingstillägg och 24 800 extra tillägg. De totala utbetalningarna av studiehjälp uppgick till 3,3 miljarder kronor.

Lärlingsersättning betalades ut till 11 000 personer. Antalet studerande som fick Rg-bidrag uppgick till knappt 400 personer. Utbetalningarna av lärlingsersättning uppgick till 62 miljoner kronor och utbetalningarna av Rg-bidrag till 38 miljoner.

Antalet studerande i Sverige med studiebidrag minskade med 900 under året, vilket innebär att de senaste årens stora minskningar har avstannat. Att färre studerande får studiebidrag beror på att ungdomskullarna som studerar i gymnasieskolan har blivit mindre. Från och med 2017 beräknas antalet studerande öka igen.

Under 2016 hade 1 200 studerande studiehjälp för studier utomlands och av dessa hade 300 inackorderingstillägg. Under året betalades det totalt ut 12 miljoner kronor i studiehjälp för utlandsstudier.

Minskningen av inackorderingstillägget avtar

Under 2016 hade 7 000 studerande inackorderingstillägg för studier i Sverige. Det var 300 färre än året innan. Under året minskade utbetalningarna av inackorderingstillägg för studier i Sverige med 5 procent till 63 miljoner kronor. Därutöver hade 300 utlandsstuderande inackorderingstillägg.

Införandet av den nya gymnasieskolan höstterminen 2011 innebär att inackorderingstillägg från CSN kan ges vid färre utbildningar än tidigare. Under ett antal år har detta inneburit att färre studerande får inackorderingstillägg. De senaste årens minskning har nu avtagit eftersom de som nu studerar på gymnasiet påbörjade sin utbildning efter reformen 2011.

Fortsatt ökning av antalet studerande med extra tillägg

Antalet studerande som får extra tillägg ökade under 2016, trots att det totala antalet studerande med studiehjälp minskade. Under 2016 lämnades extra tillägg till 24 800 studerande, vilket är 11 procent fler än under 2015. Utbetalningarna av extra tillägg ökade med 8 procent till 146 miljoner kronor. De senare årens ökning har därmed fortsatt under 2016. Under de senaste sex åren har andelen som får extra tillägg fördubblats i förhållande till det totala antalet studerande som får studiehjälp. En viktig orsak till ökningen är det stora antalet ensamkommande flyktingbarn som har kommit till Sverige under de senaste åren.

Fler studerande får lärlingsersättning

Antalet studerande med lärlingsersättning har ökat alltsedan ersättningen infördes 2014. Under 2016 fick 11 000 studerande lärlingsersättning, vilket var en ökning med 1 400 personer jämfört med 2015. Under 2016 betalades 62 miljoner kronor ut i form av lärlingsersättning. Av dem som fick lärlingsersättning var 39 procent kvinnor och 61 procent män.

Studiemedel

Färre studerande med studiemedel

Under 2016 minskade antalet studerande med studiemedel med 5 000 personer och uppgick till 470 900. Antalet studerande blev färre på samtliga utbildningsnivåer. Mest minskade antalet studerande utomlands och antalet studerande på gymnasienivå i Sverige, med 5 respektive 4 procent. Antalet studiemedelstagare på eftergymnasial nivå minskade med 1 500 personer. Det är första gången sedan 2011 som antalet studerande på eftergymnasial nivå minskar. Trots minskningen ligger det totala antalet studerande med studiemedel på en historiskt sett hög nivå.

Utbetalningarna av lån ökar trots färre studerande

Trots att antalet studerande minskade under 2016, ökade det utbetalda beloppet för studiemedel med 77 miljoner kronor jämfört med 2015. Utbetalningarna av lån ökade med 253 miljoner kronor medan utbetalningarna i form av bidrag minskade med 176 miljoner kronor. De lägre bidragsutbetalningarna beror främst på färre studerande. Ökningen av utbetalt lån beror främst på ökade utbetalningar av merkostnadslån. Dessutom har studiemedelstagarnas benägenhet att ta lån ökat något.

Antalet studerande utomlands minskar från en hög nivå

Under 2016 fick 31 600 personer studiemedel för utlandsstudier. Det är en minskning med 1 600 personer eller 5 procent jämfört med 2015. En förklaring till utvecklingen är att antalet studerande i åldern 20–25 år, vilka ofta studerar utomlands, har minskat.

Av de utlandsstuderande studerade 3 000 personer på gymnasienivå och 28 900 på eftergymnasial nivå. Antalet ökade med 1 400 personer på gymnasienivå och minskade med 3 000 personer på eftergymnasial nivå. Dessa förändringar beror till stor del på att vissa förberedande språkkurser tidigare räknades som eftergymnasiala men nu klassificeras som gymnasiala.

De som bedriver studier på eftergymnasial nivå studerar oftast i USA och Storbritannien. De vanligaste studieländerna för de som studerar på gymnasial nivå är Spanien och Japan.

Oförändrad andel fick högre bidrag

Under 2016 fick 434 700 studerande studiemedel med generellt bidrag och 41 600 studerande fick studiemedel med högre bidrag. Det var 131 personer som fick det högre bidraget för studier utomlands. Antalet studerande med det högre bidraget minskade med 1 700 personer eller 4 procent, medan antalet med det generella bidraget minskade med 3 400 personer, vilket motsvarar en minskning med 1 procent.

Andelen studerande med högre bidrag var oförändrat 9 procent av samtliga studerande med studiemedel. Bland dem som studerar på grundskolenivå får 54 procent studiemedel med den högre bidragsnivån. Motsvarande andel bland studerande på gymnasienivå är 30 procent.

Under 2016 fick 33 500 personer det högre bidraget med anledning av att de saknade slutbetyg från grundskola, treårig gymnasieskola eller motsvarande. Alla som saknade slutbetyg och hade rätt till det högre bidraget beviljades detta. Det var dessutom 5 100 personer som fick det högre bidraget för att repetera på grundskolenivå. Precis som tidigare år var efterfrågan på det högre bidraget för repetitionsstudier på grundskolenivå större än anslagna medel och det var 1 400 studerande som beviljades det generella bidraget trots att de uppfyllde de formella villkoren för att beviljas det högre bidraget.

Antalet unga i åldern 20–24 år som fick det högre bidraget minskade med 190 personer och uppgick till 4 100. Trots att färre studerande i åldersgruppen fick högre bidrag, ökade antalet studerande med utbildningskontrakt från 38 personer under 2015 till 960 personer 2016.

Under 2016 fick 400 personer det högre bidraget för kompletterande pedagogisk utbildning. Det är en ökning med 225 personer jämfört med 2015.

Mycket hög andel kvinnor som får tilläggsbidrag för barn

Under 2016 fick 81 750 studerande med studiemedel även tilläggsbidrag för barn. Det var en marginell minskning jämfört med 2015. Av dem som studerade på eftergymnasial nivå under 2016 hade 13 procent tilläggsbidrag. Motsvarande andelar på gymnasie- och grundskolenivå var 27 respektive 50 procent. Under 2016 var 80 procent av dem som fick tilläggsbidrag kvinnor. Könsfördelningen bland dem som får tilläggsbidrag är således mycket ojämn, vilket den har varit under hela den tid som tilläggsbidraget har funnits.

Lånebenägenheten ökar

Av alla som studerade med studiemedel under 2016 valde 329 900 personer att ta studiemedlens lånedel, vilket innebär att 70 procent av studiemedelstagarna tar lån, en ökning med knappt 1 procentenhet sedan 2015. Lånebenägenheten ökade därmed för femte året i rad. Ökningarna har dock varit relativt små. Förändringar i åldersstrukturen bland studiemedelstagarna bedöms vara en förklaring till att lånebenägenheten ökar.

Allt fler tar tilläggs lån

Under 2016 fick 28 000 studerande tilläggs lån. Antalet ökade med 3 500 personer vilket motsvarar en ökning med 14 procent. Ökningen beror främst på att antalet studerande äldre än 24 år har blivit fler och på att tilläggs lån nu även kan ges vid deltidsstudier och vid studier utomlands.

Ökade utbetalningar av merkostnadslån för undervisningsavgifter

Antalet studerande med merkostnadslån ökade under 2016 med 3 600 personer, vilket motsvarar en ökning med 13 procent. Under året tog 31 200 studerande merkostnadslån. Av de 1,4 miljarder kronor som betalades ut i merkostnadslån avsåg 1,2 miljarder lån till utlandsstuderande. Under året betalades det ut 837 miljoner kronor i merkostnadslån för undervisningsavgifter till studerande utomlands. Det är en ökning med 31 procent eller 197 miljoner kronor sedan 2015. Ökningen beror på de nya reglerna för merkostnadslån som infördes den 1 juli 2015 och som möjliggör ett mer flexibelt uttag av merkostnadslån för undervisningsavgifter.

Högre studieskulder för nya återbetalare

Den 1 januari 2017 blev 82 000 låntagare återbetalningsskyldiga för sina studielån. Skuldsättningen bland dem som blir återbetalningsskyldiga har ökat under flera år. Den genomsnittliga skulden för de nya återbetalningsskyldiga låntagarna uppgår nu till 152 300 kronor, vilket är en ökning med 11 200 kronor jämfört med dem som blev återbetalningsskyldiga i början av 2016. Högst genomsnittliga studieskulder har de som har studerat utomlands.

Att skuldbeloppen ökar beror främst på höjningarna av studiemedlens lånedel 2010, 2011 och 2015 samt på förändringen av lånebeloppen vid utlandsstudier. Dessa förändringar börjar nu synas i skuldsättningen för dem som blir återbetalningsskyldiga. Utvecklingen väntas fortsätta när allt fler av dem som fått högre utbetalningar av lån ska börja betala tillbaka.

Andelen som har studiemedel varierar mellan skolformer

Alla som studerar på en utbildning som ger rätt till studiemedel har inte studiemedel. Det kan bero på att de inte har behov av studiemedel för sin försörjning eller på att de inte har rätt till studiemedel. Andelen studerande med studiemedel varierade under det andra halvåret 2015 mellan 39 procent av samtliga studerande vid komvux och 83 procent av samtliga som studerar på en konst- och kulturutbildning. En anledning till att en låg andel av dem som studerar vid komvux har studiemedel är att många komvuxstuderande studerar på deltid. Av dem som studerar vid universitet och högskolor har 72 procent studiemedel och vid yrkeshögskolan är motsvarande andel 76 procent.

Studiestöd till utländska medborgare

Antalet utländska medborgare som får svenskt studiestöd ökar

Under 2016 fick 78 700 utländska medborgare studiestöd, vilket motsvarade 7 procent av samtliga som fick studiehjälp eller studiemedel under året. Antalet utländska medborgare som studerade med studiestöd ökade med 7 procent mellan 2015 och 2016. De senaste årens

migration till Sverige bedöms vara den viktigaste förklaringen till ökningen. Av de utländska medborgare som fick studiestöd hade 39 000 studiehjälp och 42 100 studiemedel. Antalet studiehjälpstagare ökade med 4 100 personer eller 12 procent jämfört med 2015 och antalet som hade studiemedel ökade med 1 700 personer eller 4 procent.

De flesta som ansöker om studiehjälp har rätt till svenskt studiestöd

Under 2016 prövades 29 100 utländska medborgares rätt till svenskt studiestöd, vilket var en ökning med 6 procent jämfört med 2015. Av dessa uppfyllde 88 procent eller 25 700 personer villkoren för rätt till svenskt studiestöd som utländska medborgare.

Antalet utländska medborgare som prövades för rätt till svenskt studiestöd och som ansökte om studiehjälp ökade mer än antalet som ansökte om studiemedel. Fortfarande är det ändå fler som ansöker om studiemedel. Av dem som ansökte om och uppfyllde villkoren för rätt till svenskt studiestöd under 2016 fick 12 000 studiehjälp och 13 800 studiemedel.

Återkrav

Höjt fribelopp medför färre återkrav

Studiemedel och studiehjälp som betalas ut felaktigt kan krävas tillbaka. Under 2016 fattade CSN 55 000 återkravsbeslut vilket var 6 700 färre än under 2015. I genomsnitt återkrävdes 7 300 kronor.

Minskningen av antalet återkravsbeslut beror på att fribeloppet för inkomst höjdes 2014. Under 2016 efterkontrollerades studiemedelstagarnas inkomster för studie- och inkomståret 2014. Antalet personer som fick återkrav i samband med efterkontrollen av inkomst minskade med 30 procent till 9 100 personer.

Återkravsfordran minskar marginellt

Den utestående fordran på återkrav uppgår till 1,2 miljarder kronor och minskade med 1 procent under 2016. Under året betalades det in återkravsskulder till ett belopp om 418 miljoner kronor.

Återbetalning av lån

Antalet låntagare och den totala fordran ökar

Antalet låntagare med en studieskuld ökade med 15 400 personer under 2016. Den 31 december 2016 fanns det 1 522 100 låntagare med en studieskuld, vilket är en rekordhög siffra. De senaste årens ökningar har varit förhållandevis stora, vilket beror på att antalet nya låntagare har varit fler än de låntagare som slutreglerat sina lån.

Den 31 december 2016 var den utestående fordran 213,3 miljarder kronor för de tre lånetyperna studiemedel, studielån och annuitetslån. Fordran ökade med 5,2 miljarder kronor under 2016, vilket motsvarar en ökning med 3 procent sedan 2015.

Ökad skuldsättning för låntagare med annuitetslån

Den 1 januari 2016 var den totalt genomsnittliga studieskulden 138 100 kronor, vilket är en ökning med 2 500 kronor. Skuldutvecklingen för de tre lånetyperna går i olika riktning. Genomsnittsskulden för låntagare med de båda äldre lånetyperna studielån och studiemedel har minskat under flera år och fortsatte att minska under 2016. Den genomsnittliga skulden för låntagare med annuitetslån ökade och uppgick till 133 800 kronor vid ingången av 2016.

Något förbättrad återbetalningsgrad

Den 1 januari 2016 var det 1 306 800 låntagare som var återbetalningsskyldiga, vilket motsvarar 87 procent av samtliga låntagare. För låntagare med annuitetslån debiterades i genomsnitt 8 597 kronor i årsbelopp.

Av årsbeloppen för 2016 betalade låntagarna under året in totalt 11,1 miljarder kronor. Det innebär att låntagarna betalade in totalt 91,6 procent av vad som debiterats för året vilket är en något högre andel än under 2015.

Utöver inbetalningar på årsbeloppen för 2016 betalar låntagarna på tidigare års årsbelopp och gör även förtida inbetalningar. De förtida inbetalningarna uppgick till 1 miljard kronor under 2016. De förtida inbetalningarna minskade med 134 miljoner kronor jämfört med 2015.

Färre fick nedsättning

Nedsättning kan bland annat beviljas om låntagaren har låg inkomst eller åter börjar studera med studiestöd. Under 2016 fick 163 300 låntagare nedsättning av sina årsbelopp. Det är en minskning med knappt 1 procent jämfört med 2015. Årsbeloppen sattes sammanlagt ned med 1,3 miljarder kronor vilket var något mer än under 2015.

Återgång till lägre nivå på avskrivningarna

Under 2015 ökade de avskrivna skulderna med anledning av att CSN i efterhand prövat äldre ärenden. Under 2016 återgick avskrivningarna till en lägre nivå och 45 400 personer fick sina skulder inom lånetyperna studiemedel, studielån och annuitetslån helt eller delvis avskrivna. Det avskrivna beloppet minskade med 49 miljoner kronor till 713 miljoner.

Annuitetslånet har lägst kreditrisk

Vid varje årsskifte beräknar CSN storleken av de osäkra fordringarna för samtliga lånetyper och återkrav. Enligt 2016 års beräkningar är 27,6 miljarder kronor av den utestående fordran osäker, vilket är en minskning med 900 miljoner kronor jämfört med 2015.

De beräknade osäkra fordringarna varierar mycket mellan de tre lånetyperna. För lånetypen studiemedel bedöms 42 procent av fordran vara osäker, för lånetypen studielån bedöms 29 procent vara osäker och för annuitetslånet bedöms 7 procent vara osäker. Detta innebär att det nuvarande annuitetslånet för närvarande har den klart lägsta risken för kreditförluster.

Färre låntagare med krav hos Kronofogdemyndigheten

Under 2016 överlämnades obetalda belopp för 95 400 låntagare till Kronofogdemyndigheten, vilket är en minskning med 1 900 personer jämfört med 2015. Samtidigt ökade de

överlämnade kravbeloppen med 128 miljoner kronor, vilket innebär en ökning med 15 procent. Ökningen av kravbeloppet beror bland annat på att påminnelseavgiften höjdes från 200 kronor till 450 kronor vid ingången av 2015.

Den 31 december 2016 hade 86 600 låntagare ett krav hos Kronofogdemyndigheten vilket motsvarar 6,6 procent av de återbetalningsskyldiga låntagarna. Både antalet och andelen låntagare med krav hos Kronofogdemyndigheten har minskat sedan 2015.

Utomlands bosatta låntagare betalar in låg men ökande andel

Under 2016 var 65 300 låntagare bosatta utomlands vilket var ett i stort sett oförändrat antal jämfört med 2015.

I december 2015 genomfördes en förändring i CSN:s uppföljningssystem avseende sättet att bedöma låntagarnas bosättning. Ändringen har bland annat fått till följd att tidigare års uppgifter över den andel av de debiterade beloppen som låntagarna betalar in, den så kallade återbetalningsgraden, har justerats. De nya siffrorna visar att återbetalningsgraden har ökat under ett antal år. Mellan 2015 och 2016 ökade återbetalningsgraden för låntagare som bor utomlands från 70,3 till 71,3 procent. Låntagare bosatta utomlands debiterades 656 miljoner kronor i årsbelopp för 2016 och betalade in 468 miljoner kronor av detta.

1 Inledning

1.1 Uppdraget

Enligt regleringsbrevet för budgetåret 2017 ska CSN lämna en rapport där myndigheten redogör för utvecklingen inom studiehjälp och studiemedel samt återbetalning. Långsiktiga och kortsiktiga förändringar som myndigheten bedömer vara väsentliga ska kommenteras och analyseras i rapporten.¹ Denna rapport är en redovisning av detta uppdrag.

1.2 Faktaunderlag

Innehållet i rapporten baseras huvudsakligen på registerdata. Det statistiska underlaget är ursprungligen hämtat från CSN:s system för handläggning av studiestöd och från myndighetens ekonomisystem. Till stora delar finns det material som använts för rapporten tillgängligt i CSN:s datalager ("data warehouse") för uppföljning och statistik.

För att tolka utvecklingen av studiestöden och återbetalningen av lån refererar CSN även till andra utredningar myndigheten har genomfört och till statistik och rapporter som har tagits fram av andra.

1.3 Avgränsningar m.m.

Denna rapport avser studiestödstagarna och studiestödet, samt låntagarna och återbetalningen av studielån under 2016.² Studerande med så kallad TUFF-ersättning³ omfattas inte. Samtliga beloppsuppgifter och regler som redogörs för avser 2016.

Administrationen av studiestöden behandlas inte i rapporten. För information om administrationen hänvisas till CSN:s årsredovisning.

De data som används avser i flertalet fall perioden 2012–2016. I vissa fall används längre tidsserier för att ge en bättre översikt över utvecklingen. I några fall används även kortare tidsserier, för att det saknas tillförlitliga äldre data eller för att enbart ge en översiktlig bild jämfört med föregående år.

De data som redovisas i rapporten kan i vissa fall skilja sig något från vad som presenterats i andra sammanhang, exempelvis i CSN:s årsredovisning. Det beror framför allt på att beslut om studiestöd kan ändras löpande, även efter årets slut. Uppgifter kan därför förändras beroende på när statistiken framställs.

I de siffror som redovisas i löptext i denna rapport förekommer det avrundningar.

¹ Regleringsbrev för budgetåret 2017 avseende Centrala studiestödsnämnden.

² I vissa fall blir redovisning av uppgifter fördelat per kalenderår missvisande. I en del fall förekommer det därför att statistik presenteras efter en annan tidsperiod, till exempel läsår.

³ Ersättning vid teckenspråksutbildning för föräldrar med barn som är beroende av teckenspråk för att kommunicera.

2 Studiestödssystemet i korthet

Studiestöd ges som bidrag eller lån och är avsett att finansiera de studerandes levnadsomkostnader under studietiden. Studiestödet ska verka rekryterande för både kvinnor och män och därmed bidra till ett högt deltagande i utbildning. Det ska utjämna skillnader mellan individer och grupper i befolkningen och i och med det bidra till ökad social rättvisa. Studiestödet ska även ha en god effekt på samhällsekonomin över tiden.⁴

De studiestöd som CSN administrerar och som omfattas av denna rapport är studiehjälp, kostnadsersättning till lärlingar, Rg-bidrag⁵ och studiemedel.⁶

Studiehjälp består av studiebidrag som lämnas till heltidsstuderande framför allt i gymnasieskolan, extra tillägg som kan lämnas till studerande från inkomstsvaga hushåll och inackorderingstillägg som kan lämnas till vissa studerande som måste bo inackorderade på studieorten.⁷ I anslutning till uppgifter om studiehjälp redovisar vi även uppgifter om kostnadsersättning till lärlingar. Denna ersättning infördes 2014 och ges till studerande inom gymnasial lärlingsutbildning om den studerande genomför minst hälften av utbildningen på en arbetsplats och om det finns ett så kallat utbildningskontrakt.⁸ Rg-bidrag lämnas för kostnader vid viss gymnasieutbildning för döva och hörselskadade studerande vid riksgymnasierna samt till svårt rörelsehindrade studerande i särskilt anpassad utbildning.

Studiemedel ges till vuxenstuderande på grundskole- och gymnasienivå samt till studerande på eftergymnasiala utbildningar. Studiemedlen består av en bidragsdel och en frivillig lånedel. Alla som uppfyller villkoren⁹ har rätt till studiemedel.

I vissa fall kan en studerande med studiemedel även få tilläggsbidrag, tillägglån och merkostnadslån. Tilläggsbidrag lämnas till studerande med barn, medan tillägglån kan lämnas till studerande som har haft en arbetsinkomst över en viss nivå kalenderåret närmast före studierna. Merkostnadslån kan lämnas för merkostnader som den studerande har i samband med sina studier, exempelvis för resor och undervisningsavgifter.

Studerande som har fått studiestöd felaktigt kan genom ett återkrav bli skyldig att betala tillbaka det som betalats ut för mycket.

De lån som ges vid studier ska återbetalas när studierna med studiemedel är avslutade. CSN administrerar återbetalningen av tre olika låntyper:

- studiemedel (lån tagna före 1989)
- studielån (lån tagna mellan den 1 januari 1989 och den 30 juni 2001), och
- annuitetslån (lån tagna efter den 30 juni 2001).

Det nuvarande annuitetslånet betalas normalt tillbaka på 25 år. Räntan på lånet beräknas som ett genomsnitt av statens upplåningskostnad under de senaste tre åren. Det finns trygghetsregler för de olika låntyperna som gör att en låntagare har möjlighet att få nedsättning av det årsbelopp som ska betalas eller i vissa fall skuldavskrivning.

⁴ Prop. 2016/17:1; Utbildningsutskottets betänkande 2016/17:UbU2.

⁵ Bidrag till vissa funktionshindrade elever i gymnasieskolan

⁶ Denna rapport omfattar inte TUFF-ersättning vid teckenspråksutbildning för föräldrar.

⁷ I studiehjälpen ingår även bidrag för dagliga resor till studerande som läser på en utbildning utomlands.

⁸ Lämnas enligt förordningen (2013:1121) om kostnadsersättning till elever i gymnasial lärlingsutbildning.

⁹ Villkoren för studiestöd regleras främst i studiestödslagen (1999:1395) och studiestödsförordningen (2000:655).

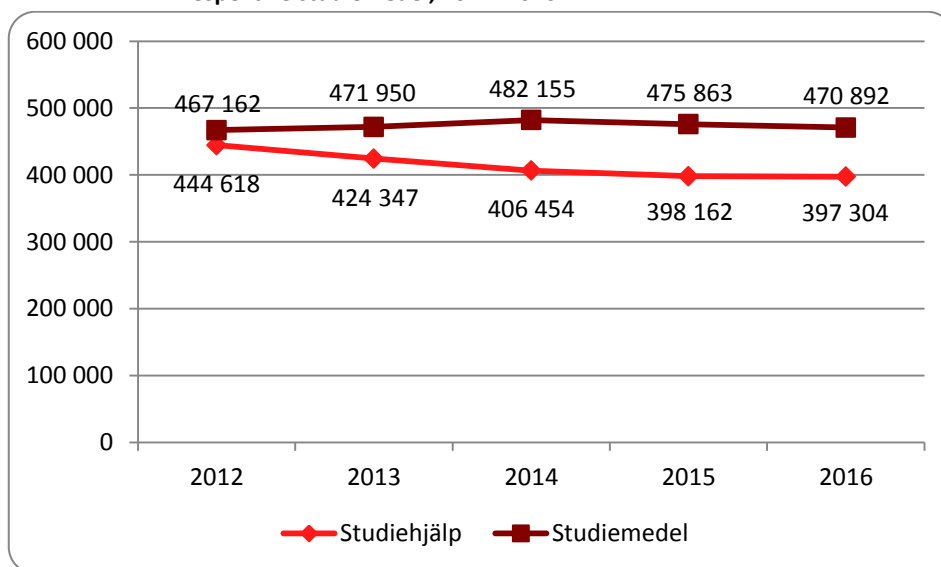
3 Övergripande utveckling

I detta kapitel presenteras utvecklingen av antalet studerande med studiestöd samt uppgifter om storleken på studiestödsutbetalningarna. Presentationen sker på en övergripande nivå. Uppgifterna beskrivs och förklaras mer ingående senare i rapporten. Även reglerna för de olika studiestöden och studielånen beskrivs mer utförligt i rapportens olika ämnesavsnitt.

3.1 Antal studiestödstagare och låntagare

Under 2016 minskade antalet studerande som fick studiehjälp för gymnasiestudier. Minskningen har pågått under flera år. Även antalet studerande med studiemedel blev färre. Antalet studerande med studiemedel har nu minskat två år i följd, men befinner sig fortfarande på en historiskt sett hög nivå.

Diagram 3.1 Antal studiestödstagare, fördelat på personer med studiehjälp¹ respektive studiemedel, 2012–2016

¹ Inklusive studerande med lärlingsersättning och Rg-bidrag.

Antalet studerande med studiehjälp, inklusive lärlingsersättning, har minskat under flera år och minskade med 900 personer under 2016. Minskningen beror på att antalet personer i den ålder som ger rätt till studiehjälp har blivit färre under en längre tid. Under 2016 har dock minskningen av ungdomskullarna börjat avta och antalet unga beräknas öka under 2017.

Antalet studerande med studiemedel var 5 000 färre under 2016 jämfört med 2015, vilket motsvarar en minskning med 1 procent. Antalet studiemedelstagare minskade på samtliga utbildningsnivåer och bland utlandsstuderande. Andelsmässigt var minskningen tydligast bland studiemedelstagare som studerade utomlands. Antalet studerande med utlandsstudiemedel minskade med 1 600 personer, vilket motsvarar knappt 5 procent.

Den 31 december 2016 hade 1 522 100 låntagare en studieskuld. Antalet låntagare har ökat med 15 400 personer sedan 2015 och ligger nu på den högsta nivån någonsin. Antalet återbetalningsskyldiga låntagare under 2016 var 1 306 800 personer, vilket innebär att 87 procent

av samtliga låntagare var återbetalningsskyldiga under året. Samtliga låntagare med de båda äldre lånetyperna var återbetalningsskyldiga.

3.2 Utbetalningar och inbetalningar

3.2.1 Samtliga ut- och inbetalningar

I tabellen redogörs för utbetalt studiestöd och inbetalda studielån och återkrav under 2015 och 2016.

Tabell 3.1 Utbetalt studiestöd och inbetalda studielån och återkrav, miljoner kronor, 2015 och 2016

		2015	2016
Utbetalningar av studiestöd	Studiehjälp ¹	3 324	3 323
	Studiemedel – bidrag ²	10 375	10 199
	Studiemedel – lån	17 217	17 470
	Summa utbetalt	30 916	30 992
Inbetalningar av studielån och återkrav ³	Studiemedel	527	411
	Studielån	5 527	5 155
	Annuitetslån	7 247	7 703
	Återkrav	446	419
	Summa inbetalt	13 747	13 687

¹ Uppgiften inkluderar lärlingsersättning, men inte utbetalningar för Rg-bidrag. Under 2016 betalades 38 miljoner kronor ut i Rg-bidrag.

² Exklusive pensionsavgifter.

³ Inklusivt ränta och avgifter. Beloppen inkluderar även förtida inbetalningar och inbetalningar på lån som sagts upp till omedelbar betalning. Inbetalningar som avser så kallade äldre lån och lån under skuldsanering ingår inte i sammanställningen.

Utbetalningarna av studiehjälp och studiemedel uppgick under 2016 till sammanlagt knappt 31 miljarder kronor, varav 14 miljarder utgjordes av bidrag och 17 miljarder av lån. Utbetalningarna ökade med 76 miljoner kronor.

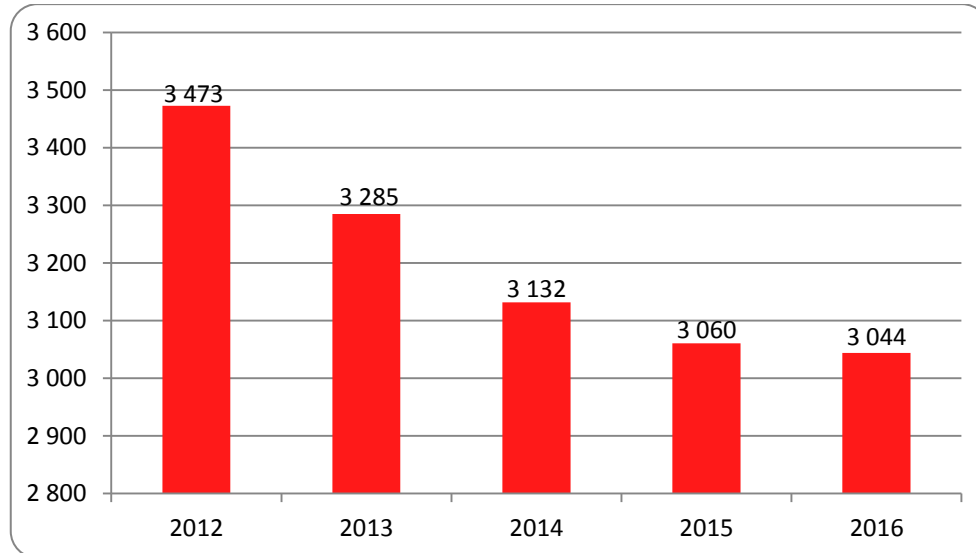
Under 2016 minskade det utbetalda studiehjälsbeloppet med 1 miljon kronor jämfört med 2015. Inom studiemedelssystemet minskade utbetalningarna av bidrag samtidigt som utbetalningarna av lån ökade. Utbetalningarna av bidrag minskade med 2 procent, vilket beror på att antalet studerande blev färre och på att prisbasbeloppet sänktes. Trots ett lägre antal studiemedelstagare ökade utbetalningarna av lån med knappt 2 procent, vilket främst förklaras av att utlandsstuderande kan låna högre belopp.

Inbetalningarna av lån och återkrav minskade med 60 miljoner kronor. Inbetalningarna av annuitetslån ökade med 456 miljoner kronor samtidigt som inbetalningarna minskade för de båda äldre lånetyperna. De minskade inbetalningarna för de båda äldre lånetyperna beror på att antalet låntagare är färre än tidigare. Även de senaste årens nedåtgående ränteutveckling påverkar inbetalningarnas storlek. Inbetalningarna av återkrav minskade något jämfört med föregående år. Detta beror på färre återkravsbeslut till följd av den höjda fribeloppsgränsen för inkomst inom studiemedelssystemet 2014.

3.2.2 Studiehjälp

Studiebidrag är den största stödformen inom studiehjälp. Utbetalningarna av studiebidrag är beroende av antalet elever som studerar på gymnasiet.

Diagram 3.2 Utbetalda studiebidrag, miljoner kronor, 2012–2016

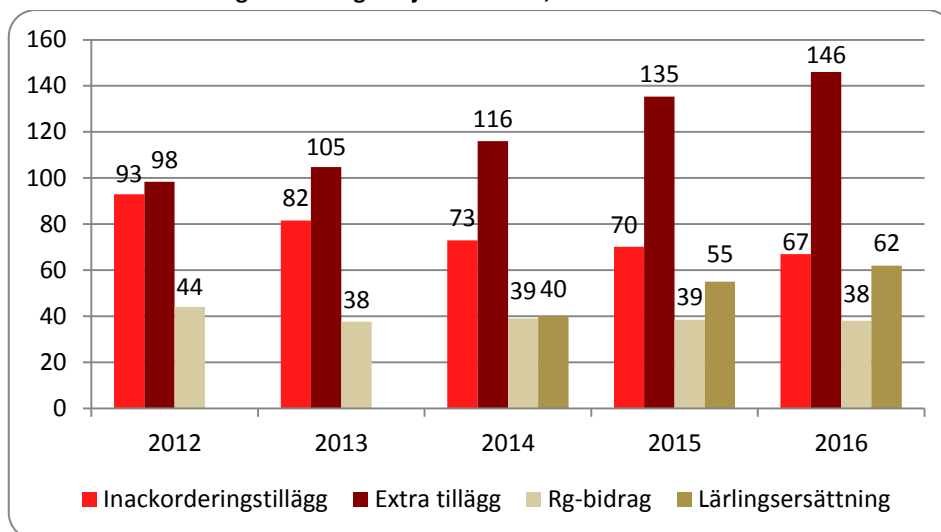

Under 2016 minskade antalet studerande med studiebidrag. Därmed minskade även utbetalningarna av studiebidrag med 16 miljoner kronor.

Antalet studerande som fick extra tillägg för studier i Sverige ökade under 2016, trots att det totala antalet studerande med studiehjälp minskade. Det beror på att fler studerande levde ensamma eller i familjer med mycket låga inkomster. Utbetalningarna av extra tillägg ökade med 8 procent till 146 miljoner kronor.

Utbetalningarna av inackorderingstillägg minskade med 5 procent till 67 miljoner kronor. Tidigare års minskningar av inackorderingstillägget har framför allt berott på förändringar inom gymnasieskolan som innebär att inackorderingstillägg inte kan beviljas till lika många studerande som tidigare. Minskningen har nu avtagit, vilket beror på att de allra flesta studerande som tidigare beviljats inackorderingstillägg enligt det äldre regelverket nu har slutfört sin utbildning.

Diagram 3.3 Utbetalningar av inackorderingstillägg, extra tillägg, Rg-bidrag och lärlingsersättning¹ miljoner kronor, 2012–2016

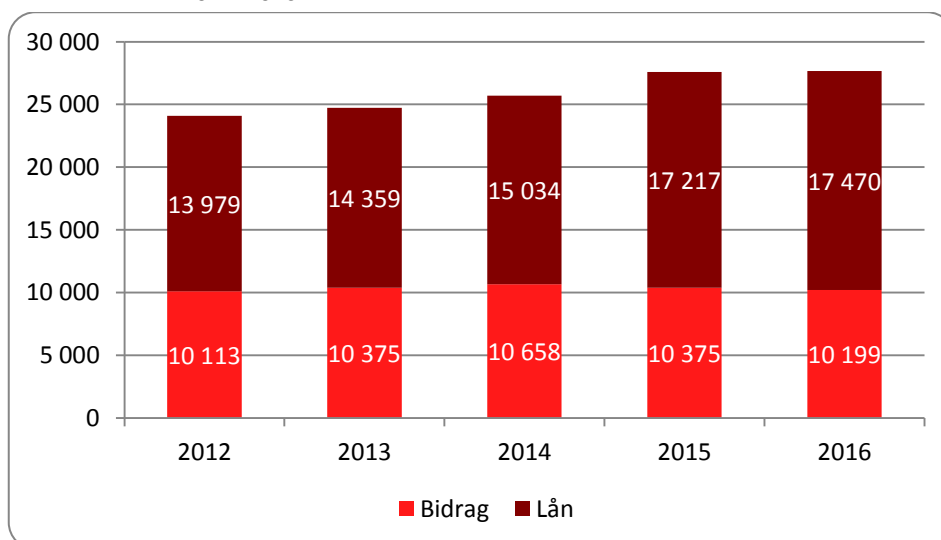
¹ Lärlingsersättning infördes 1 januari 2014, vilket är anledningen till att uppgifter saknas för tidigare år.

Utbetalningarna av lärlingsersättning ökade under 2016 jämfört med föregående år. Det beror på att antalet studerande som fick lärlingsersättning ökade.

3.2.3 Studiemedel

Under 2016 betalades det ut studiemedel, bidrag och lån, till ett sammanlagt värde av knappt 28 miljarder kronor.

Diagram 3.4 Utbetalda studiemedel, fördelat på bidrag och lån, miljoner kronor, 2012–2016

Utbetalningarna av lån uppgick under 2016 till 17,5 miljarder kronor vilket innebar en ökning med knappt 2 procent jämfört med 2015. Bidragsutbetalningarna motsvarade drygt 10 miljarder kronor och minskade med 2 procent. Under 2016 ökade alltså utbetalningarna av lån

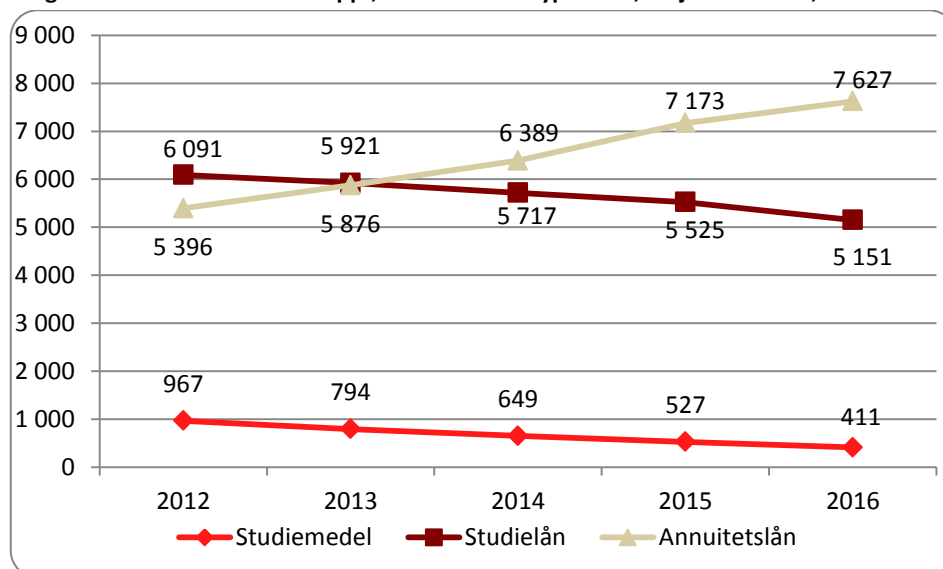
något samtidigt som utbetalningarna av bidrag minskade. Detta berodde framför allt på ett minskat antal studerande och på de förändrade reglerna för utlandsstudiemedel som för många studerande medger ökat låntagande. En något högre andel av studiemedelstagarna valde också att ta lån.

3.2.4 Återbetalning av lån

Den utestående fordran på lån uppgick 2016 till 213,3 miljarder kronor.¹⁰ CSN debiterade låntagarna totalt 12 miljarder kronor i årsbelopp för 2016. Av detta betalade låntagarna in 11 miljarder kronor, exklusive avgifter och förtida inbetalningar.¹¹ De förtida inbetalningarna uppgick till drygt 1 miljard kronor under 2016, vilket innebär en minskning med 134 miljoner kronor jämfört med 2015.

De samlade inbetalningarna inklusive förtida inbetalningar och inbetalningar av avgifter för tidigare år uppgick till 13 miljarder kronor.

Diagram 3.5 Inbetalda belopp¹, fördelat efter typ av lån, miljoner kronor, 2012–2016

¹ Inklusive ränta och avgifter. Beloppen inkluderar även förtida inbetalningar. Inbetalningar som avser lån som sagts upp till omedelbar betalning, så kallade äldre lån och lån under skuldsanering ingår inte i sammanställningen. Uppläggningsavgifter ingår inte.

I takt med att fler låntagare slutbetalar de båda äldre lånetyperna minskar de sammanlagda inbetalningarna av dessa lån. Inbetalningarna av lånetypen annuitetslån ökar däremot eftersom allt fler blir återbetalningsskyldiga.

¹⁰ Per den 31 december. Avser fordran på låntyperna studiemedel, studielån och annuitetslån. Uppsagda lån, lån under skuldsanering och så kallade äldre lån ingår inte.

¹¹ Debiterat belopp avser debitering efter fattade beslut om nedsättning. Inbetalt belopp inkluderar inte inbetalningar som avser obetalda årsbelopp och avgifter från tidigare avgiftsår.

4 Studiehjälp, lärlingsersättning och Rg-bidrag

4.1 Studiestöd till unga studerande på gymnasienivå

Studiestöd till ungdomar som studerar på gymnasienivå ges i form av studiehjälp, lärlingsersättning och Rg-bidrag.

Syftet med studiehjälpen är att rekrytera ungdomar till gymnasiestudier och erbjuda alla lika möjligheter att studera, oberoende av bostadsort eller social och ekonomisk bakgrund. I huvudsak består studiehjälpen av studiebidrag, inackorderingstillägg och extra tillägg. Samtliga dessa stöd kan ges till ungdomar som studerar i Sverige och utomlands. De som studerar utanför Sverige kan även få bidrag för dagliga resor.

I juni 2013 presenterades resultatet av en statlig utredning.¹² Utredningen föreslog relativt omfattande förändringar av studiehjälpen. Under 2015 skickades utredningens betänkande ut på remiss. Ärendet bereds för närvarande i regeringskansliet.

Lärlingsersättning är inte en del av studiehjälpen men betalas ut till studerande som har rätt till studiehjälp och som deltar i gymnasial lärlingsutbildning. Lärlingsersättningen ska täcka den studerandes kostnader för resor och måltider under den tid som utbildningen är förlagd till en arbetsplats.¹³

Rg-bidrag, eller bidrag till vissa funktionshindrade elever i gymnasieskolan, lämnas till studerande vid riksgymnasierna för döva och hörselskadade i Örebro och vid riksgymnasierna för svårt rörelsehindrade i Angered, Kristianstad, Skärholmen och Umeå. Bidraget syftar till att täcka kostnader för mat, boende samt hemresor och det ges endast till studerande som inte kan bo kvar på hemorten.¹⁴

Totalt fick 397 300 ungdomar studiestöd för gymnasiestudier i Sverige eller utomlands under 2016.¹⁵ Av dem hade 396 400 studiebidrag, 7 300 inackorderingstillägg och 24 800 extra tillägg. Ett femtiotal studerande utomlands fick dessutom bidrag för dagliga resor. Lärlingsersättning betalades under 2016 ut till 11 000 personer. Antalet studerande som fick Rg-bidrag uppgick till knappt 400 personer.¹⁶

Under 2016 betalades studiehjälp ut till ett belopp av 3,3 miljarder kronor. Merparten betalades ut i form av studiebidrag. Utbetalningar av inackorderingstillägg och extra tillägg uppgick till 67 respektive 146 miljoner kronor vardera. Motsvarande belopp för lärlingsersättning och Rg-bidrag var 62 miljoner kronor respektive 38 miljoner kronor.

¹² SOU 2013:52.

¹³ Lärlingsersättning lämnas enligt förordningen (2013:1121) om kostnadsersättning till elever i gymnasial lärlingsutbildning.

¹⁴ Rg-bidrag lämnas enligt förordningen (1995:667) om bidrag till vissa funktionshindrade elever i gymnasieskolan.

¹⁵ Uppgiften visar antalet studerande som fått studiehjälp, lärlingsersättning eller Rg-bidrag under året.

¹⁶ Utöver detta tillkommer 417 studerande och 4 miljoner kronor som har betalats ut via rekvisition från Försäkringskassan med hänvisning till EU:s samordningsförfattningar. En majoritet av detta (405 studerande och 3,9 miljoner kronor) avser studerande utomlands. Uppgifterna avser enbart personer för vilka Sverige är primärt utbetalningsland. För de personer där Sverige är sekundärt utbetalningsland finns inga uppgifter tillgängliga.

4.2 Studiehjälp för studier i Sverige

4.2.1 Studiebidrag

Ett generellt stöd för gymnasiestuderande mellan 16 och 20 år

Studiehjälp ges normalt för heltidsstudier på gymnasieskolor, folkhögskolor och komvux. De allra flesta studerande får studiehjälp endast i form av studiebidrag. Studiebidragets syfte är att minska betydelsen av ekonomiska hinder för gymnasiestudier. Dessutom ingår bidraget i den ekonomiska familjepolitiken och reglerna har sedan studiebidragets tillkomst 1957 varit nära knutna till det allmänna barnbidraget. Under 2016 var studiebidraget 1 050 kronor i månaden.

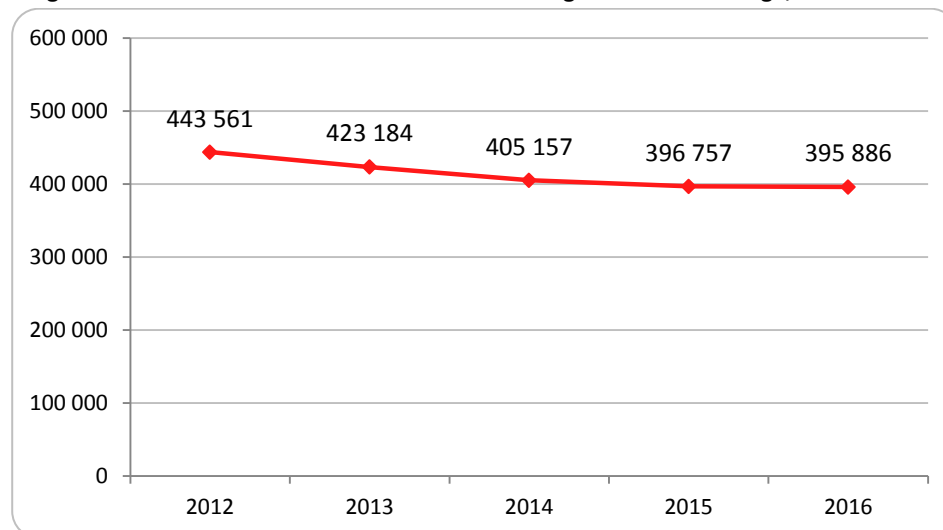
Studiebidrag lämnas från och med kvartalet efter att en studerande fyller 16 år och längst till och med vårterminen det år hen fyller 20 år. Vanligtvis ges studiebidraget endast för heltidsstudier och det betalas ut till den studerandes vårdnadshavare så länge den studerande är ommyndig. Därefter betalas studiebidraget ut till den studerande. Under ett normalt läsår på nio månader lämnas studiebidrag i tio månader.

Antalet studerande med studiebidrag fortsätter att minska

Det stora flertalet av dem som får studiebidrag studerar i Sverige. Av de sammantaget 396 400 personer som hade studiebidrag under 2016 fick 395 900 studiebidrag för studier i Sverige. Ytterligare drygt 500 personer hade studiehjälp för studier i Sverige under året utan att få studiebidrag. Att det totala antalet som får studiehjälp är högre än antalet som får studiebidrag beror på att det finns studerande som är för unga för att få studiebidrag men som ändå kan få inackorderingstillägg och extra tillägg.

Den minskning av antalet gymnasiestuderande med studiebidrag som pågått en rad år fortsatte under 2016. Minskningen har dock avtagit.

Diagram 4.1 Antal studerande med studiebidrag för studier i Sverige, 2012–2016

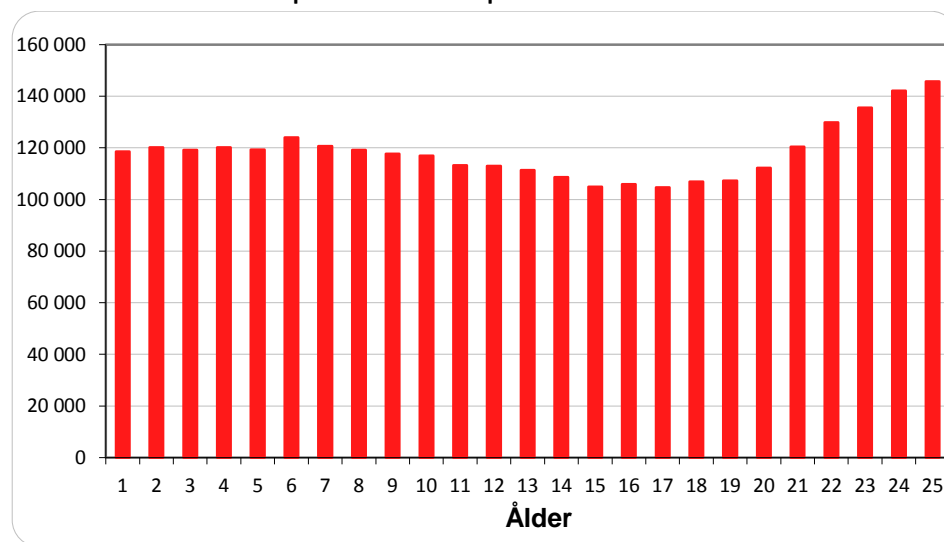

Antalet studerande i den svenska gymnasieskolan som fick studiebidrag minskade med 900 personer under 2016, vilket endast är en marginell minskning jämfört med 2015.

Samtidigt ökade antalet studerande som fick studiebidrag för studier på komvux för fjärde året i rad. Ökningen uppgick till 1 procent under 2016.

Minskningen av antalet studerande med studiebidrag beror på mindre ungdomskullar som studerar i gymnasieskolan (se diagram 4.2). Mot bakgrund av tillgänglig befolkningsstatistik väntas dock antalet studerande med studiehjälp öka under de kommande åren. Enligt CSN:s nuvarande prognos kommer antalet studerande att börja öka under 2017.

Diagram 4.2 Sveriges befolkning i åldern 1–25 år¹ den 31 december 2016, fördelat på ålder och antal personer

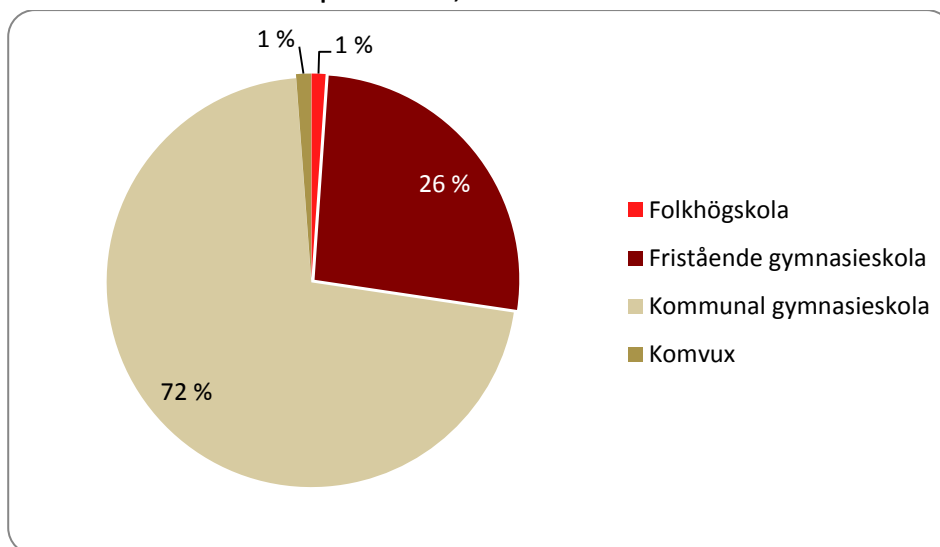

¹ Statistiska centralbyrån, <http://www.statistikdatabasen.scb.se> (2017-03-01).

Även utbetalningarna av studiebidrag minskade under 2016 som en följd av att antalet studerande blev färre. Under året betalade CSN ut studiebidrag till ett belopp motsvarande 3 miljarder kronor till studerande i Sverige. Utbetalningarna förväntas öka från och med 2017 som ett resultat av att ungdomskullarna blir större igen.

De flesta som har studiebidrag för studier i Sverige studerar på kommunala gymnasieskolor. Antalet studerande med studiebidrag minskade marginellt på kommunala gymnasieskolor och ökade något på fristående gymnasieskolor under 2016. Andelen studerande med studiebidrag som går på fristående gymnasieskolor är dock oförändrad 2016 jämfört med 2015.

Diagram 4.3 Studerande med studiebidrag för studier i Sverige, fördelat efter andel per skolform, 2016

Av dem som får studiebidrag för studier i Sverige är 189 100 kvinnor och 206 700 män. Männerna utgör därmed 52 procent, vilket beror på att det är ett manligt befolkningsöverskott i de aktuella åldrarna. Det är även fler män än kvinnor som får studiebidrag på kommunala gymnasieskolor. Situationen är dock den omvända bland studerande på de fristående skolorna, där det är en liten övervikt för kvinnliga elever. Dessutom är det fler kvinnor än män som får studiebidrag för studier på folkhögskolor och komvux. De som får studiebidrag för studier i dessa skolformer påbörjar oftast studierna direkt efter gymnasieskolan. Det kan finnas olika anledningar till att fler kvinnor än män väljer att läsa vidare på gymnasienivå inom folkhögskola och komvux efter gymnasieskolan. Generellt är det också fler kvinnor än män som väljer att studera vidare efter gymnasiet.¹⁷

Ogiltig frånvaro kan påverka rätten till studiebidrag

Studiebidrag ges, precis som inackorderingstillägg och extra tillägg, i normalfallet endast för heltidsstudier och de olika typerna av stöd kan dras in om den studerande är frånvarande utan giltigt skäl. Skolorna ska rapportera ogiltig frånvaro till CSN som sedan kan besluta att dra in studiebidraget under frånvaron. Sedan den 1 januari 2012 är riktlinjen att skolorna ska rapportera till CSN om en studerande är frånvarande utan giltigt skäl mer än några enstaka timmar per månad och om frånvaron är återkommande.¹⁸ Före årsskiftet 2011/12 innebar praxis att studiebidraget drogs in om den ogiltiga frånvaron var 20 procent eller mer av undervisningstiden och hade pågått i minst en månads tid.

Statistik över antalet studerande som får ett beslut om ogiltig frånvaro redovisas bäst per läsår med anledning av att det under ett läsår är sammanhållna årskullar i skolorna. Även CSN:s ändringsbeslut till följd av ogiltig frånvaro fattas på läsårsbasis. Under ett pågående läsår är det dessutom stor risk att skolorna ligger efter med rapporteringen till CSN, vilket försämrar kvaliteten på statistik som avser kalenderår. I CSN:s officiella statistik redovisas

¹⁷ Enligt Statistiska centralbyrån är andelen kvinnor som studerar under åren efter gymnasiet högre än motsvarande andel för män (se Statistiska Centralbyrån <http://www.scb.se> [2016-03-07]).

¹⁸ Utifrån avgöranden i Överklagandenämnden för studiestöd har CSN preciserat riktlinjerna för skolornas rapportering. Riktlinjen säger att skolorna bör rapportera till CSN om den ogiltiga frånvaron uppgår till 4 timmar eller mer under en månad.

uppgifter som avser läsår. Den statistik som redovisas nedan är hämtad från denna publikation.

Under de senaste läsåren har ett ökande antal gymnasieelever fått beslut om stoppade utbetalningar av studiehjälp till följd av ogiltig frånvaro. Även andelen som fått ett sådant beslut har ökat under flera läsår.

Tabell 4.1 **Antal och andel studerande¹ med beslut om indragen studiehjälp på grund av ogiltig frånvaro, fördelat efter läsår, 2011/12–2015/16, andelar i procent**

	2011/12	2012/13	2013/14	2014/15	2015/16
Antal med beslut om ogiltig frånvaro	19 738	21 832	21 554	22 459	24 652
Andel med beslut om ogiltig frånvaro	5,5	6,4	6,6	7,1	7,9

¹ Tabellen visar antalet personer som hade fått ett beslut om indragen studiehjälp på grund av ogiltig frånvaro för de aktuella läsåren. För läsåret 2015/16 är statistiken hämtad från CSN:s statistikdatabas. För tidigare år är statistiken hämtad från tryckta versioner av CSN:s officiella beviljningsstatistik, se CSN (2013), (2014a) och (2015c). Andelsberäkning gjord i förhållande till totalsiffror framtagna i februari 2017. Eftersom beslut om ogiltig frånvaro fattas även efter läsårets slut skiljer sig statistiken åt beroende på när den tas fram.

Knappt 24 700 studerande fick ett beslut om indragen studiehjälp på grund av ogiltig frånvaro för läsåret 2015/2016. Andelen elever inom gymnasieskolan med ett sådant beslut uppgick därmed till 7,9 procent, vilket är en ökning jämfört med föregående läsår. Även antalet elever som fick ett sådant beslut ökade.

Den relativt kraftiga ökningen av andelen elever som fick studiehjälpen indragen på grund av ogiltig frånvaro under läsåren 2011/12 och 2012/13 kan till stor del antas bero på den skärpning av praxis som genomfördes 2012. Att andelen gymnasieelever som får sin studiehjälp indragen på grund av ogiltig frånvaro har fortsatt att öka beror enligt CSN:s bedömning på en kombination av flera faktorer. En ökad medvetenhet på skolorna om att ogiltig frånvaro ska rapporteras och en successiv förbättring av rutinerna för rapportering är troliga förklaringar till utvecklingen. Att riktlinjerna till skolorna har förtydligats under de senaste läsåren kan vara ytterligare en förklaring. Eftersom andelen gymnasiestuderande som fått studiehjälpen indragen har ökat under flera år, går det inte heller att utesluta att en viss del av ökningen även beror på en mer utbredd frånvaro.¹⁹

CSN gör läsårsvisa uppföljningar av fattade beslut till följd av ogiltig frånvaro. Förutom att andelen som har fått ett sådant beslut ökar framgår av statistiken att det finns tydliga skillnader mellan olika studerandegrupper. En av de tydligaste skillnaderna är den mellan manliga och kvinnliga studerande. Av dem som fick ett beslut om ogiltig frånvaro för läsåret 2015/16 var 63 procent män, vilket är 11 procentenheter högre än andelen män bland dem som fick studiebidrag.

En studerande som av sin skola rapporteras ha ogiltig frånvaro drabbas i vissa fall av ett återkrav av den studiehjälp som redan har hunnit betalas ut.²⁰ Av dem som får ett återkrav har många problem med att betala det. Ogiltig frånvaro medför därmed stora risker för de studerande, både i form av att studierna inte fullföljs och genom att skuldsättning och betalningsanmärkningar kan följa av den ogiltiga frånvaron.²¹

¹⁹ Se CSN (2012a).

²⁰ Se kap 7 för mer information om återkrav av studiehjälp.

²¹ Sedan 2012 har CSN bedrivit ett förebyggande arbete genom att ringa studerande i åldern 18–20 år som fått en påminnelse på sin återkravsskuld. Syftet med arbetet har varit att fler unga ska få bättre kunskaper om sina

4.2.2 Inackorderingstillägg

Ekonomiskt stöd till gymnasiestuderande som läser på annan ort

Inackorderingstillägget syftar till att undanröja geografiska hinder för gymnasieutbildning. Tillägget är en efterföljare till de landsbygdsstipendier som infördes på 1940-talet. Då var det fyra gånger så vanligt bland tätortsungdom att fortsätta studera efter den obligatoriska skolan jämfört med barn från landsbygden. I slutet av 1960-talet fick 50 000 studerande inackorderingstillägg. Antalet hade minskat till 30 000 vid mitten av 1970-talet. Anledningen till att antalet studerande med inackorderingstillägg minskade var främst den kraftiga utbyggnaden av gymnasieskolan, som medförde att en högre andel av de studerande kunde bo kvar i föräldrahemmet under skoltiden.

I samband med kommunaliseringen av gymnasieskolan 1992 delades ansvaret för inackorderingstillägget upp mellan staten och kommunerna. CSN administrerade tidigare allt inackorderingstillägg. I dag ligger ansvaret främst på de studerandes hemkommuner, som är skyldiga att bekosta dagliga resor till skolan för studerande som bor minst sex kilometer från skolan. Hemkommunerna bekostar inackordering för studerande inom det offentliga skolväsendet. CSN administrerar inackorderingstillägg för studerande på fristående gymnasieskolor²², folkhögskolor och tidigare s.k. riksinternatskolor²³.

En studerande anses behöva inackordering om den utbildning som han eller hon ska gå inte finns på hemorten och om skolorten ligger på ett sådant avstånd att det inte är möjligt att resa varje dag. Det belopp som lämnas varierar med avståndet mellan hemmet och skolan. Det finns nio olika avstånds- och beloppsklasser. Om avståndet från hemmet till skolan är 0–44 kilometer, får en inackorderad elev 1 190 kronor per månad i inackorderingstillägg, vilket är det lägsta beloppet. Det högsta beloppet är 2 350 kronor per månad och betalas ut där avståndet till skolan är mer än 1 300 kilometer. Beloppen höjdes vid flera tillfällen fram till mitten av 1990-talet, men har inte ändrats efter 1995. Till skillnad från studiebidrag betalas inackorderingstillägget ut under nio månader per år, det vill säga under den faktiska studietiden. Dessutom kan inackorderingstillägg ges till studerande som ännu inte fyllt 16 år, vilket är ytterligare en skillnad jämfört med studiebidraget.

Inackorderingstillägg ges endast efter en särskild ansökan. Under 2016 avslag CSN ansökningar om inackorderingstillägg för studier i Sverige för 2 400 personer.²⁴ En vanlig orsak till avslag var att den sökande går på en skola eller utbildning som inte ger rätt till inackorderingstillägg från CSN.

Tidigare års minskning av antalet studerande med inackorderingstillägg avtar

Under 2016 hade 7 000 studerande inackorderingstillägg för studier i Sverige, vilket innebär en minskning med ungefär 300 studerande jämfört med 2015.

rättigheter och skyldigheter, samt att erbjuda dem en betalningsplan för att kunna dela upp betalningen och undvika att få ett kronofogdekrav.

²² Sedan 1 juli 2013 ges inackorderingstillägg även till studerande på fristående gymnasiesärskolor. Inackorderingstillägg kan under vissa förutsättningar även lämnas för andra skolformer än fristående gymnasieskolor, t.ex. om den studerandes föräldrar bor utomlands.

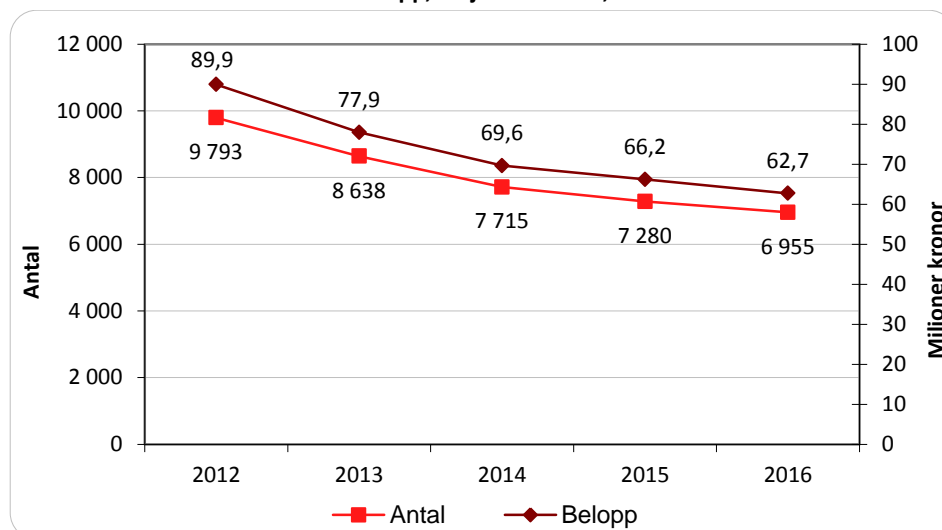
²³ Den 1 januari 2016 upphörde riksinternatskolorna som skolform. CSN ska enligt övergångsbestämmelser betala ut inackorderingstillägg för de elever som påbörjat grundskoleutbildning på en sådan skola senast vid utgången av 2015. Dock längst till och med utgången av 2019. Se SFS 2015:737.

²⁴ En person som har fått avslag på ansökan kan även ha fått ett beslut om bifall. Exempelvis kan en person först få avslag på en ansökan på grund av brister i ansökan och sedan få bifall efter komplettering.

Andelen kvinnor av dem som får inackorderingstillägg är 59 procent, vilket innebär att kvinnor är överrepresenterade när det gäller att studera på en annan ort än hemorten. Kvinnors större benägenhet att flytta för utbildning²⁵ är tydlig redan under gymnasietiden och blir än tydligare i samband med övergången till högskola och annan eftergymnasial utbildning.

Under 2016 minskade utbetalningarna av inackorderingstillägg för studier i Sverige med 5 procent till 63 miljoner kronor.

Diagram 4.4 Antal studerande med inackorderingstillägg för studier i Sverige och utbetalda belopp, miljoner kronor, 2012–2016

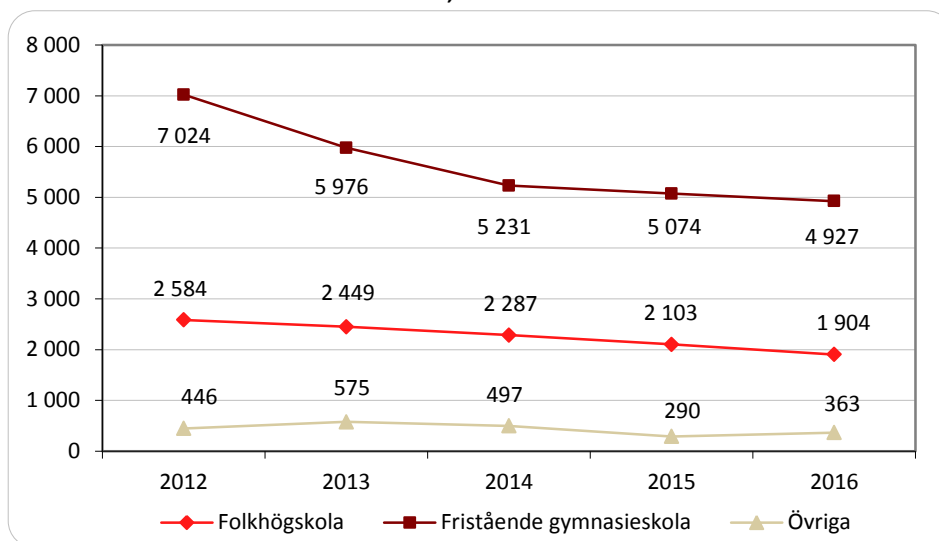

Minskningen är något större än minskningen av antalet studerande med inackorderingstillägg, vilket innebär att det genomsnittligt utbetalda beloppet för studier i Sverige var något lägre 2016 jämfört med 2015. För 2016 var det genomsnittliga utbetalningsbeloppet per studerande 9 000 kronor. De genomsnittliga utbetalningsbeloppen har inte följt någon tydlig trend de senaste åren. Hur mycket en studerande får i inackorderingstillägg beror dels på avståndet från hemmet till skolan, dels på hur många månader under året den studerande får inackorderingstillägg.

Antalet studerande med inackorderingstillägg för studier i Sverige har fortsatt att minska under 2016 för såväl fristående gymnasieskolor som för folkhögskolor. Minskningen av antalet studerande med inackorderingstillägg under de senaste åren har varit tydligast på fristående gymnasieskolor. Införandet av den nya gymnasieskolan höstterminen 2011 har lett till att färre utbildningar än tidigare ger rätt till inackorderingstillägg från CSN. Förändringen innebär att det har blivit svårare för studerande på fristående gymnasieskolor att få inackorderingstillägg om det aktuella programmet finns på hemorten. Följden av förändringen har blivit att ett minskat antal studerande beviljas inackorderingstillägg.

²⁵ Se exempelvis Ungdomsstyrelsen (2013).

Diagram 4.5 Antal studerande med inackorderingstillägg för studier i Sverige, fördelat efter skolform¹, 2012–2016

¹ Uppgifterna för 2014 och 2015 skiljer sig något från tidigare års redovisningar på grund av förändringar i kategorierna.

De nya bestämmelserna har främst påverkat dem som påbörjade sina gymnasiestudier under läsåret 2011/12 eller senare. För dem som påbörjade studierna tidigare gäller äldre bestämmelser. Detta innebär att minskningen av antalet beviljade inackorderingstillägg har skett successivt. Minskningen var tydlig redan under 2011, men det var först under hösten 2013 som samtliga årskurser berördes av de nya bestämmelserna. Tidigare års minskningar, vilka beror på de ändrade bestämmelserna om inackorderingstillägg, har nu avtagit. Det är naturligt eftersom de allra flesta studerande som beviljats inackorderingstillägg enligt det äldre regelverket nu kan förväntas ha slutfört sin utbildning. Under 2016 fick 5 procent av studiehjälpstagarna i fristående gymnasieskolor inackorderingstillägg. Denna andel har minskat marginellt 2016 jämfört med 2015.

4.2.3 Extra tillägg

Särskilt studiestöd till studerande från hushåll med svag ekonomi

Det extra tillägget ska öka möjligheterna för ungdomar i inkomstsvaga hushåll att studera och därmed undanröja sociala hinder för utbildning. Ett behovsprövat studiestöd till ungdomar i gymnasieskolan har funnits ända sedan 1940-talet. Det extra tillägget infördes 1984 och ersatte då tidigare stödformer av samma typ.

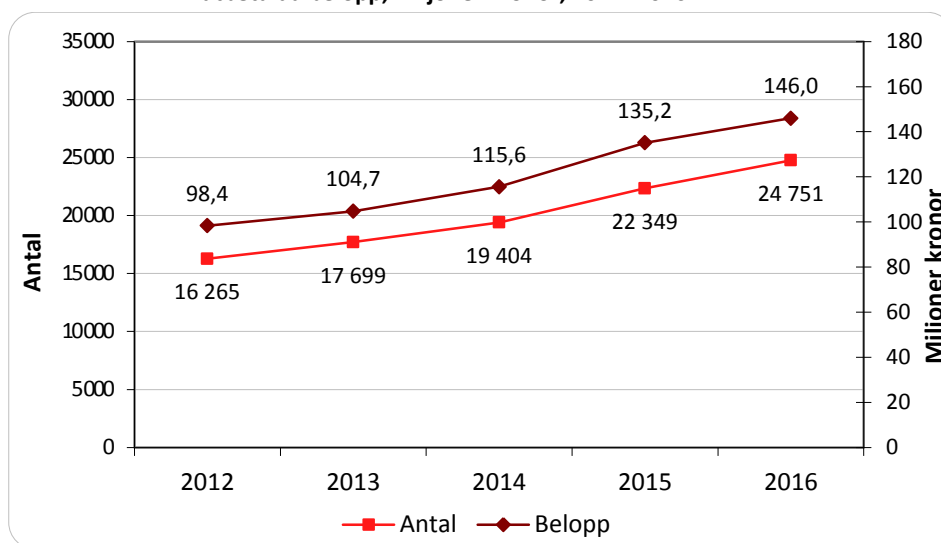
Det extra tillägget varierar mellan 285 och 855 kronor i månaden beroende på familjens ekonomi. Föräldrarnas och den studerandes inkomst samt del av en eventuell förmögenhet ligger till grund för beräkningen av ett ekonomiskt underlag. Extra tillägg beviljas endast om det ekonomiska underlaget är mindre än 125 000 kronor under det aktuella läsåret. Till skillnad från studiebidraget kan extra tillägg även ges till studerande som inte fyllt 16 år. Beloppen och inkomstgränserna höjdes vid olika tillfällen fram till i början av 1990-talet, men de har inte ändrats efter 1994. Sedan 2003 betalas tillägget ut under 10 månader per läsår.

Extra tillägg ges endast efter en särskild ansökan. Under 2016 avslog CSN ansökningar om extra tillägg för studier i Sverige för 8 700 personer²⁶. Vanliga orsaker till avslag var att de sökande inte skickade in begärda kompletterande uppgifter samt att familjernas redovisade inkomster var för höga.

Stor ökning av antalet studerande som får extra tillägg

Antalet studerande som får extra tillägg för studier i Sverige ökade under 2016, trots att det totala antalet studerande med studiehjälp minskade. Under 2016 gavs extra tillägg till 24 800 studerande i Sverige, vilket är en ökning med 11 procent jämfört med 2015. De senare årens ökning har därmed fortsatt under 2016. Ökningstakten har varit hög under flera år och under de senaste sex åren har andelen som får extra tillägg i förhållande till det totala antalet som får studiehjälp fördubblats. Under 2016 var andelen drygt 6 procent, vilket innebär en ökning med lite mindre än 1 procentenhet i förhållande till 2015.

Diagram 4.6 Antal studerande med extra tillägg för studier i Sverige och utbetalda belopp, miljoner kronor, 2012–2016

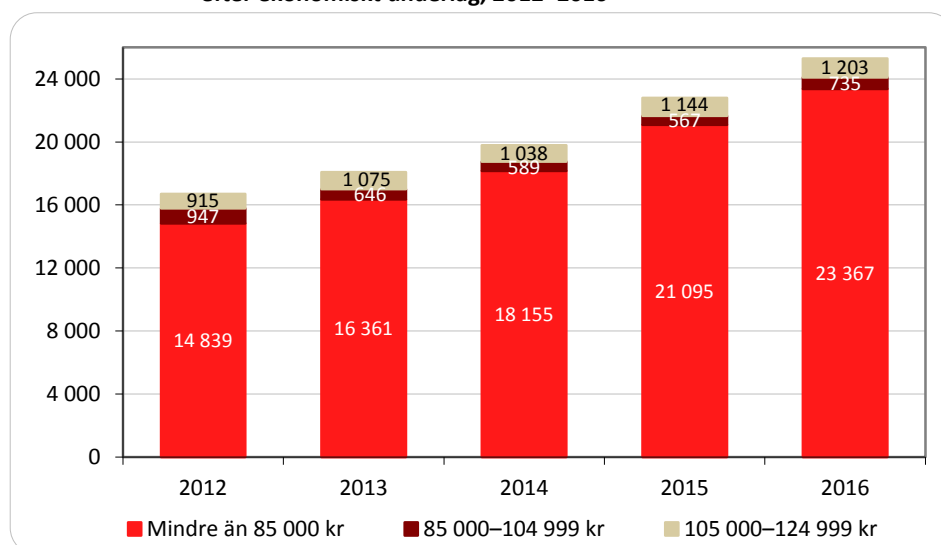

Även de utbetalda beloppen ökade under 2016. Utbetalningarna av extra tillägg ökade med 8 procent till 146 miljoner kronor. Det genomsnittligt utbetalda beloppet per studerande minskade dock med 2 procent jämfört med året innan. Genomsnittsbeloppet beror dels på inkomstnivån i de studerandes familjer, dels på hur många månader under året som de studerande får extra tillägg.

Ökningen för det extra tillägget har de senaste åren varit tydligast för familjer med mycket låga inkomster. I stort sett hela ökningen av antalet studerande med extra tillägg utgörs av mottagare av extra tillägg som redovisade ett ekonomiskt underlag för familjen som var lägre än 85 000 kronor. Drygt 9 av 10 mottagare av extra tillägg tillhörde denna grupp under 2016. Andelsmässigt ökade dock antalet i den mellersta inkomstklassen mer, vilket är anledningen till att det genomsnittligt utbetalda beloppet var något lägre 2016 än det var 2015.

²⁶ En person som har fått avslag på ansökan kan även ha fått ett beslut om bifall. Exempelvis kan en person först få avslag på en ansökan på grund av brister i ansökan och sedan få bifall efter komplettering.

Diagram 4.7 Antal studerande¹ med extra tillägg för studier i Sverige, fördelat efter ekonomiskt underlag, 2012–2016

¹ En studerande kan få extra tillägg utifrån flera olika ekonomiska underlag under samma år. Summan av antalet studerande per år blir därför högre än det totala antalet studerande som fått extra tillägg.

Gruppen med extra tillägg har även genomgått andra förändringar över tid.²⁷ I allt högre utsträckning har studerande med extra tillägg kommit att utgöras av barn i nyanlända familjer, andra generationens invandrare eller ensamkommande flyktingbarn. En viktig förklaring till gruppens förändring är att inkomstgränserna för att få extra tillägg inte har förändrats sedan mitten på 1990-talet, vilket har gjort att en del grupper som tidigare hade rätt till stödet inte längre är berättigade.

Antalet ensamkommande flyktingbarn som årligen beviljas uppehållstillstånd har ökat betydligt de senaste åren.²⁸ Denna utveckling är en viktig faktor bakom den tydliga ökningen av det totala antalet studerande med extra tillägg. Då antalet ensamkommande flyktingbarn som ansökte om uppehållstillstånd var mycket högt under 2015²⁹ är det naturligt att antalet studerande med extra tillägg ökade även under 2016. Mot denna bakgrund är det även rimligt att anta att antalet studerande med extra tillägg kommer att öka även under kommande år.³⁰

Av dem som fick extra tillägg 2016 var 8 900 kvinnor och 15 900 män. Manliga studerande och deras familjer är därmed klart överrepresenterade som mottagare av stödet. Av mottagarna av extra tillägg var 64 procent män under 2016, vilket är en något högre andel än under 2015. Att skillnaderna mellan män och kvinnor är tydliga har troligtvis ett samband med att många ensamkommande flyktingbarn är pojkar. Under 2016 var 80 procent av de ensamkommande barn som sökte asyl i Sverige pojkar.³¹ Uppgifterna överensstämmer även

²⁷ Se CSN (2012b).

²⁸ Se Migrationsverket, www.migrationsverket.se (2017-03-01).

²⁹ Se Migrationsverket (2017).

³⁰ Se även kapitel 6 för mer information om utländska medborgare med studiehjälp.

³¹ Migrationsverket (2017).

med statistiken över beviljat försörjningsstöd till personer i åldern 16–19 år under 2015, där en majoritet av mottagarna var män.³²

4.3 Studiehjälp för studier utomlands

4.3.1 Förutsättningar för att få studiehjälp för studier utomlands

De allra flesta som får studiehjälp studerar i Sverige, men under vissa förutsättningar går det att få studiehjälp för gymnasiestudier utomlands. Till skillnad från vad som gäller i Sverige måste den studerande ansöka om studiebidrag vid utlandsstudier. Förutom studiebidrag går det även att få inackorderingstillägg, extra tillägg och bidrag för dagliga resor vid studier utomlands. Såväl svenska som utländska medborgare har möjlighet att få studiehjälp för gymnasiestudier utomlands, dock under olika förutsättningar. Förutsättningarna att få studiehjälp för utlandsstudier skiljer sig även åt beroende på om studierna bedrivs inom eller utanför EU/EES och Schweiz.

4.3.2 Utveckling över tid

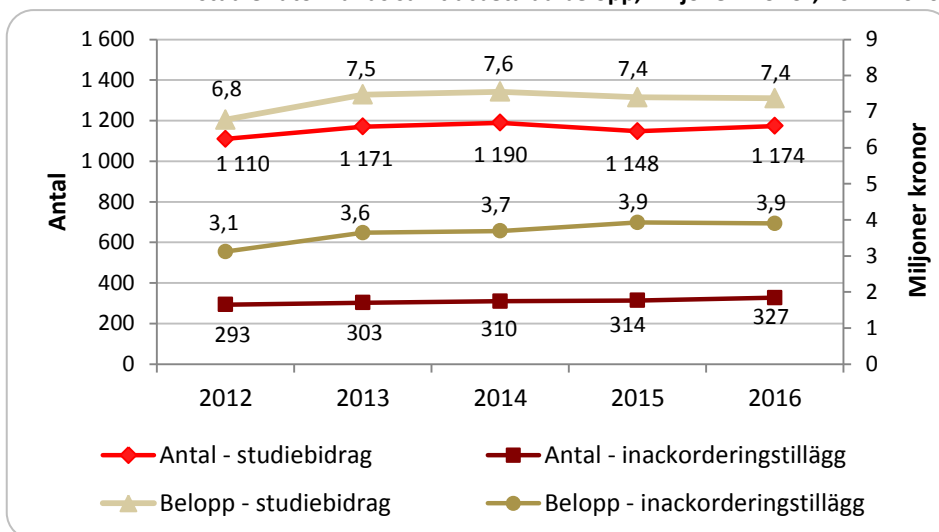
Antalet studerande som får studiehjälp för utlandsstudier är mycket litet i förhållande till det totala antalet studiehjälpstagare. Studiebidrag och inackorderingstillägg är de vanligaste typerna av studiehjälp som ges för studier utomlands.

Liten ökning av antalet studerande med studiebidrag för utlandsstudier

Under 2016 var det drygt 1 200 studerande som fick studiehjälp för utlandsstudier. Nästan samtliga av dessa fick studiebidrag och 300 fick inackorderingstillägg. Endast ett tiotal studerande hade stöd i form av extra tillägg och ett femtiotal fick bidrag för dagliga resor. Sammantaget ökade antalet studerande med studiehjälp för studier utomlands med 3 procent. Dubbelt så många kvinnor som män fick studiehjälp för studier utomlands, både i form av studiebidrag (800 kvinnor jämfört med 400 män) och inackorderingstillägg (200 kvinnor och 100 män).

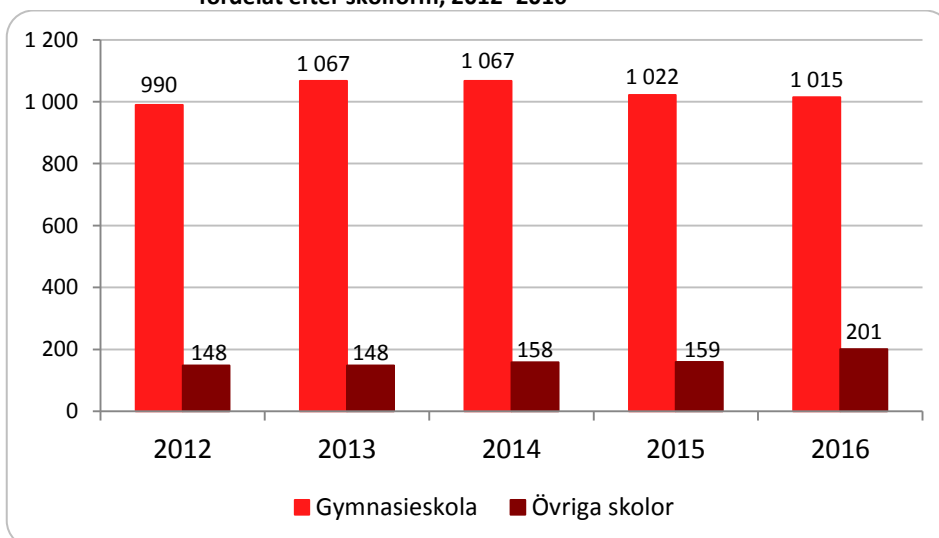
³²För uppgifter över försörjningsstöd, se Socialstyrelsen (2016). CSN har i en tidigare undersökning visat att det är betydligt vanligare att studerande med extra tillägg bor i hem som får försörjningsstöd än vad det är bland övriga studerande med studiehjälp, se CSN (2012b).

Diagram 4.8 Antal studerande med studiebidrag och inackorderingstillägg för studier utomlands samt utbetalda belopp, miljoner kronor, 2012–2016

Under 2016 betalades det totalt ut 12 miljoner kronor i studiehjälp för utlandsstudier. Studiebidraget stod för 7 miljoner kronor och inackorderingstillägget för 4 miljoner kronor.³³

Diagram 4.9 Antal¹ studerande med studiehjälp för studier utomlands, fördelat efter skolform, 2012–2016²

¹ En studerande kan vara registrerad på flera olika skolformer under samma år.

² Uppgifter för 2014 och 2015 har korrigerats jämfört med föregående års redovisning.

De studerande som får studiehjälp för studier utomlands kan antingen studera på en gymnasieskola utomlands eller på andra skolor som har utbildningar på gymnasienivå i någon

³³ Utbetalningarna för dagliga resor uppgick till 190 000 kronor och för extra tillägg till 75 000 kronor. Utöver detta tillkommer 405 studerande och 3,9 miljoner kronor som har betalats ut via rekvisition från Försäkringskassan med hänvisning till EU:s samordningsförfattningar. Dessa uppgifter avser dock enbart personer för vilka Sverige är primärt utbetalningsland. För de personer där Sverige är sekundärt utbetalningsland finns inga uppgifter tillgängliga.

form. Av dem som får studiehjälp för utlandsstudier går de allra flesta en utbildning på en gymnasieskola. Under 2016 läste nästan 8 av 10 studerande som fick studiehjälp för studier utomlands på en gymnasieskola, vilket andelsmässigt är något lägre än under 2015.

Att antalet studerande som får studiehjälp för utlandstudier har ökat förhållandevis mycket inom kategorin ”övriga skolformer” kan till viss del förklaras av att förutsättningarna för att få studiemedel för språkstudier utomlands har förändrats. Från och med den 1 juli 2015 bedöms så kallade icke-akademiska språkkurser utifrån sitt innehåll, vilket har medfört att majoriteten av dessa utbildningar har klassificerats om från eftergymnasial nivå till gymnasienivå. Nivåförändringen har lett till att studerande under 20 år inte längre kan få studiemedel för dessa språkkurser. I dag kan dessa studerande endast få studiehjälp. Ökningen av antalet studerande med studiehjälp är dock betydligt mindre än motsvarande minskning av antalet studerande med studiemedel, vilket skulle kunna tyda på att många studerande antingen avstår från utlandsstudier eller inte ansöker om studiehjälp för språkkurser utomlands.³⁴

4.4 Lärlingsersättning

4.4.1 Studiestöd för studerande i gymnasial lärlingsutbildning

Den 1 januari 2014 infördes en kostnadsersättning till lärlingar i den gymnasiala lärlingsutbildningen. Lärlingsersättningen syftar till att öka attraktionskraften för berörda utbildningar genom att ge ett ekonomiskt bidrag för att täcka extra kostnader i form av mat och resor som en lärlingsutbildning kan medföra. Avsikten är att ingen ska behöva välja bort lärlingsutbildning av ekonomiska skäl.

Lärlingsersättningen är 1 000 kronor per studiemånad och kan lämnas till elever på gymnasial lärlingsutbildning där delar av utbildningen bedrivs på en arbetsplats. Beloppet är en schablonersättning och eleven behöver inte visa att hen har extra kostnader för mat eller resor.

För att få lärlingsersättning krävs att det finns ett avtal mellan eleven, skolan och arbetsgivaren, ett så kallat utbildningskontrakt. Dessutom måste studierna bedrivas på heltid. Även om lärlingsersättningen inte är en del av studiehjälpen krävs att den studerande har rätt till studiehjälp för att kunna få lärlingsersättning. Lärlingsersättning kan, liksom inackorderings-tillägg och extra tillägg, lämnas även till studerande som är under 16 år så länge utbildningen berättigar till detta. Som längst kan dock lärlingsersättning lämnas till och med det första kalenderhalvåret det år eleven fyller 20 år.

För att få lärlingsersättning krävs en särskild ansökan. Under 2016 avslog CSN 980 ansökningar om lärlingsersättning.³⁵ Vanliga orsaker till avslag var att den sökande inte skickat in kompletterande uppgifter eller att hen inte studerade på en lärlingsutbildning.

4.4.2 Fler får lärlingsersättning

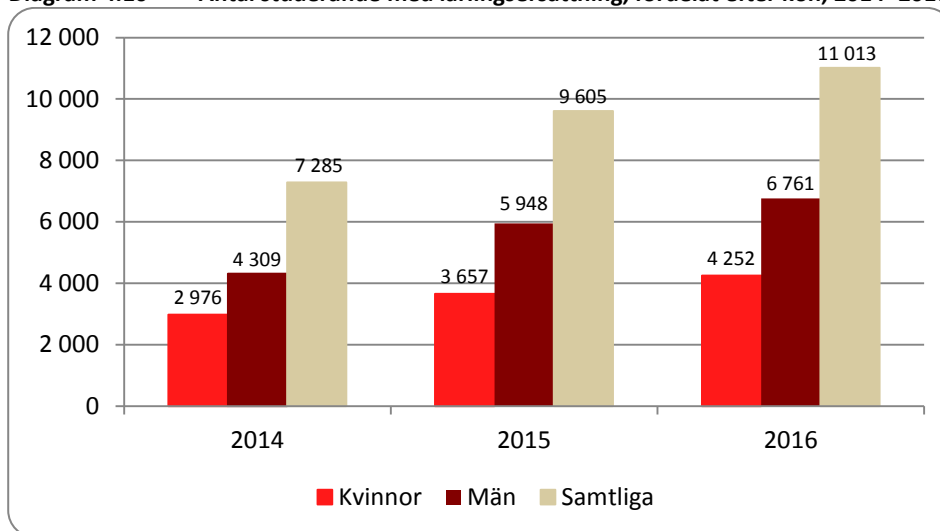
Under 2016 fick 11 000 personer lärlingsersättning. Antalet studerande med lärlingsersättning ökade därmed kraftigt under 2016. Eftersom lärlingsersättningen infördes den

³⁴ Antal med studiehjälp för studier vid språkskolor utomlands var 8 personer under 2015 och 39 personer under 2016. Se avsnitt 5.2.4 för mer information om det förändrade regelverket för studiemedel.

³⁵ En person som har fått avslag på ansökan kan även ha fått ett beslut om bifall. Exempelvis kan en person först få avslag på en ansökan på grund av brister i ansökan och sedan få bifall efter komplettering.

1 januari 2014, och således är en relativt ny stödform, är ökningen väntad. Som en följd av att fler får lärlingsersättning har även utbetalningarna ökat. Under 2016 betalades 62 miljoner kronor ut i form av lärlingsersättning.

Diagram 4.10 Antal studerande med lärlingsersättning, fördelat efter kön, 2014–2016

Under 2016 fick 4 300 kvinnor och 6 800 män lärlingsersättning. Andelen män uppgick därmed till 61 procent. Andelen män har varit betydligt högre än andelen kvinnor under de år lärlingsersättningen funnits.

4.4.3 Stora variationer i användningen av lärlingsersättning

Under 2016 hade CSN ett särskilt uppdrag att ta fram kommenterad statistik för lärlingsersättningen. Den framtagna statistiken³⁶ omfattar läsåren 2013/14 till 2015/16, det vill säga samtliga tre läsår då det gått att få lärlingsersättning. Statistiken tyder på att lärlingsersättningen haft betydelse för att öka attraktionskraften för gymnasiala lärlingsutbildningar eftersom antalet elever som väljer att gå en lärlingsutbildning ökade tydligt i samband med införandet av ersättningen.

Statistiken visar även på tydliga skillnader i användningen av lärlingsersättning i olika studerandegrupper. Utöver skillnaden mellan kvinnor och män, vilken nämnts ovan, är även antalet elever med lärlingsersättning ojämnt fördelat sett till olika årskurser, gymnasieprogram och mellan fristående och kommunala skolor. Det är exempelvis betydligt vanligare att elever vid fristående gymnasieskolor får lärlingsersättning än vad det är bland elever som går på kommunala gymnasieskolor. Läsåret 2015/16 var antalet studerande med lärlingsersättning i stort sett jämnt fördelat mellan fristående och kommunala skolor. Andelen med lärlingsersättning var dock betydligt högre vid fristående gymnasieskolor (5 procent) än motsvarande andel vid kommunala gymnasieskolor (2 procent). Antalet och andelen studerande som får lärlingsersättning skiljer sig även åt mellan olika program inom gymnasieskolan. Antalet elever är högst vid bygg- och anläggningsprogrammet. Andelsmässigt är det vanligast

³⁶ CSN (2016c).

att få lärlingsersättning bland elever på VVS- och fastighetsprogrammet. Under läsåret 2015/16 fick 18 procent av eleverna på VVS- och fastighetsprogrammet lärlingsersättning.³⁷

4.5 Rg-bidrag

4.5.1 Regler och syfte

Rg-bidrag, eller bidrag till vissa funktionshindrade elever i gymnasieskolan, kan lämnas till studerande vid riksgymnasierna för döva och hörselskadade i Örebro och vid riksgymnasierna för svårt rörelsehindrade ungdomar i Angered, Kristianstad, Skärholmen och Umeå.³⁸

En studerande som måste bo tillfälligt på skolorten på grund av att den ligger för långt från hemorten för att han eller hon ska kunna pendla, kan få ersättning för bland annat mat, boende och hemresor. Målet för bidraget är att minska ekonomiska och geografiska hinder för gymnasiestudier. Om en studerande som är 19 år eller äldre har aktivitetsersättning, kan hen få bidrag för kostnader som inte täcks av aktivitetsersättningen. Hur mycket en studerande får i Rg-bidrag beror bland annat på kostnader för boende och vilka inkomster den studerande har.

För ett normalt läsår betalas Rg-bidraget ut under nio månader. Till skillnad från studie hjälpen kan bidraget även lämnas efter 20 års ålder³⁹ för att en studerande ska kunna avsluta sin utbildning. Den som har rätt till Rg-bidrag men som på grund av sin ålder inte längre har rätt till studiehjälp kan i stället få ett extra tilläggsbidrag för sina levnadsomkostnader under studierna. Detta tilläggsbidrag betalas ut med 1 050 kronor i månaden, vilket motsvarar månadsbeloppet för studiebidraget inom studiehjälpen.

4.5.2 Utveckling för Rg-bidraget

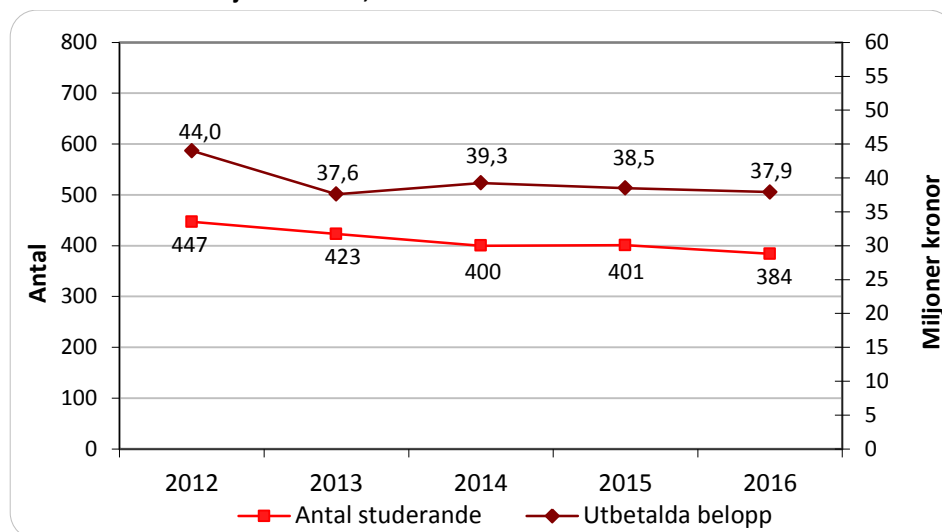
Under 2016 studerade 380 personer med Rg-bidrag, vilket innebär en tydlig minskning jämfört med året innan. Antalet studerande har minskat under en relativt lång tidsperiod. Under de senaste fem åren har antalet minskat med 14 procent.

³⁷ CSN (2016c).

³⁸ Rg-bidrag betalas ut i enlighet med förordningen (1995:667) om bidrag till vissa funktionshindrade elever i gymnasieskolan.

³⁹ Studerande som får Rg-bidrag är relativt sett äldre än övriga studiehjälpstagare.

Diagram 4.11 Antal studerande med Rg-bidrag och utbetalda belopp¹, miljoner kronor, 2012–2016

¹ Redovisnings sättet förändrades i rapporten Studiestödet 2013. Tidigare hade uppgifter om belopp hämtats från CSN:s produktionssystem. I diagramet ovan är dessa uppgifter hämtade från CSN:s ekonomisystem. Detta innebär att uppgifter avseende 2012 inte stämmer överens med tidigare versioner av rapporten.

I likhet med antalet studerande minskade även utbetalningarna av Rg-bidrag. Under 2016 betalade CSN ut Rg-bidrag till ett belopp motsvarande 37,9 miljoner kronor, vilket är en minskning med 2 procent jämfört med 2015. Då antalet studerande minskade mer än de utbetalda beloppen ökade dock det genomsnittligt utbetalda beloppet. Under 2016 var genomsnittsbeloppet 98 800 kronor. Huvuddelen av Rg-bidraget utgörs av bidrag till boendekostnader för studerande som är inackorderade i Örebro. Det utbetalda beloppet beror därför till stor del på de kostnader som Örebro kommun har när det gäller att ordna boende för de studerande.

5 Studiemedel

5.1 Studiestöd till vuxna studerande

Studiemedel ges till vuxenstuderande på grundskole- och gymnasienivå från och med andra halvåret det år de fyller 20 år⁴⁰, samt till studerande på eftergymnasiala utbildningar. För studier på eftergymnasial nivå finns dock ingen nedre åldersgräns. Den övre åldersgränsen för rätt till studiemedel är 56 år.

Studiemedlen består av en bidragsdel och en lånedel. I vissa fall kan den studerande även få tilläggsbidrag, tillägglån och merkostnadslån. Tilläggsbidrag lämnas till studerande med barn, medan tillägglån kan lämnas till studerande som har haft en inkomst över en viss nivå kalenderåret närmast före studiestarten. Merkostnadslån kan lämnas för merkostnader som den studerande har i samband med sina studier, exempelvis för utlandsstudier⁴¹, resor och undervisningsavgifter.

Studiestödet ska vara en del av utbildningspolitiken och verka rekryterande för både kvinnor och män och därmed bidra till ett högt deltagande i utbildning. Det ska även utjämna skillnader mellan individer och grupper i befolkningen och i och med det bidra till ökad social rättvisa.⁴² Möjligheten att få studiemedel för olika typer av studier är en viktig del i denna strävan.

5.2 Antal studiemedelstagare och utbetalda belopp

5.2.1 Samtliga utbildningsnivåer

Antalet studerande med studiemedel minskade med 1 procent eller 5 000 personer under 2016. Andelen kvinnor och män var oförändrad, 59 respektive 41 procent.

Tabell 5.1 **Antal studerande med studiemedel, fördelat efter kön, 2012–2016**

	Kvinnor	Män	Totalt
2012	278 506	188 650	467 156
2013	279 732	192 218	471 950
2014	285 723	196 432	482 155
2015	282 897	192 966	475 863
2016	279 949	190 943	470 892

Antalet studerande blev färre på samtliga utbildningsnivåer. Antalet studerande utomlands minskade med 5 procent och antalet studerande på gymnasienivå i Sverige minskade med 4 procent. Studerande på grundskolenivå och eftergymnasial nivå i Sverige minskade inte lika

⁴⁰ Undantag finns för vissa konst- och kulturutbildningar samt behörighetsgivande förutbildningar vid statliga universitet och högskolor.

⁴¹ Ny typ av merkostnad från och med den 1 juli 2015.

⁴² Se prop. 2016/17:1.

mycket. Trots minskningen ligger det totala antalet studerande med studiemedel på en fortsatt hög nivå, sett ur ett historiskt perspektiv.

Tabell 5.2 Antal studerande med studiemedel, fördelat efter utbildningsnivå och utlandsstudier¹, 2012–2016

	Grundskolenivå	Gymnasienivå	Eftergymnasial nivå ²	Utlandsstudier ²
2012	22 916	110 068	336 593	32 728
2013	22 807	112 571	337 290	33 603
2014	22 577	119 144	340 388	33 922
2015	22 177	112 766	341 418	33 151
2016	22 061	108 777	339 951	31 553

¹ En person kan förekomma på flera studienivåer och utlandsstudier.

² Inklusivt studerande på gymnasienivå utomlands.

Hela minskningen av antalet studerande utomlands skedde på eftergymnasial nivå, där antalet studerande blev 9 procent färre. Antalet gymnasiestuderande utomlands ökade. Både minskningen på eftergymnasial nivå och ökningen på gymnasial nivå beror till stor del på att många så kallade förberedande språkkurser nu klassificeras som gymnasiala istället för eftergymnasiala.

På gymnasienivå i Sverige var det främst inom komvux och vad som här klassificeras som övriga utbildningar⁴³ som antalet studiemedelstagare minskade.

Andelen deltidsstuderande är högst på grundskolenivå

Under 2016 fick 67 400 personer studiemedel för deltidsstudier. Det är en ökning med 200 personer jämfört med 2015. Kvinnor är överrepresenterade bland dem som läser på deltid. Under 2015 minskade dock andelen kvinnor som läser deltid med 1 procentenhet till 66 procent av alla som fick studiemedel för deltidsstudier.

Högst andel deltidsstuderande finns på grundskolenivå där 32 procent av de studerande läste på deltid. På gymnasienivå var det 27 procent som studerade på deltid vilket. På eftergymnasial nivå studerade 9 procent på deltid.

Det utbetalda beloppet ökade

Trots att antalet studerande minskade under 2016 ökade de utbetalda studiemedelsbeloppen med 77 miljoner kronor jämfört med 2015.

⁴³ Bland "övriga utbildningar" ingår gymnasieskola, högskolans basår, samt konst- och kulturutbildningar.

Tabell 5.3 Utbetalda studiemedelsbelopp, fördelat på bidrag och lån, miljoner kronor, 2014–2016

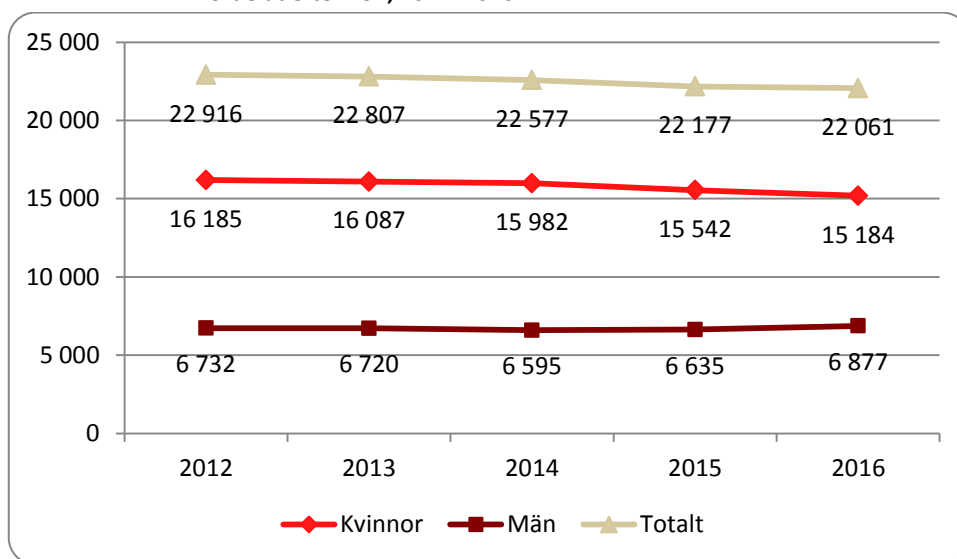
	2014	2015	2016
Studiebidrag	10 229,7	9 953,7	9 776,5
Tilläggsbidrag	427,9	421,4	422,6
<i>Bidrag totalt</i>	<i>10 657,5</i>	<i>10 375,1</i>	<i>10 199,1</i>
Grundlån	13 873,9	15 686,9	15 494,7
Merkostnadslån	675,0	994,7	1 369,0
Tillägglån	485,1	535,4	605,9
<i>Lån totalt</i>	<i>15 034,0</i>	<i>17 217,0</i>	<i>17 469,6</i>
<i>Studiemedel totalt</i>	<i>25 691,5</i>	<i>27 592,1</i>	<i>27 668,7</i>

Utbetalningarna av lån ökade med 253 miljoner kronor medan utbetalningarna i form av bidrag minskade med 176 miljoner kronor. Minskningen av utbetalningar i form av bidrag beror på att antalet studerande var färre. Ökningen av utbetalda lån beror främst på att regelverket kring merkostnadslån förändrades den 1 juli 2015. Dessutom har lånebenägenheten ökat det senaste året.⁴⁴

5.2.2 Vuxenutbildning på grundskole- och gymnasienivå

Under 2016 studerade 22 100 personer med studiemedel på grundskolenivå. Antalet studiemedelstagare på grundskolenivå har minskat under flera år, dock inte med så mycket.

Diagram 5.1 Antal studerande på grundskolenivå i Sverige med studiemedel, fördelat efter kön, 2012–2016

Under 2016 minskade antalet kvinnor som studerade på grundskolenivå medan antalet män ökade något. Trots att andelen män ökade med 1 procentenhet är det främst kvinnor som studerar på grundskolenivå. De utgjorde 69 procent av dem som studerade med studiemedel på grundskolenivå under 2016.

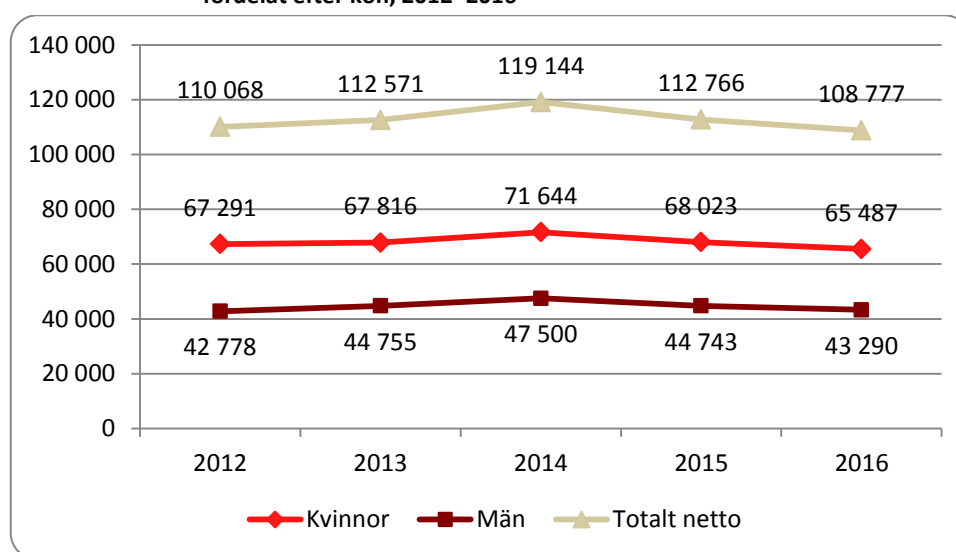
⁴⁴ Se avsnitt 5.4.1 för information om de regeländringar som påverkat lånebeloppet och avsnitt 5.4.5 för information om lånebenägenhet.

Majoriteten av dem som studerade på grundskolenivå, 86 procent, studerade på komvux och 14 procent studerade på folkhögskola. De som får studiemedel för studier på grundskolenivå är äldre än de som studerar på andra utbildningsnivåer. Under 2016 var 56 procent av de studerande på grundskolenivå 30 år eller äldre medan endast 30 procent av de studerande på gymnasienivå var i samma ålder.

Antalet studerande på gymnasienivå fortsätter att minska

Antalet studiemedelstagare på gymnasienivå i Sverige minskade under 2016 och har minskat med ca 10 000 studerande under de senaste två åren. Under 2016 var det 3 900 färre studerande som fick studiemedel för gymnasiestudier jämfört med 2015. Det innebär att antalet studerande med studiemedel minskade med 4 procent och att antalet sedan 2014 har minskat med 9 procent. Denna minskning följer studerandeutvecklingen i stort.⁴⁵

Diagram 5.2 Antal studerande på gymnasienivå i Sverige med studiemedel, fördelat efter kön, 2012–2016

Av dem som studerade på gymnasienivå under 2016 var andelen kvinnor och män oförändrad jämfört 2015, med 60 procent kvinnor och 40 procent män. Precis som året innan uppgick andelen yngre än 25 år till 49 procent medan 30 procent var 30 år eller äldre och 11 procent var 40 år eller äldre.

Antalet studerande har minskat i alla åldersgrupper utom i åldersgruppen 55–59 år där de ökade med 32 personer. Antalet i åldersgruppen 20–24 år minskade mest och är 2 300 personer (4 procent) färre än året innan. Procentuellt har åldersgruppen 40–44 år minskat mest. Jämfört med 2015 minskade antalet studerande i denna åldersgrupp med 6 procent.⁴⁶

En trolig utveckling är att antalet studerande på gymnasienivå ökar de kommande åren, dels mot bakgrund av det stora antalet flyktingar som kom till Sverige under främst 2015, dels mot bakgrund av riksdagens beslut om rätt till behörighetsgivande utbildning inom komvux.⁴⁷

⁴⁵ Skolverket (2016).

⁴⁶ Se, avsnitt 5.7 för mer information om ålder och åldersgränser.

⁴⁷ Se proposition 2016/17:5.

De flesta studerar på komvux

De flesta som studerar med studiemedel på gymnasienivå läser på komvux. Under 2016 studerade 67 procent på komvux, 17 procent på folkhögskola och 16 procent på övriga gymnasiala utbildningar.

Tabell 5.4 Antal studerande på gymnasienivå i Sverige med studiemedel, fördelat efter skolform och kön, andelar i procent, 2015–2016

	Folkhögskola		Komvux		Övriga ¹	
	Antal	Andel	Antal	Andel	Antal	Andel
2015						
Kvinnor	10 704	56	50 195	65	8 049	43
Män	8 371	44	26 542	35	10 543	57
Samtliga	19 075	100	76 737	100	18 592	100
2016						
Kvinnor	10 496	56	48 428	65	7 460	42
Män	8 104	44	25 591	35	10 298	58
Samtliga	18 600	100	74 019	100	17 758	100

¹ Under "Övriga" ingår gymnasieskola, basåret vid högskola, konst- och kulturutbildningar samt kompletterande utbildningar.

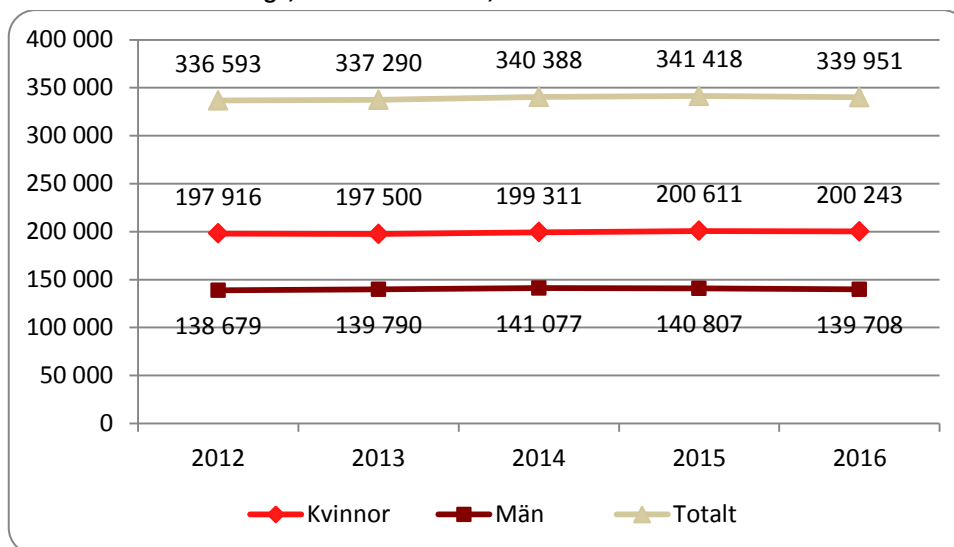
Könsfördelningen är mer ojämn bland dem som studerar på komvux än bland dem som studerar på folkhögskola och inom de övriga skolformerna. Inom komvux är 65 procent kvinnor. Även på folkhögskola är andelen kvinnor högre än andelen män, men inom de övriga skolformerna på gymnasial nivå är andelen män högre. Det beror på att några manligt dominerande utbildningar räknas dit, främst högskolans basår, ett antal konst- och kulturutbildningar samt några kompletterande utbildningar inom teknikområdet.

Det är på komvux och inom kategorin övriga utbildningar som antalet gymnasiestuderande har minskat mest. Jämfört med 2015 har antalet minskat med 4 procent vardera vilket motsvarar 2 700 personer respektive 830 personer.

5.2.3 Utbildning på eftergymnasial nivå i Sverige

Antalet studiemedelstagare på eftergymnasial nivå minskade med 1 500 personer under 2016, vilket motsvarar en minskning med mindre än 1 procent. Det är första gången sedan 2011 som antalet studerande på eftergymnasial nivå minskar.

Diagram 5.3 Antal studerande med studiemedel på eftergymnasial nivå i Sverige, fördelat efter kön, 2012–2016

Av dem som studerade på eftergymnasial nivå 2016 var andelen kvinnor 59 procent och andelen män 41 procent, vilket är oförändrat jämfört med 2015. Under 2016 var 53 procent av de studerande yngre än 25 år och 19 procent var 30 år eller äldre. Andelen studerande som var yngre än 25 år minskade med 1 procentenhet jämfört med 2015, medan andelen studerande som var 30 år eller äldre ökade med 1 procentenhet. Andelen studerande mellan 25 och 29 år var oförändrad, 28 procent.

Ökningen av antalet studerande vid yrkeshögskolan planar ut

Under 2016 minskade antalet studiemedelstagare vid högskolor och universitet med mindre än 1 procent (1 500 personer). De senaste årens ökning av antalet studerande vid yrkeshögskolan planar ut under 2016. Antalet studerande ökade med 1 procent 2016, vilket kan jämföras med en ökning på drygt 3 procent året dessförinnan. Antalet kvinnor ökade med 430 personer 2016 medan antalet män minskade med 220 personer. Ökningen av antalet studerande är en följd av de senaste årens satsningar på fler utbildningsplatser inom yrkeshögskolan.

Tabell 5.5 Antal studerande med studiemedel på eftergymnasial nivå i Sverige, fördelat efter skolform, 2012–2016

	KY/YH ¹	Högskola/ universitet	Övriga ²	Totalt ³
2012	32 635	297 774	7 933	336 593
2013	33 989	297 316	7 816	337 290
2014	35 278	298 854	7 868	340 388
2015	36 423	298 914	7 645	341 418
2016	36 632	297 360	7 509	339 951

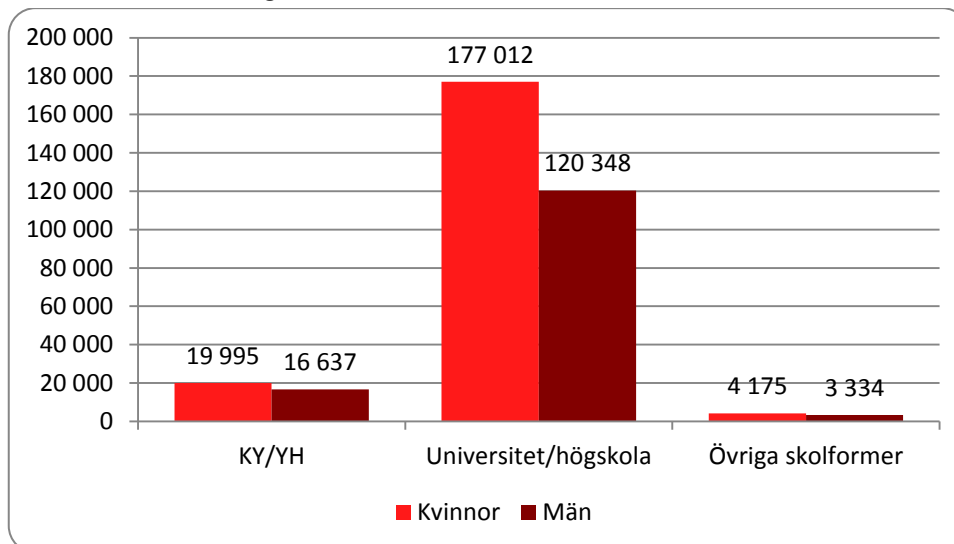
¹ Kvalificerad yrkesutbildning och yrkeshögskola.

² Under "Övriga" ingår utbildningar vid folkhögskola och eftergymnasiala utbildningar under avdelning B1 i bilagan till studiestödsförordningen, SFS (2000:665). Även konst- och kulturutbildningar samt kompletterande utbildningar ingår.

³ En studerande kan under ett år studera inom flera skolformer. Här redovisas nettoantalet studerande per år.

Studiestödstagarnas fördelning mellan de olika skolformerna har varit relativt konstant under de senaste åren. Under 2016 studerade 87 procent vid högskola och universitet, 11 procent vid yrkeshögskola och 2 procent inom övriga skolformer.

Diagram 5.4 Antal studerande med studiemedel på eftergymnasial nivå i Sverige fördelat efter kön och skolform, 2016

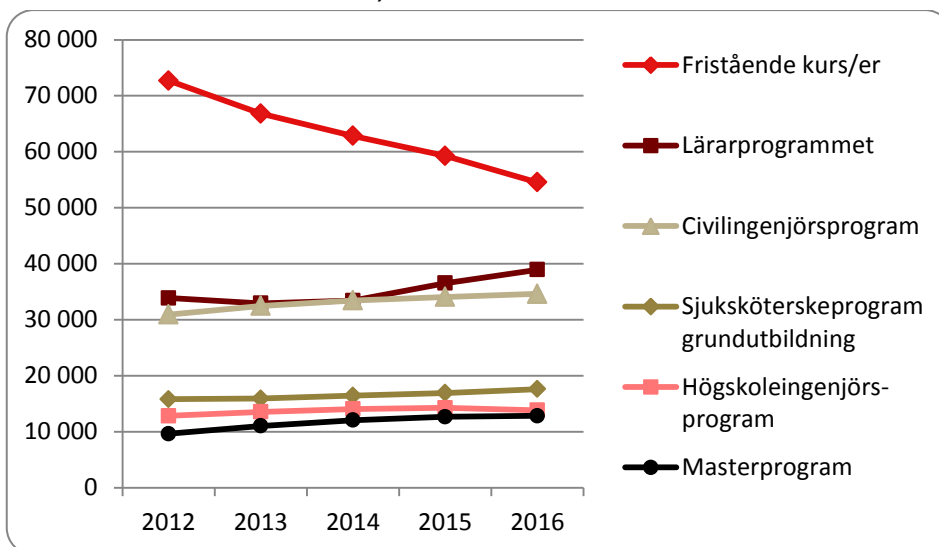
Andelen kvinnor är högre än andelen män inom samtliga skolformer på eftergymnasial nivå. Jämnast är könsfördelningen inom yrkeshögskolan där 55 procent av de studerande med studiemedel är kvinnor och 45 procent är män. På universitet och högskola är 60 procent kvinnor och inom övriga skolformer är 56 procent kvinnor.

Antalet programstuderande vid universitet och högskola har ökat

Bland dem som studerar med studiemedel på eftergymnasial nivå vid högskola eller universitet i Sverige är det vanligare att studera på ett program än på fristående kurser. Antalet studerande på fristående kurser är dock högre än antalet studerande på något enskilt program. Under 2012 studerade nästan en fjärdedel av samtliga studerande med studiemedel på universitet och högskola fristående kurser. Sedan dess har antalet minskat med 18 200 personer, vilket är en minskning med 25 procent. Under 2016 läste 18 procent av samtliga högskolestuderande med studiemedel fristående kurser. Resterande studerade på olika former av program. Minskningen av antalet studerande med studiemedel på fristående kurser beror på att högskolan har blivit allt mer programinriktad och att utbudet av fristående kurser minskar.⁴⁸

⁴⁸ Universitetskanslersämbetet (2016).

Diagram 5.5 De sex vanligaste högskoleutbildningarna bland studerande med studiemedel, antal studerande, 2012–2016

Antalet som studerar med studiemedel på lärarprogrammet⁴⁹ har ökat de senaste tre åren. Under 2016 läste 39 100 personer med studiemedel på ett lärarprogram. Det är en ökning med 2 200 personer jämfört med 2015. Av samtliga studerande med studiemedel var det 13 procent som läste på en lärarutbildning under 2016.

5.2.4 Studier med studiemedel utomlands

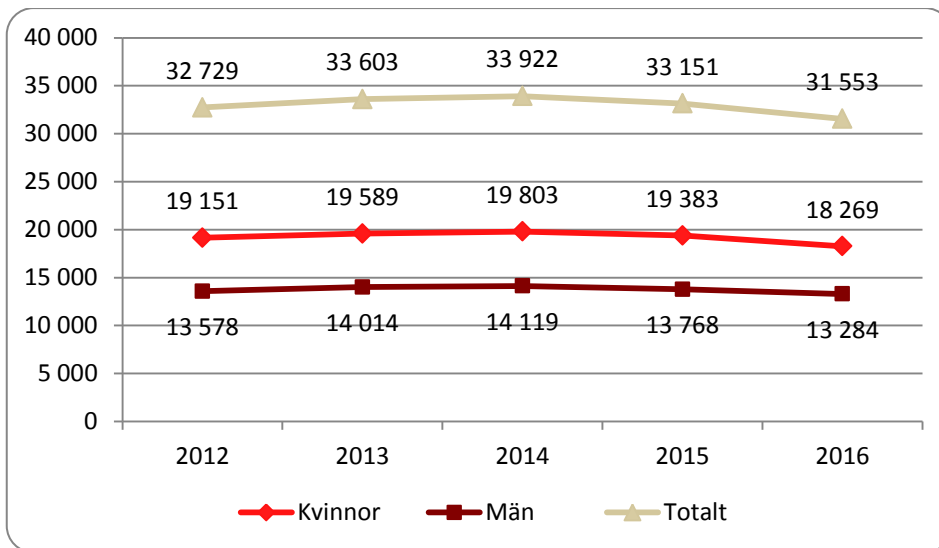
Antalet studerande utomlands minskar

Under 2016 fick 31 600 personer studiemedel för utlandsstudier. Det är en minskning med 1 600 personer eller 5 procent jämfört med 2015. Antalet kvinnor minskade mest med 1 100 personer eller 6 procent. Antalet män minskade med 480 personer vilket motsvarar 4 procent. En bidragande orsak till minskningen är att antalet studerande i åldern 20–25 år har minskat (se avsnitt 5.7.2) och att de som studerar utomlands generellt sett är unga.

Könsfördelningen bland de utlandsstuderande var oförändrad jämfört med 2015 vilket innebär att 58 procent var kvinnor och 42 procent män. Andelen män är 1 procentenhet högre bland dem som studerar utomlands än bland dem som studerar med studiemedel i Sverige. Att könsfördelningen är jämnare bland utlandsstuderande än bland studerande i Sverige beror delvis på åldersfördelningen bland de studerande. De som studerar utomlands är i genomsnitt yngre än de som studerar i Sverige och könsfördelningen är generellt sett jämnare bland yngre studerande än bland äldre. Av dem som studerade utomlands under 2016 var 62 procent yngre än 25 år och 8 procent var 30 år eller äldre.

⁴⁹ Med lärarprogram avses här samtliga lärarutbildningar utom speciallärare och specialpedagog som är påbyggnadsutbildningar.

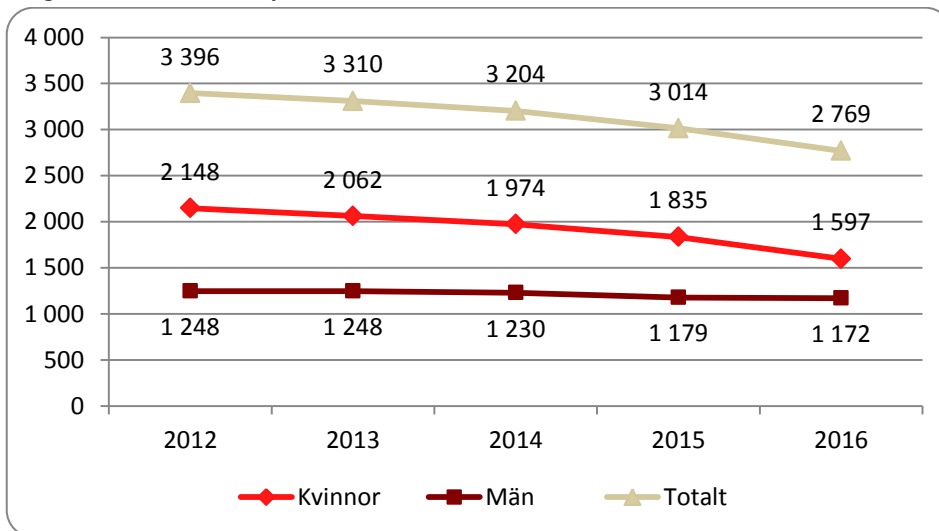
Diagram 5.6 Antal studerande utomlands med studiemedel, fördelat efter kön, 2012-2016

Av dem som hade studiemedel för utlandsstudier studerade 3 000 personer på gymnasienivå och 28 900 på eftergymnasial nivå.⁵⁰ Det är en ökning av antalet studerande på gymnasial nivå med 1 400 personer jämfört med 2015. Antalet studerande på eftergymnasial nivå minskade med 3 000 personer. Dessa förändringar beror till stor del på att merparten av de förberedande språkkurser som tidigare räknades till eftergymnasial nivå nu räknas som gymnasiala.⁵¹

Antalet studerande på språkkurser utomlands har minskat kontinuerligt de senaste åren. Sedan 2012 har antalet språkstuderande minskat med 18 procent.

Diagram 5.7 Antal språkstuderande¹ med studiemedel, fördelat efter kön, 2012–2016²

¹ I redovisningen för 2015 och 2016 ingår språkstuderande på både eftergymnasial och gymnasial nivå.

² Uppgifterna i diagrammet kan skilja sig från statistik som presenteras på andra ställen. Det beror på att statistik om studiestöd kan ändras beroende på när uppgifterna tas fram.

⁵⁰ En person kan finnas registrerad på flera utbildningsnivåer under samma kalenderår.

⁵¹ Se avsnitt ”Studerande på gymnasienivå utomlands”.

Det är främst antalet kvinnor som studerar språkkurser som blir färre. Antalet kvinnor har minskat med 550 personer under de senaste fem åren medan antalet män har minskat med 80 personer under samma period. Sedan 2015 har antalet kvinnor minskat med 13 procent medan antalet män minskat med knappt 1 procent. Av dem som studerade språkkurs under 2016 läste 10 procent på eftergymnasial nivå och 91 procent på gymnasial nivå.⁵²

I samband med reformeringen av utlandsstudiemedlen 2015 förändrades möjligheterna att läsa språkstudier utomlands. Tidigare skulle språket ha officiell status i landet för att ge rätt till studiemedel. Det kravet är nu borttaget inom EU/EES och Schweiz. Det är dessutom möjligt att läsa europeiska språk utanför EU/EES och Schweiz, förutsatt att språket har officiell status i det aktuella landet. Det innebär att det från den 1 juli 2015 är möjligt att läsa exempelvis engelska i Australien eller portugisiska i Brasilien.

Det nya regelverket har börjat slå igenom bland språkstudier. Antalet språkstudier i Nordamerika har ökat med 370 personer sedan 2014 och under 2016 studerade 14 procent av samtliga språkstudier i Nordamerika. Även antalet språkstudier i Oceanien och Sydamerika har ökat. Antalet språkstudier i EU och Asien har i gengäld minskat med 580 respektive 310 personer sedan 2014.

Studier på gymnasienivå utomlands

Under 2016 fick 3 000 utlandsstudier studiemedel för gymnasierstudier, vilket är en ökning med 89 procent sedan 2015. Ökningen beror främst på att studienivån på de förberedande språkkurserna sedan utlandsreformen 2015 bedöms utifrån kursens innehåll. Det har medfört att merparten av språkkurserna numera klassificeras som gymnasiala istället för eftergymnasiala. Majoriteten av de studier på gymnasienivå, 85 procent, läste språkkurser. Av alla som studerade på gymnasienivå utomlands var 58 procent kvinnor och 42 procent män.

Det är vanligast att gymnasierstudier utomlands läser i ett annat EU-land. Drygt hälften, 53 procent, studerade under 2016 i ett EU-land utanför Norden och 5 procent studerade i ett nordiskt EU-land. Även Asien och Nordamerika har förhållandevis många gymnasierstudier, 620 personer (21 procent) studerade på gymnasienivå i Asien och 390 personer (13 procent) i Nordamerika. En högre andel män än kvinnor studerar i Asien medan en högre andel kvinnor än män studerar i Nordamerika.

Av dem som studerade på gymnasienivå utomlands läste 62 procent i något av de fem länder som tar emot flest svenska gymnasierstudier.

Tabell 5.6 Antal utlandsstudier på gymnasienivå med studiemedel, fördelat på de fem största länderna samt kön, 2016

	Kvinnor		Män		Totalt Antal
	Antal	Andel	Antal	Andel	
Spanien	329	63	190	37	519
Japan	122	31	276	69	398
Storbritannien	221	61	142	39	363
USA	223	71	89	29	312
Frankrike	193	72	75	28	268

⁵² En studier kan läsa på två nivåer samtidigt. Andelarna överstiger därför 100 procent.

Av samtliga utlandsstuderande på gymnasial nivå studerade 17 procent i Spanien. Spanien var därmed det vanligaste studielandet för studerande på gymnasienivå. Det var också det vanligaste landet bland kvinnor att studera i. Av samtliga kvinnor som läste med studiemedel på gymnasienivå utomlands studerade 19 procent i Spanien under 2016. Bland männen var det istället vanligast att läsa i Japan, där 22 procent studerade.

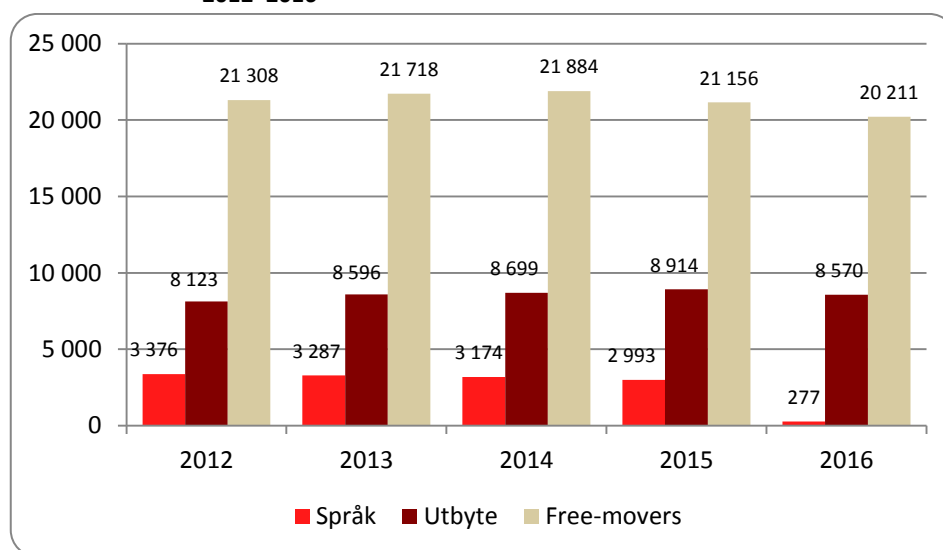
Studerande på eftergymnasial nivå utomlands

De utlandsstuderande på eftergymnasial nivå delas här in i tre grupper:

- utbytesstuderande
- free-movers
- språkstuderande

Utbytesstuderande är studerande som läser en del av sin svenska utbildning i utlandet. Free-movers, även kallade fritt utresande, är studerande som själva ordnar en utbildningsplats på en skola i utlandet. Språkstuderande är de som läser språkstudier på eftergymnasial nivå. Antalet språkstuderande på eftergymnasial nivå minskade markant under 2016, vilket är en naturlig följd av att majoriteten av de språkkurser som tidigare räknades som eftergymnasiala nu klassificeras som gymnasiala.

Diagram 5.8 Antal utlandsstuderande¹ med studiemedel på eftergymnasial nivå fördelat på språkkurser, utbytesstudier och free-movers 2012–2016²

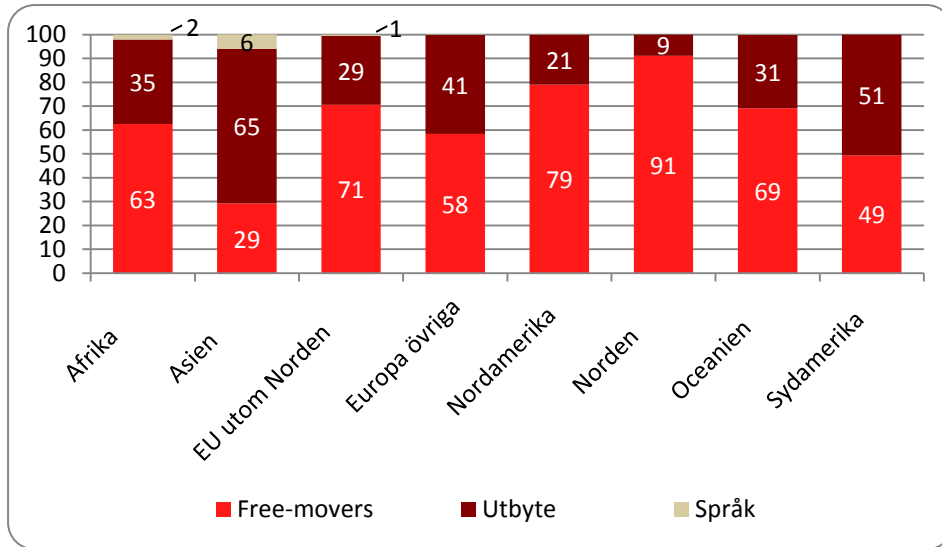
¹ Uppgifterna i diagrammet kan skilja sig från statistik som presenteras av andra. En anledning till dessa skillnader är att CSN tar fram statistik efter kalenderhalvår, vilket inte alltid överensstämmer med terminsindelningen för utlandsstudier.

² Bland språkkurserna ingår t.o.m. 2015 kurser som nu både klassificeras som gymnasiala och eftergymnasiala.

Under 2016 var 70 procent av de utlandsstuderande på eftergymnasial nivå free-movers, 30 procent var utbytesstuderande och 1 procent studerade på språkkurs.⁵³ Andelen free-movers ökade med 6 procentenheter medan utbytesstuderande ökade med 2 procentenheter. Andelen som studerade på en eftergymnasial språkkurs minskade med 8 procentenheter.

⁵³ En studerande kan studera flera olika typer av utlandsstudier under ett år. Andelarna överstiger därför 100 procent.

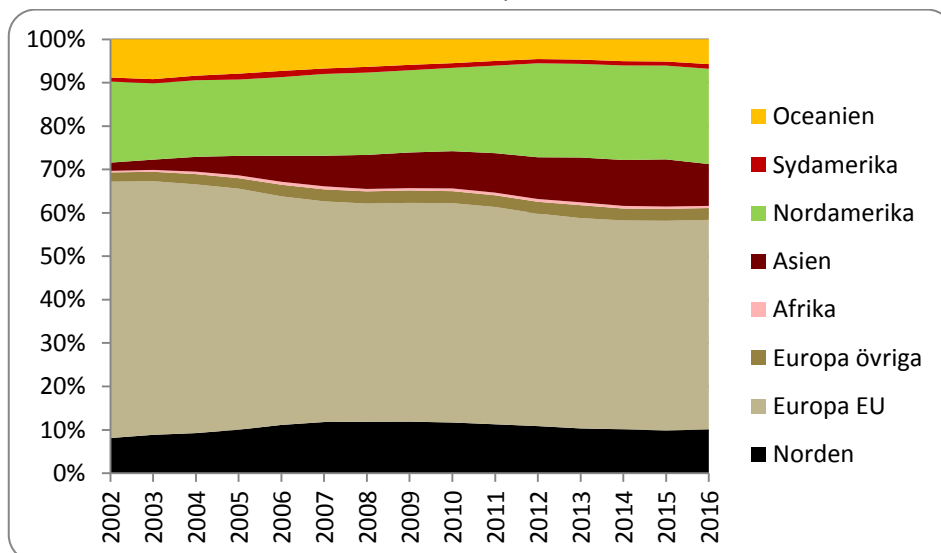
Diagram 5.9 Andel utlandsstuderande med studiemedel på eftergymnasial nivå, fördelat efter typ av utlandsstudier och del av världen, andelar i procent, 2016

Av samtliga som studerade på eftergymnasial nivå i Asien läste 6 procent språk. Asien har även den högsta andelen utbytesstuderande med 65 procent av de studerande. Högst andel free-movers finns i Norden där 9 av 10 studerande ordnar sina studier på egen hand. Även i Nordamerika och i EU-länder utanför Norden är andelen free-movers hög.

Om studier i nordiska EU-länder inkluderas studerar mer än hälften av de utlandsstuderande i ett annat EU-land. Under 2016 studerade 14 100 personer i ett EU-land utanför Norden och 1 800 personer studerade i ett nordiskt EU-land. Drygt en femtedel av dem som studerade på eftergymnasial nivå utomlands läste i Nordamerika, medan en tiondel läste i Asien.

Diagram 5.10 Andel utlandsstuderande med studiemedel på eftergymnasial nivå, fördelat efter del av världen¹, 2002–2016

¹ I "Europa övriga" ingår Schweiz med 497 studerande, 62 procent, av totalt 797 studerande. I "Europa EU" ingår inte nordiska EU-länder, dessa återfinns i kategorin Norden.

Det är fler studerande kvinnor än män i samtliga områden utom i Asien och i Europa utanför EU ("Europa övriga"). I Asien var 55 procent av de studerande män. Precis som tidigare år är det Japan som har flest svenska studerande i Asien och där är männen i majoritet. I Europa utanför EU var 51 procent av de studerande män.

Av samtliga utlandsstuderande på eftergymnasial nivå studerar 72 procent i de tio länder som tar emot flest svenska studerande.

Tabell 5.7 Antal utlandsstuderande på eftergymnasial nivå med studiemedel, fördelat på de tio största länderna samt kön, 2016

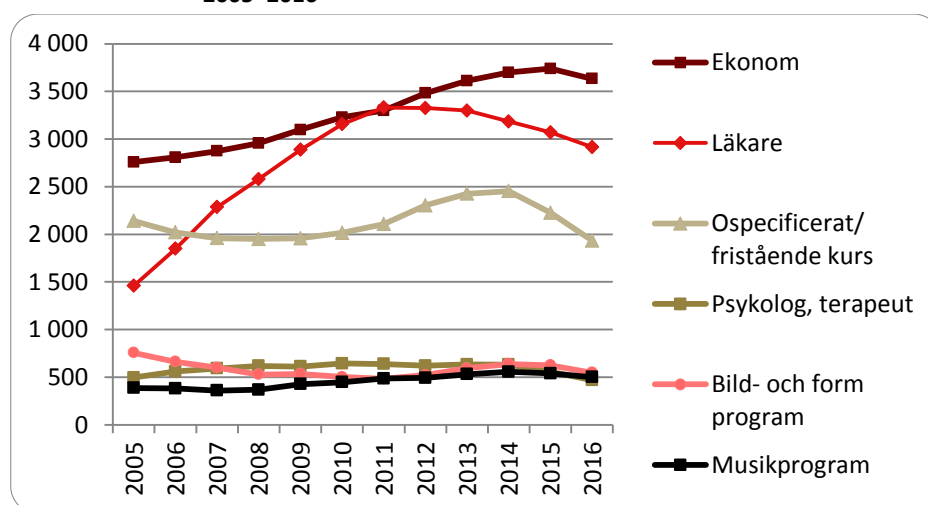
	Kvinnor		Män		Totalt Antal
	Antal	Andel	Antal	Andel	
USA	3 203	57	2 452	43	5 655
Storbritannien	3 567	66	1 818	34	5 385
Danmark	1 020	62	633	38	1 653
Polen	829	51	795	49	1 624
Australien	1 032	66	523	34	1 555
Norge	628	62	391	38	1 019
Tyskland	525	53	470	47	995
Spanien	570	60	373	40	943
Nederländerna	526	56	407	44	933
Frankrike	616	69	275	31	891

Antalet studerande på eftergymnasial nivå har minskat i samtliga länder. Det beror främst på att ett stort antal språkkurser klassificeras som gymnasiala och inte längre redovisas som eftergymnasiala. De tio största länderna har därför förändrats en del och Japan finns inte längre med bland dessa. Däremot har Nederländerna tillkommit.

Studier i ekonomi populärast bland free-movers

För studerande som är free-movers har CSN information om vilka utbildningar de studerande läser. Den informationen finns tyvärr inte tillgänglig för dem som studerar på ett utbytesprogram.

Diagram 5.11 Antal free-movers med studiemedel på sex av de vanligaste utbildningarna 2005–2016

Under 2016 minskade antalet studerande som studerar ekonomi för första gången sedan 2005. Det var 3 600 personer som fick studiemedel för att studera ekonomi och av dem läste 44 procent i USA och 24 procent i Storbritannien.

Även antalet läkarstuderande har minskat från 3 100 personer under 2015 till 2 900 personer 2016. Antalet läkarstuderande utomlands har minskat varje år sedan 2011, när antalet var som högst. Under samma period har antalet studerande med studiemedel på läkarprogram i Sverige ökat (från 6 700 personer 2011 till 7 800 personer 2016).

De fem länder som tar emot flest läkarstuderande från Sverige har varit desamma i flera år och Polen tar emot flest. Under 2016 läste 42 procent av alla läkarstuderande med studiemedel för studier utomlands i Polen.

Tabell 5.8 **Antalet läkarstuderande med studiemedel utomlands fördelat på de fem största länderna och kön, andelar i procent, 2016**

	Kvinnor		Män		Totalt
	Antal	Andel	Antal	Andel	
Polen	610	49	623	51	1 233
Lettland	198	60	132	40	330
Rumänien	127	41	184	59	311
Danmark	122	63	73	37	195
Ungern	74	49	76	51	150

Antalet läkarstuderande med studiemedel i Lettland ökade med 29 personer under 2016, medan antalet studerande i de övriga fyra största länderna minskade. Antalet läkarstuderande i Danmark fortsätter att minska och blev 30 procent färre under 2016.

5.3 Studiebidrag

5.3.1 Regler och syfte

Sedan studiemedelssystemets tillkomst har en grundtanke varit att kostnaderna ska delas mellan samhället och den studerande. Detta återspeglas i att studiemedlen består av både bidrag och lån. Under 2016 var studiemedlens totalbelopp 2 479 kronor per vecka. Bidragsdelen var 704 kronor, vilket motsvarar 28,4 procent av totalbeloppet. Studiemedlen följer kostnadsutvecklingen i samhället genom att de är kopplade till prisbasbeloppet.

Att ge studiestöd som bidrag syftar dels till att öka rekryteringen till studier, dels till att minska skuldbördan för de studerande. Detta har ansetts särskilt viktigt inom vuxenutbildningen. I studiemedelssystemet finns det därför även ett högre bidragsbelopp som under 2016 utgjorde 66,2 procent av totalbeloppet. Det finns även ett tilläggsbidrag till studerande som har vårdnaden om barn. Både det högre bidraget och tilläggsbidraget är exempel på stöd som syftar till att underlätta studier för specifika grupper, vilket hänger samman med målet att studiestödet ska utjämna skillnader mellan olika grupper i befolkningen.

Tabell 5.9 Studiemedelsbelopp, totalbelopp (kronor) och bidragsandel (procent), 2000–2016

	Totalbelopp 20 veckors studier	Andel bidrag (generellt bidrag)	Andel bidrag (högre bidrag)
2000	32 116	27,8	-
2001 ¹	32 380	34,4	82,0
2002	33 260	34,4	82,0
2003	33 880	34,4	82,0
2004	34 500	34,4	82,0
2005	34 580	34,4	82,0
2006 ²	36 280	34,4	80,1
2007	36 820	34,4	80,1
2008	37 460	34,4	80,1
2009	39 100	34,4	80,1
2010	40 700	33,1	77,1
2011 ³	43 380	31,4	73,0
2012	44 600	31,4	73,0
2013	45 120	31,4	73,0
2014	45 020	31,4	73,0
2015 ⁴	49 740	28,4	66,2
2016	49 580	28,4	66,2

¹ Avser andra kalenderhalvåret 2001.

² Avser andra kalenderhalvåret 2006.

³ Avser andra kalenderhalvåret 2011.

⁴ Den 1 januari 2015 höjdes totalbeloppet med 5,07 procent till 5,59 procent av prisbasbeloppet. Höjningen utgjordes av lån vilket medförde en justering av låneandelen.

Det högre bidraget lämnas till studerande som är 25 år eller äldre. Sedan 2011 kan det högre bidraget även ges till arbetslösa ungdomar som är yngre än 25 år. Förutsättningen är att de inte har bedrivit andra studier med studiestöd under de senaste sex månaderna, att de saknar fullständig grundskole- eller gymnasieutbildning och att de är inskrivna i jobbgarantin för ungdomar eller i jobb- och utvecklingsgarantin. Från och med den 1 juli 2015 kan det högre bidraget även beviljas till arbetslösa ungdomar som omfattas av ett utbildningskontrakt mellan Arbetsförmedlingen och hemkommunen. Även studerande som bedriver gymnasie-studier utomlands inom EU/EES och Schweiz kan få högre bidrag. Studerande som läser en kompletterande pedagogisk utbildning som leder till en ämnesläraexamen, kan även de få det högre bidraget från och med den 3 augusti 2015.

Det högre bidraget är begränsat till den summa som varje år avsätts för ändamålet och det lämnas i den turordning ansökningarna kommer in till CSN. Det högre bidraget fördelades under 2016 i fyra så kallade kvotgrupper:

- studerande på grundskole- eller gymnasienivå som saknar sådan utbildning,
- studerande som repeterar studier på grundskolenivå,
- studerande i åldern 20–24 år som kompletterar sin utbildning på grundskole- eller gymnasienivå och ingår i jobbgarantin eller har utbildningskontrakt, och

- studerande på kompletterande pedagogisk utbildning som leder till ämneslärarexamen inom matematik, naturorienterande ämnen eller teknik.

Tilläggsbidrag ges till studerande som har vårdnaden om barn. När båda vårdnadshavarna studerar utgår tilläggsbidraget till den ena av dem. Tilläggsbidragets storlek bestäms av antalet barn. Under 2016 lämnades tilläggsbidrag med 146 kronor i veckan för ett barn, 239 kronor i veckan för två barn och 287 kronor i veckan för tre barn. För den som har mer än tre barn beviljades ytterligare 48 kronor per vecka och barn.

5.3.2 Generellt och högre bidrag

Under 2016 fick 434 700 studerande studiemedel med generellt bidrag och 41 600 studerande fick studiemedel med högre bidrag. Det var 130 personer som fick det högre bidraget för studier utomlands enligt de regler som trädde i kraft den 1 juli 2015.

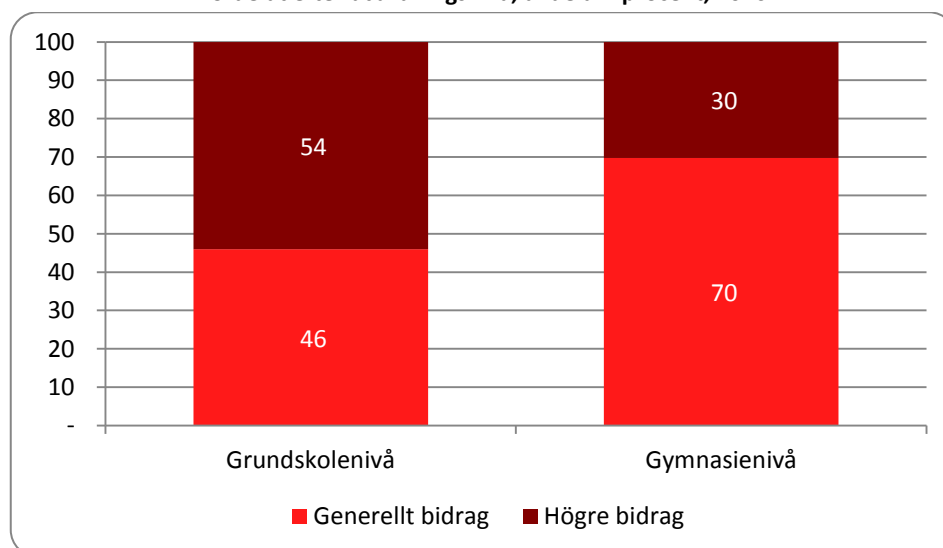
Tabell 5.10 Antal studerande med generellt och högre bidrag, fördelat efter kön, 2016

	Kvinnor	Män	Totalt ¹
Generellt bidrag	255 849	178 857	434 706
Högre bidrag	27 428	14 191	41 619
Totalt	279 949	190 943	470 892

¹ Nettoräknat antal. Studerande som fått olika bidragsnivåer under kalenderåret har räknats endast en gång.

Av dem som fick det generella bidraget var 59 procent kvinnor och av dem som fick det högre bidraget var 66 procent kvinnor. Antalet studerande med det högre bidraget minskade med 1 700 personer eller 4 procent jämfört med 2015, medan antalet med det generella bidraget minskade med 3 400 personer, vilket motsvarar en minskning med 1 procent. Precis som tidigare år utgjorde de som studerade med högre bidrag 9 procent av samtliga studerande med studiemedel.

Diagram 5.12 Fördelning mellan generellt och högre bidrag, studiemedel för studier i Sverige, fördelat efter utbildningsnivå, andelar i procent, 2016

Under 2016 var det 12 500 studerande på grundskolenivå och 33 600 studerande på gymnasienivå i Sverige som fick det högre bidraget. Andelen med högre bidrag var högst på

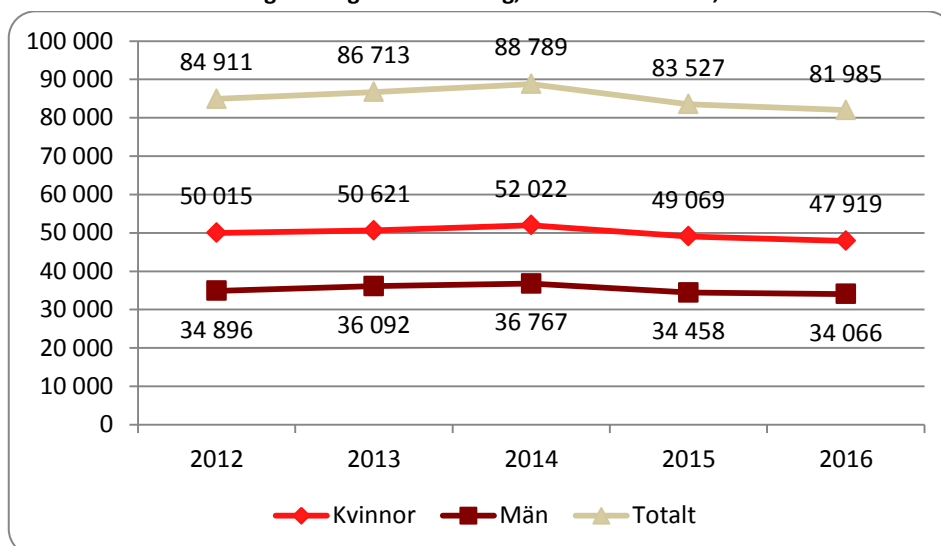
grundskolenivån. Där hade 54 procent av studiemedelstagarna högre bidrag vilket var en ökning med 1 procentenhet jämfört med 2015. Bland studerande på gymnasienivå har andelen med högre bidraget minskat med 1 procentenhet till 30 procent av samtliga studerande på gymnasienivå i Sverige.

Färre studerande med generellt bidrag på gymnasienivå

De som studerar på grundskole- och gymnasienivå med generellt bidrag kan antingen vara för unga för att få det högre bidraget eller ha en tidigare utbildning som motsvarar fullständig grundskoleutbildning eller treårig gymnasieutbildning. Under 2016 var antalet studerande med generellt bidrag 630 färre än under 2015. Den relativt stora minskningen av antalet komvuxstuderande mellan 2014 och 2015 har avtagit, även om antalet som studerar på komvux med generellt bidrag fortfarande minskar.

Av dem som studerade med det generella bidraget har andelen studerande på grundskolenivå ökat med 1 procentenhet, till 11 procent, medan andelen på gymnasienivå minskat motsvarande, till 94 procent. Av de studerande med generellt bidrag var 58 procent kvinnor och 42 procent män. Det innebär att andelen kvinnor har minskat med 1 procentenhet.

Diagram 5.13 Antal studerande¹ på grundskole- och gymnasienivå i Sverige med generellt bidrag, fördelat efter kön, 2012–2016

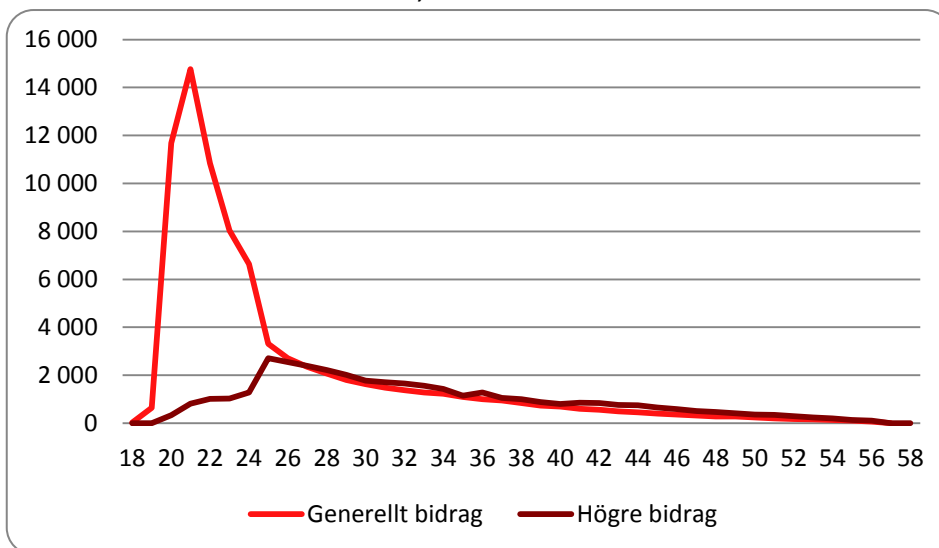

¹ Studerande som repeterar studier på grundskolenivå med det generella bidraget ingår inte. De redovisas i avsnittet "Otillräckligt anslag för repetition på grundskolenivå".

Det är studerande i de yngsta åldersgrupperna som minskar. Antalet studerande med generellt bidrag som var yngre än 30 år minskade med 1 800 personer, medan antalet studerande ökade i övriga åldersgrupper.

En jämförelse mellan dem som studerar med det generella bidraget på grundskole- eller gymnasienivå och dem som studerar med det högre bidraget på samma nivåer visar att de som har generellt bidrag är betydligt yngre än de som får det högre bidraget.

Diagram 5.14 Antal studerande med generellt bidrag på grundskole- och gymnasienivå och antal studerande med högre bidrag fördelade efter ålder, 2016

Under 2016 var 79 procent av dem som studerade med generellt bidrag på grundskole- eller gymnasienivå yngre än 30 år. Den mycket höga andelen unga i denna grupp beror på att det högre bidraget främst är avsett för studerande som är 25 år och äldre och på att många yngre därför inte kan beviljas högre bidrag. Åldersfördelningen bland dem som läser med det högre bidraget är betydligt jämnare och andelen som var yngre än 30 år var 43 procent. Av dem under 30 år som fick det högre bidraget tillhörde 25 procent den särskilda kvotgruppen för unga i åldern 20–24 år som har rätt till det högre bidraget.

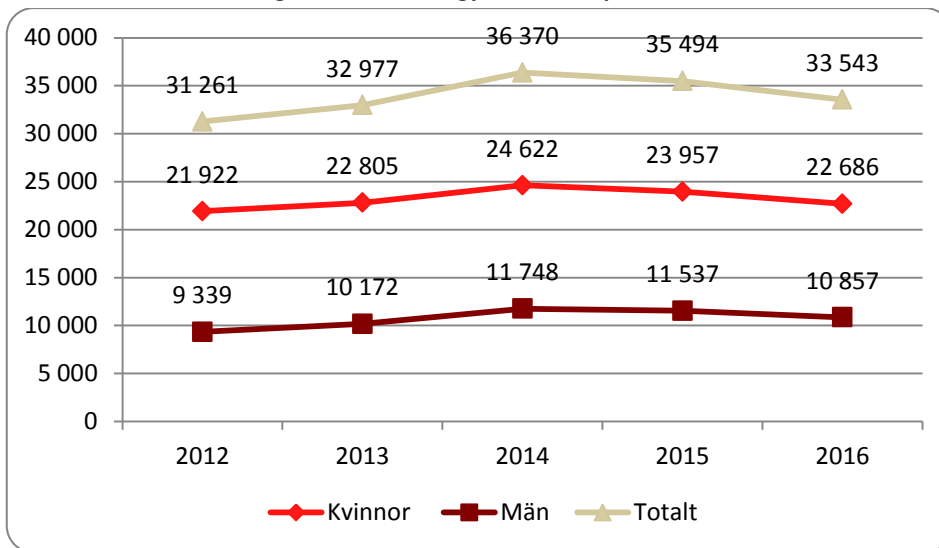
Bland dem som studerar på grundskole- eller gymnasienivå och är 25 år eller äldre har 47 procent generellt bidrag och 53 procent högre bidrag. Både antalet studerande med generellt och med högre bidrag ökade under 2013 och 2014 för att sedan minska kraftigt under 2015. Antalet fortsatte att minska i båda grupperna under 2016 men i lägre takt. Även antalet studerande med högre bidrag för studerande i åldern 20–24 år minskade.

Antalet studerande som saknar grundskole- eller gymnasiekompetens minskar

Under 2016 fick 33 500 personer det högre bidraget med anledning av att de saknade slutbetyg från grundskola, treårig gymnasieskola eller motsvarande. Det är en minskning med 2 000 personer eller 5 procent sedan 2015. Samtliga 130 studerande som fick det högre bidraget för studier utomlands tillhörde denna kvotgrupp. Antalet studerande har minskat både på grundskole- och gymnasienivå. Av dem som fick det högre bidraget studerade 88 procent på gymnasienivå och 22 procent på grundskolenivå.⁵⁴

⁵⁴ En studerande kan studera på både grundskole- och gymnasienivå under ett år. Andelarna överstiger därför 100 procent.

Diagram 5.15 Antal studerande med det högre bidraget för studerande som saknar grundskole- eller gymnasiekompetens¹, 2012–2016

¹ Diagrammet visar antalet studerande som fått det högre bidraget därför att de saknar grundskole- eller gymnasiekompetens och är 25 år eller äldre.

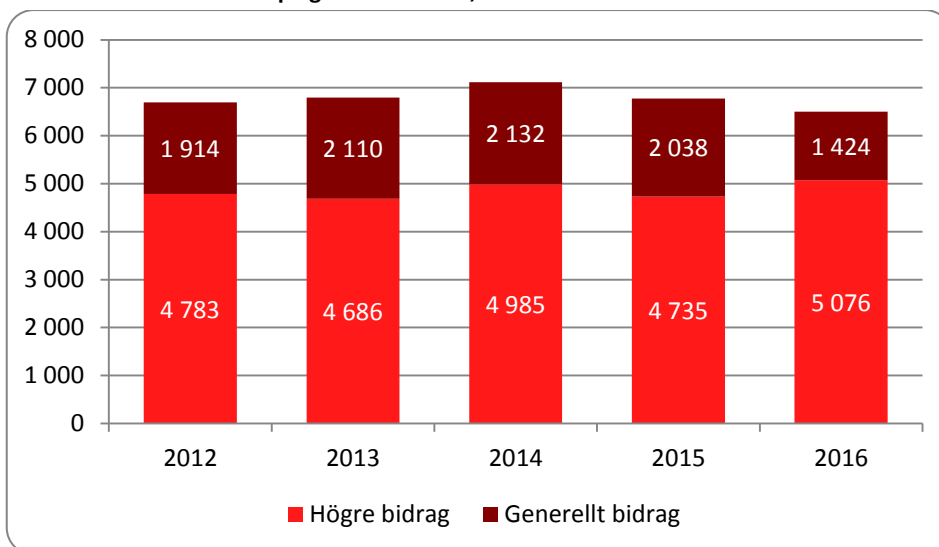
Av dem som fick det högre bidraget i denna kvotgrupp var 68 procent kvinnor och 32 procent män. Åldersmässigt var 37 procent yngre än 30 år och 38 procent mellan 30–39 år. Antalet studerande minskade i alla åldersgrupper utom i åldersgruppen 55–59 år. Att antalet äldre studerande har ökat beror sannolikt på att åldersgränsen för studiemedlen höjdes från 54 till 56 år under 2014.

För studerande som saknar grundskole- eller gymnasiekompetens var 2,3 miljarder kronor avsatta för 2016, varav 1,2 miljarder kronor betalades ut. Det motsvarar 52 procent av anslaget. Högst 10 procent av anslagsposten får betalas ut till studerande vid allmänna kurser på folkhögskola. Under 2016 betalades 186 miljoner kronor, det vill säga 8 procent av anslaget, ut till studerande vid allmänna kurser på folkhögskola.

Otillräckligt anslag för repetition på grundskolenivå

Under 2016 fick 5 100 personer det högre bidraget för att bedriva repetitionsstudier på grundskolenivå. Det var 340 personer fler jämfört med 2015.

Diagram 5.16 Antal studerande med det högre respektive generella bidraget för repetition av studier på grundskolenivå, 2012-2016

Av dem som fick det högre bidraget för repetitionsstudier under 2016 var 74 procent kvinnor. Dessa studerande är äldre än de som har högre bidrag för att de saknar grundskole- eller gymnasieutbildning, 28 procent var yngre än 30 år och 45 procent var mellan 30 och 39 år. Drygt var fjärde var äldre än 40 år, vilket är oförändrat jämfört med 2015.

Under 2016, precis som flera år dessförinnan, var efterfrågan på högre bidrag för repetitionsstudier på grundskolenivå större än vad som rymdes inom anslagna medel. De 126 miljoner kronor som var avsatta räckte inte till samtliga sökande. Studerande som ansökte om studiemedel efter den 14 augusti 2016, och som inte tidigare hade fått det högre bidraget utbetalt för repetitionsstudier⁵⁵, beviljades därför studiemedel med det generella bidraget. Det begränsade anslaget innebär således att de som påbörjar sina studier i början av året kan få ett förmånligare studiestöd än de som påbörjar samma studier senare samma år.

Det var 1 400 studerande som beviljades det generella bidraget trots att de uppfyllde de formella villkoren för att beviljas det högre bidraget. Det är något färre än tidigare år, vilket beror på att antalet studerande på komvux har minskat.

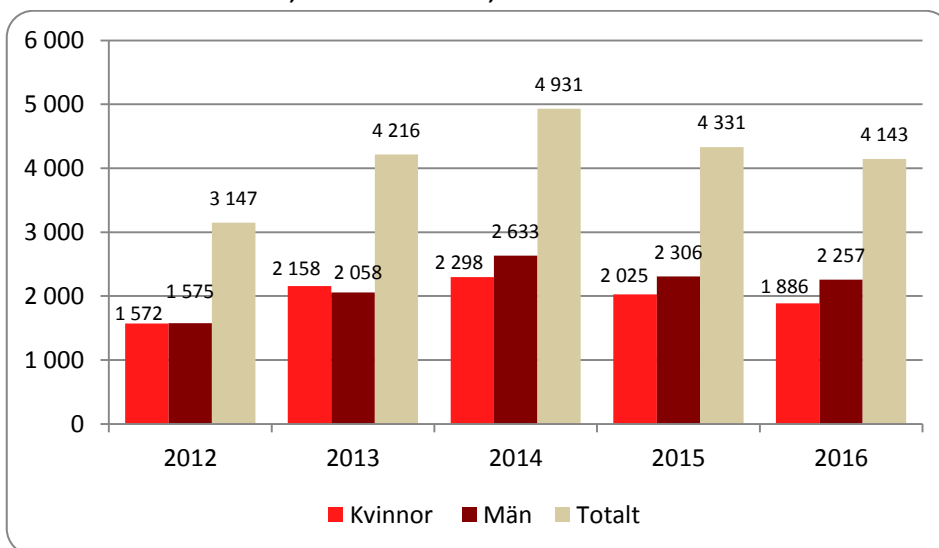
Antalet unga som studerar med utbildningskontrakt ökar

Antalet unga i åldern 20–24 år som fick det högre bidraget minskade med 190 personer under 2016 vilket motsvarar en minskning med 4 procent. Demografiska faktorer bidrar sannolikt till att antalet studerande i denna kvotgrupp minskar.⁵⁶

⁵⁵ Studerande i denna urvalsgrupp som tidigare bedrivit studier med det högre bidraget på grundskolenivå har förtur till det högre bidraget vid fortsatta studier, och påverkas inte av att anslaget är begränsat.

⁵⁶ Antalet 19–25-åringar i befolkningen minskar. Statistiska centralbyrån, <http://www.scb.se> (2017-03-07).

Diagram 5.17 Antal studerande med det högre bidraget för studerande i åldern 20–24 år, fördelat efter kön, 2012–2016

Trots att antalet studerande i kvotgruppen minskade, ökade antalet studerande med utbildningskontrakt från 38 personer under 2015 till 960 personer 2016. Det beror på att utbildningskontraktet infördes den 1 juli 2015 och att dessa kontrakt nu har fått ökad genomslagskraft. Det var 23 procent av dem som fick högre bidraget i kvotgruppen som studerade med utbildningskontrakt medan 77 procent fick högre bidraget för att de var inskrivna i jobbgarantin.

Andelen män är betydligt högre i denna studerandegrupp än bland övriga som studerar med studiemedel på grundskole- och gymnasienivå. Under 2016 var 54 procent av de studerande män. Det är i princip samma könsfördelning bland studerande med utbildningskontrakt och bland övriga studerande i kvotgruppen. Den förhållandevis höga andelen män kan bero på att män oftare än kvinnor avbryter sina gymnasiestudier⁵⁷ och på så sätt oftare har rätt till det högre bidraget, men även på att könsfördelningen generellt sett är jämnare bland yngre studerande med studiemedel än bland äldre.

Av dem som tillhörde kvotgruppen under 2016 var 69 procent i åldern 21–23 år. Andelen 20-åringar ökade från 6 procent 2015 till 8 procent 2016. De flesta, 90 procent, som fick det högre bidraget för unga studerade på gymnasienivå och 18 procent studerade på grundskolenivå.⁵⁸

För 2016 var 331 miljoner kronor avsatta för kvotgruppen varav 146 miljoner kronor betalades ut. Det motsvarar 44 procent av anslaget.

Kompletterande pedagogisk utbildning vid högskola

Från och med den 3 augusti 2015 kan det högre bidraget lämnas till studerande som läser en kompletterande pedagogisk utbildning (KPU) som leder till en ämneslärarexamen inom matematik, biologi, fysik, kemi, naturkunskap eller teknik. Utbildningen omfattar 90 högskolepoäng, varav 60 högskolepoäng utgörs av utbildningsvetenskaplig kärna och 30 hög-

⁵⁷ Skolverket, <http://www.skolverket.se> (2016-02-02).

⁵⁸ En studerande kan studera på både grundskole- och gymnasienivå under ett år. Andelarna överstiger därför 100 procent.

skolepoäng av verksamhetsförlagd utbildning. Utbildningen riktar sig till studerande som redan har ämneskunskaper i de ämnen de ska undervisa i.

Under 2016 fick 400 personer det högre bidraget för KPU. Det är en ökning med 225 personer jämfört med 2015. Andelen kvinnor som fick bidraget var 49 procent. Nästan hälften av dem som fick det högre bidraget för KPU var 40 år eller äldre, 32 procent var mellan 30 och 39 år och 20 procent var yngre än 30 år. Den förhållandevis höga åldern bland de studerande tyder på att de flesta varit yrkesverksamma en längre tid innan de påbörjade studierna.

För 2016 var 95 miljoner kronor avsatta för kvotgruppen varav 16 miljoner betalades ut. Det motsvarar 17 procent av anslaget. Att inte mer användes skulle kunna förklaras av att det är en ny utbildningssatsning och att det brukar ta tid innan sådana får genomslag.

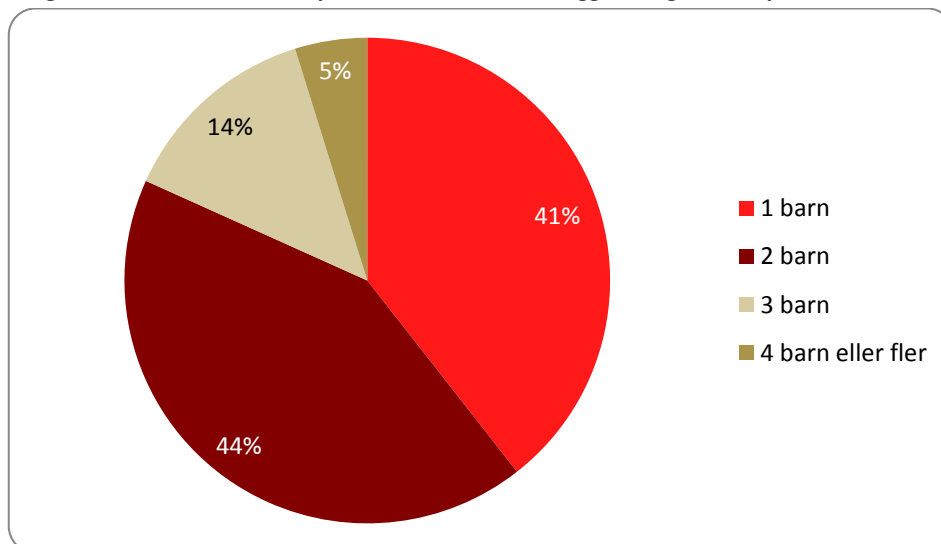
5.3.3 Tilläggsbidrag till studerande med barn

För att underlätta för personer med barn att studera lämnas ett tilläggsbidrag utöver ordinarie studiemedel fram tills barnet fyller 18 år.

Antalet studerande med tilläggsbidrag ökade mellan 2012 och 2014, vilket berodde på att antalet äldre studerande, som oftare har barn, ökade. Därefter skedde en mindre minskning under 2015. Under 2016 fick 81 750 studerande med studiemedel tilläggsbidrag för barn. Det var en minskning med 70 personer jämfört med 2015. Andelen av samtliga studerande med studiemedel som fick tilläggsbidrag var dock oförändrad (17 procent). Av dem som studerade på eftergymnasial nivå under 2016 hade 13 procent tilläggsbidrag. Motsvarande andelar på gymnasie- och grundskolenivå var 27 respektive 50 procent.

Könsfördelningen bland dem som får tilläggsbidraget har bara förändrats marginellt under de år som bidraget har funnits. Under 2016 var 80 procent av dem som fick tilläggsbidrag kvinnor. Könsfördelningen är mest ojämn på grundskolenivå, där 83 procent av dem som fick tilläggsbidrag var kvinnor. På gymnasienivå var andelen kvinnor 82 procent och på eftergymnasial nivå 78 procent. Dessa siffror är oförändrade jämfört med 2015.

Diagram 5.18 Antal barn per studerande med tilläggsbidrag, andel i procent, 2016¹

¹ En studerande som har fått barn under året kan förekomma i fler än en kategori. Andelarna överstiger därför 100 procent.

De som studerade med tilläggsbidrag hade i genomsnitt 1,8 barn. Totalt betalades det ut tilläggsbidrag för 149 100 barn, vilket är en ökning med 1 200 barn sedan 2015.

Det är betydligt vanligare att de som studerar i Sverige får tilläggsbidrag än att de som studerar utomlands får det. Av dem som fick studiemedel för utlandsstudier 2016 fick knappt 600 personer, 2 procent, även tilläggsbidrag för barn. Den andelen har varit oförändrad de senaste åren. Att det är få utlandsstuderande som får tilläggsbidrag beror dels på att de utlandsstuderande ofta är unga och ännu inte har fått barn, dels på att det kan vara mer komplicerat att åka utomlands och studera för dem som har barn.

5.4 Lån under studietiden

5.4.1 Regler och syfte

Den del av de ordinarie studiemedlen som består av lån, så kallat grundlån, är olika stor beroende på om den studerande har det generella eller det högre bidraget. Studerande med generellt bidrag kunde under 2016 få lån med 1 772 kronor per vecka och studerande med högre bidrag kunde få lån med 837 kronor per vecka. Beloppens storlek följer prisbasbeloppet. Oavsett om en studerande får det generella eller det högre bidraget är totalbeloppet detsamma. Sedan den 1 juli 2015 får studerande i Sverige och utomlands samma bidrags- och lånebelopp.

Utöver grundlån kan en studerande även få tillägglån. Tillägglånet syftar till att förstärka studiestödet för vuxna som har förvärvsarbetat före studierna. Tillägglånet lämnas under 2016 med 877 kronor per vecka. För att få tillägglån måste den studerande ha haft en inkomst under 2015 på minst 183 845 kronor om studierna påbörjades under 2016. Tillägglån ges under högst 120 veckor till studerande som är 25 år eller äldre och som har studiemedel (bidrag och lån). Tidigare kunde endast studerande i Sverige få tillägglån men sedan den 1 juli 2015 kan tillägglån även lämnas för studier i ett annat land inom EU/EES eller i Schweiz.

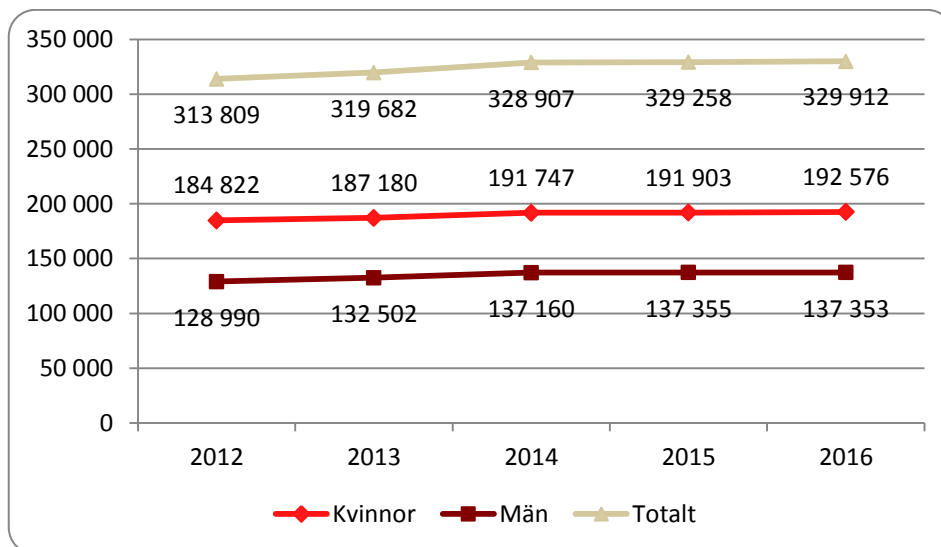
En studerande kan även få merkostnadslån för vissa merkostnader i samband med studierna. Lånet lämnas bland annat för kostnader för resor, dubbel bosättning och undervisningsavgifter. Studerande vid vissa högskoleutbildningar i musik kan få merkostnadslån för att köpa eller renovera ett musikinstrument.

Sedan den 1 juli 2015 finns ett kompletterande merkostnadslån för utlandsstudier. Det tillkom för att inte begränsa de studerandes valfrihet när det gäller studieland. Alla som studerar utomlands kan få lånet och det är tänkt att kompensera studerande i länder med ett högre kostnadsläge. Merkostnadslånet för utlandsstudier kan även ges till studerande som studerar på en utbildning i Sverige men där en del av utbildningen är förlagd utomlands. Lånet lämnas för de veckor den studerande har ordinarie bidrag och lån för utlandsstudier och det lämnas med ett visst belopp per vecka. För studier på heltid under 2016 var beloppet 553 kronor per vecka.

5.4.2 Grundlån

Av alla som studerade med studiemedel under 2016 valde 329 900 personer att ta studiemedlens lånedel. Det är en ökning med 650 personer jämfört med 2015.

Diagram 5.19 Totalt antal studerande med grundlån, fördelat efter kön, 2012–2016¹

¹ Antalet 2015 redovisas exklusive cirka 18 000 personer som fick en mindre retroaktiv utbetalning av grundlån på grund av att lånet höjdes den 1 januari 2015.

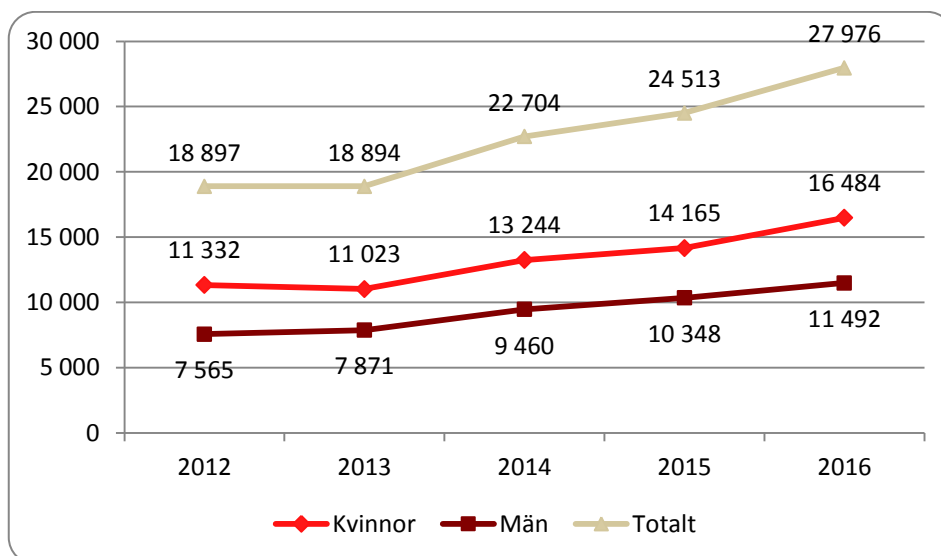
Av dem som tog grundlån för studier i Sverige eller utomlands under 2016 hade 311 700 personer det generella bidraget och 20 900 personer det högre bidraget.⁵⁹ Av dessa studerade 26 100 personer utomlands, varav 110 hade lånet i kombination med det högre bidraget.

5.4.3 Tilläggs lån

Under 2016 ökade antalet studerande med tilläggs lån med 14 procent eller 3 500 personer. Ökningen beror främst på att antalet studerande över 24 år har ökat, men även på att tilläggs lån nu även kan ges vid deltidsstudier och vid studier utomlands om studierna sker i länder inom EU/EES eller Schweiz. Av dem som studerade med studiemedel under 2016 hade 6 procent tilläggs lån, vilket är en ökning med 1 procentenhet.

⁵⁹ Av dem som hade grundlån 2016 studerade 2 700 personer med både det högre och det generella bidraget under olika delar av året.

Diagram 5.20 Totalt antal studerande med tilläggs lån, fördelat efter kön, 2012–2016¹

¹ Antalet 2014 inkluderar 1 200 personer som fick en mindre retroaktiv utbetalning av tilläggs lån på grund av att lånet höjdes den 1 januari 2014. Exklusive dessa personer uppgick antalet studerande till 21 504 personer under 2014.

Under 2016 fick 28 000 studerande tilläggs lån och av dessa var 59 procent kvinnor. Det är en ökning av andelen kvinnor med 1 procentenhet. Under 2016 fick 3 900 personer, 700 personer fler än 2015, tilläggs lån för deltidsstudier. Av dem var 67 procent kvinnor. Bland dem som fick tilläggs lån för studier utomlands, en liten grupp på 470 personer, var däremot andelen män 51 procent.

Under året betalades tilläggs lån ut till ett belopp motsvarande 606 miljoner kronor, vilket är en ökning med 71 miljoner jämfört med 2015. Av det totala beloppet avsåg 8 miljoner kronor tilläggs lån till utlandsstuderande.

Begränsad användning av tilläggs lånet

Under 2016 hade 6 procent av samtliga studiemedelstagare i Sverige tilläggs lån. Av dem som hade grundlån och med hänsyn till sin ålder var berättigade att ansöka om tilläggs lånet⁶⁰, hade 17 procent tilläggs lån. Då har emellertid inte hänsyn tagits till om de hade tillräckligt hög inkomst före studierna för att kunna beviljas lånet.

Tabell 5.11 Antal studerande med tilläggs lån för studier i Sverige och andel av låntagarna äldre än 24 år som har tilläggs lån, fördelat efter kön och utbildningsnivå, andelar i procent, 2016

	Antal med tilläggs lån			Andel av låntagarna		
	Kvinnor	Män	Totalt	Kvinnor	Män	Totalt
Grundskolenivå	165	124	289	4,6	6,1	5,1
Gymnasienivå	3 564	2 565	6 129	17,7	21,1	19,0
Eftergymnasial nivå	13 034	8 940	21 974	17,0	17,0	17,0
Totalt ¹	16 283	11 277	27 560	16,9	17,6	17,2

¹ Nettoräknat antal. Studerande som fått tilläggs lån på olika nivåer under kalenderåret har räknats endast en gång.

⁶⁰ Detta avser 160 600 studerande i Sverige som var 25 år eller äldre och studerade med studiemedel inklusive grundlån, vilket är en förutsättning för att kunna få tilläggs lån.

Anledningen till att inte fler använder tilläggsån kan vara att de inte har behov av det eller att de vill begränsa sin skuldsättning, men också på att många studerande inte har haft tillräckligt höga inkomster innan studierna påbörjades. Det kan även finnas en okunskap om tilläggsånet. Andelen som får avslag på sin ansökan om tilläggsån är förhållandevis hög. Under 2016 fick 36 procent av dem som ansökte om tilläggsån avslag. Den vanligaste orsaken till avslag var att den sökande hade haft för låg inkomst året innan studierna påbörjades. Det var 7 400 personer som fick avslag av den anledningen vilket motsvarar 52 procent av avslagsbesluten. Drygt 900 personer fick avslag för att deras 120 veckor med tilläggsån var slut.

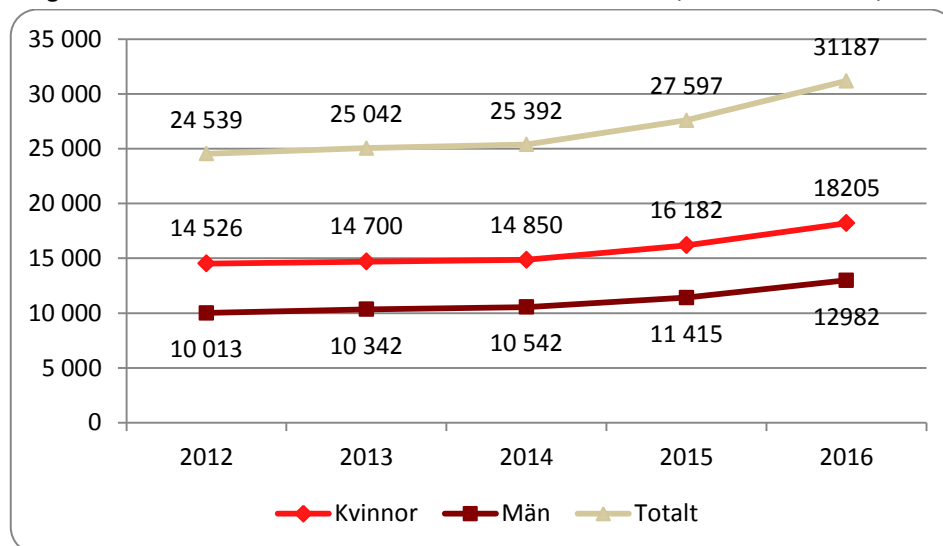
Män använder tilläggsån i något större utsträckning än kvinnor. Av de män som var äldre än 24 år och tog lån för studier i Sverige under 2016 hade 18 procent tilläggsån, medan motsvarande andel bland kvinnorna var 17 procent. Studerande på gymnasienivå är de som oftast använder sig av tilläggsån, vilket i synnerhet gäller män som studerar på den nivån.

Studerande på grundskolenivå är de som i minst utsträckning använder sig av tilläggsån. De som studerar på grundskolenivå är i allmänhet mindre benägna att ta lån jämfört med studerande på gymnasial och eftergymnasial nivå, vilket även kan förklara att de mer sällan tar tilläggsån. Utöver detta kan studerande på grundskolenivå, som i stor utsträckning är relativt nyanlända invandrare, ha svårare att uppfylla inkomstkravet för tilläggsån.

5.4.4 Merkostnadslån

Under 2016 ökade antalet studerande med merkostnadslån med 3 600 personer, vilket motsvarar en ökning med 13 procent. Andelen svenska studiemedelstagare som har merkostnadslån ökade med något mindre än 1 procentenhet och andelen som studerade utomlands med merkostnadslån ökade med 7 procentenheter.

Diagram 5.21 Totalt antal studerande med merkostnadslån, fördelat efter kön, 2012–2016¹

Även det utbetalda beloppet för merkostnadslån har ökat under de senaste åren. Under 2016 betalades det ut 1,4 miljarder kronor i merkostnadslån, vilket var en ökning med 374 miljoner kronor jämfört med 2015.

Det är främst studerande på eftergymnasial nivå som använder merkostnadslån, vilket har samband med att de flesta utlandsstuderande studerar på denna nivå. Under 2016 använde

62 procent av dem som studerade utomlands merkostnadslån. Detta kan jämföras med att 2 procent av dem som studerade på eftergymnasial nivå i Sverige hade merkostnadslån 2016.

Tabell 5.12 Totalt antal studerande med merkostnadslån fördelat efter kön och utbildningsnivå samt andel av samtliga män och kvinnor per nivå, andelar i procent, 2016

	Kvinnor		Män		Totalt	
	Antal	Andel	Antal	Andel	Antal	Andel
Grundskolenivå	58	0,4	41	0,6	99	0,4
Gymnasienivå	2 822	4,2	1 890	4,3	4 712	4,2
Eftergymnasial nivå	15 565	7,4	11 207	7,6	26 772	7,5
Totalt ¹	18 205	6,5	12 982	6,8	31 187	6,6

¹ Nettoräknat antal. Studerande som fått merkostnadslån på olika nivåer under kalenderåret har räknats endast en gång.

Män och kvinnor använder sig av merkostnadslån i princip i lika stor utsträckning. Av de män och kvinnor som studerade med studiemedel under 2016 hade 7 procent merkostnadslån, vilket är en ökning med 1 procentenhet jämfört med 2015. Ytterst få studerande på grundskolenivå använder merkostnadslån.

Merkostnadslån för pendlingsresor i Sverige ökade

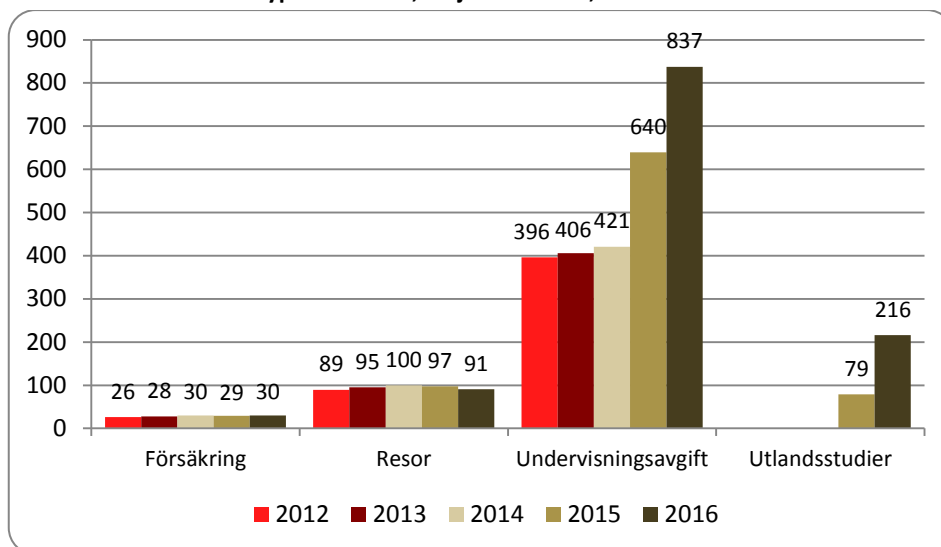
De vanligaste kostnaderna som de som studerar i Sverige får merkostnadslån för är pendlingsresor och undervisningsavgifter. Antalet studerande i Sverige som får merkostnadslån för pendlingsresor ökade med 1 400 personer jämfört med 2015. Detta skulle kunna ha samband med att reglerna för merkostnadslån vid resor ändrades den 1 juli 2015. Tidigare var den studerande tvungen att bo minst 2 kilometer från skolan eller från närmaste tågstation eller busshållplats för att kunna få merkostnadslån för hela resan. Sedan 2015 är den gränsen borttagen och avståndet mellan hem och studieort saknar betydelse. Merkostnadslån för pendlingsresor förekommer främst bland studerande vid universitet och högskolor och vid yrkeshögskolan. Antalet studerande med merkostnadslån för undervisningsavgifter i Sverige har minskat med 41 personer sedan 2015.

Under 2016 var det 830 personer med studiemedel vid en svensk skola som fick det kompletterande merkostnadslånet för utlandsstudier eftersom en del av deras utbildning var förlagd utomlands.

Undervisningsavgifter utomlands fortsätter att vara en stor merkostnad

Av de 1,4 miljarder kronor som betalades ut i merkostnadslån under 2016 avsåg 1,2 miljarder merkostnadslån till utlandsstuderande. Under 2016 betalades 837 miljoner kronor ut i merkostnadslån för undervisningsavgifter till studerande utomlands. Det är en ökning med 31 procent eller 197 miljoner kronor sedan 2015. Ökningen beror på de nya regler för merkostnadslån som infördes den 1 juli 2015 och som möjliggör ett mer flexibelt uttag av merkostnadslån för undervisningsavgifter.

Diagram 5.22 Utbetalda merkostnadslån till utlandsstuderande, fördelat efter typ av kostnad, miljoner kronor, 2012–2016

Även det nya merkostnadslånet för utlandsstudier bidrog till att utbetalningarna av merkostnadslån till utlandsstuderande ökade under 2016. Av dem som studerade utomlands under 2016 och tog studiemedlens lånedel valde 63 procent att ta merkostnadslån för utlandsstudier. Motsvarande siffra för 2015 var 33 procent. Detta har gjort att utbetalningarna av merkostnadslån för utlandsstudier ökade med 137 miljoner kronor.⁶¹ I gengäld minskade utbetalningarna av grundlån till studerande utomlands med 100 miljoner kronor till följd av ett lägre antal studerande och att studielån för utlandsstudier enligt det nya regelverket lämnas med samma belopp som för studier i Sverige.

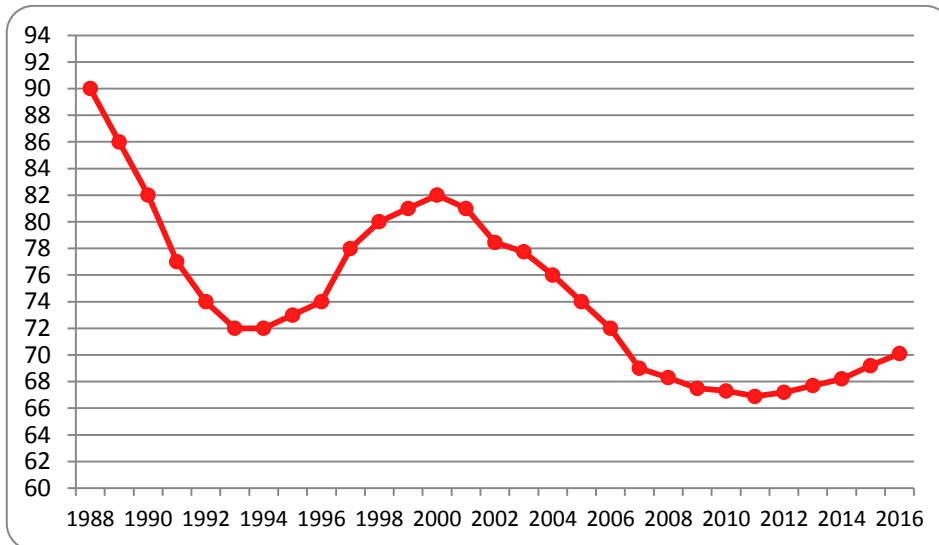
5.4.5 Lånebenägenhet

Med lånebenägenhet menas andelen studerande med studiemedel som utöver studiebidrag även tar lån. Studiemedelstagarnas benägenhet att ta studielån minskade kontinuerligt efter studiestödsreformen 2001 då det nya annuitetslånet infördes. Tidigare studier från CSN visar att studiemedelstagarna mer noggrant har övervägt sitt låntagande efter studiestödsreformen jämfört med dem som tog lån på 1990-talet.⁶² Sedan år 2012 har dock lånebenägenheten ökat igen.

⁶¹ Det nya merkostnadslånet för utlandsstudier infördes den 1 juli 2015.

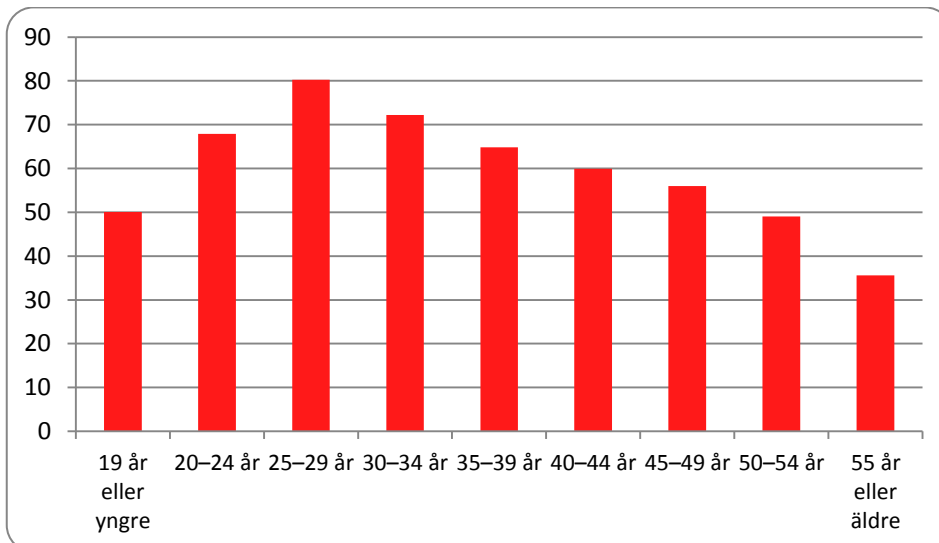
⁶² CSN (2011).

Diagram 5.23 Lånebenägenhet, andel i procent, 1988–2016

Under 2016 tog 70,1 procent av studiemedelstagarna lån. Lånebenägenheten har ökat med 0,9 procentenheter sedan 2015 och med 3,2 procentenheter sedan 2011, när den var som lägst. Under samma period har det skett förändringar i åldersstrukturen bland studiemedelstagarna. Andelen studerande yngre än 25 år, vilka mer sällan tar lån, har minskat samtidigt som andelen i åldern 25–34 år, som oftare tar lån, har ökat. Förändringar i åldersstrukturen kan därför vara en viktig förklaring till att lånebenägenheten ökar.

Diagram 5.24 Lånebenägenhet, fördelat efter åldersgrupp, andel i procent, 2016

Under 2016 har lånebenägenheten dock ökat något i alla åldersgrupper jämfört med 2015. Den största ökningen finns i åldersgruppen 50–54 år där lånebenägenheten ökat med 1,8 procentenheter och i åldersgruppen 35–39 år där den ökat med 1,7 procentenheter. De som oftast tar lån är studerande i åldern 25–29 år. Däremot tar de yngsta och de äldsta studiemedelstagarna förhållandevis sällan lån. Dessa skillnader har varit bestående över tid.

De studerande som väljer att inte ta studielån måste ha andra försörjningsmöjligheter under studietiden. Det kan exempelvis vara besparingar, lön eller ekonomiskt stöd från föräldrar eller en partner. En enkätundersökning från hösten 2015 visar att studerande yngre än 25 år oftare bor kvar hemma hos föräldrarna och oftare får ekonomiskt stöd av sina föräldrar jämfört med äldre studerande. Studerande som är 35 år eller äldre får oftare ekonomiskt stöd av en partner och försörjer sig oftare med lön från arbete jämfört med de yngre studerandegrupperna.⁶³

För studerande som är 50 år eller äldre är det möjligt att lånebenägenheten påverkas särskilt mycket av återbetalningsreglerna. Vid kort återbetalningstid blir årsbeloppen som ska betalas höga. Även den så kallade lånetrappan, som innebär att antalet låneveckor en studerande har rätt till begränsas successivt från och med 47 års ålder⁶⁴, påverkar andelen som tar lån i de övre åldersgrupperna.

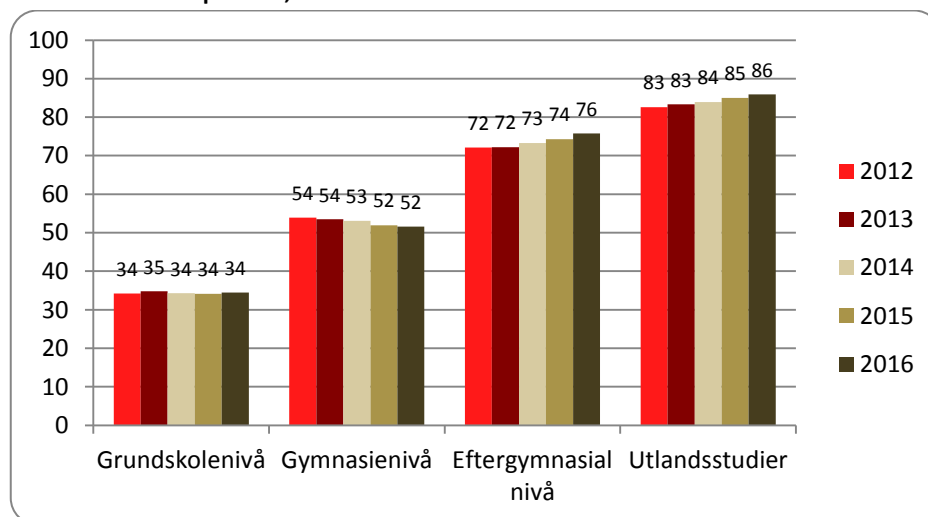
Lånebenägenheten är högre bland män än bland kvinnor och så har det varit under lång tid. Tidigare undersökningar har visat att män är mindre försiktiga i sitt låntagande än kvinnor och att de påverkas mindre av att lånet ska betalas tillbaka.⁶⁵ En annan förklaring till mäns högre benägenhet att låna kan vara att män mer sällan än kvinnor tycks få ekonomiskt stöd från en partner.⁶⁶ Under 2016 tog 71,9 procent av männen och 68,8 procent av kvinnorna lån.

De som får studiemedel med det generella bidraget tar oftare lån än de som får studiemedel med den högre bidragsnivån. Under 2016 tog 50,2 procent av dem med det högre bidraget lån medan motsvarande andel bland dem som fick det generella bidraget var 71,7 procent.

Lånebenägenheten är högst bland utlandsstuderande

Lånebenägenheten varierar mellan studerande på olika utbildningsnivåer. Lånebenägenheten är högst bland dem som studerar utomlands och under 2016 valde 86 procent av de utlandsstuderande att ta lån.

Diagram 5.25 Lånebenägenhet, fördelat efter utbildningsnivå och studier utomlands, andel i procent, 2012–2016

⁶³ CSN (2016e).

⁶⁴ Den nedre åldersgränsen inom den s.k. lånetrappan höjdes från 45 till 47 år den 1 juli 2014.

⁶⁵ Se t.ex. CSN (2016d).

⁶⁶ Se t.ex. CSN (2016d).

Att en högre andel av de utlandsstuderande lånar jämfört med studerande på eftergymnasial nivå i Sverige beror på att de många gånger kan ha högre omkostnader. Utlandsstuderande har ofta inte heller lika stora möjligheter att arbeta vid sidan av studierna som studerande i Sverige. Under 2016 har lånebenägenheten ökat med 1 procentenhet bland utlandsstuderande och med 2 procentenheter bland studerande på eftergymnasial nivå i Sverige.

Studerande på grundskolenivå är minst benägna att låna och 34 procent av dem lånade under 2016. Bland studerande på gymnasienivå i Sverige har lånebenägenheten minskat med 2 procentenheter de senaste fem åren. En förklaring till att studerande på grundskole- och gymnasienivå förhållandevis sällan väljer att låna kan vara att de planerar att fortsätta till eftergymnasiala studier. Genom att avstå från lån kan de hålla nere skuldsättningen under den relativt långa utbildningstiden. Ytterligare en förklaring är att förhållandevis många på de lägre utbildningsnivåerna får studiemedel med den högre bidragsnivån, vilket sannolikt gör att fler kan klara sig ekonomiskt utan att ta lån.⁶⁷ Även studerandes sociala bakgrund och deras bedömning av sina framtida inkomster kan ha betydelse.⁶⁸

5.4.6 Skuldsättning bland nya återbetalningsskyldiga

För att ge en bild av hur mycket de studerande lånar under studietiden redovisas i detta avsnitt uppgifter om studieskulden för annuitetslånet vid återbetalningens början.⁶⁹ Uppgifterna avser 82 000 personer som blev återbetalningsskyldiga på sitt annuitetslån den 1 januari 2017. Samma personer kan även ha lånat i någon av de äldre lånetyperna, studiemedel och studielån, men sådana skulder ingår inte i den här redovisningen. Eftersom skuldsättningen skiljer sig mycket mellan studerande på olika nivåer, och om de lånat för utlandsstudier eller inte, redovisas skuldsättningen fördelad efter utbildningsnivå och utlandsstudier.

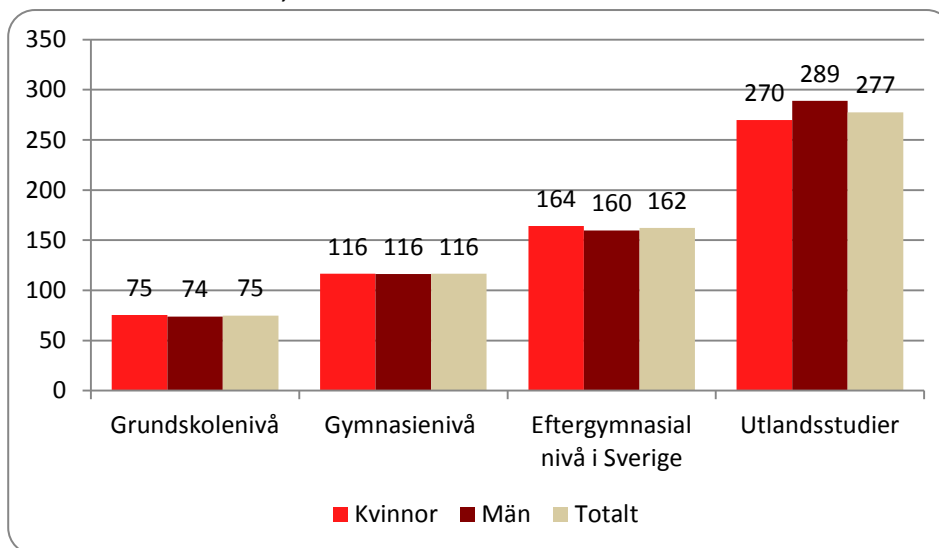
Av de nya återbetalningsskyldiga låntagarna har 86 procent (70 600 personer) studerat enbart i Sverige, 3 procent (2 700 personer) har studerat enbart utomlands och 11 procent (8 700 personer) har studerat både i Sverige och utomlands. Den genomsnittliga skulden för de nya återbetalningsskyldiga låntagarna uppgick till 152 300 kronor, vilket är en ökning med 11 200 kronor jämfört med dem som blev återbetalningsskyldiga i början av 2016. Den sammanlagda skulden för dem som blev återbetalningsskyldiga den 1 januari 2017 uppgick till 12,5 miljarder kronor.

⁶⁷ Se avsnitt 5.3.2 för mer information om andelen studerande med det högre bidraget.

⁶⁸ Se t.ex. CSN (2016e)

⁶⁹ Återbetalningen börjar tidigast sex månader efter det att låntagaren senast hade studiestöd. Det innebär att om en studerande gör ett längre studieuppehåll innan han eller hon är färdig med sin utbildning så blir personen återbetalningsskyldig. Uppgifterna i detta avsnitt ska därför inte förväxlas med studieskuld vid uppnådd examen. Frågor om studielån och återbetalning av lån redovisas i övrigt i kapitel 8.

Diagram 5.26 Genomsnittlig skuld på annuitetslån för nya återbetalnings-skyldiga 2017¹, fördelat efter utbildningsnivå, utlandsstudier och kön, tusen kronor

¹ Uppgifterna avser samtliga låntagare som har blivit återbetalningsskyldiga på annuitetslånet 2017 (82 000 personer). En person kan ha en studieskuld som kommer från studier på flera utbildningsnivåer och utlandsstudier. För att exempelvis redovisas under "Grundskolenivå" måste personen ha haft studiemedel för den nivån, men kan även ha tagit lån för studier på andra nivåer som då ingår i skulden. Den genomsnittliga skulden för utlandsstuderande innehåller därför även lån som studerande utomlands har tagit på exempelvis eftergymnasial nivå i Sverige. En och samma låntagare kan alltså ingå i beräkningsunderlaget för mer än en nivå.

De studerande som har studerat på eftergymnasial nivå i Sverige har lånat i genomsnitt 162 300 kronor. Denna grupp har inte haft studiemedel för utlandsstudier, men de kan ha studerat på flera utbildningsnivåer i Sverige. För dem som har studerat helt eller delvis utomlands var skuldsättningen 277 400 kronor.

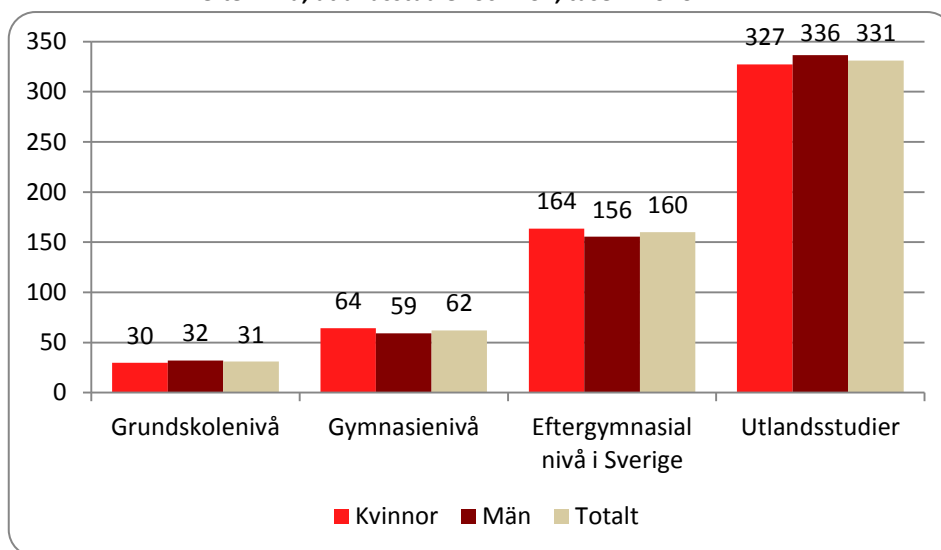
Kvinnor som har studerat på grundskolenivå har en något högre genomsnittlig skuld än män som har studerat på samma nivå. Det beror främst på att en högre andel av kvinnorna även har studerat på högre utbildningsnivåer. Även bland studerande på eftergymnasial nivå i Sverige har kvinnor en högre genomsnittlig skuld än män, vilket beror på att de i genomsnitt använder fler veckor med studiemedel.⁷⁰ Bland dem som studerat helt eller delvis utomlands har dock män en högre genomsnittlig skuld än kvinnor. Det beror på att dessa män använt fler veckor med studiemedel än kvinnorna i samma kategori och att de i något högre grad har använt sig av merkostnadslån.

Genomsnittlig skuld för studerande som läst på en nivå

Av dem som blev nya återbetalare den 1 januari 2017 hade 69 procent haft studiemedel för studier på endast en nivå. Av dem hade 1 400 studerat på grundskolenivå, 15 400 på gymnasienivå, 37 300 på eftergymnasial nivå i Sverige och 2 300 på eftergymnasial nivå utomlands.

⁷⁰ Se avsnitt 5.8.2 för mer information om antalet nyttjade veckor med studiemedel i olika grupper.

Diagram 5.27 Genomsnittlig skuld på annuitetslån för nya återbetalnings-skyldiga 2017¹, som endast läst på en utbildningsnivå, fördelat efter nivå, utlandsstudier och kön, tusen kronor

¹ Uppgifterna avser 56 400 låntagare som blev återbetalningsskyldiga på annuitetslånet 2017 och som använt studiemedel med lån för studier på endast en utbildningsnivå. De som studerat på eftergymnasial nivå har enbart studerat i Sverige eller enbart utomlands.

Bland dem som studerat på enbart gymnasienivå eller på enbart eftergymnasial nivå i Sverige har kvinnor något högre genomsnittsskulder än män. En förklaring är att kvinnorna i genomsnitt har använt fler studiemedelsveckor än männen.⁷¹

De som enbart har studerat på grundskole- eller gymnasienivå har betydligt lägre genomsnittliga skulder än de som studerat enbart på eftergymnasial nivå. Men det finns en stor spridning i de två grupperna. Det högsta skuldbeloppet bland dem som studerat på grundskolenivå var 140 100 kronor och bland dem som studerat på gymnasienivå var det högsta skuldbeloppet 392 600 kronor. Den som hade högst skuld bland dem som studerat enbart på eftergymnasial nivå i Sverige hade en skuld på 668 100 kronor, och bland dem som studerat enbart utomlands var det högsta skuldbeloppet 1,3 miljoner kronor.

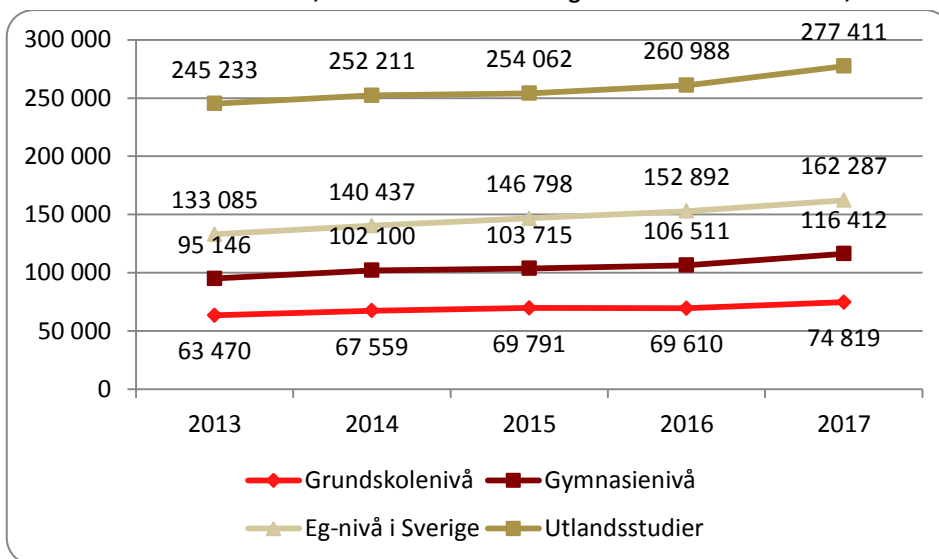
Skuldsättningen bland nya återbetalare ökar

Den genomsnittliga skuldsättningen för dem som blivit nya återbetalare har ökat varje år under åren 2013–2017.

För dem som blev nya återbetalare 2017 var den genomsnittliga skuldsättningen högre på alla utbildningsnivåer jämfört med dem som blev nya återbetalare 2016. För låntagare som studerat på grundskolenivå var ökningen 7 procent, för låntagare på gymnasienivå och eftergymnasial nivå i Sverige 9 procent vardera och för dem som studerat utomlands 6 procent. Att skuldbeloppen ökar beror främst på att höjningarna av studiemedlens lånedel 2010, 2011 och 2015 nu börjar synas i skuldsättningen för dem som blir återbetalningsskyldiga. Även de förändrade reglerna för utlandsstudiemedel kan påverka skuldsättningen. Utvecklingen väntas fortsätta när allt fler av dem som fått studiemedel från och med 2015 ska börja betala tillbaka.

⁷¹ Se avsnitt 5.8.2 för mer information om antalet nyttjade veckor med studiemedel i olika grupper.

Diagram 5.28 Genomsnittlig skuld på annuitetslån för nya återbetalningsskyldiga 2013–2017, fördelat efter utbildningsnivå och utlandsstudier¹, kronor

¹ Uppgifterna avser samtliga låntagare som har blivit återbetalningsskyldiga på annuitetslånet. En person kan ha en studieskuld som kommer från studier på flera utbildningsnivåer och utlandsstudier. För att exempelvis redovisas under "Grundskolenivå" måste personen ha haft studiemedel för den nivån, men kan även ha tagit lån för studier på andra nivåer som då ingår i skulden. Den genomsnittliga skulden för utlandsstuderande innehåller därför även lån som studerande utomlands har tagit på exempelvis eftergymnasial nivå i Sverige. En och samma låntagare kan alltså ingå i beräkningsunderlaget för mer än en nivå.

Av de låntagare som blev återbetalningsskyldiga den 1 januari 2017 hade 68 procent en skuld som var lägre än 200 000 kronor, vilket är en minskning med 8 procentenheter jämfört med dem som blev återbetalningsskyldiga vid ingången av 2016. Andelen som hade en skuld mellan 200 000 och 500 000 kronor ökade med 8 procentenheter under samma period. De som hade en skuld över 500 000 kronor när de blev återbetalningsskyldiga utgjorde 1 procent av låntagarna 2017, vilket är oförändrat jämfört med 2016.

5.5 Inkomster under studietiden

5.5.1 Regler och syfte

Inom studiemedelssystemet finns det en behovsprövning som innebär att studiemedlen reduceras om den studerandes inkomst överstiger en så kallad fribeloppsgräns. Syftet med fribeloppet är dels att hålla nere kostnaderna för studiemedelssystemet, dels att vara en drivkraft för effektiva studier. Fribeloppet beräknas utifrån prisbasbeloppet och bestäms halvårsvis med utgångspunkt i det antal veckor med studiemedel som beviljas. Fribeloppsgränsen har höjts vid flera tillfällen under de senaste åren. Den senaste höjningen genomfördes 2014. Under 2016 var fribeloppet 86 000 kronor vid 20 veckors heltidsstudier. Det innebär att en studerande som hade studiemedel under ett normalt läsår om 40 veckor kunde tjäna 172 000 kronor utan att studiemedlen reducerades. En studerande som har en inkomst som överstiger fribeloppsgränsen får sina studiemedel reducerade med ett belopp som motsvarar 61 procent av den inkomst som överstiger fribeloppet. Reduceringen sker proportionellt på bidragsdelen och på en eventuell lånedel.

5.5.2 Reducering av studiemedel på grund av inkomst

Vid ansökan om studiemedel ska den sökande beräkna sin inkomst för det eller de kalenderhalvår som ansökan avser. Om den beräknade inkomsten överstiger fribeloppsgränsen får den studerande utbetalningar med reducerade belopp.

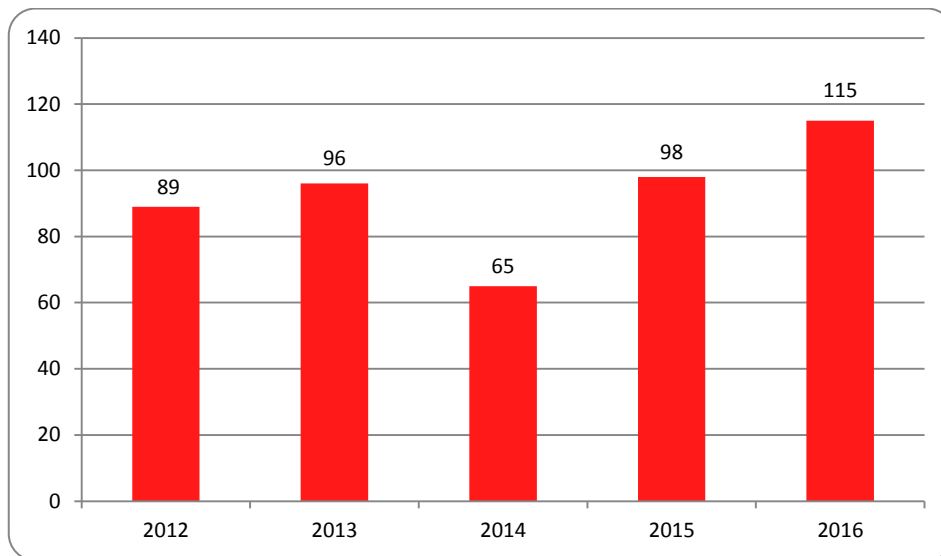
Tabell 5.13 Antal personer som under studieperioden meddelat inkomster över fribeloppsgränsen, fördelat efter kön, 2012–2016

	Kvinnor	Män	Totalt
2012	8 498	4 210	12 708
2013	9 124	4 374	13 498
2014	6 238	3 018	9 256
2015	8 860	4 098	12 958
2016	9 779	4 751	14 530

Under 2016 ökade antalet personer som anmält inkomster över fribeloppsgränsen med 12 procent. Av samtliga studiemedelstagare hade 3 procent anmält inkomster över fribeloppsgränsen. Kvinnor är överrepresenterade bland dem som anmäler inkomster över fribeloppsgränsen. Under 2016 var andelen kvinnor 67 procent, att jämföra med 59 procent av samtliga studiemedelstagare. Det lägre antalet med reducerade studiemedel under 2014 förklaras av att fribeloppsgränsen höjdes med 15 000 kronor per kalenderhalvår.

I de reducerade beloppen ingår bara sådana inkomständringar som gjorts under studietiden. Det förekommer även att studerande anmäler inkomständring efter aktuellt studiehalvår, men innan efterkontrollen av inkomstuppgifterna. Sådana anmälda uppgifter ingår inte i diagram 5.29 utan presenteras i stället i avsnitt 5.5.3.

Diagram 5.29 Reducerade belopp under studieperioden, miljoner kronor, 2012–2016

Under 2016 reducerades de utbetalda studiemedlen med motsvarande 115 miljoner kronor utifrån de inkomstuppgifter som de studerande själva hade anmält. Det är en ökning med 17 miljoner kronor eller 17 procent jämfört med 2015.

CSN genomför vartannat år en enkätundersökning om de studerandes sociala och ekonomiska situation. Den senaste undersökningen genomfördes 2015. Resultatet av den undersökningen visade att 43 procent av studiemedelstagarna arbetade vid sidan av studierna under 2015. Det innebar en ökning med 4 procentenheter sedan undersökningen 2013. Kvinnor arbetar i högre utsträckning än män parallellt med sina studier och ofta inom samma område som de utbildar sig till eller inom ett närliggande område. Särskilt vanligt var detta bland studerande inom kvinnodominerade utbildningsområden som vård och omsorg. Studerande i åldern 25–34 år arbetade i högre grad än studerande i övriga åldrar. Majoriteten arbetade mindre än 20 timmar per månad. Den vanligaste orsaken till att arbeta vid sidan av studierna är att få extrapengar.⁷²

5.5.3 Återkrav av studiemedel på grund av inkomst

Om den studerande anmäler en inkomst först efter att samtliga utbetalningar är gjorda, kräver CSN tillbaka de studiemedel som hen inte har rätt till. En sådan anmälan måste i så fall ske innan efterkontrollen av inkomsterna görs. För studier under 2014 har 1 000 personer fått återkrav på grund av en anmäld inkomstökning efter studieperiodens slut, men innan efterkontrollen genomfördes. Det återkrävda beloppet var 10 miljoner kronor. För studier under 2015 har 1 500 personer fått motsvarande återkrav till ett belopp om 17 miljoner kronor.

CSN kontrollerar alla studiemedelstagare mot överskottet i inkomstlagen tjänst, näringsverksamhet och kapital enligt beslutet om slutlig skatt för året. Denna kontroll genomförs när den slutliga skatten är fastställd, det vill säga närmare två år efter studieåret. CSN beslutar då om återkrav av studiemedel för dem som har haft inkomster över fribeloppet och inte meddelat detta, eller fått en inkomst som är högre än vad som tidigare meddelats. De senaste tillgängliga uppgifterna om efterkontroll och återkrav gäller studie- och inkomståret 2014.

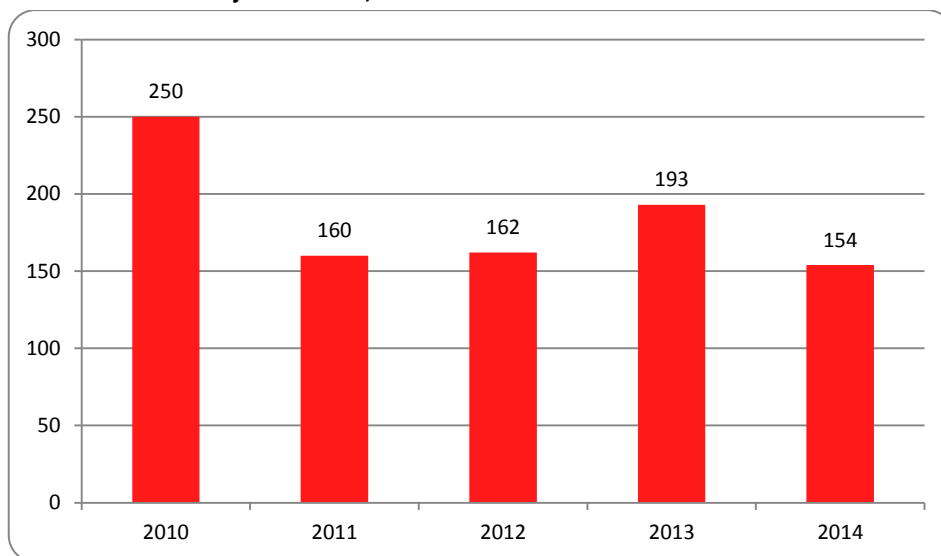
Tabell 5.14 Antal personer som fått återkrav på grund av efterkontrollerad inkomst, fördelat efter kön, 2010–2014

Inkomstår	Kvinnor	Män	Totalt
2010	12 722	8 037	20 760
2011	6 638	4 635	11 273
2012	6 948	4 520	11 468
2013	7 950	5 085	13 035
2014	5 464	3 683	9 147

Under 2016 efterkontrollerades inkomsterna för 2014. Antalet personer som fick återkrav i efterkontrollen av inkomst för 2014 minskade med 30 procent jämfört med antalet som fick återkrav av samma anledning avseende 2013. Minskningen förklaras av att fribeloppsgränsen höjdes under 2014. Under 2016 var andelen kvinnor 60 procent, att jämföra med 59 procent bland studiemedelstagarna.

⁷² CSN (2016e).

Diagram 5.30 Återkrävda belopp med anledning av efterkontrollerad inkomst, miljoner kronor, 2010–2014

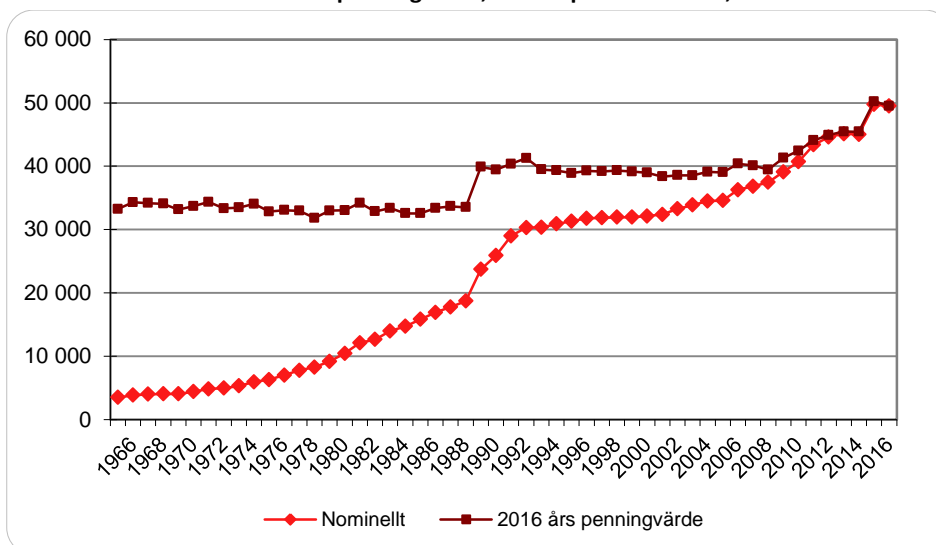
Under 2016 återkrävdes studiemedel motsvarande 154 miljoner kronor i samband med efterkontrollen av inkomsterna för 2014. Det är en minskning med 38 miljoner kronor eller 20 procent jämfört med 2015 (studie- och inkomståret 2013).

5.6 Studieekonomi och studiemedlens betydelse för rekryteringen till studier

5.6.1 Studieekonomi

Det finns flera sätt att undersöka de studerandes studieekonomi. CSN redovisar här dels uppgifter om studiemedlens köpkraft, dels uppgifter om de studerandes upplevelse av ekonomin under studietiden och studiemedlens tillräcklighet.

Diagram 5.31 Studiemedlens utveckling, fördelat på nominella belopp och 2016 års penningvärde, kronor per kalenderår, 1965–2016¹

¹ Studiemedelsbeloppet avser 20 veckors heltidsstudier med bidrag och grundlån, framräknat i 2016 års penningvärde enligt SCB:s prisomräknare. Statistiska centralbyrån, www.scb.se, (2017-01-31).

Studiemedlen är knutna till prisbasbeloppet. Prisbasbeloppet beräknas med utgångspunkt i konsumentprisindex (KPI), vilket innebär att studiemedlen, med en liten eftersläpning, är indexerade i förhållande till kostnadsutvecklingen i samhället. Det innebär att köpkraften i förhållande till KPI i princip enbart ändras när det fattas politiska beslut som innebär avvikelser i förhållande till indexregleringen. En sådan förändring genomfördes den 1 januari 2015 då totalbeloppet i studiemedlen höjdes som andel av prisbasbeloppet. Det var då enbart studiemedlens lånedel som höjdes.

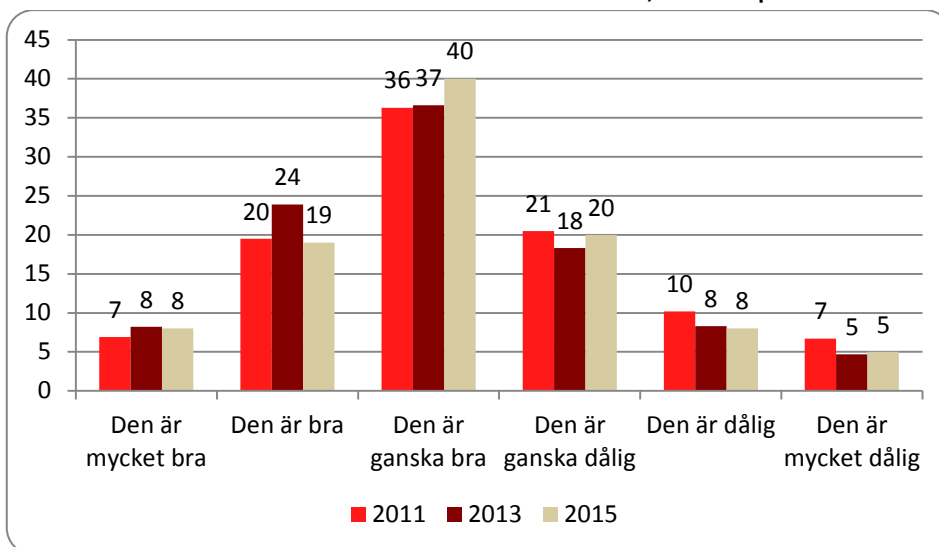
En jämförelse med KPI visar att studiemedlens allmänna köpkraft har följt kostnadsutvecklingen väl under senare år. Köpkraften var under 2015 den högsta sedan de moderna studiemedlen infördes 1965. Som en följd av att prisbasbeloppet sänktes minskade dock studiemedlens köpkraft något under 2016.

En brist med att mäta köpkraften i förhållande till KPI är att studerande, liksom många andra låginkomstgrupper, har delvis andra utgifter än dem som speglas av KPI. Exempelvis utgör livsmedel och boende större delar av de flesta studerandes utgifter jämfört med befolkningen i stort.

Den ekonomiska situationen för studerande kan även undersökas genom enkätundersökningar. I en undersökning som CSN genomförde under hösten 2015 framkom att upplevelsen av studieekonomin har försämrats något sedan 2013 bland studerande med studiemedel. I 2015 års undersökning angav 67 procent av de studerande att studieekonomin var ganska bra, bra eller mycket bra. Det är en nedgång med 2 procentenheter sedan 2013.⁷³

⁷³ CSN (2016c).

Diagram 5.32 Svar på frågan: Hur upplever du att din ekonomi är under studietiden? Studerande med studiemedel, andelar i procent

Det är första gången sedan 2009 som CSN:s enkätundersökning inte uppvisar en förbättrad upplevelse av studieekonomin bland studerande. Den 1 januari 2015 höjdes studiemedlens lånedel med cirka 1 000 kronor i månaden. Även om långt ifrån alla studerande har lån är det något förvånande att upplevelsen av ekonomin inte har förbättrats sedan 2013. Det är dock viktigt att komma ihåg att den ekonomiska situationen beror på studerandes samlade inkomster och utgifter och inte enbart på studiemedlen. En bidragande orsak till att det skett en mindre försämring av den upplevda studieekonomin kan vara att färre studerande anger att de får ekonomiskt stöd från en partner eller av sina föräldrar.⁷⁴

Det förekommer endast små skillnader mellan hur kvinnor och män upplever sin studieekonomi. Yngre har en mer positiv upplevelse av studieekonomin än äldre och studerande utan barn har en mer positiv upplevelse av studieekonomin än studerande med barn.

Studiemedlen, bidrag och lån, är avsedda att kunna täcka levnadsomkostnaderna för den som studerar. Av dem med både bidrag och lån uppger 39 procent att studiemedlen helt täcker deras omkostnader och 75 procent anser att studiemedlen täcker minst 75 procent av levnadsomkostnaderna. Andelen av låntagarna som anser att studiemedlen helt täcker levnadsomkostnaderna är densamma som 2013 medan andelen som upplever att studiemedlen täcker minst 75 procent av omkostnaderna har minskat med 5 procentenheter.⁷⁵

5.6.2 Studiemedlens betydelse för rekryteringen till studier

Studiestödet är en del av utbildningspolitiken och ska rekrytera till studier och bidra till ett högt utbildningsdeltagande för både kvinnor och män. Det ska också bidra till att utjämna skillnader mellan individer och grupper i befolkningen och bidra till ökad social rättvisa.⁷⁶

Ett sätt att mäta studiemedlens rekryterande kraft är att låta studiemedelstagarna svara på frågan om de skulle ha påbörjat sina studier även om det inte hade funnits något statligt studie-

⁷⁴ Se t.ex. CSN (2016a); CSN (2016c).

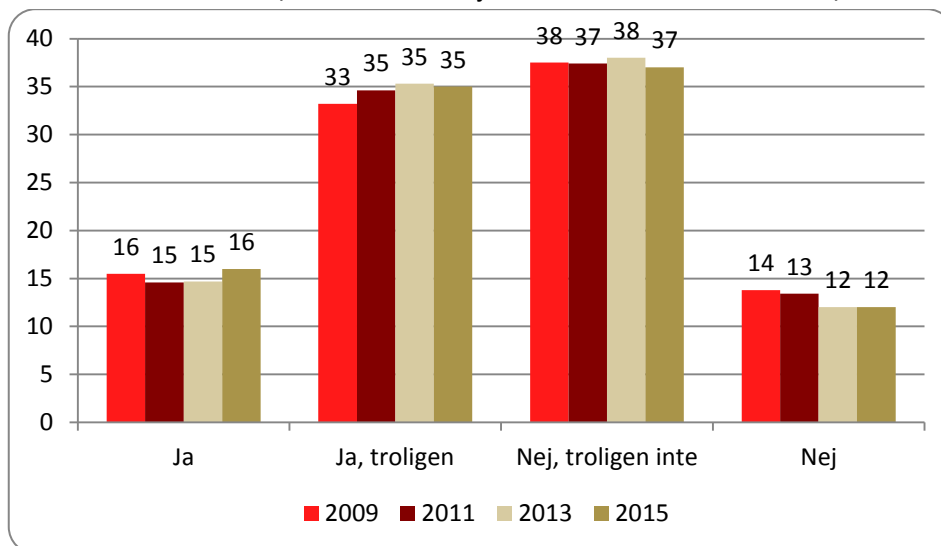
⁷⁵ CSN (2016c).

⁷⁶ Se prop. 2016/17:1.

stöd. De studiemedelstagare som svarar ”nej” eller ”nej, troligen inte” anses rekryterade med hjälp av studiemedlen.

Andelen respondenter som besvarat frågan med något av nej-alternativen har minskat från 51 procent 2009 till 49 procent 2015. Det innebär en marginell minskning av studiemedlens rekryterande verkan.⁷⁷

Diagram 5.33 Svar på frågan: Om det inte hade funnits statligt studiestöd då du började studera, hade du ändå börjat? Studerande med studiemedel, andelar i procent

Studiemedlen betyder olika mycket för valet att studera för olika studerandegrupper. En grupp som ofta anger att de inte skulle påbörja studierna utan studiemedel är studerande med barn. Av dem som har barn anger 66 procent att de inte eller troligen inte skulle ha börjat studera om de inte hade fått studiemedel. Studiemedlen har ganska stor betydelse även för dem som studerar med lån och 54 procent av dem med lån skulle inte ha börjat studera utan statligt studiestöd.

Äldre studerande är i högre grad rekryterade av studiemedlen än yngre. Av dem över 35 år anger 55 procent att de inte eller troligen inte skulle ha börjat studera om det inte hade funnits statligt studiestöd, vilket kan jämföras med att 36 procent av dem som är yngre än 25 år. Studerande utomlands är i högre grad rekryterade av studiemedlen än studerande i Sverige. Av dem som har föräldrar med högskoleutbildning är andelen som skulle ha börjat studera även utan studiemedel högre än bland dem som har föräldrar med högst gymnasieutbildning. Andelen kvinnor som är rekryterade av studiemedlen är högre än andelen män.⁷⁸

Resultatet tyder på att studiestödet bidrar till att utjämna sociala skillnader genom att det är rekryterande för grupper som annars inte skulle ha börjat studera. Samtidigt kan studiestödets konstruktion med bidrag och lån upplevas hindrande av personer som känner en tveksamhet inför att skuldsätta sig för att studera.⁷⁹

⁷⁷ CSN (2016e).

⁷⁸ CSN (2016e).

⁷⁹ CSN (2016e).

5.6.3 Nyttjande av studiemedel

Alla som studerar på en studiestödsberättigande utbildning har inte studiemedel. Det kan bero på att de inte har behov av studiemedel för sin försörjning eller på att de inte har rätt till studiemedel, till exempel med hänsyn till sin ålder eller att tidigare studieresultat inte är tillräckliga. CSN har de senaste åren undersökt hur stor andel av de studerande som har studiemedel.⁸⁰

Tabell 5.15 Andel studerande med studiemedel (bidrag) och andel med studielån av samtliga studerande, fördelat efter kön och skolform, andra halvåret 2015, procent

	Andel med studiemedel (bidrag)			Andel med studielån		
	Kvinnor	Män	Totalt	Kvinnor	Män	Totalt
Folkhögskola	55	61	57	32	39	35
Komvux	42	35	39	20	20	20
Universitet och högskola	71	72	72	52	54	53
Yrkeshögskola	79	73	76	58	53	56
Övriga utbildningar ¹	84	81	83	67	66	67

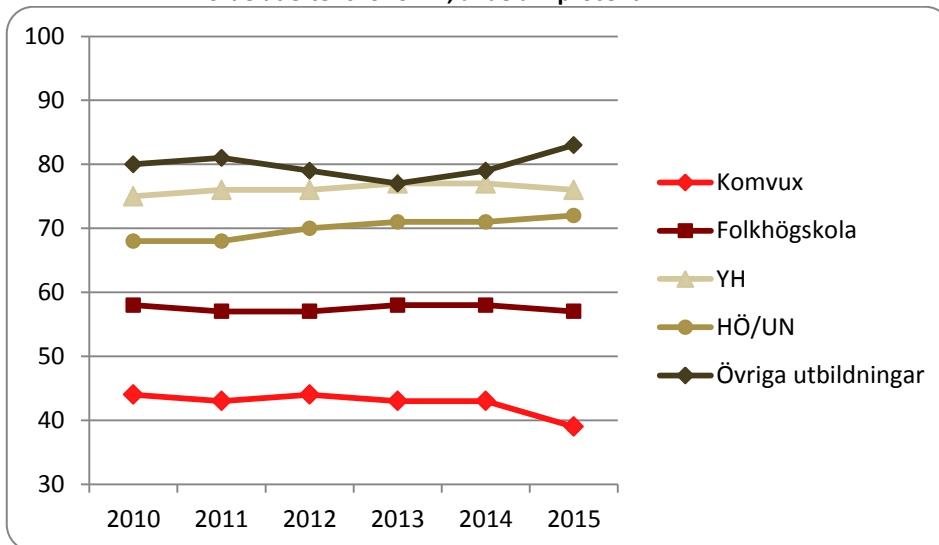
¹ Under "Övriga utbildningar" ingår gymnasieskola, basåret vid högskola, konst- och kulturutbildningar samt kompletterande utbildningar.

Andelen studerande med studiemedel varierade andra halvåret 2015 mellan 39 procent av samtliga studerande vid komvux och 83 procent av samtliga som studerande på konst- och kulturutbildning. Andelen som använder studiemedel under andra halvåret 2015 har minskat med 4 procentenheter vid komvux och ökat med 5 procentenheter vid konst- och kulturutbildningar jämfört med andra halvåret 2014.

Den andel av samtliga studerande som har studielån varierade mellan 20 procent vid komvux och 67 procent vid kompletterande utbildningar. Andelen med studielån vid komvux minskade med 2 procentenheter och andelen med studiemedel vid konst- och kulturutbildningar ökade med 4 procentenheter.

⁸⁰ Se t.ex. CSN (2017c).

Diagram 5.34 Andel med studiemedel av samtliga studerande andra halvåret 2010-2015, fördelat efter skolform¹, andelar i procent

¹ Under "Övriga utbildningar" ingår gymnasieskola, basåret vid högskola, konst- och kulturutbildningar samt kompletterande utbildningar.

En anledning till att en låg andel av dem som studerar vid komvux använder studiemedel är att majoriteten, 62 procent, studerar på deltid. Inom samtliga skolformer är andelen med studiemedel högre bland dem som studerar på heltid jämfört med dem som studerar på deltid. Exempelvis hade 68 procent av dem som studerade på heltid och 21 procent av dem som studerade på deltid vid komvux studiestöd. Bland studerande vid högskola och universitet hade 89 procent av de heltidsstuderande och 27 procent av dem som studerade deltid, studiemedel.

De som studerar vid en konst- och kulturutbildning studerar i större utsträckning på heltid. Av de heltidsstuderande vid den skolformen hade 83 procent studiemedel och av de deltidstuderande hade 63 procent studiemedel.

5.7 Ålder och åldersgränser

5.7.1 Regler och syfte

Åldersgränsen för studielån ska tillgodose behovet för personer i högre åldrar att studera samtidigt som riskerna för att studielån ska skrivas av hålls nere.

Studerande på grundskole- eller gymnasienivå kan få studiemedel från och med höstterminen det år de fyller 20 år.⁸¹ För studerande på eftergymnasial nivå finns det inte någon nedre åldersgräns.

Det finns två övre åldersgränser, den ena gäller rätten till studiebidrag och den andra rätten att låna. Studiebidrag lämnas som längst till och med det kalenderår en studerande fyller 56 år. Rätten till lån begränsas successivt från och med det år den studerande fyller 47 år. Denna begränsning innebär att det antal veckor som den studerande kan få studielån

⁸¹ Undantag finns för vissa konst- och kulturutbildningar samt behörighetsgivande utbildningar vid statliga universitet och högskolor, vilka finns uppräknade i bilagan till studiestödsförordningen (SFS 2000:655).

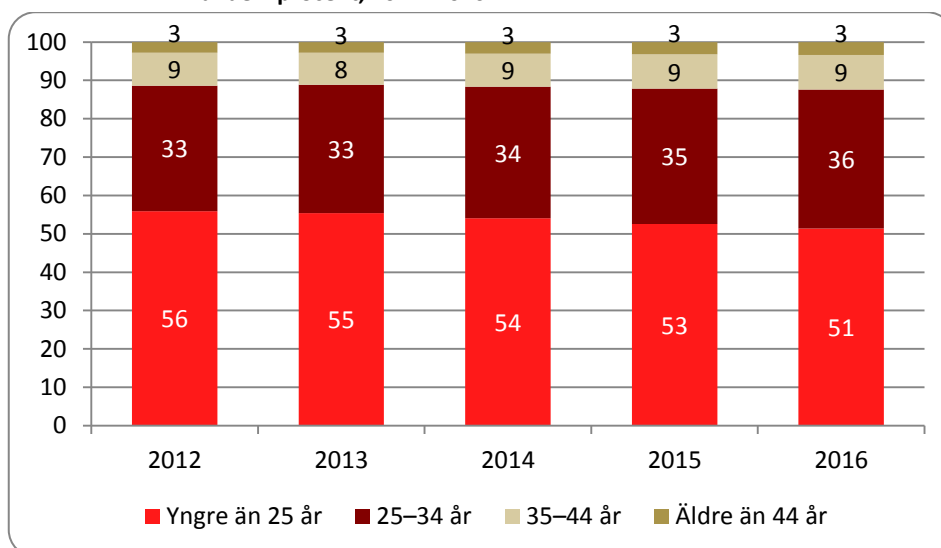
minskas enligt en så kallad lånetrappa. Den som är 47 år får låna i högst 220 veckor och därefter minskar rätten att låna med 20 veckor per år. Den som är 55 år får låna i högst 60 veckor och den som är 56 år i högst 40 veckor. Tidigare tagna studielån minskar möjligheten att låna.

Åldersgränserna för rätten till studiemedel har höjts successivt. Den senaste förändringen gjordes den 1 juli 2014 när den övre åldersgränsen höjdes från 54 till 56 år och begränsningen av lån börjar sedan dess vid 47 års ålder istället för som tidigare vid 45 års ålder.

5.7.2 Studiemedelstagarnas ålder

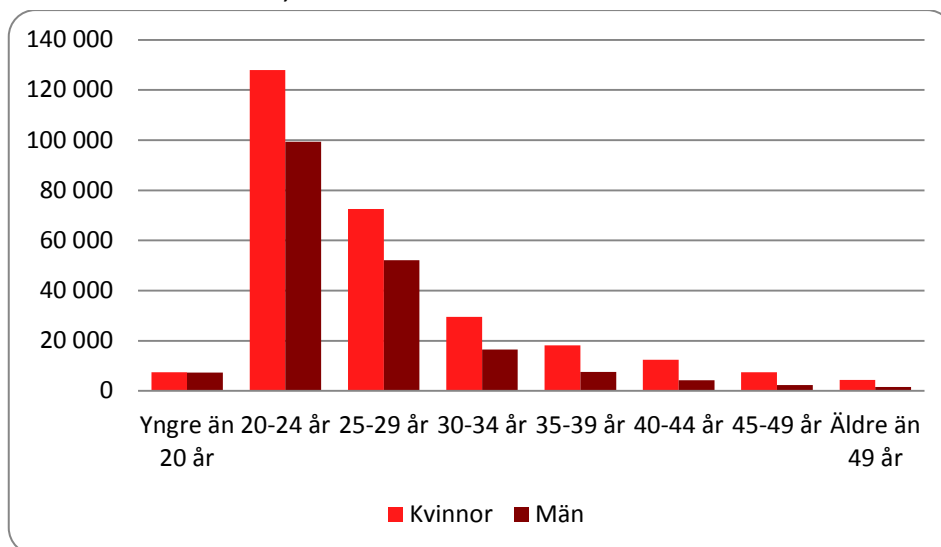
Under 2016 har antalet studiemedelstagare som är yngre än 25 år minskat med 20 900 personer, vilket är en minskning med 8 procent jämfört med 2015. Antalet studiemedelstagare som är 20 år eller yngre har minskat med 20 procent (12 600 personer) sedan 2012. Trots de stora minskningarna är mer än hälften av studiemedelstagarna yngre än 25 år. Antalet yngre studerande har minskat under flera år och minskningen beror bland annat på att ungdomskullarna som lämnat gymnasieskolan har blivit mindre. Det har därför inte skett ett lika stort tillskott av yngre studerande som ansöker om studiemedel.

Diagram 5.35 Studiemedelstagarnas ålder, fördelat efter åldersgrupp, andel i procent, 2012–2016

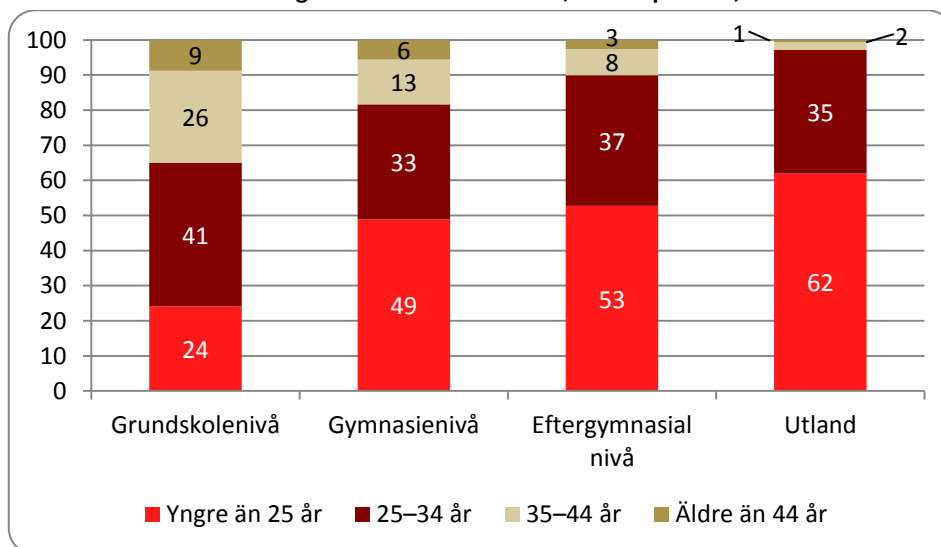
Andelen studiemedelstagare i åldersgruppen 25–34 år har ökat med 3 procentenheter sedan 2012 medan andelen som är yngre än 25 år har minskat med 5 procentenheter under samma period. Andelen äldre än 35 år har varit i princip oförändrad. Höjningen av åldersgränsen från 54 till 56 år 2014 har inte nämnvärt påverkat förhållandet, eftersom det är få studerande i denna åldersgrupp.

Diagram 5.36 Antal studerande med studiemedel, fördelat efter ålder och kön, 2016

Kvinnor är i majoritet i samtliga åldersgrupper och andelen kvinnliga studiemedelstagare ökar med stigande ålder. Könsfördelningen är jämnast i den yngsta åldersgruppen, där andelen kvinnor var 51 procent under 2016. Mest ojämn är fördelningen i åldersgruppen 45–49 år där 76 procent var kvinnor.

Diagram 5.37 Studiemedelstagares ålder, fördelat efter åldersgrupp, utbildningsnivå och utlandsstudier, andel i procent, 2016

De som studerar på grundskolenivå är äldre än de som studerar på övriga nivåer, medan de som studerar utomlands är yngre. Andelen som studerar på grundskolenivå och är yngre än 25 år har dock ökat med 2 procentenheter jämfört med 2015. Bland studerande på eftergymnasial nivå och bland utlandsstuderande minskar andelen studerande yngre än 25 år och i gengäld ökar andelen äldre studerande, främst för de mellan 25 och 34 år.

5.7.3 Prövningen av åldersgränser

Under 2016 fick 11 100 studerande som var 47 år eller äldre studiemedel. Av dessa hade 50 procent grundlån. Av dem som ansökte om studiemedel och var 47 år eller äldre fick 306 personer helt avslag på sin ansökan om studielån medan 342 personer bara kunde få lån en del av studietiden. Det innebär att 6 procent av studiemedelstagarna som var 47 år eller äldre inte kunde beviljas lån enligt sin ansökan.

Under 2016 studerade 850 personer som var 55 år eller äldre med studiemedel. Av dem hade 36 procent även lån. Totalt betalades det ut 19 miljoner kronor i bidrag och 11,2 miljoner kronor i lån till studerande i denna åldersgrupp.

Det var 660 personer som var 56 år eller äldre som ansökte om studiemedel under 2016, vilket är en ökning med 200 personer jämfört med 2015. Av de som ansökte om studiemedel fick 140 personer delvis avslag på sin ansökan på grund av åldersgränsen och 220 personer fick helt avslag eftersom de var äldre än 56 år.

5.8 Tid med studiemedel

5.8.1 Regler och syfte

Studiemedel lämnas under olika lång tid beroende på utbildningsnivå och i vissa fall utbildningsbakgrund. Tidsgränserna i studiemedelssystemet ska ge alla studerande möjligheter att slutföra sina studier och ska dessutom uppmuntra snabba och effektiva studier.

En studerande på grundskolenivå som redan har en fullständig grundskoleutbildning eller en motsvarande svensk eller utländsk utbildning kan få studiemedel i högst 40 veckor. Studerande på grundskolenivå som inte har en sådan utbildning kan få studiemedel i högst 80 veckor. Den som dessutom behöver färdighetsträning i att läsa, skriva eller räkna kan få studiemedel i ytterligare 20 veckor, det vill säga i sammanlagt högst 100 veckor.

På gymnasienivå kan den som inte har en treårig gymnasieutbildning få studiemedel i högst 120 veckor. Den som har en sådan utbildning eller en motsvarande svensk eller utländsk utbildning kan få studiemedel i högst 80 veckor. För högskolestudier och andra eftergymnasiala studier kan en studerande få studiemedel i högst 240 veckor, vilket motsvarar studier på heltid under tolv terminer.

Bara om det finns synnerliga skäl kan mer studiemedel beviljas än vad som anges i reglerna. Det innebär att möjligheterna är mycket begränsade. Synnerliga skäl kan exempelvis vara en funktionsnedsättning som innebär att studierna tar längre tid.

Sedan 2006 kan studiemedel även beviljas utöver tidsgränserna med upp till 40 veckor till studerande över 40 år, om det finns särskilda skäl. Särskilda skäl kan exempelvis vara personliga förhållanden eller arbetsmarknadsskäl.

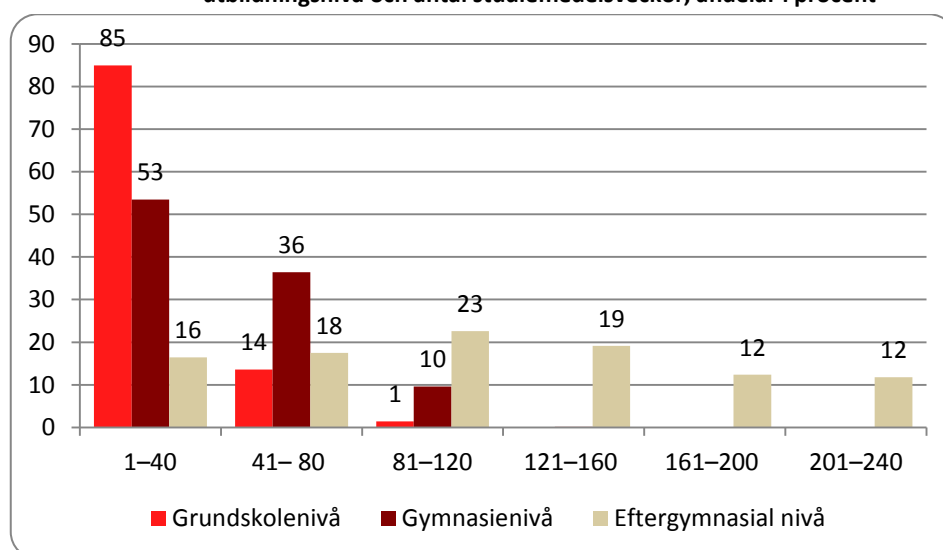
5.8.2 Antal veckor med studiemedel i olika grupper

Det finns ingen statistik över hur länge de studerande i genomsnitt har studiemedel. Det beror på att många studerande dels läser fristående kurser med okänd sluttidpunkt, dels växlar mellan studier och annan sysselsättning. Detta gör det svårt att avgöra vem som återkommer med en ny ansökan och vem som inte gör det.

För att ändå ge en bild över hur länge de studerande använder studiemedel har CSN tagit fram uppgifter över antalet veckor med studiemedel för studerande med studielån som blir återbetalningsskyldiga på sitt lån. En låntagare blir återbetalningsskyldig vid det årsskifte som inträffar tidigast sex månader efter den senaste perioden med studiestöd. Många som blir återbetalningsskyldiga har sannolikt studerat färdigt, vilket innebär att antalet studiemedelsveckor i dessa fall bör ge en god indikation på hur länge de studerande har studiemedel.

Av dem som blev återbetalningsskyldiga 2017 hade 6 000 personer använt studiemedelsveckor på grundskolenivå, 34 300 personer hade använt veckor på gymnasienivå och 61 600 personer hade använt veckor på eftergymnasial nivå. Av samtliga som blev återbetalningsskyldiga den 1 januari 2017 hade 20 procent haft studiemedel i högst 40 veckor, vilket motsvarar ett års studier. Det är vanligare med så korta studietider vid studier på lägre utbildningsnivåer än vad det är vid studier på eftergymnasial nivå.

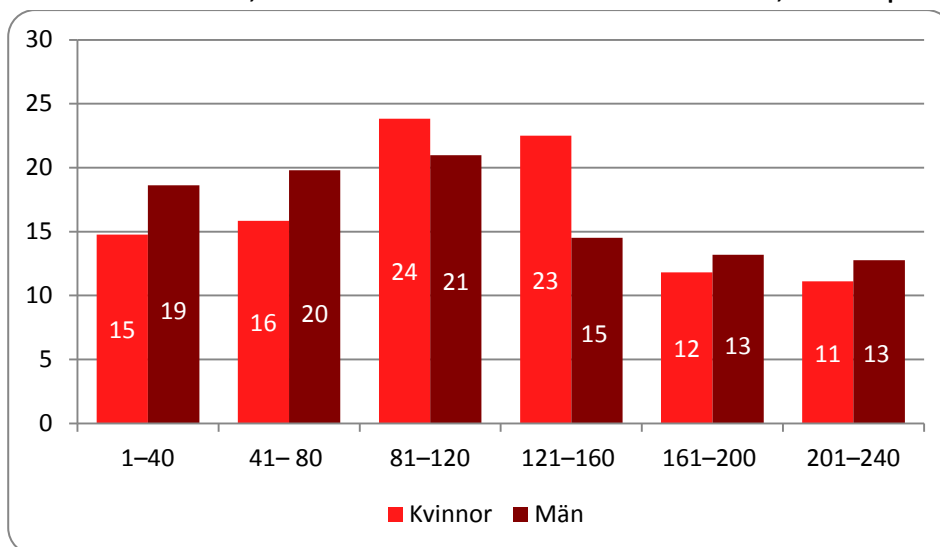
Diagram 5.38 Låntagare som blivit återbetalningsskyldiga 2017, fördelat efter utbildningsnivå och antal studiemedelsveckor, andelar i procent

Hela 85 procent av dem som studerat på grundskolenivå har haft studiemedel på den nivån i högst 40 veckor. Även bland dem som har studerat på gymnasienivå har flest studerat med studiemedel i högst 40 veckor, medan det är en större spridning bland dem som studerat på eftergymnasial nivå. Skillnaderna mellan utbildningsnivåerna är naturliga, dels med tanke på regelverkets olika begränsningar, dels eftersom utbildningar på lägre nivåer normalt är kortare än utbildningar på högre nivåer.

En närmare granskning av dem som studerar på eftergymnasial nivå visar att det finns vissa skillnader mellan hur länge kvinnor och män använder studiemedel.

Diagram 5.39 Låntagare på eftergymnasial nivå som blivit återbetalningsskyldiga 2017, fördelat efter kön och antal studiemedelsveckor¹, andelar i procent

¹ Här ingår endast studiemedelsveckor vid studier på eftergymnasial nivå i Sverige och utomlands, även om de studerande har läst på andra utbildningsnivåer. Redovisningen omfattar 35 500 kvinnor och 26 000 män.

En högre andel av männen än av kvinnorna studerar antingen kort eller lång tid på eftergymnasial nivå. Av männen har 19 procent studiemedel för eftergymnasiala studier under högst 40 veckor, jämfört med 15 procent av kvinnorna. Av kvinnorna är det 23 procent som har studiemedel för eftergymnasiala studier i mer än 160 veckor jämfört med 26 procent av männen. Kvinnor studerar oftare på medellånga utbildningar, vilket innebär att de har studiemedel för studier motsvarande 2-4 år på heltid. Den här fördelningen har varit relativt stabil över åren och beror på att många kvinnodominerade utbildningar är medellånga, exempelvis utbildningar till socionom och sjuksköterska.

Många studerande har studiemedel för studier på mer än en utbildningsnivå. I tabellen redovisas dels hur många veckor de studerande i genomsnitt hade studiemedel på en viss utbildningsnivå, dels hur många veckor de har haft studiemedel sammanlagt på alla utbildningsnivåer.

Tabell 5.16 Genomsnittligt antal veckor med studiemedel för låntagare som blivit återbetalningsskyldiga 2017, fördelat efter utbildningsnivå

	Grundskolenivå	Gymnasienivå	Eftergymnasial nivå ¹
Antal veckor på aktuell nivå	29	46	119
Antal veckor på samtliga nivåer ²	82	97	130

¹ Inklusivt utlandsstuderande.

² Gäller genomsnittligt antal veckor totalt, inklusive veckor den studerande läst på andra utbildningsnivåer.

De låntagare som haft studiemedel på grundskolenivå och som blev återbetalningsskyldiga 2017 hade i genomsnitt haft studiemedel i 29 veckor på den nivån. Många av dessa låntagare hade också studerat på andra nivåer, och hade därför i genomsnitt använt studiemedel i totalt 82 veckor. Låntagare på gymnasienivå hade i snitt studiemedel i 46 veckor på den nivån och 97 veckor totalt. En del av dessa låntagare har därmed även studerat på grundskolenivå eller eftergymnasial nivå.

Studierande som tar lån för studier på eftergymnasial nivå läser mer sällan med studiemedel på andra nivåer, och skillnaden mellan antalet studiemedelsveckor på eftergymnasial nivå och på samtliga nivåer är därför mindre i denna grupp. De som studerade med studiemedel på eftergymnasial nivå och blev återbetalningsskyldiga 2017 hade i genomsnitt använt 119 veckor på eftergymnasial nivå och 130 veckor totalt.

Jämfört med dem som blev återbetalningsskyldiga 2016 var skillnaden i antalet använda veckor marginell på grundskolenivån och på den eftergymnasiala nivån. Däremot hade de som studerat på gymnasienivå och blev återbetalningsskyldiga 2017 använt fler veckor på andra nivåer jämfört med dem som var nya återbetalare 2016.

Av dem som blev nya återbetalare 2017 och som studerat på eftergymnasial nivå var det 50 600 personer som studerat på eftergymnasial nivå enbart i Sverige. Drygt 2 400 personer hade genomfört sina eftergymnasiala studier utomlands och 8 500 personer hade studerat både i Sverige och utomlands. Det finns vissa skillnader mellan hur många studiemedelsveckor de tre grupperna har använt. Antalet studiemedelsveckor ökar över tid.

Tabell 5.17 Genomsnittligt antal veckor med studiemedel på eftergymnasial nivå för låntagare som blivit återbetalningsskyldiga 2013–2017, fördelat på studier i Sverige och utomlands¹

	Studier i Sverige	Studier utomlands	Studier i Sverige och utomlands	Totalt
Återbetalningsskyldiga 2013	109	93	161	115
Återbetalningsskyldiga 2014	110	94	160	116
Återbetalningsskyldiga 2015	112	98	162	118
Återbetalningsskyldiga 2016	112	94	162	118
Återbetalningsskyldiga 2017	112	102	163	119

¹ Enbart eftergymnasiala utbildningar ingår. Från och med dem som blev återbetalningsskyldiga 2017 redovisas inte så kallade förberedande språkkurser utomlands i tabellen.

Den genomsnittliga förbrukningen av veckor bland dem som enbart studerat utomlands har ökat relativt mycket jämfört med föregående år. Förklaringen till det är att majoriteten av språkkurserna utomlands omklassificerades från eftergymnasial nivå till gymnasial nivå i samband med reformen av utlandsstudiemedlen 2015.⁸² Språkkurserna, som ofta är korta, redovisas inte längre i denna kategori.

Trots ökningen av antalet veckor vid studier utomlands är förbrukningen av veckor i genomsnitt lägre bland dem som bara har studerat utomlands jämfört med dem som tillbringat hela eller delar av sin eftergymnasiala studietid i Sverige. Många av dem som studerar både i Sverige och utomlands studerar i ett annat land under en termin eller ett år som en del av sin svenska högskoleutbildning. Denna grupp använder i genomsnitt flest studiemedelsveckor. Det är troligt att utlandsstudier i kombination med en svensk högskoleutbildning ofta innebär en längre total studietid.⁸³

5.8.3 Avslag på grund av veckobegränsningen

De studierande som väljer att ansöka om studiemedel trots att de har haft studiemedel i så många veckor som regelverket medger får oftast avslag på sin ansökan. Eftersom många

⁸² Se avsnitt 5.2.4 för mer information om regelförändringen.

⁸³ En tredjedel av de utlandsstudierande anger att utlandsstudierna förlängde deras utbildningstid jämfört med om de studerat hela sin utbildning i Sverige (CSN [2010]).

studerande sannolikt avstår från att lämna in en ansökan, ger antalet avslag inte någon fullständig bild av hur många som har behov av studiemedel under längre tid. Men antalet och andelen avslag kan ses som en indikation på om det är många studerande som är i behov av mer studiemedel eller inte.

Tabell 5.18 Avslag, fördelat på helt och delvis avslag samt på utbildningsnivå och utlandsstudier, andelar i procent (antal), 2015–2016

	Helt avslag		Delvis avslag	
	2015	2016	2015	2016
Grundskolenivå	2,2 % (551)	2,0% (488)	7,8 % (1 953)	8,0 % (1 967)
Gymnasienivå	0,6 % (746)	0,6 % (690)	2,7 % (3 394)	2,6 % (3 240)
Eftergymnasial nivå	0,2 % (784)	0,2 % (805)	1,1 % (3 999)	1,1 % (3 827)
Utlandsstudier	0,2 % (81)	0,2 % (81)	2,2 % (762)	2,2 % (722)

Under 2016 fick 11 800 personer helt eller delvis avslag på grund av att de hade utnyttjat samtliga veckor med studiemedel på en viss utbildningsnivå. Det motsvarar 2 procent av samtliga som ansökte om studiemedel under 2016.

De som studerar på grundskolenivå löper störst risk att få avslag på grund av att veckorna är slut. Under 2016 fick 10 procent av dem som ansökt om studiemedel på grundskolenivå helt eller delvis avslag på grund av att studiemedelsveckorna var slut.

5.9 Studieresultat

5.9.1 Regler och syfte

För att en studerande som tidigare haft studiemedel ska kunna beviljas fortsatta studiemedel krävs att hen har uppnått tillräckliga studieresultat. Kraven på studieresultat syftar till att nå god studieeffektivitet och att den studerande inte ska kunna ta stora studielån utan att uppnå studieresultat. För att fortsatta studiemedel ska beviljas måste studierna ha bedrivits i normal takt och den studerande kunna uppvisa tillräckliga studieresultat. För en högskolestuderande är kravet att klara minst 62,5 procent av sitt studieåtagande under de första 40 veckorna med studiemedel och därefter 75 procent av studieåtagandet. För den som studerar på grundskole- eller gymnasienivå krävs det i princip att studieplanen följs. En eftersläpning på upp till hälften av studieåtagandet under den senaste studieperioden tillåts dock för dem som studerar på komvux. Om studieresultaten inte är tillräckliga, kan den studerande ändå beviljas studiemedel om det finns särskilda skäl.

Från och med den 1 juli 2013 är det möjligt att bortse från bristande studieresultat om de tidigare studierna bedrevs för mer än 10 år sedan. Från och med 2014 tillämpar CSN en ny praxis vid ansökningar om studiemedel för sommarkurser. Sedan dess ska studieresultaten från den senaste beviljningsperioden prövas även inför en sommarkurs. Tidigare prövades resultaten först vid nästa ansökningstillfälle.

5.9 Prövningen av studieresultat

Under de senaste åren har en rad regel- och rutinändringar genomförts den 1 juli respektive år. För att bättre spegla regeländringarnas effekter och få jämförbarhet redovisas statistiken över bristande studieresultat därför per läsår i stället för per kalenderår.

Under läsåret 2015/16 ansökte 446 800 personer om studiemedel. Av dessa fick 9,5 procent avslag på sin ansökan på grund av bristande studieresultat. Det var en ökning med 0,3 procentenheter jämfört med läsåret 2014/15.

Tabell 5.19 Antal och andel personer med avslag på grund av bristande studieresultat, fördelat efter utbildningsnivå och läsår samt andelar i procent av totalt antal sökande

	Grundskolenivå		Gymnasienivå ¹		Eftergymnasial nivå		Totalt ²	
	Antal	Andel	Antal	Andel	Antal	Andel	Antal	Andel
2011/12	1 317	5,4	9 841	9,1	21 600	6,8	32 480	7,2
2012/13	1 374	5,8	9 654	9,2	22 522	7,0	33 225	7,4
2013/14	1 596	6,7	11 661	10,2	25 554	7,8	38 385	8,4
2014/15	1 573	6,6	11 507	10,1	29 118	8,9	41 857	9,2
2015/16	1 552	6,6	11 302	10,3	29 868	9,2	42 423	9,5

¹ Studerande utomlands ingår på den nivå de studerar. Under 2016 fick 1 500 personer avslag på sin ansökan om studiemedel för studier utomlands på grund av bristande studieresultat.

² Nettoräknat antal. En person kan förekomma på flera studienivåer under läsåret men totalsumman är nettoräknad, det vill säga en person förekommer bara en gång. Statistik om beslut kan ändras löpande, även efter läsårets slut. Antalsuppgifterna kan därför skilja sig något från uppgifter som presenterats i andra sammanhang.

Andelen som får avslag på grund av bristande studieresultat är högst bland dem som studerar på gymnasienivå, där 10 procent får avslag, och lägst bland studerande på grundskolenivå, där knappt 7 procent får avslag på grund av bristande studieresultat.

Andelen som får avslag på eftergymnasial nivå fortsätter att öka. Under läsåret 2015/2016 fick 9 procent av dem som skickade in en ansökan om studiemedel för att studera på eftergymnasial nivå avslag på sin ansökan på grund av bristande studieresultat. Andelen som får avslag på grund av bristande studieresultat på eftergymnasial nivå har ökat med lite mer än 2 procentenheter sedan läsåret 2011/12.

Av samtliga män som ansökte om studiemedel fick 12 procent avslag på sin ansökan på grund av bristande studieresultat, medan motsvarande andel bland kvinnorna var 8 procent. Andelen män som får avslag har ökat med 1 procentenhet jämfört med läsåret 2014/15 och andelen kvinnor är oförändrad.

Från och med läsåret 2013/14 prövas inte studieresultat som är mer än tio år gamla. Under läsåret 2015/16 var det 8 700 personer som hade så gamla studieresultat att de kunde beviljas studiemedel utan att studieresultaten prövades.

Tabell 5.20 Antal studerande med äldre studieresultat som inte prövats, fördelat efter läsår och kön

	2013/14	2014/15	2015/16
Studier för mer än 10 år sedan	6 552	8 581	8 745
-Varav kvinnor	4 720	6 192	6 332
-Varav män	1 832	2 389	2 413

Det är en ökning med 100 personer jämfört med läsåret 2014/15. Andelen kvinnor var 71 procent av dem vars studieresultat inte prövades eftersom resultaten var äldre än 10 år.

Få redogör för skäl till bristande studieresultat

En studerande som inte uppnår tillräckliga studieresultat kan trots detta beviljas studiemedel om CSN bedömer att det finns särskilda skäl som påverkat studieresultatet.

Tabell 5.21 **Antal studerande som fått bifall trots bristande studieresultat, fördelat efter läsår och kön¹**

	2012/13	2013/14	2014/15	2015/16
Särskilda skäl	2 794	3 345	3 251	3 032
-Varav kvinnor	1 893	2 267	2 158	1 994
-Varav män	901	1 078	1 093	1 038

¹ Statistik om beslut kan ändras löpande, även efter läsårets slut. Antalsuppgifterna kan därför skilja sig något från uppgifter som presenterats i andra sammanhang.

Totalt prövades ansökningar från ungefär 45 000 personer som hade bristande studieresultat läsåret 2015/16. Av dem fick knappt 7 procent (3 000 personer) bifall med hänsyn till särskilda skäl. Övriga fick avslag. Det är vanligare att kvinnor kan uppvisa skäl som leder till att de beviljas studiemedel trots bristande studieresultat än att män kan det. Under läsåret 2015/16 fick 9 procent av kvinnorna och 5 procent av männen med otillräckliga studieresultat bifall med hänsyn till särskilda skäl.

Under 2015 gjorde CSN en uppföljning av effekterna av den förändrade studieresultatprövningen.⁸⁴ Resultatet visade bland annat att hela 80 procent av dem som får avslag på sin ansökan avstår från att anföra några skäl till att de inte har lyckats nå tillräckliga studieresultat. Det kan finnas flera förklaringar till detta. En förklaring kan vara att de inte vill redovisa de skäl som eventuellt kan finnas. En annan förklaring kan vara att det inte finns några skäl av den arten att de kan beaktas vid prövningen.

Män och kvinnor anför i huvudsak likartade skäl till bristande studieresultat. Bland dem som anför skäl är egen sjukdom vanligast. Det gäller både dem som får bifall och dem som får avslag på sin ansökan. Av dem som anförde sjukdom som skäl hade få anmält sjukperioden till Försäkringskassan.⁸⁵

Andelen som återkvalificerar sig är hög på eftergymnasial nivå

Den som inte kan beviljas studiemedel med hänsyn till särskilda skäl kan återkvalificera sig för nya studiemedel genom att hämta igen de poäng som saknas. Av de studerande på eftergymnasial som fick avslag på grund av bristande studieresultat under andra halvåret 2014, hade 76 procent återkvalificerat sig tre läsår senare (till och med den 22 februari 2017) och 45 procent återkvalificerade sig redan samma halvår som de fick avslagsbeslutet. Motsvarande andelar bland dem som fick avslag för studier på gymnasienivå var 59 respektive 27 procent. Bland dem som ansökte om studiemedel för studier på grundskolenivå hade 52 procent återkvalificerat sig tre läsår senare, och 19 procent gjorde det redan samma halvår som avslaget gavs. Andelen som återkvalificerar sig för nya studiemedel är alltså lägre på grundskole- och gymnasienivå än på eftergymnasial nivå.

⁸⁴ CSN (2015b).

⁸⁵ CSN (2015b).

5.10 Studiemedel vid sjukdom, vård av barn eller närstående

5.10.1 Regler och syfte

Inom studiemedelssystemet finns det en sjukförsäkring för de studerande. Den innebär dels att en studerande som blir sjuk och är helt oförmögen att studera har rätt att behålla studiemedlen under sjukdomstiden, dels att den som tar studielån får lånet avskrivet från och med den 31:a sjukdagen.

De veckor med studiemedel som den studerande använder under sjukdomstiden räknas inte in vid beräkningen av det maximala antalet studiemedelsveckor. Detta gäller från den första veckan under sjukdomstiden. Det ställs inte heller något krav på studieresultat för den tid då en studerande är sjuk.

Studerande i Sverige ska anmäla sjukdom till Försäkringskassan och studerande utomlands ska anmäla sjukdom till CSN. De lån som skrivs av finansieras inom socialförsäkrings-systemet genom att Försäkringskassan varje år för över medel till CSN som motsvarar kostnaden för skuldavskrivningen.

En studerande kan också få behålla sina studiemedel när hen vårdar barn eller närstående. Sedan den 1 juli 2010 kan även den som vårdar barn eller närstående under längre tid än 30 dagar få avskrivning av sina lån på motsvarande sätt som vid egen sjukdom. Sedan den 1 juli 2012 har också en studerande som studerar med studiemedel och är förälder rätt att behålla studiemedlen under högst två veckor om barnet avlider. Rätten gäller om barnet är yngre än 18 år. Lånedelen kan skrivas av för samma tid utan karensperiod. Vård av barn eller närstående och frånvaro vid barns bortgång anmäls till och prövas av CSN.

5.10.2 Egen sjukdom

Under 2016 hade 6 600 studerande godkända frånvarodagar på grund av sjukdom. Det motsvarar knappt 2 procent av samtliga studiemedelstagare. Av dem hade 5 400 studerande en godkänd sjukperiod som var minst en vecka lång och därmed räknades bort från det maximala antalet studiemedelsveckor. Det motsvarar 1 procent av samtliga studiemedelstagare. Tillsammans fick dessa personer 30 000 studiemedelsveckor borträknade på grund av sjukdom, vilket innebär att varje person i genomsnitt fick 5 veckor borträknade under året.

Att mindre än 2 procent av studiemedelstagarna anmäler sjukdom kan tolkas som att många studerande avstår från att anmäla sjukdom till Försäkringskassan. En annan tänkbar orsak skulle kunna vara att regelverket inte är helt känt bland studiemedelstagarna. Under hösten 2015 genomförde CSN en stor enkätundersökning som bland annat innehöll frågor om sjukdom och sjukförsäkring. Resultatet av undersökningen visade att nära hälften, 47 procent, av de studiemedelstagare som varit sjuka inte kände till att de kunde anmäla sin sjukdom till Försäkringskassan.⁸⁶ Det var även en hög andel, 41 procent, som inte såg någon anledning att anmäla sin sjukdom.⁸⁷

⁸⁶ Utlandsstuderande anmäler sjukdom till CSN.

⁸⁷ CSN (2016c)

5.10.3 Vård av barn eller närstående

Under 2016 fick 1 300 personer behålla sina studiemedel vid vård av barn, medan 21 personer fick behålla studiemedlen vid vård av närstående. Av dem som vårdade barn hade 500 personer en godkänd frånvaroperiod som var minst en vecka lång och därmed räknades bort från den studerandes maximala antal studiemedelsveckor. Motsvarande antal bland dem som vårdade anhörig var 19 personer. De som vårdade barn fick sammanlagt 991 veckor borträknade vilket motsvarar i genomsnitt 2 veckor per person. För dem som vårdade närstående räknades i genomsnitt 4 veckor bort per person.

5.10.4 Skuldavskrivning på grund av sjukdom

Prövningen av skuldavskrivning vid sjukdom för studerande som har lån sker alltid med en viss eftersläpning. Den här rapporten redovisar därför uppgifter om skuldavskrivning för kalenderåret 2015 eftersom uppgifterna för 2016 ännu inte är fullständiga.

Tabell 5.22 Antal personer som fått skuldavskrivning på grund av sjukdom, fördelat efter antal dagar i medeltal och totalt avskrivet belopp, miljoner kronor, 2014–2015

	Antal personer	Genomsnittligt antal dagar	Totalt avskrivet belopp, mnkr
2014			
Kvinnor	2 279	55	26,6
Män	712	56	8,4
Samtliga	2 991	56	35,0
2015			
Kvinnor	2 501	61	36,9
Män	789	62	12,1
Samtliga	3 290	61	49,0

Antalet studerande som fick en minskning av sin studieskuld för att de varit helt oförmögna att studera ökade under 2015 jämfört med 2014. Även det avskrivna beloppet per person ökade, vilket till stor del förklaras av att lånedelen höjdes den 1 januari 2015. Sammanlagt avskrevs 49 miljoner kronor under 2015, vilket motsvarar ett genomsnittligt avskrivet belopp på 14 900 kronor per person. Det var en ökning med 3 200 kronor per person jämfört med 2014.

Det genomsnittliga antalet sjukdagar per person ökade också, från 56 dagar 2014 till 61 dagar 2015. Det innebär att de som fick skuldavskrivning på grund av sjukdom var sjukskrivna under i genomsnitt 91 dagar. Det är i princip ingen skillnad mellan kvinnor och män när det gäller antalet sjukdagar per person. Kvinnor är dock överrepresenterade bland dem som får skuldavskrivning på grund av sjukdom. Av dem som fick skuldavskrivning på grund av sjukdom under 2015 var 76 procent kvinnor, medan andelen kvinnliga studerande som tog lån var 59 procent.

Det genomsnittliga avskrivningsbeloppet är högst på eftergymnasial nivå

Studerande på olika utbildningsnivåer beviljades skuldavskrivning ungefär i enlighet med andelen av studiemedelstagarna som studerade med lån på respektive nivå. Studerande på gymnasienivå är dock något överrepresenterade bland dem som får avskrivning. Under 2015 var det avskrivna beloppet på eftergymnasial nivå i genomsnitt 16 300 kronor, på gymnasienivå 10 900 kronor och på grundskolenivå 7 000 kronor per studerande. Skillnaden mellan utbildningsnivåerna beror delvis på att många studerande på grundskole- och gymnasienivå

lånar mindre och följaktligen får skuldavskrivning med ett lägre belopp. Skillnaderna beror även på att det skiljer i längd på sjukskrivningsperioderna mellan de olika nivåerna. Under 2015 fick studerande på eftergymnasial nivå lån avskrivna som i genomsnitt motsvarade 63 dagar, medan studerande på grundskolenivå och gymnasienivå i genomsnitt fick lån motsvarande 46 respektive 55 dagar avskrivna.

Äldre låntagare får oftare skulden minskad jämfört med yngre låntagare. Av dem som fick skuldavskrivning 2015 var 32 procent yngre än 25 år, trots att 49 procent av samtliga låntagare var yngre än 25 år under året. Detta kan tyda på att äldre låntagare oftare är sjuka, att de har mer kunskap om regelverket än yngre studerande eller en kombination av båda alternativen. Det kan också finnas skillnader i benägenheten att anmäla sjukdom i de olika åldersgrupperna.

5.10.5 Skuldavskrivning på grund av vård av barn eller närstående

Under 2015 hade 59 personer frånvaro på grund av tillfällig vård av barn eller närstående under så lång tid att de fick en minskning av sin studieskuld. Sammanlagt fick låntagarna lånet avskrivet med 650 000 kronor, och av dessa avsåg merparten vård av barn. Det genomsnittliga avskrivna beloppet var 11 100 kronor per person.

6 Studiestöd till utländska medborgare

6.1 Utländska medborgares rätt till studiestöd

När en person som inte är svensk medborgare ansöker om studiestöd prövar CSN först om personen uppfyller villkoren för att som utländsk medborgare få rätt till svenskt studiestöd. Om personen uppfyller villkoren fattar CSN ett beslut om rätten till svenskt studiestöd. För den som får bifall prövar CSN därefter övriga villkor för det sökta studiestödet.

Utländska medborgare kan ha rätt till studiestöd med stöd av nationella bestämmelser eller med stöd av EU-rätten. Olika villkor tillämpas också beroende på vilket studiestöd personen ansöker om och beroende på om studierna ska bedrivas i Sverige eller utomlands.

Tidigare fattade CSN normalt tillsvidarebeslut om huruvida den utländska medborgaren uppfyllde något av kraven i de nationella bestämmelserna eller om den utländska medborgaren uppfyllde något av de EU-rättsliga kraven som innebär ett jämställande med en svensk medborgare. Sedan den 19 november 2016 fattar CSN dock alltid tidsbegränsade beslut om utländska medborgares rätt till svenskt studiestöd. Om en utländsk medborgare uppfyller något av kraven enligt de nationella bestämmelserna gäller CSN:s beslut om studiestöd normalt ett läsår om ansökan avser studiehjälp och i maximalt 53 veckor om ansökan avser studiemedel. Om den utländska medborgaren uppfyller något av de EU-rättsliga krav som innebär att han eller hon ska jämföras med svensk medborgare, ska dock beslutet i vissa fall begränsas till den period som ansökan om studiestöd gäller.

I de fall EU:s förordningar om samordning av familjeförmåner är tillämpliga har den utländska medborgaren rätt till de delar av studiehjälp som är familjeförmåner. Det fattas i dessa fall inget separat beslut om den utländska medborgarens rätt till svenskt studiestöd.

Studiehjälp och studiemedel för utlandsstudier kan som huvudregel endast lämnas till svenska medborgare. Vissa utländska medborgare ska dock jämföras med svenska medborgare enligt EU-rätten när det gäller rätt till studiestöd för utlandsstudier. Den utländske medborgaren har då rätt till studiestöd för utlandsstudier på samma villkor som en svensk medborgare. Utländska medborgare som har rätt till studiestöd för studier i Sverige kan också få studiemedel för utlandsstudier inom till exempel ett utbytesprogram.

6.2 Utländska medborgare med svenskt studiestöd

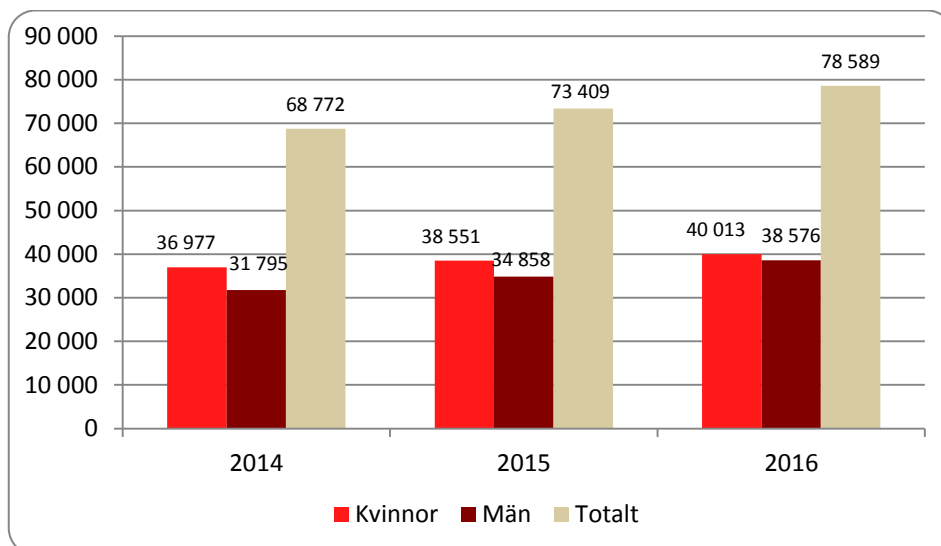
I detta avsnitt redovisas statistik över antalet utländska medborgare som har studerat med svenskt studiestöd under de senaste åren. De studerande var utländska medborgare när de ansökte om studiestödet men kan senare ha blivit svenska medborgare. Prövningen av rätt till svenskt studiestöd behöver inte ha skett i anslutning till de studier som redovisas här utan kan ha gjorts tidigare.

6.2.1 Antalet som studerar med svenskt studiestöd ökar

Under 2016 fick 78 700 utländska medborgare studiestöd, vilket motsvarade 7 procent av samtliga som fick studiehjälp eller studiemedel under året. Antalet utländska medborgare

som studerade med studiestöd ökade med 7 procent mellan 2015 och 2016. De senaste årens tilltagande migration till Sverige är den viktigaste förklaringen till ökningen.

Diagram 6.1 Antalet utländska medborgare med svenskt studiestöd^{1,2} fördelat efter kön 2014–2016

¹ Nettoräknat antal studerande med studiemedel, studiehjälp, Rg-bidrag och lärlingsersättning.

En studerande kan få flera studiestöd under ett år. Det medför att om antalet studerande i diagram över studiehjälp och studiemedel summeras blir summan högre än antalet som redovisas här.

² Uppgift om kön saknas för 99, 79 respektive 67 personer under åren 2014–2016. Dessa ingår inte i diagrammet.

Ökningen av antalet utländska medborgare med studiestöd har varit större för män än för kvinnor. Sedan 2015 har antalet män som studerar med svenskt studiestöd ökat med 12 procent och antalet kvinnor med 4 procent. Andelen kvinnor av de utländska medborgare som har studiestöd har minskat med 2 procentenheter till 51 procent under samma period. De flesta utländska studerande med studiestöd har medborgarskap i länder i Asien, Afrika samt i länder inom EU⁸⁸ i nämnd ordning. Detta gäller både för män och för kvinnor.

6.2.2 Utländska medborgare med studiehjälp

Under 2016 studerade 39 000 utländska medborgare med studiehjälp. Antalet har ökat med 4 100 personer eller 12 procent jämfört med 2015.

Det är fler män än kvinnor med utländskt medborgarskap som får studiehjälp. Under 2016 uppgick andelen män till 60 procent. De flesta som fick studiehjälp, 43 procent, hade medborgarskap i något land i Asien, 28 procent hade medborgarskap i ett afrikanskt land och 12 procent var medborgare i ett EU-land.⁸⁹ Antalet elever med studiehjälp som kommer från ett land i Afrika har ökat under de senaste tre åren. Under det senaste året har dock ökningen varit lika stor bland dem som kommer från ett land i Afrika som bland dem som kommer från ett asiatiskt land.

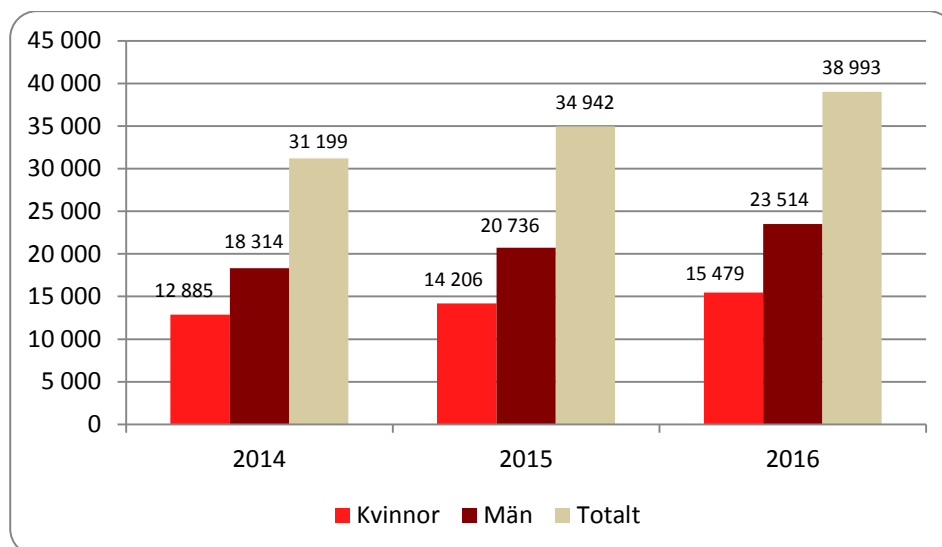
Andelsmässigt har studerande med medborgarskap i afrikanska eller asiatiska länder ökat med 16 procentenheter vardera det senaste året. Andelen som kommer från ett EU-land, exklusive de nordiska EU-länderna, har ökat med 4 procentenheter. Den stora ökningen av antalet medborgare från länder i Afrika och Asien beror på att antalet asylsökande från

⁸⁸ Exklusive de nordiska EU-länderna. Avser medborgarskap vid ansökningstillfället.

⁸⁹ Exklusive de nordiska EU-länderna. Avser medborgarskap vid ansökningstillfället.

länder i dessa världsdelar har ökat kraftigt de senaste åren. De vanligaste medborgarskapsländerna för studerande med studiehjälp var Afghanistan och Syrien.

Diagram 6.2 Antalet utländska medborgare med studiehjälp¹ fördelat efter kön 2014–2016

¹ I antalet studerande ingår även studerande som endast haft lärlingsersättning eller RG-bidrag.

Utvecklingen speglar de senaste årens flyktingströmmar där exempelvis antalet ensamkommande barn som årligen beviljats uppehållstillstånd har fördubblats de senaste två åren, från 3 400 personer 2014 till 7 000 personer 2016.⁹⁰ Antalet asylärenden från ensamkommande barn håller dock på att minska. Under 2016 mottog Migrationsverket 2 200 ansökningar om asyl från ensamkommande barn, jämfört med 35 400 ansökningar 2015⁹¹, vilket enligt Migrationsverket beror på politiska åtgärder.⁹² Förändringarna i antalet beviljande uppehållstillstånd och antalet asylärenden kommer att påverka utflödet av studiehjälp och då framför allt extra tillägg.

Tabell 6.1 Antalet utländska medborgare¹ med inackorderingstillägg, extra tillägg och lärlingsersättning fördelat efter kön, 2015-2016

	Kvinnor	Män	Totalt
2015			
Extra tillägg	5 436	11 273	16 709
Inackorderingstillägg	113	104	217
Lärlingsersättning	144	298	442
2016			
Extra tillägg	6 093	13 140	19 233
Inackorderingstillägg	112	101	213
Lärlingsersättning	199	326	525

¹ Personer som var utländska medborgare när de ansökte om stödet. Vissa kan senare under året ha fått svenskt medborgarskap.

⁹⁰ Migrationsverket. <http://www.migrationsverket.se> (2017-02-23).

⁹¹ Migrationsverket. <http://www.migrationsverket.se> (2016-02-29).

⁹² Migrationsverket (2017).

Antalet utländska medborgare som fick lärlingsersättning ökade med 19 procent 2016 och antalet som fick extra tillägg ökade med 15 procent. Av de utländska medborgare som studerade med studiehjälp fick 39 procent av kvinnorna och 56 procent av männen extra tillägg. Bland samtliga studerande med studiehjälp i Sverige fick 6 procent extra tillägg under 2016. Detta indikerar att många av de utländska medborgare som får studiehjälp lever i inkomstsvaga hushåll. En stor del av dem är också ensamkommande flyktingbarn.⁹³ Enligt Migrationsverkets statistik var 80 procent av de ensamkommande barn som sökte asyl under 2016 pojkar.⁹⁴

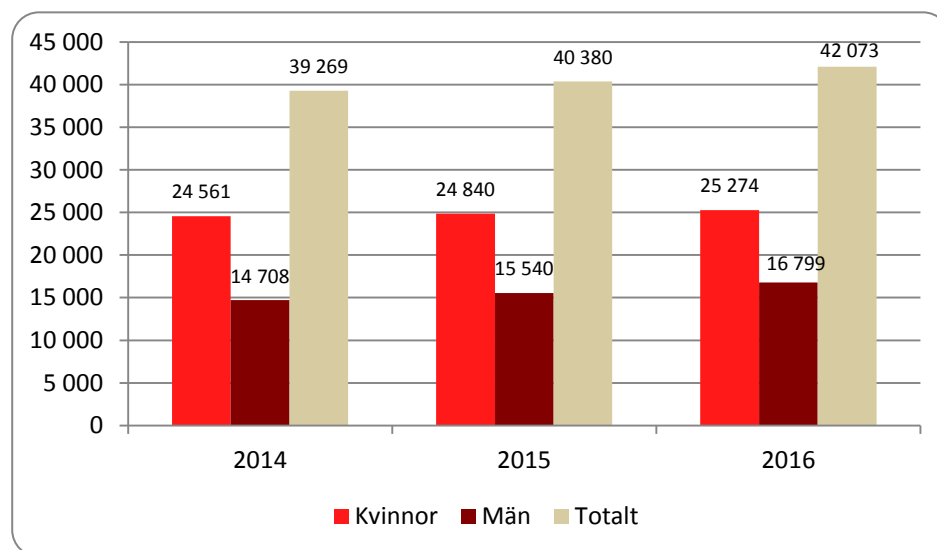
Av de utländska medborgarna med studiehjälp fick mindre än 1 procent inackorderingstillägg 2016. Bland samtliga studerande med studiehjälp var motsvarande andel 2 procent.

Under 2016 fick 425 utländska medborgare studiehjälp för studier utomlands, inklusive dem som omfattas av EU:s samordningsförfordningar. Antal utlandsstuderande har ökat med 155 personer sedan 2014.

6.2.3 Utländska medborgare med studiemedel

Under 2016 studerade 42 100 utländska medborgare med studiemedel. Antalet utländska medborgare som studerar med studiemedel har ökat med 1 700 personer eller 4 procent sedan 2015. Antalet män ökade med 8 procent medan antalet kvinnor ökade med 2 procent.

Diagram 6.3 Antal utländska medborgare med studiemedel, fördelat efter kön, 2014–2016

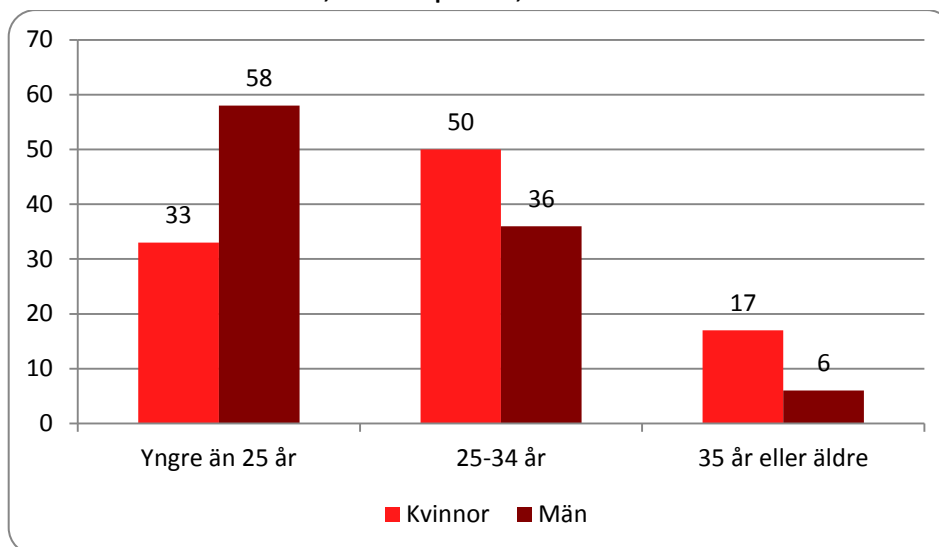
Även om andelen män ökar är det betydligt fler kvinnor än män som studerar med studiemedel. Under 2016 uppgick andelen kvinnor till 60 procent. De flesta utländska medborgare som fick studiemedel under 2016, 39 procent, hade medborgarskap i något land i Asien. Vidare hade 21 procent medborgarskap i ett land i Afrika och 18 procent var medborgare i ett EU-land.⁹⁵ De enskilt största länderna som utländska studerande med studiemedel hade medborgarskap i var Afghanistan och Somalia.

⁹³ CSN (2012b).

⁹⁴ Migrationsverket. <http://www.migrationsverket.se> (2017-02-29).

⁹⁵ Beräkningen gjord exklusive nordiska EU-länder och avser medborgarskap vid ansökanstillfället.

Diagram 6.4 Utländska medborgare med studiemedel fördelat efter kön och ålder, andelar i procent, 2016

Bland de utländska medborgare som studerar med studiemedel är männen relativt sett yngre än kvinnorna. Hela 58 procent av männen var yngre än 25 år, medan 33 procent av kvinnorna var i samma ålder.

Tabell 6.2 Antal och andel utländska medborgare med studiemedel fördelat efter kön och utbildningsnivå, andel i procent, 2016

	Kvinnor	Andel	Män	Andel	Totalt	Andel
Grundskolenivå	9 512	38	4 922	29	14 434	34
Gymnasienivå	13 302	53	9 586	57	22 888	54
Eftergymnasial nivå	7 208	29	4 754	28	11 962	28
Totalt ¹	25 274	119	16 799	115	42 073	117

¹ Nettoräknad uppgift. En studerande kan läsa på flera nivåer under ett kalenderår. Summan av andelarna blir därför större än 100 procent.

Mer än hälften av de utländska medborgarna studerar med studiemedel på gymnasienivå. Under 2016 studerade 57 procent av männen och 53 procent av kvinnorna på denna nivå. En högre andel av kvinnorna än av männen studerade på grundskolenivå. Andelen kvinnor respektive män som studerade på eftergymnasial nivå var i stort sett lika, 29 respektive 28 procent. Jämfört med 2015 ökade antalet studerande på gymnasienivå med 1 180 personer och antalet studerande på grundskolenivå med 380 personer. På eftergymnasial nivå ökade antalet studerande med 550 personer. Endast 2 procent av de utländska medborgarna, 670 personer, studerade utomlands med studiemedel under 2016. Det var dock en ökning med 6 procent sedan 2015.

6.3 Prövning av rätten till svenskt studiestöd

I detta avsnitt redovisas uppgifter över prövningen av utländska medborgares rätt till svenskt studiestöd under 2016.⁹⁶ Inledningsvis i avsnitt 6.3.1 redovisas alla som har omfattats av

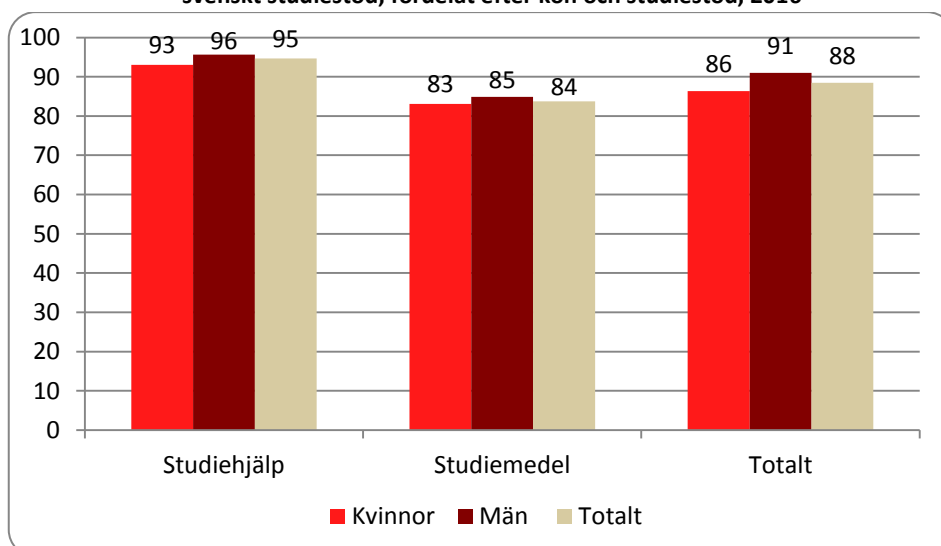
⁹⁶ Alla utländska medborgare vars rätt till svenskt studiestöd har prövats under året ingår i redovisningen. Det innebär att även utländska medborgare som tidigare har haft studiestöd med stöd av ett tidsbegränsat beslut ingår

prövningen, oavsett vilket studiestöd de har ansökt om. I avsnitt 6.3.2 redovisas uppgifter om dem som ansökt om studiehjälp och i avsnitt 6.3.3 redovisas uppgifter om dem som ansökt om studiemedel i samband med att det prövades om de som utländska medborgare uppfyllde villkoren för rätt till svenskt studiestöd.

6.3.1 Prövning av utländska medborgares rätt till svenskt studiestöd

Under 2016 prövades 29 100 utländska medborgares rätt till svenskt studiestöd vilket var en ökning med 6 procent, 1 700 personer, jämfört med 2015. Manliga sökande står för en stor del av ökningen och deras andel av samtliga som prövades ökade från 44 procent 2015 till 47 procent 2016. Antalet som ansökt om studiehjälp har ökat mer än antalet som ansökt om studiemedel, vilket förklarar att andelen män har ökat. Det är de senaste årens ökade asylinvandring som avspeglas i statistiken där många av de som kommer har varit pojkar i gymnasieåldern.

Diagram 6.5 Andel utländska medborgare som uppfyllt villkoren för rätt till svenskt studiestöd, fördelat efter kön och studiestöd, 2016

Totalt uppfyllde 88 procent, 25 700 personer, villkoren för rätt till svenskt studiestöd som utländska medborgare. Av dessa uppfyllde 2 700, motsvarande 10 procent, villkoren enligt EU-rätten.

Av alla vars rätt prövades ansökte 12 700 personer om studiehjälp och 16 500 personer om studiemedel. Det var 1 400 personer fler som ansökte om studiehjälp och 400 personer fler som ansökte om studiemedel under 2016 än under 2015. Av dem som ansökte om studiehjälp var 61 procent män och av dem som ansökte om studiemedel var 36 procent män. En högre andel av dem som ansökte om studiehjälp uppfyllde villkoren för rätt till svenskt studiestöd jämfört med dem som ansökte om studiemedel. Det beror på att regelverket är

i redovisningen i de fall de har ansökt om studiestöd för en ny studieperiod och det därmed prövats om de har rätt till svenskt studiestöd igen.

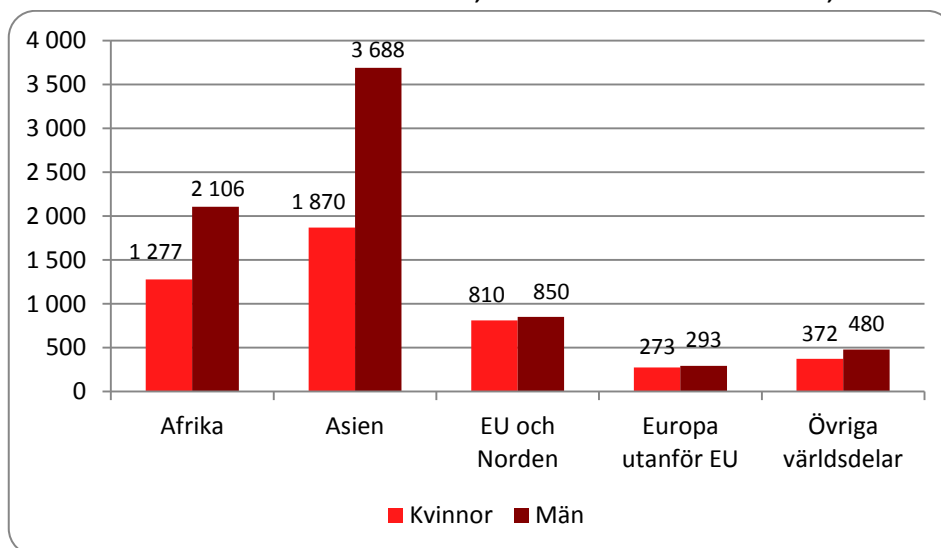
mer generöst för utländska medborgare som är yngre än 20 år, vilka oftast studerar med studiehjälp. Dessutom är delar av studiehjälpen familjeförmåner enligt EU-rätten.⁹⁷

6.3.2 Prövning av rätt till svenskt studiestöd för utländska medborgare som ansökt om studiehjälp

Det finns vissa skillnader i regelverket för utländska medborgare beroende på om den studerande ansöker om studiehjälp eller studiemedel och på hur gammal personen är. En person som var yngre än 20 år när hen invandrade till Sverige, och som har en föräldraanknytning här, har lättare att uppfylla villkoren enligt de nationella bestämmelserna. Dessutom kan barn till arbetstagare i Sverige ha rätt till studiestöd enligt EU-rätten, och en person som ansöker om studiehjälp kan omfattas av fler EU-rättsliga villkor än den som ansöker om studiemedel.

Av de 12 000 utländska medborgare som ansökte om studiehjälp och uppfyllde villkoren för rätt till svenskt studiestöd under 2016, var 62 procent män. Av dessa var 46 procent medborgare i ett land i Asien. Flyktingströmmarna från Syrien har de senaste två åren börjat märkas i studiestödsstatistiken. Under 2016 var Syrien det enskilda land som flest sökande hade medborgarskap i.

Diagram 6.6 Antal personer som ansökt om studiehjälp och uppfyllt villkoren för rätt till svenskt studiestöd, fördelat efter kön och världsdel¹, 2016

¹ Lichtenstein, Schweiz och Turkiet ingår i Europa utanför EU.

Det var en högre andel män än kvinnor som ansökte om studiehjälp bland medborgarna från länder i Afrika, Asien och övriga världsdelar, medan könsfördelningen var betydligt jämnare bland dem som hade sitt medborgarskap i något europeiskt land.

Av de utländska medborgare vars rätt till svenskt studiestöd prövades under 2016, var det endast 23 personer som ansökte om studiehjälp för studier utomlands. Av dem uppfyllde

⁹⁷ Rätten till familjeförmåner regleras i ett antal EU-förordningar och direktiv. Delar av dessa finns införlivade i studiestödslagen och innebär att vissa utländska medborgare har rätt till studiehjälp i form av studiebidrag och extra tillägg.

20 personer villkoren för utländska medborgares rätt till svenskt studiestöd. Utöver detta omfattades ett antal studerande av EU:s samordningsförfordningar.⁹⁸

Av de 12 000 personer som ansökt om studiehjälp och som uppfyllde villkoren för rätt till studiestöd som utländska medborgare, uppfyllde 3 procent de EU-rättsliga villkoren.

Tabell 6.3 **Antal personer som ansökt om studiehjälp och uppfyllt villkoren för rätt till svenskt studiestöd, fördelat efter kön och bifallsgrund, 2016^{1,2}**

	Kvinnor	Män	Total
Nationell rätt³			
Permanent uppehållstillstånd (PUT)	3 583	6 209	9 792
Varav:			
Flyktingar och deras anhöriga ⁴	2 773	5 313	8 086
Övriga ⁵	810	896	1 706
Flyktingar och deras anhöriga med tidsbegränsade uppehållstillstånd ^{6, 10}	58	197	255
Familjeanknytning ⁷	804	811	1 615
Sysselsättning ⁸	”	”	”
EU-rätt			
Permanent uppehållsrätt (PUR)	94	111	205
Varaktigt bosatta	8	7	15
Associeringsavtal ⁹	23	26	49
Gästforskar direktiv	”	”	7
Arbetstagare ¹⁰	13	3	16
Anhörig till arbetstagare	18	54	72

¹ Tabellen har sekretessgranskats, vilket innebär att enskilda celler med antal mindre än 3 har ersatts med ”. Detsamma gäller totaluppgifter från vilka enskilda celler skulle kunna härledas.

² En person kan ha fått flera beslut under året och därmed förekomma under fler än en kategori i tabellen.

³ För ytterligare information gällande prövningen av nationell rätt till svenskt studiestöd, se CSNFS 2006:7.

⁴ Gruppen innefattar personer som har fått permanent uppehållstillstånd som kvotflykting, flykting, alternativt skyddsbehövande, övrig skyddsbehövande, synnerligen/särskilt ömmande omständigheter, Sveriges internationella åtaganden, vissa verkställighetshinder eller som anhörig till någon av de uppräknade.

⁵ Gruppen innefattar personer som har fått permanent uppehållstillstånd på andra grunder.

⁶ Gruppen innefattar personer som uppfyller villkoren för rätt till svenskt studiestöd på grund av särskilda skäl.

⁷ Gruppen innefattar två kategorier, dels personer som har uppehållsrätt och varaktig anknytning, dels personer som uppfyller villkoren för rätt till svenskt studiestöd på grund av särskilda skäl grundade på familjeanknytning.

⁸ Gruppen innefattar personer som har uppehållsrätt och varaktig anknytning grundad på sysselsättning.

⁹ Avser turkiska barn till turkiska arbetstagare i Sverige.

¹⁰ Uppgifterna över flyktingar och deras anhöriga med tidsbegränsade uppehållstillstånd respektive arbetstagare enligt EU-rätten är något osäkra på grund av ändrade tekniska lösningar i samband med en övergång till tidsbegränsade beslut för rätten till svenskt studiestöd.

Av de utländska medborgare som uppfyllde något nationellt villkor hade de flesta permanent uppehållstillstånd i Sverige. Under 2016 hade 81 procent av dem som ansökte om studiehjälp och uppfyllde villkoren för rätt till svenskt studiestöd permanent uppehållstillstånd. Det är 1 300 personer fler än under 2015. Av dessa hade 83 procent eller 8 100 personer flyktingstatus. Av dem som hade flyktingstatus var 66 procent män. Av samtliga som uppfyllde ett nationellt villkor gjorde 14 procent det på grund av en familjeanknytning i Sverige.

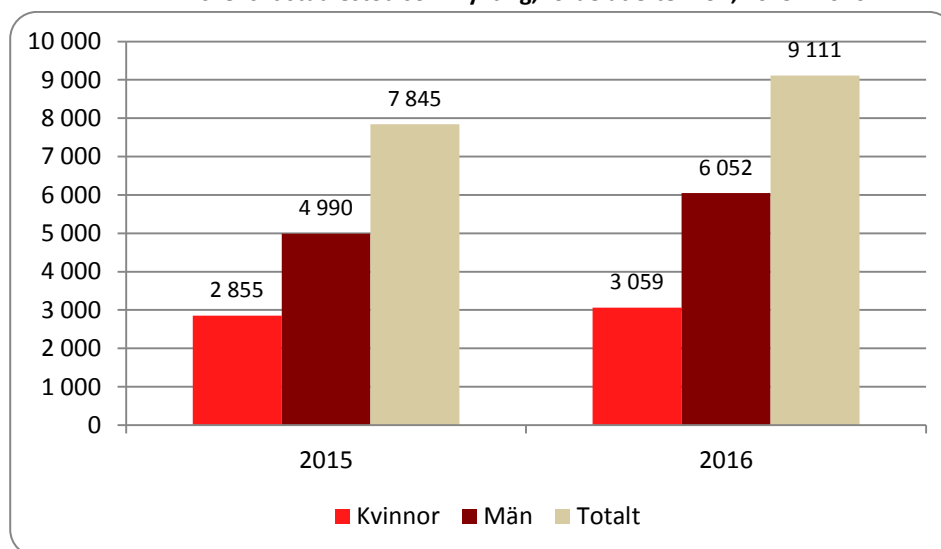
⁹⁸ Utöver dessa fick ett antal utländska medborgare studiehjälp utan att ha prövats om de uppfyller villkoren för rätt till svenskt studiestöd. Vilket medborgarskap dessa studerande har saknar betydelse på grund av att de omfattas av EU:s samordningsförfordningar. CSN kan endast särredovisa de studerande där Försäkringskassan gör utbetalningarna och sedan rekviderar beloppet från CSN. Under 2016 var det 405 personer (varav 97 procent var utlandsstuderande) som Försäkringskassan rekviderade ersättning för från CSN.

Av dem som uppfyllde ett EU-rättsligt villkor hade 56 procent permanent uppehållsrätt. En person kan få permanent uppehållsrätt exempelvis om hen vistats lagligt i Sverige i fem år utan uppehåll och varit EU/EES-medborgare under denna tid.

Antalet flyktingar som beviljas rätt till studiehjälp ökar

Med flyktingar avses personer som har fått uppehållstillstånd som kvotflykting, flykting, alternativt skyddsbehövande, övrig skyddsbehövande, eller på grund av synnerligen eller särskilt ömmande omständigheter, Sveriges internationella åtaganden eller vissa verkställighetshinder. Även de som fått uppehållstillstånd som anhörig till någon av dessa kategorier ingår.⁹⁹

Diagram 6.7 Antal personer som ansökt om studiehjälp och uppfyllt villkoret för rätt till svenskt studiestöd som flykting, fördelat efter kön, 2015¹–2016

¹ Uppgifterna för 2015 är framtagna på nytt och stämmer därför inte med uppgifterna redovisade i rapporten Studiestödet 2015. I årets redovisning ingår alla som prövats för studier under 2015 och 2016 oavsett vilket år beslutet har fattats. I fjolårets redovisning ingick endast beslut som var fattade under 2015 och avsåg studier under 2015. Uppgifterna är inte heller jämförbara med uppgifterna i tabell 6.3 som avser studier under 2016 och beslut fattade under 2016.

Under 2016 uppfyllde 9 100 personer som ansökte om studiehjälp villkoren för rätt till svenskt studiestöd med anledning av att de hade flyktingstatus eller var anhörig till en person med flyktingstatus. Det var 1 300 personer fler jämfört med 2015, en ökning med 16 procent. Antalet män ökade med 1 100 personer och antalet kvinnor ökade med 200 personer. Ökningen beror på det stora antal flyktingar som kom till Sverige företrädesvis i slutet av 2015.

6.3.3 Prövning av rätt till studiestöd för utländska medborgare som har ansökt om studiemedel

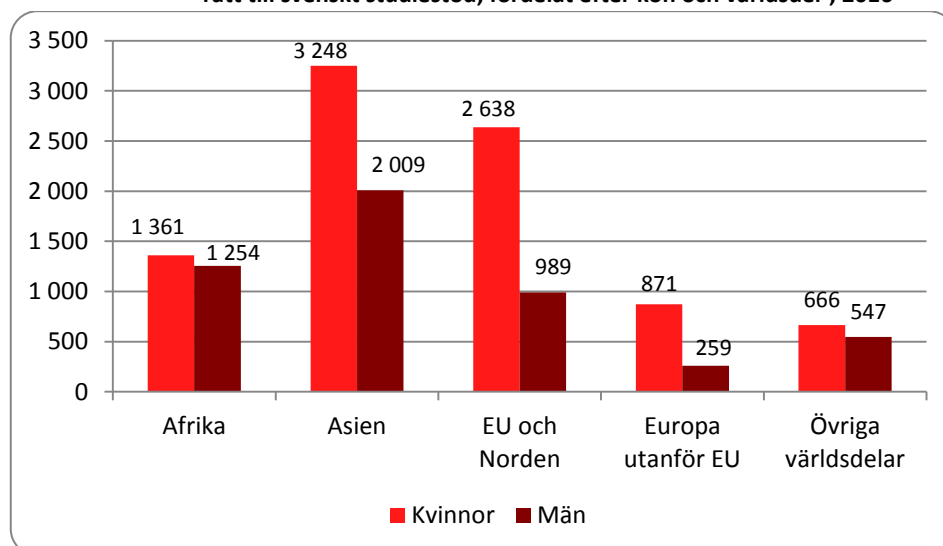
Personer som har invandrat till Sverige efter att de fyllt 20 år och som inte har någon föräldraanknytning i landet, har svårare att uppfylla villkoren för att få rätt till studiestöd, jämfört med yngre sökande.

⁹⁹ Den 20 juli 2016 trädde lagen (2016:752) om tillfälliga begränsningar av möjligheten att få uppehållstillstånd i Sverige i kraft. Den som beviljas uppehållstillstånd med stöd av den tillfälliga lagen kommer, förutom något enstaka undantag, att kunna ha rätt till svenskt studiestöd eftersom de jämföras med flyktingar i studiestödshänsende.

Under 2016 var det 16 500 utländska medborgare som ansökte om studiemedel och vars rätt till svenskt studiestöd prövades. Av dessa uppfyllde 13 800 personer villkoren. Andelen kvinnor av dem som bedömdes ha rätt till svenskt studiestöd var 63 procent vilket kan jämföras med att kvinnorna utgjorde 64 procent bland alla som ansökte.

Den högsta andelen, 38 procent var medborgare i ett land i Asien och de tre enskilt största medborgarskapsländerna var Syrien, Somalia och Eritrea i nämnd ordning.

Diagram 6.8 Antal personer som ansökt om studiemedel och uppfyllde villkoren för rätt till svenskt studiestöd, fördelat efter kön och världsdel¹, 2016

¹ Lichtenstein, Schweiz och Turkiet ingår i Europa utanför EU.

Andelen kvinnor var oavsett geografisk hemvist högre än andelen män. Jämnast könsfördelning var det bland medborgare från länder i Afrika där andelen kvinnor var 52 procent. Högst andel kvinnor, 77 procent, fanns bland medborgare från EU och Norden.

Under 2016 ansökte 700 utländska medborgare om studiemedel för studier utomlands. Av dem uppfyllde 500 personer villkoren för rätt till svenskt studiestöd, vilket var i stort sett oförändrat jämfört med de senaste åren.

Tabell 6.4 Antal personer som ansökt om studiemedel och uppfyllde villkoren för rätt till svenskt studiestöd, fördelat efter kön och bifallsgrund, 2016^{1,2}

	Kvinnor	Män	Total
Nationell rätt³			
Permanent uppehållstillstånd (PUT)	5 999	3 907	9 906
Varav:			
Flyktingar och deras anhöriga ⁴	2 103	2 527	4 630
Övriga ⁵	3 896	1 380	5 276
Flyktingar och deras anhöriga med tidsbegränsade uppehållstillstånd ⁶	35	19	54
Familjeanknytning ⁷	589	263	852
Sysselsättning ⁸	792	208	1 000
EU-rätt			
Permanent uppehållsrätt (PUR)	501	259	760
Varaktigt bosatta	27	36	63
Associeringsavtal ⁹	”	”	11
Arbetstagare	482	230	712
Anhörig till arbetstagare	453	176	629

¹ Tabellen har sekretessgranskats, vilket innebär att enskilda celler med antal mindre än 3 har ersatts med ”.

² En person kan ha fått flera beslut under året och därmed förekomma under fler än en kategori i tabellen.

³ För ytterligare information gällande prövningen av nationell rätt till svenskt studiestöd, se CSNFS 2006:7.

⁴ Gruppen innefattar personer som har fått permanent uppehållstillstånd som kvotflykting, flykting, alternativt skyddsbehövande, övrig skyddsbehövande, synnerligen/särskilt ömmande omständigheter, Sveriges internationella åtaganden, vissa verkställighetshinder eller som anhörig till någon av de uppräknade.

⁵ Gruppen innefattar personer som har fått permanent uppehållstillstånd på andra grunder.

⁶ Gruppen innefattar personer som uppfyller villkoren för rätt till svenskt studiestöd på grund av särskilda skäl.

⁷ Gruppen innefattar två kategorier, dels personer som har uppehållsrätt och varaktig anknytning, dels personer som uppfyller villkoren för rätt till svenskt studiestöd på grund av särskilda skäl grundade på familjeanknytning.

⁸ Gruppen innefattar personer som har uppehållsrätt och varaktig anknytning grundad på sysselsättning.

⁹ Avser turkiska barn till turkiska arbetstagare i Sverige.

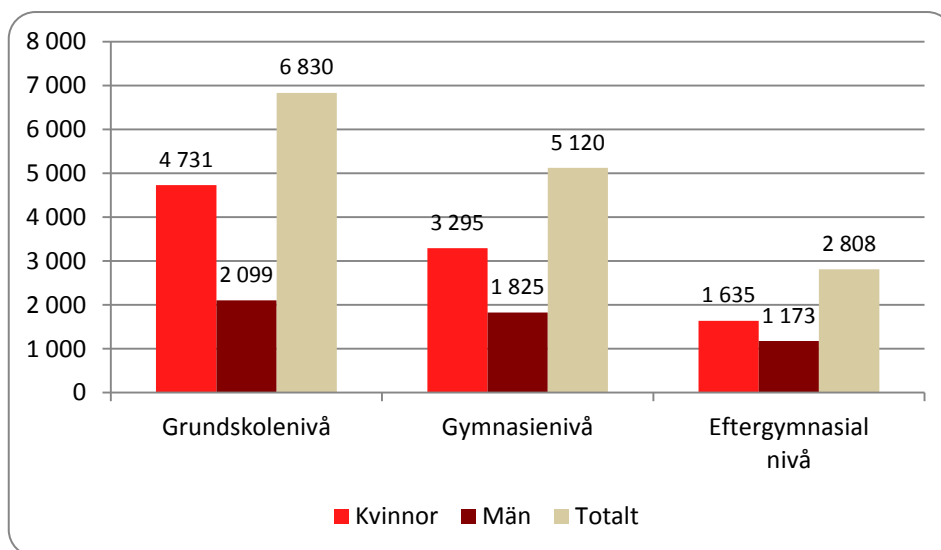
Av de 13 800 personer som 2016 ansökte om studiemedel, och uppfyllde villkoren för rätt till studiestöd som utländska medborgare, uppfyllde de flesta nationella villkor. Majoriteten, 72 procent, hade permanent uppehållstillstånd. Detta gällde 68 procent av kvinnorna och 77 procent av männen. Av dem med permanent uppehållstillstånd hade 47 procent, 4 600 personer, status som flykting eller anhörig till flykting. Det var 1 300 fler än under 2015. Av samtliga som uppfyllde ett nationellt villkor gjorde 7 procent detta på grund av en familjeanknytning i Sverige och 9 procent gjorde det på grund av en egen sysselsättning här.

Av de utländska medborgare som ansökte om studiemedel och uppfyllde villkoren för svenskt studiestöd uppfyllde 16 procent EU-rättsliga villkor. Av dem som uppfyllde ett EU-rättsligt villkor hade 35 procent permanent uppehållsrätt i Sverige och 33 procent var arbetstagare här. Vidare var 29 procent anhöriga till en arbetstagare i Sverige, vilket var fallet för 31 procent av kvinnorna och 25 procent av männen.

Hög andel som ansöker om studiemedel för studier på grundskolenivå

Av de utländska medborgare som uppfyllde villkoren för rätt till svenskt studiestöd och ansökte om studiemedel, ansökte 54 procent om studiemedel för studier på grundskolenivå, 43 procent ansökte om studiemedel för studier på gymnasienivå och 21 procent ansökte om studiemedel för studier på eftergymnasial nivå.

Diagram 6.9 Antal personer som ansökt om studiemedel och uppfyllt villkoren för rätt till svenskt studiestöd, fördelat efter kön och utbildningsnivå, 2016¹

¹ En studerande kan studera på flera utbildningsnivåer under året.

Av kvinnorna fick 56 procent studiemedel för grundskolestudier medan motsvarande andel bland männen var 43 procent. Männen studerade i något större utsträckning än kvinnorna på eftergymnasial nivå. Av männen studerade 24 procent på den nivån, jämfört med 19 procent av kvinnorna. Kvinnorna studerade oftare än männen på mer än en utbildningsnivå under året.

7 Återkrav

7.1 Studiestöd som betalas ut felaktigt

Studiemedel och studiehjälp som betalas ut felaktigt kan krävas tillbaka. Felaktiga utbetalningar kan exempelvis orsakas av att den studerande avbryter sina studier, minskar sin studieomfattning eller har högre inkomst än hen meddelat till CSN. Eftersom studiemedel betalas ut i förskott, innebär ett avbrott ofta att den studerande redan har fått studiemedel även för tiden efter avbrottet. Detta medför att beslut om återkrav är relativt vanliga inom studiemedelssystemet.

Innan CSN kan fatta ett beslut om återkrav, ska det prövas om den studerande insett eller borde ha insett att en utbetalning var felaktig. Om den studerande inte förväntas ha insett det, ska CSN inte fatta något beslut om återkrav. Vid inkomstökning görs emellertid ingen prövning av om den studerande insett eller borde ha insett att en utbetalning var felaktig.

CSN fattar i regel beslut om återkrav per kalenderhalvår. Den som får ett återkrav ska betala det omedelbart. På återkrav av studiemedel utgår ränta från den dag pengarna betalas ut. Under 2016 var räntan på återkrav 3,28 procent. CSN medger betalningsplaner om det finns skäl för detta. Om det finns synnerliga skäl kan ett återkrav efterges. Med detta menas att återkravet inte behöver betalas tillbaka som en återkravsskuld. Om ett återkrav som eftergivits på grund av synnerliga skäl endast består av bidrag, skrivs återkravsskulden av. Om återkravet även består av lån läggs denna del tillbaka till den ordinarie studieskulden och får betalas tillbaka enligt de vanliga återbetalningsreglerna.

I vissa fall får ett beslut ändras så att det belopp som har betalats ut för mycket dras av från kommande utbetalningar. Sådana avräkningar omfattas inte av redovisningen i detta kapitel.¹⁰⁰

Studerande på gymnasienivå kan få återkrav av studiehjälp. Om den studerande är myndig när studiehjälpen betalas ut, blir hen själv mottagare av beslutet och betalningsskyldig för återkravet. Är den studerande däremot omyndig när studiehjälpen betalas ut, blir normalt den förälder som tog emot utbetalningen betalningsskyldig för återkravet. Studiehjälp betalas ut i efterskott och omfattar oftast små belopp i förhållande till studiemedelsbeloppen. På återkrav av studiehjälp tas det ut ränta först när förfalldatumet har passerats.

7.2 Antal återkrav och utestående fordran

Under 2016 minskade antalet beslut om återkrav med 6 700 jämfört med 2015, vilket motsvarar en minskning med 18 procent. Minskningen beror främst på färre återkravsbeslut på grund av efterkontrollerad inkomst för inkomståret 2014, till följd av höjningen av fribeloppet för inkomst inom studiemedelssystemet.

¹⁰⁰ Under 2016 avräknades på detta sätt 82 miljoner kronor för 20 800 studiemedelstagare.

Tabell 7.1 Antal beslut¹ om återkrav, fördelat efter stödform och kön, 2012–2016

Beslutsår	Studiehjälp ²		Studiemedel		Totalt
	Kvinnor	Män	Kvinnor	Män	
2012	11 037	8 808	33 476	23 897	78 998
2013	10 123	8 078	22 325	16 476	58 813
2014	9 756	7 815	23 906	17 016	60 484
2015 ^{3,4}	8 957	7 912	26 177	18 600	61 646
2016 ^{3,5}	8 998	7 692	22 156	16 132	54 978

¹ Uppgifterna ingår inte återkrav som senare har upphävts efter överklagande eller omprövning.

Ett beslut kan omfatta återkrav för mer än ett kalenderhalvår

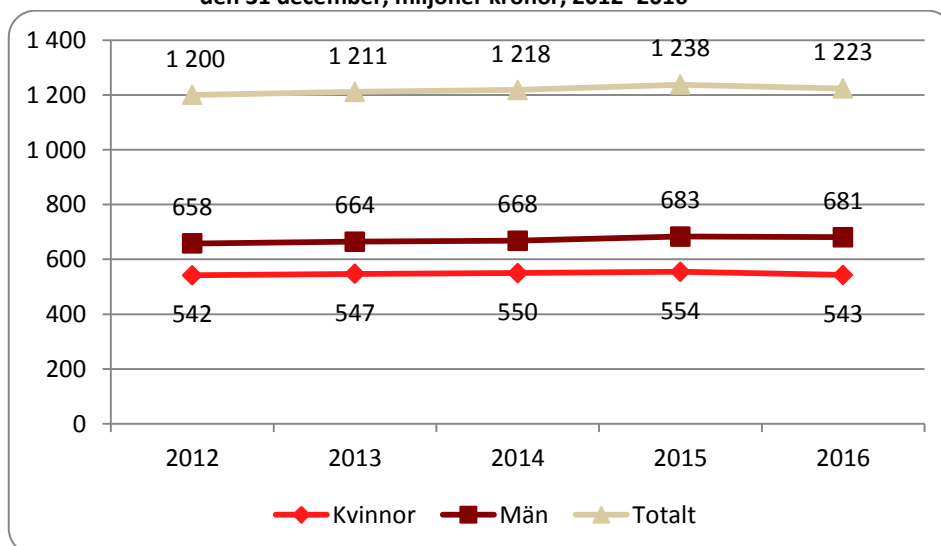
² Studiehjälp ingår även återkravsbeslut om Rg-bidrag och från och med 2015 även lärlingsersättning.

³ Från och med 2015 ingår separata beslut om återkrav av exempelvis inackorderingstillägg och tilläggsbidrag i fördelningen på stödform, vilket innebär att antalet återkravsbeslut fördelat på studiehjälp och studiemedel ökar

⁴ Enligt utsökning i CSN:s Data Warehouse 2016-01-21. Siffrorna är en ögonblicksbild och förändras löpande.

⁵ Enligt utsökning i CSN:s Data Warehouse 2017-03-16. Siffrorna är en ögonblicksbild och förändras löpande.

Det genomsnittligt återkrävda beloppet, exklusive ränta, var 7 300 kronor under 2016. Det är 100 kronor högre än under 2015. Sedan 2014 har det genomsnittligt återkrävda beloppet ökat med 1 000 kronor, vilket till stor del beror på att studiemedlens lånedel höjdes 2015.

Diagram 7.1 Återkravsfordran fördelat efter kön och totalt den 31 december, miljoner kronor, 2012–2016

Under 2016 minskade återkravsfordran med 1 procent jämfört med 2015. Den utestående fordran på återkrav var 1,2 miljarder kronor den 31 december 2016. Vid samma tidpunkt fanns det 85 700 återkravsskulder med ett genomsnittligt skuldbelopp på 14 300 kronor. Genomsnittsbeloppet är 100 kronor högre än under 2015, medan antalet personer har minskat med 1 500.

Återkravsskulderna var fördelade på 63 600 personer. Den genomsnittliga återkravsskulden per person var 19 200 kronor vid slutet av 2016, vilket var 200 kronor lägre än vid utgången av 2015. Återkravsskulderna är alltså avsevärt högre än de genomsnittliga skulder som beslutas. Detta beror på att många återkravsskulder är gamla och att ränta har tillkommit under många år.

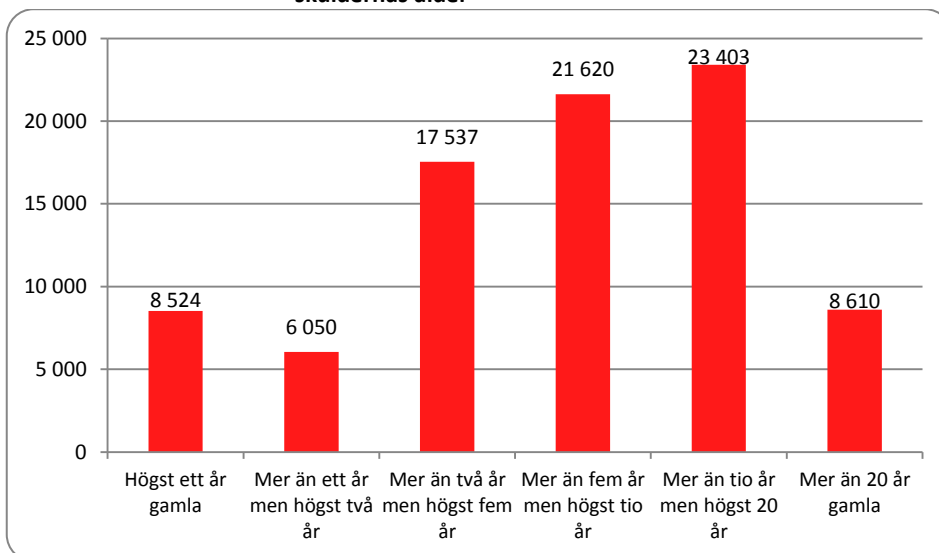
Tabell 7.2 Antal nya respektive slutreglerade återkrav, fördelat efter antal återkravsskulder och antal personer, 2016

	Antal återkravsskulder	Antal personer
1 januari	87 666	65 070
Nya återkrav ¹	57 944	49 661
Slutreglerade återkrav	59 866	51 127
31 december	85 744	63 604
Förändring	-1 922	-1 466

¹ I uppgiften ingår även beslut om återkrav som upphävdes senare under året. De beslut som har upphävts ingår även i antalet slutreglerade återkrav.

Under 2016 var antalet nya återkravsskulder färre än antalet slutreglerade, vilket innebär att antalet skulder minskade under året. Detsamma gäller antalet personer med en återkravsskuld.

Diagram 7.2 Återkravsskulder den 31 december 2016, fördelat efter skuldernas ålder

De flesta återkravsskulder är mer än 10 år men högst 20 år gamla. Majoriteten av de återkravsskulder som är mer än 20 år gamla avser återkrävda studiemedel som betalats ut i början av 1990-talet. De äldsta återkravsskulderna avser dock studiemedel som betalats ut i början av 1970-talet.

CSN beräknar årligen osäkra fordringar för återkrav. De väntade kreditförlusterna för återkrav belastar ett anslag först det år då förlusten konstateras och avskrivning av återkravet sker.¹⁰¹ Enligt 2016 års beräkningar är 718 miljoner kronor av den utestående fordran för återkrav osäker, vilket är 12 miljoner kronor mindre jämfört med 2015. Den osäkra delen utgör 61 procent av den totala fordran för återkrav och denna andel är oförändrad.

¹⁰¹ För mer information, se avsnitt 8.8.

7.3 Orsaker till återkrav

Den vanligaste orsaken till återkrav är att inkomster över fribeloppsgränsen upptäcks i samband med CSN:s efterkontroll av inkomster. Inkomster över fribeloppsgränsen ger också de högsta genomsnittliga återkravsbeloppen.

Tabell 7.3 Antal beslut om återkrav och genomsnittligt återkrävt belopp, fördelat efter orsak, kronor, 2016¹

	Antal återkravsbeslut	Genomsnittligt återkrävt belopp
Efterkontrollerad inkomst	13 198 ²	12 300
Ogiltig frånvaro	12 516	1 100
Minskad studieomfattning	10 841	8 200
Studieavbrott	9 296	6 900
Inkomständring	3 742	9 000
Övrigt	5 385	6 600
Totalt, netto³	54 978	7 300

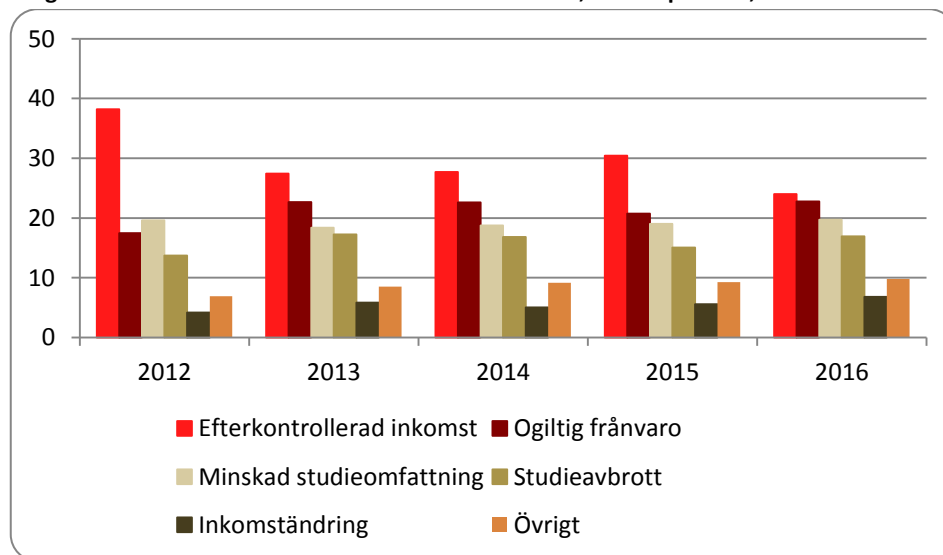
¹ Enligt utsökning i CSN:s Data Warehouse 2017-03-16. Siffrorna är en ögonblicksbild och förändras löpande.

² Varav 249 återkravsbeslut avser tilläggsån, då inkomsten vid efterkontrollen visat sig vara för låg för att ge rätt till tilläggsån.

³ Totalt, netto visar giltiga beslut. Antalet beslut är lägre än antalet nya beslut enligt tabell 7.2. I tabell 7.2 visas även ogiltiga beslut.

Ogiltig frånvaro är den näst vanligaste orsaken till återkrav. Beslutsorsaken ogiltig frånvaro avser endast återkrav av studiehjälp, riktade till studerande på gymnasiet eller till deras föräldrar. Därför är det genomsnittliga återkrävda beloppet betydligt lägre för återkrav på grund av ogiltig frånvaro jämfört med återkrav av andra orsaker.

Diagram 7.3 Återkravsbeslut fördelade efter orsak, andel i procent, 2012-2016

Antalet återkrav på grund av efterkontrollerad inkomst minskade under 2016 med 30 procent. Av de återkrav som beslutades under året berodde 24 procent på efterkontrollerad

inkomst, vilket är en lägre andel jämfört med tidigare år. Utvecklingen beror på att fribeloppet höjdes 2014, vilket var det inkomstår som efterkontrollerades under 2016.

Tabell 7.4 Antal återkravsskulder den 31 december och genomsnittlig återkravsskuld, fördelat efter orsak, kronor, 2016

	Antal återkravsskulder	Genomsnittlig återkravsskuld
Studieavbrott	26 120	12 400
Minskad studieomfattning	20 322	12 400
Uppgift saknas ¹	11 253	24 800
Ogiltig frånvaro	10 300	2 100
Efterkontrollerad inkomst	9 424	19 500
Inkomständring	566	10 300
Övrigt	7 759	20 300
Totalt	85 744	14 300

¹ För återkrav beslutade före 1999 saknas det uppgift om orsak.

Fördelningen av antalet återkrav per återkravsorsak skiljer sig åt mellan de obetalda återkravsskulderna och de beslut som fattats under året. Det beror på att mottagarna av ett återkrav är olika benägna att reglera sin återkravsskuld.

Av de obetalda återkravsskulderna den 31 december 2016 beror 26 100 på avbrutna studier. Den näst vanligaste orsaken till de återkrav som var oreglerade vid årsskiftet är att den studerande hade minskat sin studieomfattning.

Tabell 7.5 Andel av fattade beslut 2016 respektive återkravsskulder den 31 december, fördelat efter återkravsorsak, procent

	Andel av fattade beslut	Andel av återkravsskulderna den 31 december 2016
Efterkontrollerad inkomst	24,0	11,0
Ogiltig frånvaro	22,8	12,0
Minskad studieomfattning	19,7	23,7
Studieavbrott	16,9	30,5
Inkomständring	6,8	0,7
Övrigt	9,8	9,0
Uppgift saknas ¹		13,1

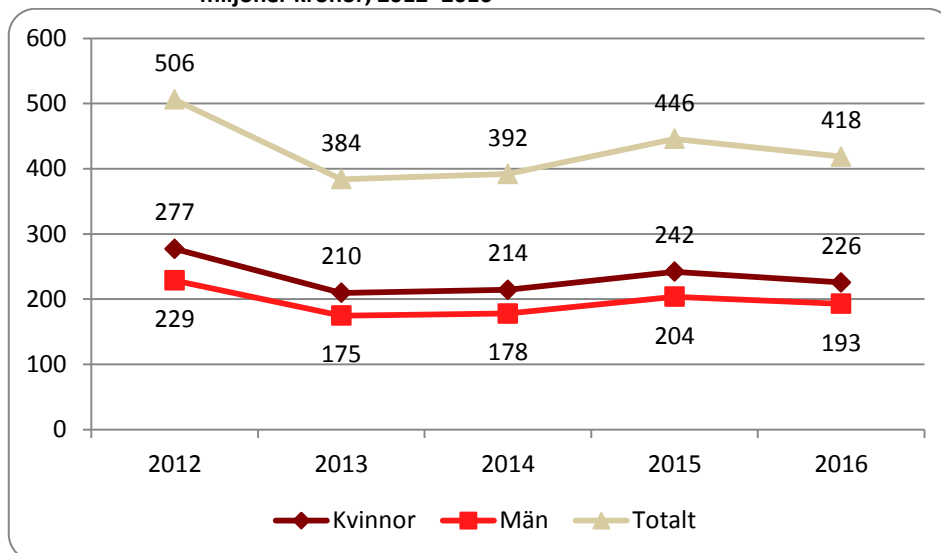
¹ För återkravsbeslut före 1999 saknas det uppgift om orsak.

Av de ännu obetalda återkravsskulderna den 31 december 2016 beror 30 procent på studieavbrott. Det är samma nivå som de två föregående åren. Eftersom studieavbrott bara är orsak till 17 procent av besluten om återkrav, finns det därmed en särskilt stor risk att de som avbryter sina studier med återkrav som följd, inte betalar detta omedelbart. De som får återkrav på grund av hög inkomst betalar däremot ofta återkravet direkt.

7.4 Betalning av återkrav

Under 2016 betalades det in 418 miljoner kronor i återkrav, vilket är 27 miljoner kronor mindre än under 2015. En förklaring till minskningen är att det fattades färre beslut om återkrav på grund av efterkontrollerad inkomst.

Diagram 7.4 Inbetalt belopp på återkrav fördelat efter kön och totalt, miljoner kronor, 2012–2016

Kvinnor betalar in ett högre återkravsbelopp än män, trots att kvinnornas andel av den totala återkravsfordran är lägre än männens. Under 2016 stod kvinnor för 54 procent av inbetalningarna, medan deras andel av den totala återkravsfordran vid årets slut uppgick till 44 procent.

Av dem som fick ett beslut om återkrav av studiehjälp under året hade 82 procent slutreglerat sitt återkrav den 31 december 2016. Det är en oförändrad andel gentemot 2015. Högst andel som har slutreglerat sitt återkrav av studiehjälp finns, i likhet med tidigare år, bland de 300 personer som fått återkrav på grund av minskad studieomfattning. Denna andel var 89 procent, vilket är en marginell förbättring. Bland de 11 000 personer som fick ett återkravsbeslut på grund av ogiltig frånvaro, hade 82 procent slutreglerat återkravet vid årets slut. Andelen är oförändrad jämfört med 2015.

Av de studerande som fick ett återkrav av studiemedel var det 74 procent som hade slutreglerat sitt återkrav den 31 december 2016. Det är en marginell försämring jämfört med 2015. Andelen som hade slutreglerat var, liksom tidigare år, högre bland kvinnor än bland män. Skillnaderna i benägenheten att betala återkrav är stora för de olika återkravsorsakerna. Av dem som fick ett återkrav på grund av anmäld inkomständring hade 88 procent slutreglerat sitt återkrav vid årets slut. Av dem som fick ett återkrav på grund av efterkontrollerad inkomst hade 85 procent slutreglerat sitt återkrav. Av dem som fick ett återkrav på grund av studieavbrott eller minskad studieomfattning hade 66 respektive 65 procent slutreglerat sitt återkrav.

De personer som hade en återkravsskuld vid utgången av 2016 hade förhållandevis låga inkomster. Genomsnittsinkomsten var 111 100 kronor.

Av återkravsskulderna den 31 december 2016 fanns 22 procent hos Kronofogdemyndigheten. Andelen är oförändrad jämfört med 2015.

Sammantaget tyder de redovisade uppgifterna på att låga inkomster kan vara en avgörande orsak till att återkrav inte regleras och att många personer som får ett återkrav har kvar skulden under lång tid.

8 Återbetalning

Studiestödet ska bidra till ett högt deltagande i utbildning. Samtidigt slår målen för studiestödet fast att det ska ha en god effekt på samhällsekonomin över tiden. För att målen ska uppnås är det viktigt att den del av studiestödet som utgörs av lån återbetalas.¹⁰²

CSN:s återbetalningsverksamhet innefattar i huvudsak administration av tre olika låntyper samt återkrav. Målet är att verksamheten ska säkerställa att lån återbetalas och återkrav betalas. I detta kapitel behandlas lånen. Återkrav behandlas i kapitel 7.

8.1 Tre låntyper

CSN administrerar återbetalningen av tre typer av lån för studier:

- studiemedel (lån tagna före den 1 januari 1989)
- studielån (lån tagna mellan den 1 januari 1989 och den 30 juni 2001)
- annuitetslån (lån tagna efter den 30 juni 2001).

Låntypen studiemedel, som lämnades före 1989, är utformad som ett annuitetsliknande lån. Dessa lån betalas normalt tillbaka senast vid 50 års ålder.

Låntypen studielån, som lämnades mellan 1989 och 2001, har en inkomstbaserad återbetalning, där låntagaren betalar tillbaka 4 procent av inkomsten enligt senaste beslut om slutlig skatt.

Låntypen annuitetslån lämnas sedan 1 juli 2001 och lånet är konstruerat ungefär som ett vanligt annuitetslån. Skillnaden är att den årliga återbetalningen är något större i slutet än i början av återbetalningstiden. På lånet läggs ränta från den dag som det betalas ut. Räntan för annuitetslånet var 0,6 procent under 2016. Återbetalningstiden är normalt 25 år. Om det återstår mindre än 25 år fram till dess att låntagaren fyller 60 år eller om studieskulden är låg, blir återbetalningstiden kortare. Den årliga återbetalningen baseras på skuldens storlek, räntan för året, antalet år som återbetalningen beräknas pågå och ett uppräkningsstal. Uppräkningsstalet innebär att årsbeloppet årligen räknas upp med 2 procent vid oförändrad ränta.

8.2 Trygghetsregler för nedsättning och avskrivning av lån

Inom samtliga tre låntyper finns det särskilda trygghetsregler som gör det möjligt för låntagaren att få den årliga återbetalningen nedsatt till ett lägre belopp. Den som har annuitetslån kan få nedsättning av årsbeloppet vid nya studier med studiemedel eller utbildningsbidrag för doktorander. Det är också möjligt för låntagare med låga inkomster att ansöka om och få nedsättning. Årsbeloppet kan sättas ned till 5 eller 7 procent av den beräknade inkomsten, beroende på låntagarens ålder.¹⁰³ Det är även möjligt att få betala ett lägre årsbelopp om det finns synnerliga skäl, exempelvis om låntagaren regelbundet får försörjningsstöd.

I vissa fall kan hela eller delar av en studieskuld skrivas av. Avskrivning av annuitetslånet kan ske vid 68 års ålder eller om låntagaren avlider. För de båda äldre låntyperna sker avskriv-

¹⁰² Se prop. 2016/17:1.

¹⁰³ Till och med det år låntagaren fyller 49 år kan årsbeloppet sättas ned till 5 procent av inkomsten. Från och med det år låntagaren fyller 50 år kan årsbeloppet sättas ned till 7 procent av inkomsten. I beräkningsunderlaget tas även hänsyn till del av eventuell förmögenhet.

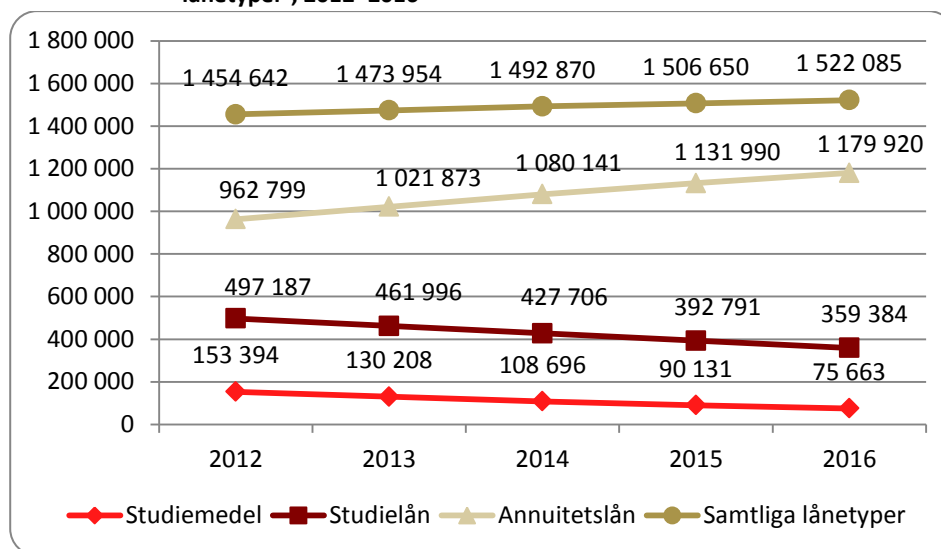
ning vid 65 års ålder eller om låntagaren avlider. En studerande som har tagit lån för att läsa in behörighetsgivande ämnen på grundskole- eller gymnasienivå kan få dessa lån avskrivna med högst hälften om han eller hon fortsätter sina studier på högskolan. Avskrivning kan även göras om det finns synnerliga skäl. Denna prövning är mycket restriktiv.

8.3 Låntagare och fordran

8.3.1 Antal låntagare och lån

Antalet låntagare med en studieskuld ökade med 15 400 personer under 2016. Den 31 december 2016 fanns det 1 522 100 låntagare med en studieskuld, vilket är en rekordhög siffra. De senaste årens ökningar har varit förhållandevis stora, vilket beror på att antalet nya låntagare har varit fler än de låntagare som slutreglerat sina lån. Det totala antalet lån var 1 615 000 stycken.

Diagram 8.1 Antal personer med studieskuld fördelat efter lånetyp och samtliga lånetyper¹, 2012–2016²

¹ Nettoräknat antal. Personer med flera lånetyper räknas bara en gång.

² Den 31 december respektive år.

Antalet låntagare minskar naturligt nog för de båda äldre lånetyperna medan de ökar för den nuvarande lånetypen annuitetslån. Antalet låntagare med annuitetslån ökade med 47 900 personer under 2016, trots att 35 900 låntagare slutreglerade sina annuitetslån under året.

Av alla låntagare var 59 procent kvinnor och 41 procent män. Andelen kvinnor är högst inom den äldsta lånetypen studiemedel med 65 procent, och lägst inom annuitetslånet med 58 procent.

De senaste 10 åren har andelen män med annuitetslån ökat något varje år. Inom lånetyperna studiemedel och studielån har tendensen länge varit den motsatta, vilket beror på att män med de äldre lånetyperna slutreglerar sina lån snabbare än kvinnor. Inom lånetypen studiemedel bröts denna tendens under 2016, när andelen kvinnor minskade något.

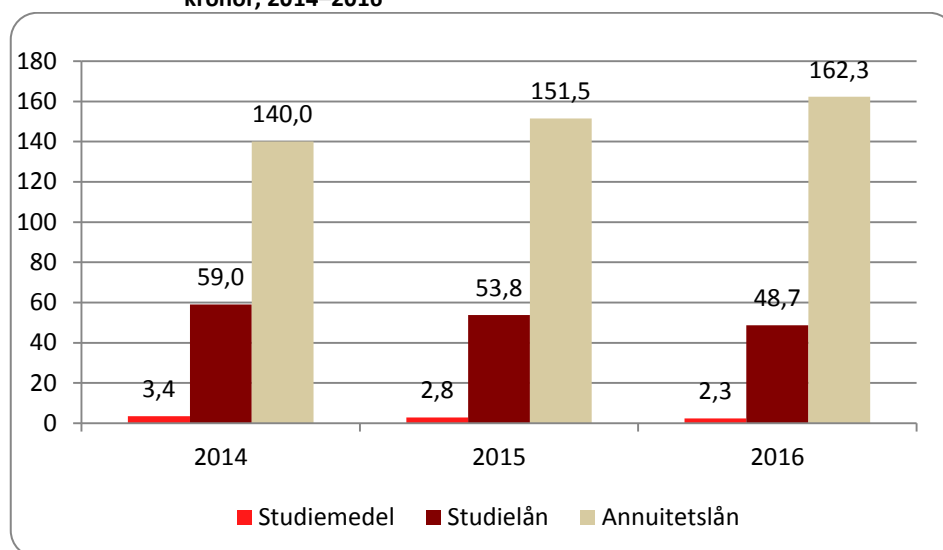
Antalet låntagare som bara har ett lån ökar i takt med antalet nya studiemedelstagare med annuitetslån, samtidigt som låntagare med flera lånetyper slutreglerar sina lån.

Under 2016 hade 1 430 400 personer lån inom bara en lånetyp, varav tre av fyra hade lånetypen annuitetslån. Antalet låntagare med minst två lånetyper uppgick till 91 700 personer, vilket är en minskning med 14 procent jämfört med 2015. Fyra av fem låntagare med flera lånetyper hade kombinationen studielån och annuitetslån.

8.3.2 Fordran på lån

Den 31 december 2016 var den utestående fordran 213,3 miljarder kronor¹⁰⁴ för de tre lånetyperna studiemedel, studielån och annuitetslån, varav 1,3 miljarder kronor var avgifter.

Diagram 8.2 Utestående fordran¹ av lån för studier fördelat efter lånetyp, miljarder kronor, 2014–2016²

¹ Utestående fordran omfattar både lån och avgifter.

² Den 31 december respektive år.

Fordran ökade med 5,2 miljarder kronor under 2016, vilket motsvarar en ökning med 3 procent. Fördelat efter kön var kvinnors andel av fordran högst inom lånetypen studiemedel med 64 procent, och lägst inom lånetypen annuitetslån med 59 procent. Könsfördelningen för fordran ligger i linje med könsfördelningen för de personer som har de olika lånetyperna.

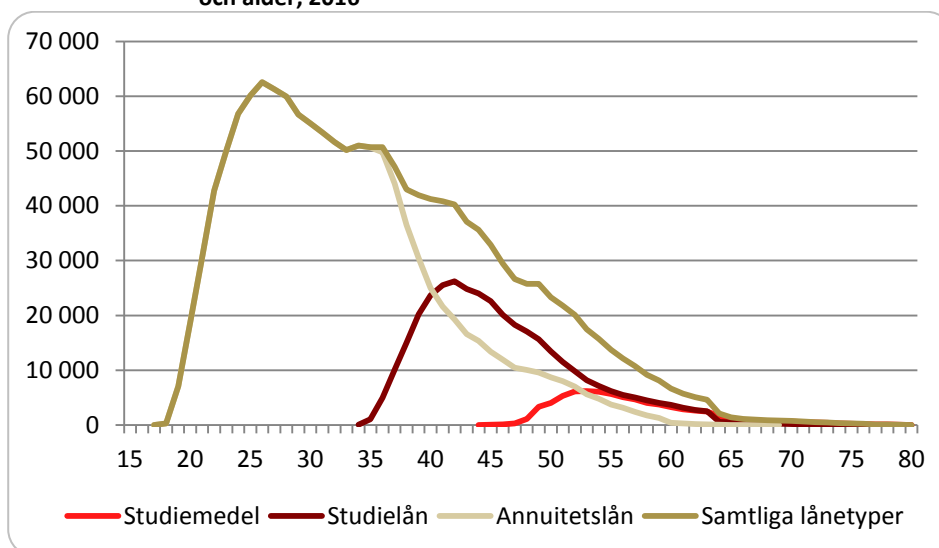
En orsak till att fordran ökar är att utbetalningarna av lån är större än inbetalningarna. Under 2016 betalades 17,5 miljarder kronor ut i form av lån medan inbetalningarna av lån uppgick till 13,3 miljarder kronor. Dessutom ökade utbetalningarna av lån med 253 miljoner kronor under 2016 medan inbetalningarna av ordinarie lån minskade med 36 miljoner kronor.¹⁰⁵

Jämfört med utgången av 2014 har den utestående fordran för avgifter inom lånetyperna studiemedel, studielån och annuitetslån ökat med 48 procent till 1,3 miljarder kronor. Den stora ökningen beror främst på att påminnelseavgifterna för obetalade årsbelopp höjdes från 200 till 450 kronor vid ingången av 2015.

¹⁰⁴ Inklusive kapitaliserad ränta. Den totala utestående lånefordran var 216,6 miljarder kronor. I beloppet ingår, lånetyperna studiemedel, studielån och annuitetslån, uppsagda lån, studielån före studiemedelsystemets införande (1965) samt belopp som lyfts ut från ordinarie lån i samband med skuldsanering.

¹⁰⁵ De totala inbetalningarna av lån minskade med 33 miljoner kronor om man även inkluderar uppsagda lån, studielån före studiemedelsystemets införande (1965) samt belopp som lyfts ut från ordinarie lån i samband med skuldsanering.

Diagram 8.3 Antal låntagare, fördelat efter lånetyp, samtliga lånetyper¹ och ålder, 2016

¹ Nettoräknat antal. Personer med flera lånetyper räknas bara en gång.

² Diagrammet har sekretessgranskats och enskilda värden mindre än 3 har slagits ihop med närmaste övre eller undre ålder.

Den mest uppenbara skillnaden mellan låntagare med olika lånetyper är deras ålder. Låntagarna med studiemedel är äldst, medan låntagare med annuitetslån är yngst. Åldersskillnaderna innebär även att låntagarnas inkomst och familjesituation varierar. Detta gör det svårt att jämföra lånetyperna, exempelvis när det gäller debiterade och inbetalda belopp, osäkra fordringar och andelen låntagare som beviljas nedsättning.

8.3.3 Skuldsättning¹⁰⁶

Den genomsnittliga studieskulden varierar mellan lånetyperna. Lägst genomsnittlig studieskuld har låntagare med lånetypen studiemedel. Högst genomsnittlig studieskuld har låntagarna med lånetypen studielån.

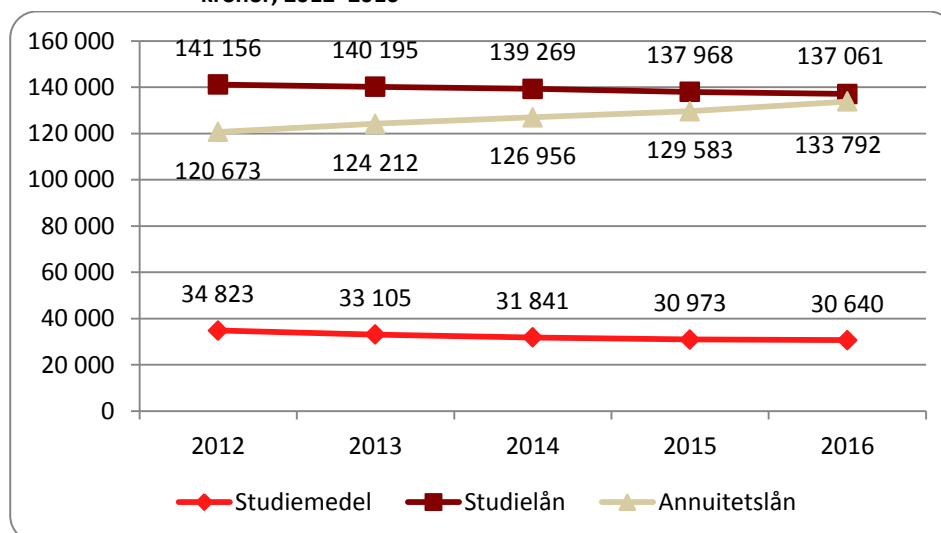
Att låntagarna med lånetypen studielån har en högre genomsnittsskuld än dem med lånetypen annuitetslån, beror främst på studiestödsreformen 2001. Den innebar att bidragsdelen ökade och lånedelen minskade, vilket har hållit nere skulderna för låntagare med lånetypen annuitetslån. De senaste åren har dock lånedelen höjts ett antal gånger. Den senaste höjningen gjordes vid ingången av 2015, vilket leder till en ökad skuldsättning för låntagare med annuitetslån. År 2017 väntas genomsnittsskulden bli högst för låntagare med lånetypen annuitetslån.

En annan orsak till skillnaderna i genomsnittliga skulder mellan lånetyperna är att låntagare med lånetyperna studiemedel och studielån är äldre än låntagare med annuitetslån.¹⁰⁷ De flesta har lämnat studierna bakom sig och betalar i stället av på sina studieskulder.

¹⁰⁶ Uppgifterna i detta kapitel avser den 1 januari 2016 för att överensstämja med redovisning av liknande uppgifter i andra delar av kapitel 8. Tidigare år har uppgifter redovisats avseende innevarande år.

¹⁰⁷ För mer information om låntagarnas åldersfördelning, se avsnitt 8.3.2.

Diagram 8.4 Genomsnittlig ingående¹ studieskuld, fördelat efter lånetyp, kronor, 2012–2016

¹Den 1 januari respektive år.

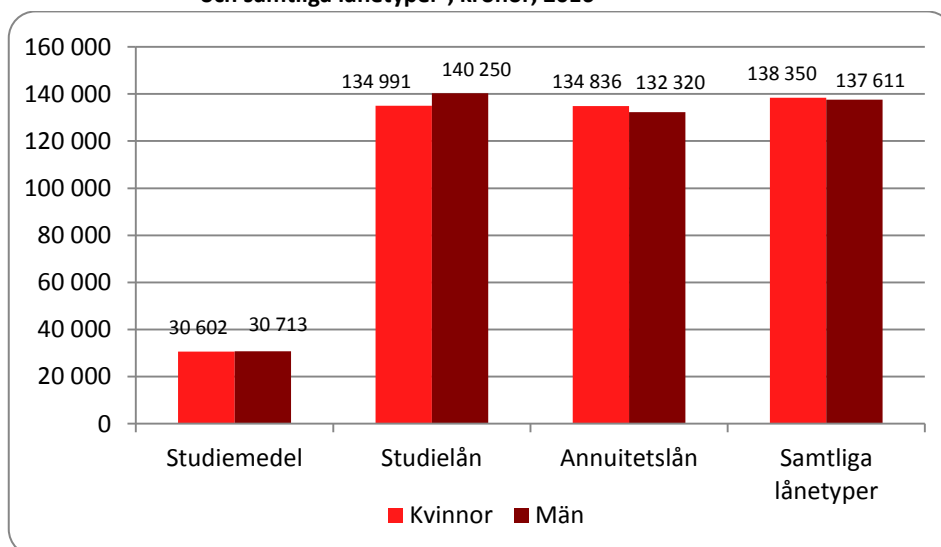
Den 1 januari 2016 var den totala genomsnittliga skulden för alla låntagare 138 100 kronor, vilket är 2 500 kronor högre än ett år tidigare.

Den genomsnittliga skulden för låntagare med annuitetslån ökade under 2015, och uppgick till 133 800 kronor vid ingången av 2016. Utvecklingen av skuldsättningen för låntagare med annuitetslån beror bland annat på hur stora lån som betalas ut. Fördelningen mellan bidrag och lån inom studiemedelssystemet påverkar skuldsättningen. Skuldsättningen påverkas även om totalbeloppet höjs utan att fördelningen förändras.¹⁰⁸

Genomsnittsskulden för låntagare inom de äldre lånetyperna studielån och studiemedel fortsatte att minska under 2016, och uppgick till 137 100 respektive 30 600 kronor vid ingången av 2016.

¹⁰⁸ Se även avsnitt 5.4 om lån under studietiden.

Diagram 8.5 Genomsnittlig skuld fördelat efter kön, lånetyp och samtliga lånetyper¹, kronor, 2016²

² Den 1 januari respektive år.

Inledningsvis hade män med annuitetslån högre studieskulder än kvinnor med annuitetslån, men sedan 2008 är situationen den omvända. Denna förändring beror enligt CSN:s bedömning på att kvinnor i genomsnitt har studiemedel under något längre tid än män, och att män betalar av sina skulder i något snabbare takt än kvinnor.¹⁰⁹

Den 1 januari 2016 var den genomsnittliga skulden för kvinnor med lånetypen annuitetslån 134 800 kronor och för män 132 300 kronor. Även bland nya återbetalningsskyldiga låntagare med annuitetslån hade kvinnor högre genomsnittsskulder än män. Skillnaden vid ingången av 2016 var 2 700 kronor.

Den genomsnittliga skulden beror både på hur mycket de studerande lånar och på hur mycket låntagarna betalar på sina lån. För att ge en tydligare bild av hur mycket de studerande med lånetypen annuitetslån lånar under studietiden redovisas i avsnitt 5.4.5 uppgifter om studieskulder vid återbetalningens början, bland annat fördelat på utbildningsnivå.

Minskningen av genomsnittsskulden för låntagare med lånetypen studiemedel har pågått sedan 1997, men 2016 ökade genomsnittsskulden för manliga låntagare. Det innebär att män inom lånetypen nu har högre genomsnittsskulder än kvinnor. Utvecklingen beror på att andelen låntagare som betalar av lite eller ingenting alls på sin skuld blir större för varje år.

För lånetypen studielån minskar genomsnittsskulden både för kvinnor och män, och vid ingången av 2016 var den 135 000 kronor för kvinnor och 140 300 kronor för män.

8.4 Debitering och inbetalning

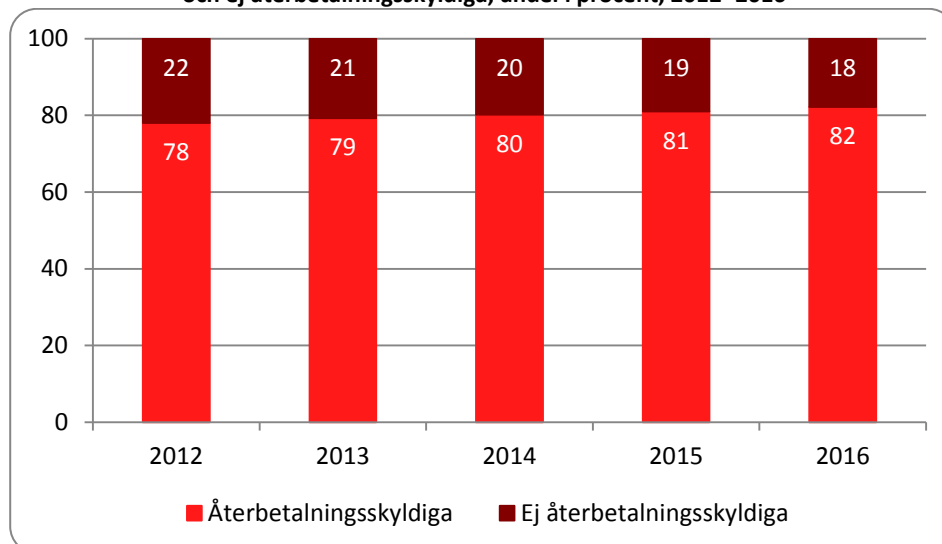
8.4.1 Återbetalningsskyldiga låntagare

En låntagare blir återbetalningsskyldig vid det årsskifte som inträffar tidigast sex månader efter den senaste perioden med studiestöd.

¹⁰⁹ Kvinnor betalar dock oftare in hela sina årsbelopp än män.

Den 1 januari 2016¹¹⁰ var det 1 306 800 låntagare som var återbetalningsskyldiga, vilket är en ökning med 16 500 personer jämfört med 2015. Totalt var 87 procent av samtliga låntagare återbetalningsskyldiga under 2016. Samtliga låntagare med de båda äldre lånetyperna är återbetalningsskyldiga.

Diagram 8.6 Låntagare med annuitetslån, fördelat på återbetalningsskyldiga och ej återbetalningsskyldiga, andel i procent, 2012–2016¹

¹ Per den 1 januari respektive år.

För lånetypen annuitetslån ökade antalet återbetalningsskyldiga låntagare med 55 000 personer, medan antalet återbetalningsskyldiga fortsatte att minska för de äldre lånetyperna. Återbetalningsskyldiga låntagare utgör 82 procent av alla låntagare med annuitetslån, medan deras andel av fordran är 84 procent av den totala fordran på annuitetslånet. Inom de två äldre lånetyperna studiemedel och studielån är alla låntagare återbetalningsskyldiga.

Av samtliga återbetalningsskyldiga låntagare 2016 hade 1 800 personer enbart administrativa avgifter kvar att betala.

8.4.2 Årsbelopp

CSN debiterade låntagarna totalt 13,5 miljarder kronor i årsbelopp för 2016.¹¹¹

Av samtliga återbetalningsskyldiga med annuitetslån debiterades 45 procent ett årsbelopp i intervallet 6 000–6 999 kronor vid ingången av 2016. När det gäller lånetypen studielån är det vanligast att CSN debiterar ett belopp i intervallet 10 000–14 999 kronor. För återbetalningsskyldiga av lånetypen studiemedel är det vanligast att årsbeloppet återfinns i intervallet 4 000–4 999 kronor.

¹¹⁰ Antalet låntagare som var återbetalningsskyldiga vid ingången av 2016 ses som återbetalningsskyldiga hela året.

¹¹¹ Per den 1 januari 2016. Debiterat årsbelopp efter hänsyn till ändringar under avgiftsåret 2016 var 12,2 miljarder kronor, vilket redovisas närmare i avsnitt 8.6.

Tabell 8.1 Antal och andelar i procent återbetalningsskyldiga med annuitetslån, fördelat efter kön och årsbelopp, kronor, 1 januari 2016

Årsbelopp	Kvinnor	Män	Totalt	Andel av återbetalningsskyldiga
0	5 822	4 805	10 627	1,1
1-1 999	7 823	7 056	14 879	1,6
2 000-2 999	3 690	2 449	6 139	0,7
3 000-3 999	11 366	7 608	18 974	2,0
4 000-4 999	7 379	5 041	12 420	1,3
5 000-5 999	5 400	3 772	9 172	1,0
6 000-6 999	238 018	178 782	416 800	44,8
7 000-7 999	68 734	41 501	110 235	11,9
8 000-8 999	48 137	31 098	79 235	8,5
9 000-9 999	36 162	25 115	61 277	6,6
10 000-14 999	84 275	60 633	144 908	15,6
15 000-19 999	15 934	9 636	25 570	2,7
20 000-	11 883	8 020	19 903	2,1
Totalt	544 623	385 516	930 139	100

Av de återbetalningsskyldiga låntagarna med annuitetslån debiterades 5 procent ett årsbelopp på 15 000 kronor eller högre. Motsvarande andel var 34 procent bland låntagarna med lånetypen studielån och 2 procent bland låntagarna med lånetypen studiemedel.

Tabell 8.2 Genomsnittliga årsbelopp, fördelat efter lånetyp och kön, 1 januari 2014–2016

	2014			2015			2016		
	Kvinnor	Män	Totalt	Kvinnor	Män	Totalt	Kvinnor	Män	Totalt
Studiemedel	5 689	5 544	5 636	5 559	5 204	5 433	5 429	4 907	5 247
Studielån	11 383	13 327	12 161	11 796	13 413	12 437	12 272	13 556	12 777
Annuitetslån	8 440	8 281	8 374	8 603	8 450	8 539	8 655	8 516	8 597

Storleken på de genomsnittliga årsbeloppen varierar både mellan lånetyperna och mellan kvinnor och män inom respektive lånetyp. Störst skillnad mellan kvinnor och män finns det bland återbetalningsskyldiga med lånetypen studielån där männens genomsnittliga årsbelopp är 1 300 kronor högre än kvinnornas. Detta återspeglar inkomstskillnaderna mellan könen bland dessa låntagare.

Skillnaderna mellan kvinnors och mäns årsbelopp för annuitetslån är väsentligt mindre. Återbetalningsskyldiga kvinnor med annuitetslån debiteras normalt ett årsbelopp som är cirka 140 kronor högre än männens. Det förklaras av att kvinnor har högre genomsnittliga skulder.

8.4.3 Inbetalningar

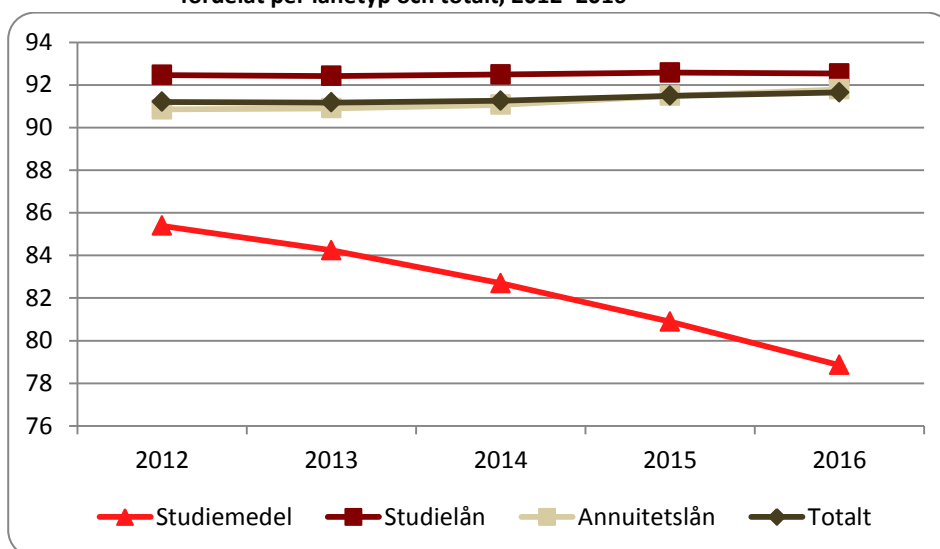
Under 2016 gjordes inbetalningar på 13,3 miljarder kronor för lånetyperna studiemedel, studielån och annuitetslån. Det är en minskning med 36 miljoner kronor¹¹² jämfört med

¹¹² De totala inbetalningarna av lån minskade med 33 miljoner kronor om man även inkluderar uppsagda lån, studielån före studiemedelsystemets införande (1965) samt belopp som lyfts ut från ordinarie lån i samband med skuldsanering.

2015. I beloppet ingår kapital, ränta och avgifter (inklusive uppläggningsavgifter för annuitetslån). Även förtida inbetalningar ingår i beloppet. För annuitetslånet betalades det in 7,7 miljarder kronor under 2016. Motsvarande siffra för studielånet var 5,2 miljarder. För lånetypen studiemedel betalades det in 411 miljoner kronor. Över tid ökar det inbetalda beloppet för annuitetslånet medan det minskar för lånetyperna studielån och studiemedel. Det beror på att antalet återbetalningsskyldiga låntagare ökar för annuitetslånet. För lånetyperna studielån och studiemedel blir låntagarna färre i takt med att dessa lån slutregleras.

Av de debiterade årsbeloppen för 2016 betalade låntagarna under året in totalt 11,1 miljarder kronor, exklusive avgifter och förtida inbetalningar. Det innebär att låntagarna betalade in totalt 91,6 procent av vad som debiterats för året, vilket är en marginellt högre andel än 2015.

Diagram 8.7 Andel inbetalt av aktuellt debiterat årsbelopp, procent, fördelat per lånetyp och totalt, 2012–2016

Under 2016 betalade låntagarna med studiemedel in 79 procent, medan låntagarna med studielån och annuitetslån betalade in 93 respektive 92 procent av de debiterade årsbeloppen.¹¹³ För lånetypen studiemedel minskade andelen inbetalt med 2 procentenheter jämfört med 2015. För lånetypen studielån var andelen inbetalt oförändrat och för annuitetslånet ökade andelen något.

Det är stora skillnader mellan i vilken utsträckning bosatta i Sverige och bosatta utomlands betalar det debiterade årsbeloppet. Bosatta i Sverige betalade under 2016 in 94 procent av de debiterade beloppen, medan bosatta utomlands betalade in 71 procent.

CSN har tidigare redovisat att andelen av det debiterade beloppet som betalas in har minskat över tid för utomlands bosatta låntagare. I december 2015 genomfördes en förändring i CSN:s uppföljningssystem avseende sättet att bedöma låntagarnas bosättning. Ändringen har fått till följd att kvaliteten från och med december 2015 har ökat när det gäller uppföljningssystemets uppgifter om låntagarnas bosättning. Generellt sett har fler låntagare som tidigare bedömdes ha okänd bosättning retroaktivt kunnat placeras som bosatta i Sverige eller utomlands, vilket även påverkar betalningsgraden i dessa kategorier. Som en följd av detta blir betalningsgraden för låntagare bosatta utomlands och i Sverige något lägre för tidigare år.

¹¹³ Det är viktigt att notera att hela eller delar av ett årsbelopp kan betalas efter att avgiftsåret passerat. Detta ökar andelen inbetalt för ett visst avgiftsår över tid.

Detta innebär bland annat att andelen inbetalt av debiterat belopp för utlandsbosatta har ökat 2014 och 2015 jämfört med 2013 istället för minskat, som tidigare redovisats.

För de utlandsbosatta har betalningsgraden under avgiftsåret ökat med 1 procentenhet per år sedan 2013. Det har även skett en svag ökning av andelen inbetalt av debiterat belopp för låntagare bosatta i Sverige.

Tabell 8.3 Samtliga lånetyper: ackumulerade inbetalningar som andel av aktuellt debiterade årsbelopp, fördelat efter bosättning, procent^{1 2 3}

		Avgiftsår			
		2013	2014	2015	2016
Avgiftsåret	Bosatta i Sverige	93,4	93,5	93,6	93,8
	Bosatta utomlands	68,0	69,3	70,3	71,3
Avgiftsåret +1	Bosatta i Sverige	96,0	95,9	95,8	
	Bosatta utomlands	74,0	74,9	75,4	
Avgiftsåret+2	Bosatta i Sverige	96,6	96,6		
	Bosatta utomlands	76,1	77,0		
Avgiftsåret+3	Bosatta i Sverige	97,3			
	Bosatta utomlands	78,5			

¹ Inbetalningarna har ställts i förhållande till det aktuellt debiterade beloppet per den 31 december respektive år. För det tredje året efter avgiftsåret har inbetalningarna ställts i relation till det aktuellt debiterade beloppet per den 30 november samma år.

² Sedan 2015 används en ny och förbättrad bedömning av låntagares bosättning. Denna nya bedömning används även för tidigare år. Uppgifter till och med 2015 kan skilja sig från uppgifter som tidigare har publicerats.

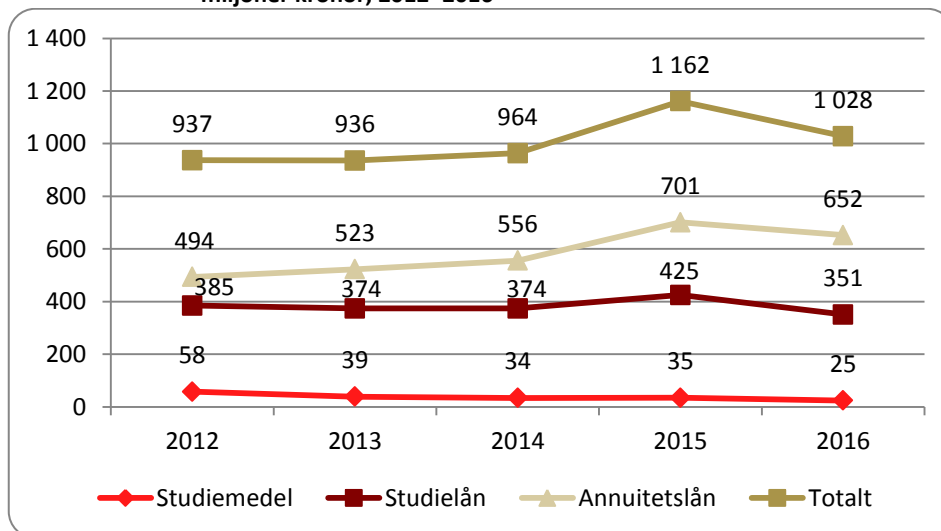
³ Uppgifterna över inbetalningar efter avgiftsåret tas från och med 2017 fram på nytt sätt, även för tidigare år. Andelen inbetalt av debiterat belopp för året närmast efter avgiftsåret kan skilja sig från vad som tidigare har publicerats.

Det görs relativt stora inbetalningar även efter aktuellt avgiftsår. Under 2016 betalade låntagarna in totalt 663 miljoner kronor i årsbelopp och avgifter för tidigare år.¹¹⁴

För bosatta i Sverige uppgick andelen inbetalt av debiterat belopp för avgiftsåret 2013 till 93 procent under själva avgiftsåret och till 97 procent tre år efter avgiftsåret, det vill säga 2016. För bosatta utomlands hade 79 procent av det debiterade beloppet betalats in tre år efter avgiftsåret, jämfört med 68 procent under avgiftsåret. Andelsmässigt kommer det alltså för utlandsbosatta in en större andel av det debiterade beloppet efter avgiftsåret. En förklaring till detta kan vara att över 6 procent av det inbetalda beloppet från utomlandsbosatta betalas in efter inkassokrav.

¹¹⁴ Uppgiften har tagits fram på annat sätt än till tidigare års publikationer. Inbetald ränta som hör till årsbeloppen räknas nu med, vilket inte gjordes tidigare år.

Diagram 8.8 Förtida inbetalningar av lån, fördelat efter lånetyp och totalt, miljoner kronor, 2012–2016

De förtida inbetalningarna uppgick till 1 miljard kronor under 2016. Det är en minskning med 134 miljoner kronor jämfört med 2015. Minskningen har skett inom alla lånetyper, men är, mätt som andel, störst för de äldre lånetyperna studiemedel och studielån.

De förtida inbetalningarna utgjorde 8 procent av de totala inbetalningarna under 2016.¹¹⁵ Högst andel förtida inbetalningar gjordes av låntagare med lånetypen annuitetslån. Inom samtliga lånetyper var det en högre andel kvinnor än män som gjorde förtida inbetalningar, vilket det varit varje år sedan CSN började redovisa könsfördelad statistik över dessa inbetalningar 2009.

Inom lånetypen annuitetslån minskade de förtida inbetalningarna med 8 procent under 2016. Det är första gången sedan 2012 som de förtida inbetalningarna minskar inom lånetypen. Minskningen skedde trots att antalet låntagare som betalade in i förtid ökade med 1 000 personer till 78 800 personer. Skillnader i antalsuppgifter mellan olika år bör tolkas försiktigt, eftersom många förtida inbetalningar, särskilt när det gäller mindre belopp, beror på rättelser och misstag. Exempelvis ökade antalet personer som gjorde förtida inbetalningar på sitt annuitetslån i intervallet mellan 101 och 1 000 kronor med 1 200 personer. Samtidigt minskade antalet låntagare som gjorde förtida inbetalningar på mer än 100 000 kronor med 200 personer under 2016, vilket innebär 41 miljoner kronor mindre inbetalt belopp jämfört med 2015.

Under 2016 slutreglerade 10 600 personer sina annuitetslån genom en förtida inbetalning.

Personer som gör förtida inbetalningar har vanligen en relativt låg skuld. Inom lånetypen annuitetslån var det exempelvis en överrepresentation av förtida inbetalningar från låntagare som hade en skuld som var lägre än 100 000 kronor.

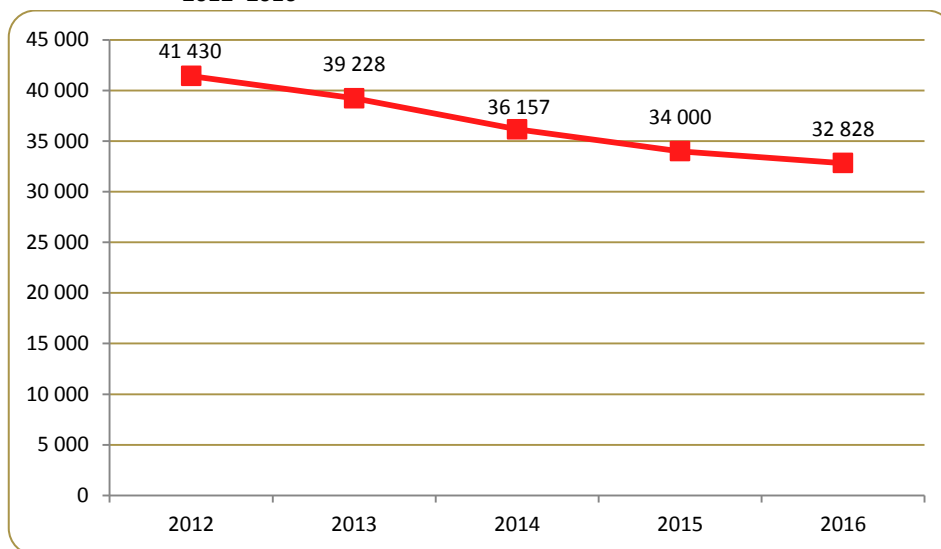
8.4.4 Nolldebiteringar

Antalet låntagare med lånetypen studielån som debiteras 0 kronor i årsbelopp fortsatte att minska under 2016. Andelen nolldebiterade i förhållande till samtliga återbetalningsskyldiga inom lånetypen har varit i princip oförändrad sedan 2008. Totalt hade 33 000 låntagare med

¹¹⁵ Totala inbetalningar utan avgifter.

studielån ett ursprungligt debiterat årsbelopp på 0 kronor för 2016. För 24 000 av dem beror nolldebiteringen på att inkomsten understeg gränsen för debitering. Därutöver görs det en del nolldebiteringar trots att låntagaren har haft inkomster över denna gräns. Detta kan exempelvis bero på att hela den återstående skulden enbart består av obetalda årsbelopp för tidigare år.

Diagram 8.9 Antal nolldebiterade låntagare med lånetypen studielån, 2012–2016

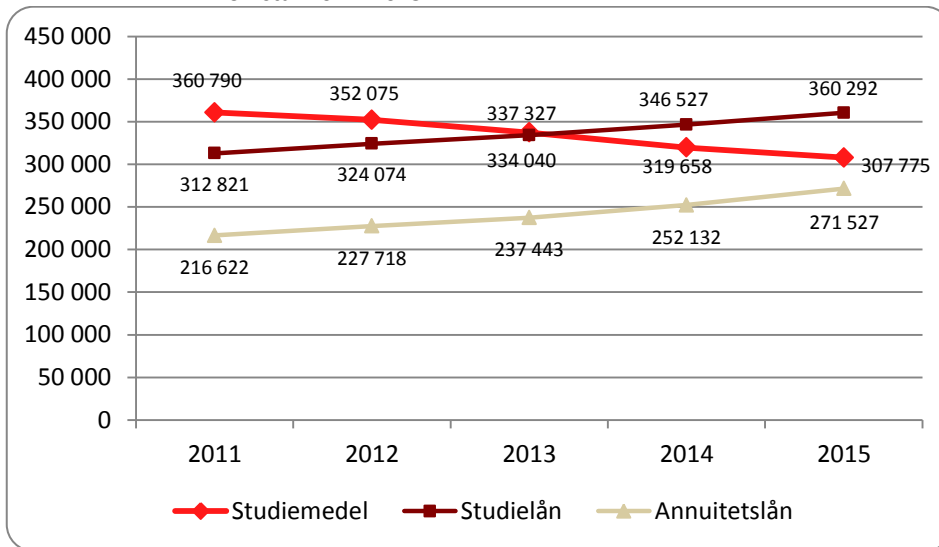
En del återbetalningsskyldiga låntagare är felaktigt folkbokförda på en adress i Sverige trots att de egentligen bor utomlands. CSN har då inte kännedom om den korrekta bosättningen. För låntagare med lånetypen studielån fastställs årsbeloppet i dessa fall felaktigt till 0 kronor, eftersom de saknar inkomst i Sverige eller har en inkomst som understiger den nedre gränsen för debitering.

CSN har tidigare gjort bedömningen att en fjärdedel av de nolldebiterade låntagarna är felaktigt debiterade, det vill säga är bosatta utomlands trots att de är folkbokförda på en adress i Sverige. Under 2016 fortsatte CSN arbetet med att hitta adresser till dessa personer och i 1 400 ärenden kontaktades låntagarna. Detta är en minskning med 25 procent jämfört med 2015. I 800 av ärendena debiterades nya årsbelopp. Detta motsvarar 61 procent av de 6 800 ärenden som var föremål för utredning. Motsvarande andel var 35 procent under 2015. CSN utredde alltså färre ärenden under 2016, men debiterade nya årsbelopp i en högre andel av fallen.

8.5 Återbetalningsskyldiga låntagares inkomster

Uppgifter från inkomståret 2015 visar att återbetalningsskyldiga låntagare med lånetypen studielån har högre inkomster än de med lånetyperna studiemedel och annuitetslån. Det beror på att låntagarna med lånetypen studielån är äldre och därmed har arbetat fler år än de med lånetypen annuitetslån, som ofta är relativt nyetablerade på arbetsmarknaden.

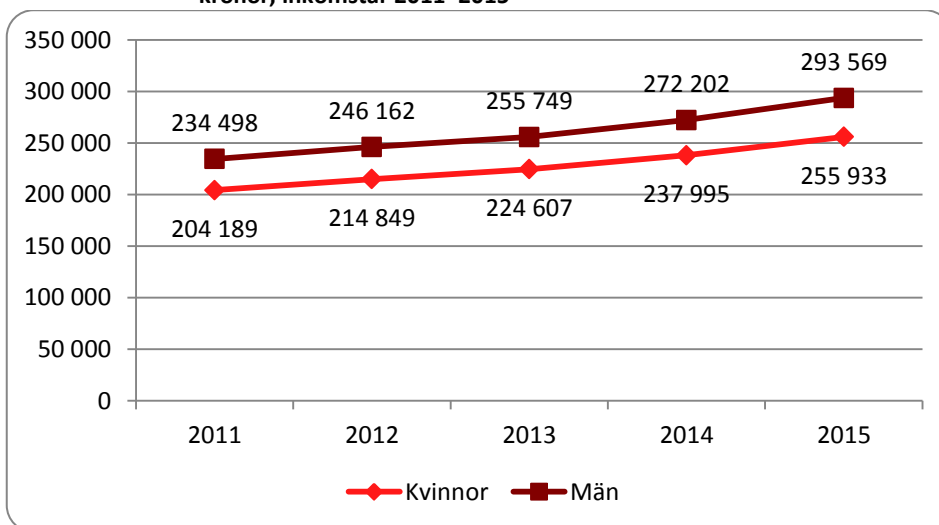
Diagram 8.10 Genomsnittliga inkomster för återbetalningsskyldiga låntagare folkbokförda i Sverige, fördelat efter lånetyp, kronor, inkomstår 2011–2015

Under inkomståret 2015 minskade genomsnittsinkomsten för låntagare med lånetypen studiemedel till 307 800 kronor, vilket främst beror på att många, framför allt män, med höga inkomster slutreglerat sina lån. Männen genomsnittsinkomst minskade med 33 900 kronor per år, medan motsvarande minskning bland kvinnorna var 2 200 kronor. Förändringarna innebär att kvinnor för andra året i följd har högre genomsnittsinkomst än män inom lånetypen studiemedel.

De genomsnittliga inkomsterna för låntagare med lånetyperna studielån och annuitetslån ökade med 13 800 kronor respektive 19 400 kronor. Kvinnor med lånetyperna studielån respektive annuitetslån hade 2015 en genomsnittsinkomst som utgjorde 89 procent respektive 87 procent av männens inkomst.

Diagram 8.11 Genomsnittliga inkomster för återbetalningsskyldiga låntagare, med annuitetslån, folkbokförda i Sverige, fördelat efter kön, kronor, inkomstår 2011–2015

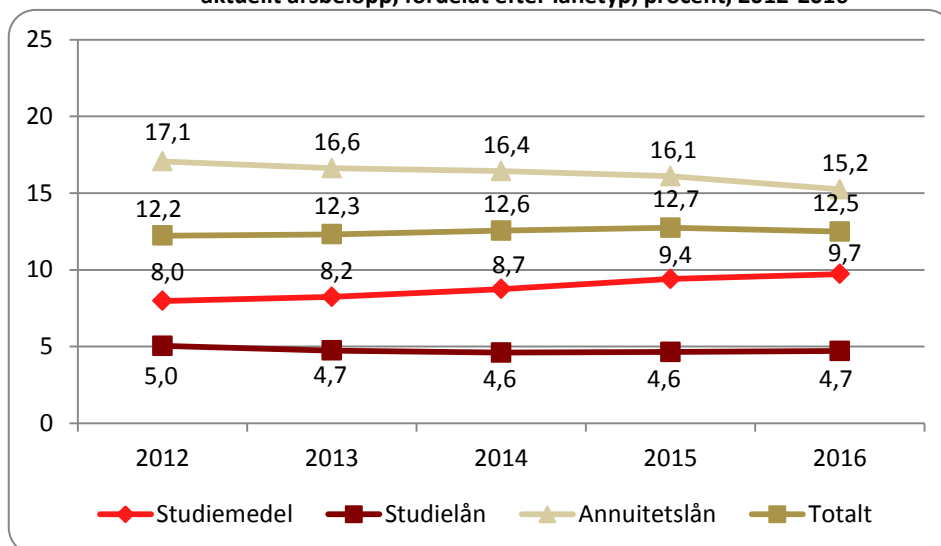
Under inkomståret 2015 ökade den genomsnittliga inkomsten för både kvinnor och män med lånetypen annuitetslån. Ökningen var störst för männen, vilket innebär att gapet mellan mäns och kvinnors genomsnittliga inkomster ökade med 3 400 kronor.

8.6 Nedsatta årsbelopp

De årsbelopp som slutligen debiterades vid utgången av 2016 var totalt 12,2 miljarder kronor, det vill säga 1,3 miljarder kronor lägre än de ursprungliga årsbeloppen i januari 2016. Det innebär att det debiterade beloppet minskade med 10 procent under året. Skillnaden mellan de ursprungliga och de aktuellt debiterade årsbeloppen var störst inom lånetypen annuitetslån, där skillnaden var 14 procent. Den främsta orsaken till att ett årsbelopp ändras är nedsättning, medan omdebitering, samordnad betalning och uppsägning av lån endast stod för 26 miljoner kronor av den minskade debiteringen under 2016.

Nedsättning kan bland annat beviljas om låntagaren har låg inkomst eller åter börjar studera med studiestöd. Under 2016 fick 163 300 låntagare hel eller delvis nedsättning av sina årsbelopp för 2016. Det är en minskning med knappt 1 procent jämfört med 2015 då 164 400 låntagare fick nedsättning av sina årsbelopp.

Diagram 8.12 Andel av återbetalningsskyldiga låntagare med nedsättning av aktuellt årsbelopp, fördelat efter lånetyp, procent, 2012-2016

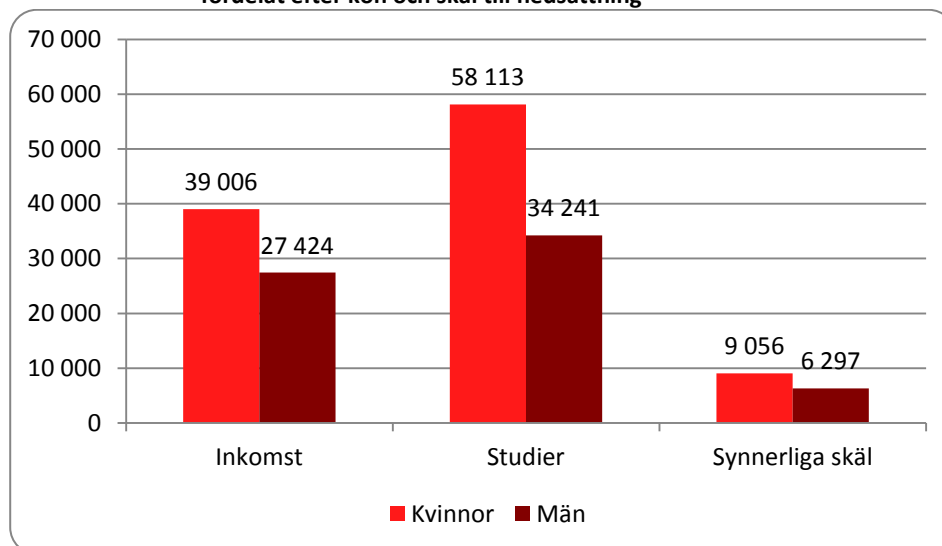
Högst andel låntagare med nedsättning under 2016 fanns inom lånetypen annuitetslån. En förklaring är att relativt många låntagare med annuitetslån fortfarande studerar med studiemedel och därmed får nedsättning med hänsyn till studier. De senaste åren dock har andelen återbetalningsskyldiga låntagare med annuitetslån som får nedsättning minskat.

Lägst andel låntagare med nedsättning finns inom lånetypen studielån, vilket förklaras av att årsbeloppen som huvudregel redan är inkomstbaserade, vilket medför att nedsättning med hänsyn till låg inkomst inte är lika vanligt.

För lånetypen studiemedel har det skett en ökning av andelen låntagare som har nedsättning. Studiemedel är den lånetyp där högst andel låntagare har nedsättning med hänsyn till låg inkomst. Det beror sannolikt på en kombination av att nedsättningsreglerna för lånetypen är

mer generösa än nedsättningsreglerna för de två nyare lånetyperna, samt på att låntagarna med lånetypen studiemedel i allt högre utsträckning utgörs av låntagare med låga inkomster.

Diagram 8.13 Antal låntagare med nedsättning av årsbeloppet för 2016, fördelat efter kön och skäl till nedsättning¹

¹ Samma låntagare kan förekomma i flera kategorier eftersom låntagare kan beviljas nedsättning med hänsyn till mer än ett skäl.

Av de som fick nedsättning av årsbeloppet för 2016 var 61 procent kvinnor, vilket innebär att de var något överrepresenterade bland dem som beviljades nedsättning. Studier är den vanligaste orsaken till nedsättning bland både kvinnor och män, men det är en något högre andel av kvinnorna som har nedsättning med hänsyn till studier. Däremot är det en lika stor andel kvinnor och män som har nedsättning med hänsyn till inkomst och synnerliga skäl.

Tabell 8.4 Nedsatt belopp fördelat efter kön och totalt, miljoner kronor, 2014–2016

	2014	2015	2016
Kvinnor	726	761	782
Män	467	500	516
Totalt	1 193	1 261	1 298

Det nedsatta beloppet 2016 ökade med 36 miljoner kronor eller 3 procent jämfört med 2015. Kvinnors andel av det totalt nedsatta beloppet 2016 var 60 procent, vilket är oförändrat jämfört med 2015.

Annuitetslånen stod för 84 procent av det totalt nedsatta beloppet, studielånen för 11 procent och studiemedlen för 4 procent av det nedsatta beloppet.

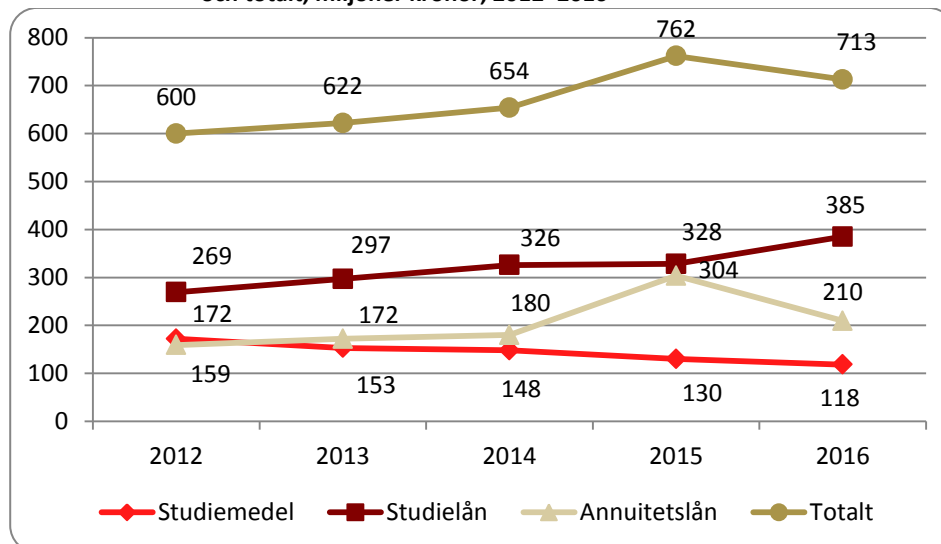
8.7 Avskrivning av lån

Det totalt avskrivna beloppet, inklusive kapital, ränta och avgifter för såväl ordinarie som uppsagda lån samt äldre lån¹¹⁶, skuldsanering¹¹⁷ och uppläggningsavgifter, uppgick 2016 till 769 miljoner kronor.

Lånetyperna studiemedel, studielån och annuitetslån kan skrivas av om låntagaren uppnår en viss ålder eller avlider. Lån skrivs också av vid behörighetsgivande studier, det vill säga om en studerande har tagit lån för studier på grundskole- eller gymnasienivå och därefter fortsätter att studera på eftergymnasial nivå. Lån kan även skrivas av vid sjukdom¹¹⁸ eller med hänsyn till synnerliga skäl, vilket främst gäller låntagare med sjukersättning och låga inkomster. För lånetypen studiemedel kan avskrivning även ske vid vård av barn med funktionsnedsättning.

Under 2016 fick 45 400 personer skulder inom lånetyperna studiemedel, studielån och annuitetslån helt eller delvis avskrivna, vilket är en minskning med 7 600 personer jämfört med 2015. Av dem som fick avskrivning under 2016 var 58 procent kvinnor och 42 procent män. Det avskrivna beloppet för lånetyperna studiemedel, studielån och annuitetslån minskade under 2016 med 49 miljoner kronor till 713 miljoner kronor.

Diagram 8.14 Avskrivna belopp, kapital och ränta¹, fördelat efter lånetyp², och totalt, miljoner kronor, 2012–2016

¹ Administrativa avgifter ingår inte i beloppen.

² Den stora ökningen inom lånetypen annuitetslån 2015 berodde på en extra prövning om avskrivning på grund av behörighetsgivande studier under året. Den extra prövningen gjordes för studerande med studiemedel som avslutat sina studier på gymnasienivå för mer än fyra år sedan.

Avskrivningarna minskade mest inom lånetypen annuitetslån. Det beror främst på minskade avskrivningar på grund av behörighetsgivande studier motsvarande 91 miljoner kronor. Minskningen är en följd av att CSN under 2015 prövade ett stort antal ärenden om behörighetsgivande studier i efterhand. Prövningen avsåg låntagare med annuitetslån och gjordes för

¹¹⁶ Äldre lån är de så kallade räntefria lån för universitetsstudier som fanns innan det nuvarande studiemedelsystemet infördes 1965.

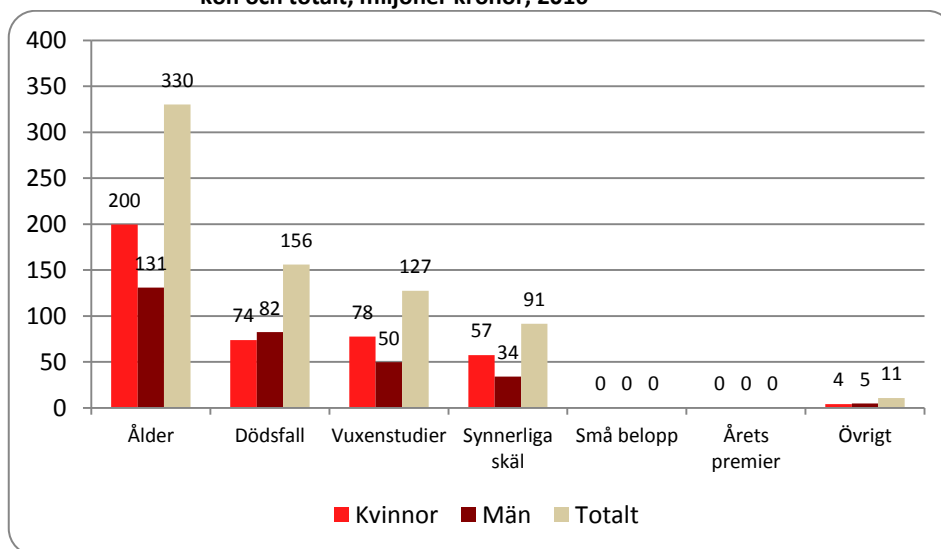
¹¹⁷ Avser de delar som blir avskrivna av de belopp som lyfts ut från ordinarie lån i samband med skuldsanering.

¹¹⁸ Vid sjukdom skrivs lånedelen av efter 30 dagars karens. Avskrivning vid sjukdom behandlas i denna rapport som en sjukförsäkringsförmån i avsnitt 5.10.

studerande som studerat med studiemedel på eftergymnasial nivå som avslutat sina studier på gymnasienivå för mer än fyra år sedan. Detta innebar en stor ökning av det avskrivna beloppet under 2015.¹¹⁹

Inom lånetypen studiemedel minskade avskrivningarna med 12 miljoner kronor, medan de ökade med 57 miljoner kronor inom lånetypen studielån.

Diagram 8.15 Avskrivna belopp för kapital och ränta^{1,2} inom lånetyperna studiemedel, studielån och annuitetslån fördelat efter skäl, kön och totalt, miljoner kronor, 2016

¹ Administrativa avgifter ingår inte i beloppen.

² Korrigering av lån redovisas inte i diagrammet (korrigeringar ingår i diagram 8.14).

³ Behörighetsgivande studier benämns vuxenstudier i tabellen av utrymmesskal.

Under 2016 skrev CSN av 330 miljoner kronor på grund av låntagarnas ålder. Nästan hela detta belopp skrevs av inom de äldre lånetyperna studiemedel och studielån. Näst högst belopp, 156 miljoner, skrevs av på grund av dödsfall.

Avskrivningar på grund av små belopp utgör en relativt stor andel av de beviljade avskrivningsärendena, men en mycket liten andel av de avskrivna beloppen. Under 2016 avskrevs 200 000 kronor i form av kapital och ränta i form av små belopp. Avskrivning på grund av små belopp blir aktuell om resterande skuld understiger 101 kronor.

Avskrivningar med anledning av den premie¹²⁰ som kan ges vid förtida inbetalningar av den äldre lånetypen studiemedel fortsatte att minska under 2016 och uppgick till 200 000 kronor. Det förklaras av att antalet låntagare inom lånetypen blir färre, vilket oftast innebär färre förtida inbetalningar.

¹¹⁹ Med anledning av den extra prövningen 2015 har CSN ändrat rutinerna, så att denna typ av ärenden numera prövas maskinellt tio år bakåt i tiden. Den utökade tidsramen anses täcka in de flesta studerande med studiemedel som kan bli aktuella för avskrivning på grund av behörighetsgivande studier.

¹²⁰ Låntagare med studiemedel får en viss premie vid förtida inbetalningar, som innebär att CSN drar av mer från skulden än inbetalt belopp. Premiens procentsats minskar med åldern, och upphör helt det år låntagaren fyller 65 år.

Tabell 8.5 **Antal beviljade avskrivningsärenden¹ inom lånetyperna studiemedel, studielån och annuitetslån, fördelat efter skäl, kön och totalt, 2016**

	Ålder	Dödsfall	Vuxenstudier	Synnerliga skäl	Små belopp	Årets premier	Övrigt	Totalt
Kvinnor	9 495	837	7 453	602	6 439	2 180	111	27 117
Män	7 986	1 111	4 987	396	4 747	612	71	19 910
Totalt	17 481	1 948	12 440	998	11 186	2 792	182	47 027

¹ Avskrivningar av kapital, ränta och avgifter ingår i tabellen.

Flest avskrivningar beviljas för att låntagaren uppnått den ålder som ger rätt till avskrivning. Under 2016 minskade dock antalet åldersavskrivningar med 7 procent jämfört med 2015, till 17 500. Antalet beviljade avskrivningsärenden på grund av behörighetsgivande studier (som i tabell 8.5 benämns vuxenstudier) minskade också under 2016 och uppgick till 12 400.

8.8 Osäkra fordringar

Inom samtliga tre lånetyper finns trygghetsregler som gör det möjligt att få den årliga återbetalningen nedsatt till ett lägre belopp. I vissa fall kan hela eller delar av en studieskuld skrivas av. Trygghetsreglerna kan medföra att återbetalningstiden förlängs och att hela skulden inte hinner betalas tillbaka innan låntagaren når åldern för rätt till avskrivning. En annan orsak till att hela skulden inte hinner betalas tillbaka kan vara att låntagaren missköter sin betalning.

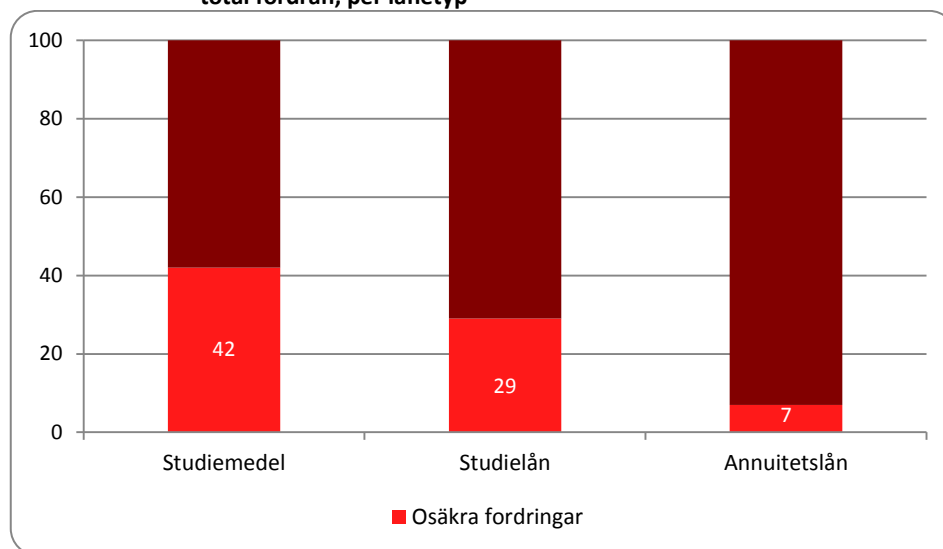
Vid varje årsskifte beräknar CSN storleken på de osäkra fordringarna för samtliga lånetyper och återkrav. Den osäkra fordran beräknas i huvudsak utifrån en individbaserad beräkningsmodell. Beräkningen utgår från bland annat skuld, betalning och inkomst för varje låntagare. Den individuella beräkningsmodellen kompletteras med generella uppgifter om avskrivningar på grund av studier som ger behörighet till högskolestudier och avskrivningar med hänsyn till synnerliga skäl. En generell beräkning görs också för den andel låntagare som nu befinner sig i studier och som i framtiden förväntas missköta sina betalningar eller omfattas av trygghetsregler.

De osäkra fordringarna delas in i tre övergripande kategorier.

- **Betalningsbenägenhet.** De som inte betalat några eller mycket små belopp under tre års tid räknas som osäkra. Hur stor andel av deras skuld som anses osäker beror på låntagarens ålder. En yngre låntagares skuld anses inte lika osäker som skulden för en låntagare som närmar sig avskrivningsålder.
- **Dödsfall.** Utifrån SCB:s statistik för dödsfallssannolikheter simuleras dödsfall för ett antal personer och deras beräknade skuld vid den simulerade dödsfallsåldern anses osäker.
- **Trygghetsregler.** För dem som betalar görs simulerade betalningsplaner utifrån skuldstorlek, inkomst, årsbelopp och återstående återbetalningstid. Vid beräkningen tas hänsyn till de nedsättningsregler som finns inom respektive lånetyp. Låntagaren förutsätts få nedsättning av årsbeloppet om inkomsten medger detta. Den skuld som beräknas återstå vid tidpunkten för avskrivning på grund av ålder betraktas som osäker.

Enligt 2016 års beräkningar är 27,6 miljarder kronor av den utestående fordran osäker¹²¹, vilket är en minskning med 900 miljoner kronor jämfört med 2015. Minskningen förklaras av att 10 000 färre låntagare beräknades hamna i någon av de tre kategorierna jämfört med 2015. Det minskade antalet beror främst på att låntagare med lånetyperna studiemedel och studielån slutbetalar sina lån eller uppnår åldern för rätt till avskrivning. Den största minskningen finns i kategorin trygghetsregler. En annan orsak till det minskade beloppet i osäker fordran är att den ränta som ligger till grund för beräkningen har sänkts från 1,3 procent under 2015 till 0,99 procent under 2016.

Diagram 8.16 Osäkra fordringar, den 31 december 2016, andel i procent av total fordran, per lånetyp

De beräknade osäkra fordringarna varierar mycket mellan lånetyperna. För studiemedel bedöms 42 procent av fordran vara osäker, för studielån bedöms 29 procent vara osäker och för annuitetslån bedöms 7 procent vara osäker. Detta innebär att det nuvarande annuitetslånet för närvarande har den klart lägsta risken för kreditförluster, vilket även var ett mål när lånet infördes 2001. Andelen är 1 procentenhet lägre 2016 jämfört med 2015. Låntagarna med annuitetslån är dock betydligt yngre än låntagarna inom lånetyperna studiemedel och studielån. Även dessa låntagare kan få mer utbredda betalningssvårigheter i framtiden.

¹²¹ Därutöver tillkommer 682 miljoner kronor i administrativa avgifter.

Tabell 8.6 **Andel osäkra fordringar på annuitetslån, fördelat på orsak, procent, 2014–2016**

	2014	2015	2016
Bristande betalning	33	34	35
Avskrivning vid dödsfall	13	13	12
Avskrivning vid behörighetsgivande studier	4	3	4
Avskrivning med hänsyn till synnerliga skäl	9	9	9
Nedsättning till 0 kronor	3	3	3
Obetalda belopp vid 68 års ålder ¹	38	38	37
Totalt	100	100	100

¹ Modellens beräkningar visar, vid bokföringstidpunkten, att lånet inte kommer hinna betalas klart innan låntagare når 68 års ålder. Beräkningarna utgår från bland annat låntagarens skuld, aktuell inkomstuppgift samt möjlighet till nedsättning av årsbeloppet.

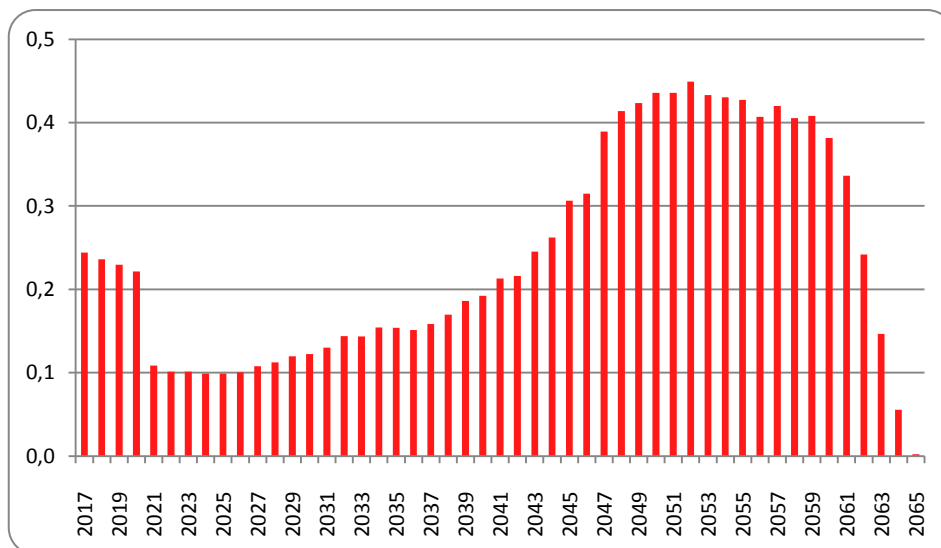
Av de beräknade förlusterna för annuitetslån på sammanlagt 11,8 miljarder kronor beror 1,4 miljarder kronor på framtida förväntade dödsfall, medan 4,1 miljarder kronor orsakas av att en del låntagare missköter sina lån. Men den enskilt största orsaken till de beräknade framtida förlusterna är att möjligheten att få nedsättning av årsbeloppen medför att en del låntagare inte kommer att hinna slutbetala sin skuld. Dessa förluster beräknas till 4,3 miljarder kronor.

Vid beräkningen av de framtida avskrivningarna antas det att låntagarna betalar så lite som de har rätt till enligt regelverket. Många låntagare som har rätt till nedsättning ansöker dock inte om det. Det innebär att de faktiska avskrivningarna av annuitetslån kan bli lägre än vad som beräknas genom simuleringen av den osäkra fordran.

Riksrevisionen har genomfört en granskning av hantering av kreditförluster på studielån.¹²² Riksrevisionen menar att CSN:s beräkningsmodell är ändamålsenlig för beräkning av förväntade förluster men inte lämplig för analys av låntagarnas framtida betalningsbeteende.

¹²² Riksrevisionen (2016).

Diagram 8.17 Beräknade framtida avskrivningar för utestående fordran på annuitetslån, den 31 december 2016, miljarder kronor, 2017–2065

Uppgifterna i diagram 8.17 visar när det beräknas ske avskrivningar av annuitetslån för den aktuella skuldstocken.¹²³ Beloppen är beräknade i nuvärde för att kunna jämföras med dagens skulder.

De relativt stora avskrivningarna under de kommande fyra åren förklaras av beräknade avskrivningar för behörighetsgivande studier. Dessa avskrivningar görs normalt för att begränsa skulderna för vuxenstuderande när grundskole- eller gymnasie studier följs av eftergymnasiala studier. Motsvarande avskrivningar kan förväntas även längre fram i tiden, men de som berörs av dessa avskrivningar har ännu inte påbörjat sina grundskole- eller gymnasie studier. Därför ingår det inte några skulder för dessa personer i den utestående fordran den 31 december 2016. Regeringen har föreslagit att möjligheten till avskrivning på grund av behörighetsgivande studier ska tas bort för lån som betalas ut från och med 2018.¹²⁴

8.9 Låntagare med betalningssvårigheter

8.9.1 Låntagare med avgifter överlämnade till Kronofogdemyndigheten

CSN överlämnar varje år krav på hela eller delar av obetalda årsbelopp till Kronofogdemyndigheten. De senaste åren har CSN registrerat sådana krav för 7–8 procent av de återbetalningsskyldiga låntagarna. Under 2016 överlämnades obetalda belopp för 95 400 låntagare till Kronofogdemyndigheten, vilket är en minskning med 1 900 personer jämfört med 2015. Samtidigt ökade de överlämnade kravbeloppen med 128 miljoner kronor, vilket innebär en ökning med 15 procent.

¹²³ Skuldstocken per den 31 december 2016.

¹²⁴ Prop. 2016/17:158.

Tabell 8.7 Krav som överlämnats till Kronofogdemyndigheten per år, antal personer, överlämnat kravbelopp och procentuell förändring, 2012-2016

	Antal låntagare med överlämnade krav	Procentuell förändring, antal låntagare	Överlämnat kravbelopp, mnkr	Procentuell förändring, överlämnat kravbelopp
2012	101 134	1,5	752	-2,0
2013	99 810	-1,3	770	2,3
2014	100 854	1,0	789	2,5
2015	97 345	-3,5	832	5,5
2016	95 430	-2,0	960	15,4

Ökningen av kravbeloppet beror främst på att påminnelseavgiften höjdes från 200 kronor till 450 kronor vid ingången av 2015. Även under 2015 ökade beloppen som överlämnades till Kronofogdemyndigheten mer än tidigare år, men effekten av avgiftshöjningen sker med viss eftersläpning. Antalet debiterade påminnelseavgifter och antalet låntagare som debiterats minst en påminnelseavgift minskade under både 2015 och 2016, men eftersom avgiften är högre har det debiterade beloppet i form av påminnelseavgifter ökat sedan 2014. För låntagare som redan har obetalda årsbelopp för tidigare år hos Kronofogdemyndigheten samlar CSN ihop flera förfallna belopp och överlämnar dem under det efterföljande året.¹²⁵ En betydande andel av påminnelseavgifterna som debiterades under 2015 har överlämnats till Kronofogdemyndigheten först under 2016. Under 2016 har även 7 miljoner kronor överlämnats till Kronofogdemyndigheten som ett resultat av CSN:s arbete med att driva in obetalda årsbelopp från utlandsbosatta låntagare som äger fastighet i Sverige.

För många låntagare som får ett krav överlämnat till Kronofogdemyndigheten är det inte första gången detta sker. Men en del av de ärenden som överlämnas gäller låntagare som aldrig tidigare haft ett årsbelopp hos Kronofogdemyndigheten. Under 2016 överlämnade CSN krav för 11 200 låntagare som inte tidigare haft något sådant krav eller som inte haft något sådant krav sedan 2007.¹²⁶

Tabell 8.8 Återbetalningsskyldiga låntagare med krav hos Kronofogdemyndigheten, fördelat efter kön, antal och andel i procent, 2014–2016¹

	2014	2015	2016
Kvinnor	46 474	44 521	44 050
Män	44 984	42 849	42 545
Totalt	91 458	87 370	86 595
Andel med krav ²	7,2	6,8	6,6

¹ Den 31 december respektive år.

² Andel av totalt återbetalningsskyldiga låntagare.

En del av låntagarna reglerar betalningskraven relativt omgående, vilket innebär att det är färre låntagare som har kronofogdekrav vid utgången av året än antalet som har ett sådant krav någon gång under året. Den 31 december 2016 var andelen återbetalningsskyldiga låntagare med ett krav hos Kronofogdemyndigheten knappt 7 procent. Män är överrepresenterade bland dessa. Både antalet och andelen låntagare med krav hos Kronofogdemyndigheten vid utgången av året har minskat mellan 2015 och 2016.

¹²⁵ CSN (2016b).

¹²⁶ Uppgifter om låntagare som tidigare haft krav hos Kronofogdemyndigheten finns endast tillgängliga från 2007.

Andelen låntagare med kronofogdekrav som avser annuitetslån minskade något 2016 jämfört med 2015, till 6 procent. Av låntagarna med lånetypen studielån hade 8 procent ett krav hos Kronofogdemyndigheten vid utgången av 2016. Högst andel låntagare med kronofogdekrav finns inom lånetypen studiemedel, där andelen är 9 procent.

Risken för att drabbas av betalningsproblem som leder till kronofogdekrav har genom åren visat sig vara högre för låntagare som studerat på låg utbildningsnivå.¹²⁷

Låntagarnas ackumulerade skuld hos Kronofogdemyndigheten uppgick vid utgången av 2016 till 1,3 miljarder kronor, vilket är en ökning med nästan 13 procent jämfört med 2015.

Under 2016 ökade inbetalningarna via Kronofogdemyndigheten för krav inom samtliga lånetyper med 13 miljoner kronor eller 4 procent, från 356 till 370 miljoner kronor.

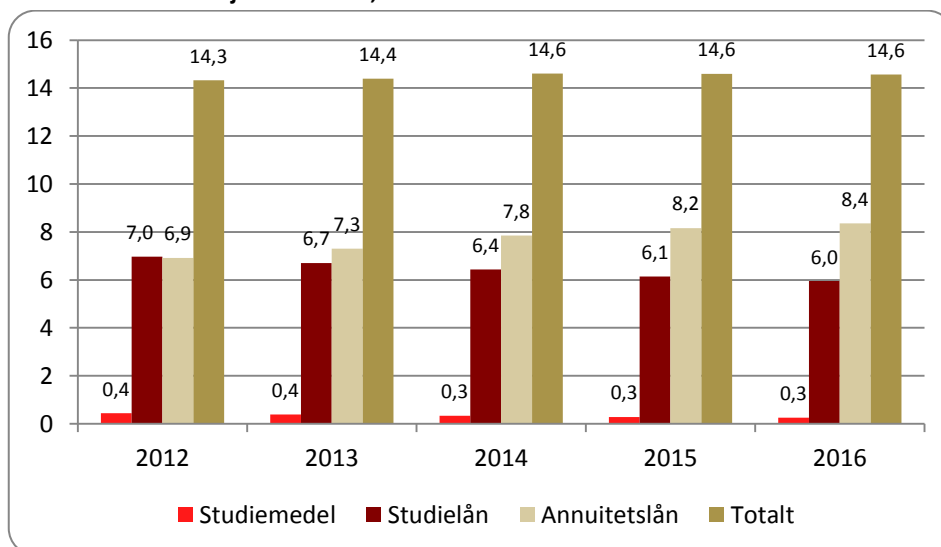
8.10 Låntagare bosatta utomlands

8.10.1 Oförändrat antal låntagare bor utomlands

Under 2016 var 65 300 låntagare bosatta utomlands. Det är nästan oförändrat jämfört med 2015. Av de utlandsbosatta var 56 procent kvinnor och 44 procent män.

Flest låntagare bodde vid utgången av 2016 i Storbritannien. Därefter följer i fallande ordning Norge, USA, Danmark, Tyskland och Finland. När det gäller återbetalningsskyldiga låntagare är däremot Norge det vanligaste bosättningslandet. Med undantag för USA hade flest låntagare i dessa länder lånetypen annuitetslån. I USA var i stället lånetypen studielån vanligast. Av dem som var bosatta i ovanstående länder hade 12 procent fler än ett lån.

Diagram 8.18 Utestående fordran för bosatta utomlands, fördelat efter lånetyp, miljarder kronor, 2012–2016

¹ Tidserien för 2012-2015 har uppdaterats på grund av en ny utskökningsmetod. Fler låntagare bedöms vara bosatta utomlands, medan färre låntagare bedöms sakna adress. Det innebär att den redovisade fordran för utlandsbosatta ökar för tidigare år.

¹²⁷ Se till exempel SOU 2013:20.

De utomlands bosatta låntagarna hade i december 2016 en skuld på totalt 14,6 miljarder kronor, vilket är lika mycket som året innan. Sedan 2013 är det lånetypen annuitetslån som står för den största delen av skulderna för utomlands bosatta. Under 2016 uppgick skulderna för bosatta utomlands inom lånetypen annuitetslån till 8,4 miljarder kronor.

Tabell 8.9 Inbetalt belopp 2014, 2015 och 2016, andel i procent samt debiterat och inbetalt belopp 2016, fördelat efter bosättning^{1,2}, tusen kronor

Bosättning	Andel inbetalt 2014 (%)	Andel inbetalt 2015 (%)	Andel inbetalt 2016 (%)	Debiterat efter nedsättningar (per 31/12 2016)	Inbetalt 2016
Sverige	93,5	93,6	93,8	11 380 200	10 675 145
Utomlands	69,3	70,3	71,3	656 007	467 759
Uppgift saknas	4,5	4,5	4,7	128 846	6 063
Totalt	91,3	91,5	91,6	12 165 053	11 148 967

¹ Inbetalningarna avser det som har betalats under aktuellt avgiftsår. Inbetalningar av avgifter efter den 31 december respektive år redovisas inte i tabellen. Förtida inbetalningar ingår inte i beräkningsunderlaget.

² Sedan 2015 används en ny och förbättrad bedömning av låntagares bosättning. Denna nya bedömning används även för tidigare år. Uppgifter till och med 2015 kan skilja sig från uppgifter som tidigare har publicerats.

Låntagare bosatta utomlands debiterades 656 miljoner kronor i årsbelopp för 2016, efter att hänsyn tagits till nedsättning, omdebitering, samordnad betalning och uppsägning av lån. Det inbetalda beloppet från låntagare som bor utomlands ökade från 460 miljoner kronor 2015 till 468 miljoner kronor 2016. Andelen inbetalt av debiterat belopp ökade från 70 procent till 71 procent.

Tabell 8.10 Återbetalningsgrad i de tio länderna med flest återbetalningskyldiga låntagare, 2016

Land	Antal återbetalningskyldiga låntagare ¹	Andel inbetalt (%)
Norge	10 759	86,2
Storbritannien	9 798	70,1
USA	9 743	55,7
Danmark	3 881	87,2
Tyskland	2 698	90,2
Finland	2 247	58,8
Australien	2 025	77,2
Spanien	1 783	65,6
Frankrike	1 708	81,2
Schweiz	1 656	90,4
Sverige	1 226 511	93,8

¹ Per den 1 januari

Andelen av de debiterade beloppen som betalas in under avgiftsåret skiljer sig mycket mellan olika länder. Låntagarna i Schweiz och Tyskland betalar in 90 procent av de debiterade beloppen, medan låntagarna i USA och Finland bara betalar in 56 respektive 59 procent av de debiterade beloppen. Skillnaderna mellan olika länder kan ha flera orsaker, bland annat inkomsterna hos låntagarna och möjligheterna för CSN att driva in skulder.

I mars 2017 publicerade CSN en rapport där myndigheten analyserar utvecklingen av återbetalningsgraden bland låntagare bosatta utomlands.¹²⁸ Analysen visar bland annat på tydliga samband mellan olika faktorer och betalningsbenägenheten, till exempel kön, ålder, utbildningsnivå, studieplats, årsbeloppens storlek, antal lån och bosättningsland. Vidare konstateras att de senaste årens successiva förbättring av återbetalningsgraden till stor del beror på att annuitetslånet har ökat i omfattning och att de andra lånen har minskat. Annuitetslånet utgör en allt större del av de belopp som debiteras.

8.10.2 Uppsägning av lån till omedelbar betalning

För att effektivisera indrivningen av fordringar infördes den 1 juli 2010 regler som gör det möjligt att säga upp lånetyperna studiemedel, studielån och annuitetslån till omedelbar betalning. Hittills har regelverket bara tillämpats för indrivning av skulder för återbetalningskyldiga låntagare bosatta utomlands.

Tabell 8.11 Antal personer som har uppsagt lån och utestående fordran, fördelat efter lånetyp¹, kön och totalt 2014–2016², miljoner kronor³

	2014		2015		2016	
	Antal personer	Utestående fordran	Antal personer	Utestående fordran	Antal personer	Utestående fordran
Studiemedel						
– Kvinnor	17	0,8	14	0,7	13	0,7
– Män	13	0,5	14	0,5	14	0,5
– Totalt	30	1,3	28	1,2	27	1,2
Studielån						
– Kvinnor	42	11,8	77	18,1	112	27,6
– Män	36	13,9	90	25,0	125	31,4
– Totalt	78	25,8	167	43,1	237	59,1
Annuitetslån						
– Kvinnor	29	6,9	82	15,7	147	31,8
– Män	24	3,5	85	13,0	136	27,2
– Totalt	53	10,3	167	28,7	283	59,0
Totalt⁴						
– Kvinnor	70	19,5	136	34,5	220	60,1
– Män	57	17,9	142	38,6	216	59,1
– Totalt ⁴	127	37,4	278	73,1	436	119,2

¹ Uppsagda lån är en egen lånetyp, men i tabellen redovisas den lånetyp som har sagts upp.

² Den 31 december respektive år.

³ Avrundningseffekter kan uppstå, vilket innebär att totalen blir lägre eller högre än vid en summering av enskilda deltotaler.

⁴ Nettoräknat antal. Personer som har flera uppsagda lån räknas här bara en gång.

¹²⁸ CSN (2017b).

Vid utgången av 2016 fanns det 436 låntagare med uppsagda lån. Tillsammans uppgick deras skuld till 119 miljoner kronor. Både antalet personer och skuldens storlek har ökat mellan 2015 och 2016, vilket beror på att relativt få uppsagda lån har slutreglerats under tidsperioden samtidigt som fler lån har sagts upp.

Könsfördelningen för låntagare med uppsagda lån var jämn under 2016. Det innebär att män är överrepresenterade bland dem som får sitt lån uppsagt till omedelbar betalning eftersom det är en högre andel kvinnor än män som är återbetalningsskyldiga låntagare. En bidragande förklaring är att män är överrepresenterade bland låntagare bosatta utomlands som inte betalar på sina skulder.

Tabell 8.12 Inbetalt belopp 2016 på uppsagda lån¹, antal personer, alla lån och slutreglerade lån, kronor

	Alla lån		Slutreglerade lån ^{2,3}	
	Antal personer	Inbetalt belopp	Antal personer	Inbetalt belopp
Studiemedel	7	93 995	"	"
Studielån	80	4 036 545	11	1 174 920
Annuitetslån	39	2 270 496	12	1 261 257
Totalt ⁴	119	6 640 036	18	2 436 177

¹ Uppsagda lån är en egen lånetyp, men i tabellen redovisas den lånetyp som har sagts upp.

² Här ingår inte lån som skrivits av utan att det gjorts några inbetalningar under året.

³ Tabellen är sekretessgranskad, vilket innebär att enskilda celler med antal färre än 3 har ersatts med ". Relaterade totaler har justerats i förekommande fall.

⁴ Nettoräknat antal. Personer som har flera uppsagda lån räknas här bara en gång.

Under 2016 betalade 119 personer in knappt 7 miljoner kronor på sina uppsagda lån. Av dessa slutreglerade 18 personer sin skuld. De slutreglerade lånen uppgick till lite mer än 2 miljoner kronor. Av statens fordran för uppsagda lån var det alltså en relativt liten andel som betalades in under året.

CSN genomförde 2014 en första uppföljning av möjligheten till uppsägning av lån. Resultaten presenteras i rapporten *Uppsägning av lån till omedelbar betalning*.¹²⁹ Rapporten visar att möjligheterna att driva in skulder tycks betyda ganska mycket för låntagarnas agerande när ett lån sägs upp och att det verkar mer effektivt att utreda låntagare med högre skulder (över 300 000 kronor). Rapporten visar också att det är relativt vanligt att det görs inbetalningar på skulden under utredningen, så att lånet inte behöver sägas upp.

Under 2017 planerar CSN att utreda ungefär 500 ärenden för uppsägning av lån för låntagare som är eller var bosatta i Norge, Finland, Danmark, Storbritannien, USA, Australien, Tyskland, Island, Frankrike, Spanien och Schweiz.¹³⁰

8.10.3 Ärenden till inkasso

Under 2016 skickade CSN 13 400 ärenden till Svea Inkasso AB till ett värde av 331 miljoner kronor. Totalt betalades 45 miljoner kronor in efter inkassokrav under 2016. Av detta belopp kom 43 miljoner kronor via Svea Inkasso och 2 miljoner kronor som direktinbetalning till CSN.

¹²⁹ CSN (2014b).

¹³⁰ CSN (2017a).

Jämfört med 2015 skickades 2 000 färre ärenden för inkasso, en minskning med 13 procent. Inbetalningarna efter inkassokrav minskade med 6 procent. Det inbetalda beloppet som andel av totalt skickat kravbelopp ökade från 12 procent under 2015 till 14 procent under 2016.

8.11 Saknade adresser

En låntagare är skyldig att lämna CSN de uppgifter som är av betydelse för tillämpningen av återbetalningsreglerna. Det kan exempelvis gälla adressuppgifter för att CSN ska kunna hantera återbetalnings- och kravverksamheten. En låntagare som inte har sin aktuella adress registrerad i folkbokföringsdatabasen ska lämna uppgift om adressen till CSN.

Den 31 december 2016 saknade CSN en giltig adress för 17 500 låntagare vilket är en minskning med 3 procent jämfört med 2015. Antalet låntagare CSN saknar adress till motsvarar 1 procent av samtliga låntagare. Med giltig adress menas att CSN har en registrerad adress och att de utskick myndigheten gör inte kommer i retur.

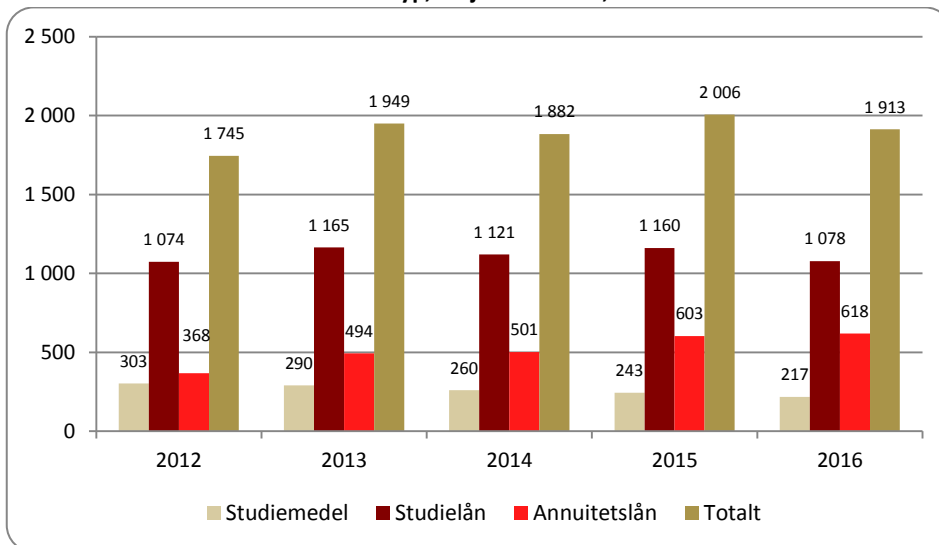
Tabell 8.13 Antal låntagare med saknad giltig adress, förändring netto, 2016

	Kvinnor	Män	Totalt
1 januari	6 306	11 780	18 086
Nyttillkomna som saknar adress	3 524	5 639	9 163
Ny giltig adress funnen	3 717	5 984	9 701
31 december	6 113	11 435	17 548
Nettominskning	193	345	538

Män är kraftigt överrepresenterade bland låntagare med saknad giltig adress. Andelen män utgör 65 procent av dessa, jämfört med 41 procent bland samtliga låntagare. Nettominskningen under 2016 var 3 procent bland såväl kvinnor som bland män.

CSN hittar eller får uppgift om nya adresser till många låntagare under ett år, men samtidigt blir adresser till andra låntagare ogiltiga. Bland de 9 700 personer som CSN fått en ny giltig adress till ingår 5 100 personer där CSN hittat ny adress efter adressökning. Av dessa kunde 3 600 personer aviseras under 2016 och 1 200 av dessa betalade in totalt 16 miljoner kronor. Totalt eftersöktes adress till 11 000 personer under 2016. I detta antal ingår såväl CSN:s egen efterforskning som beställda uppdrag hos externa partners.

Diagram 8.19 Utestående fordran för låntagare med saknad giltig adress, fördelat efter lånetyp, miljoner kronor, 2012–2016¹

¹ Sedan 2015 används en ny och förbättrad bedömning av låntagares bosättning. Denna nya bedömning används även för tidigare år. Uppgifter till och med 2015 kan skilja sig från uppgifter som tidigare har publicerats.

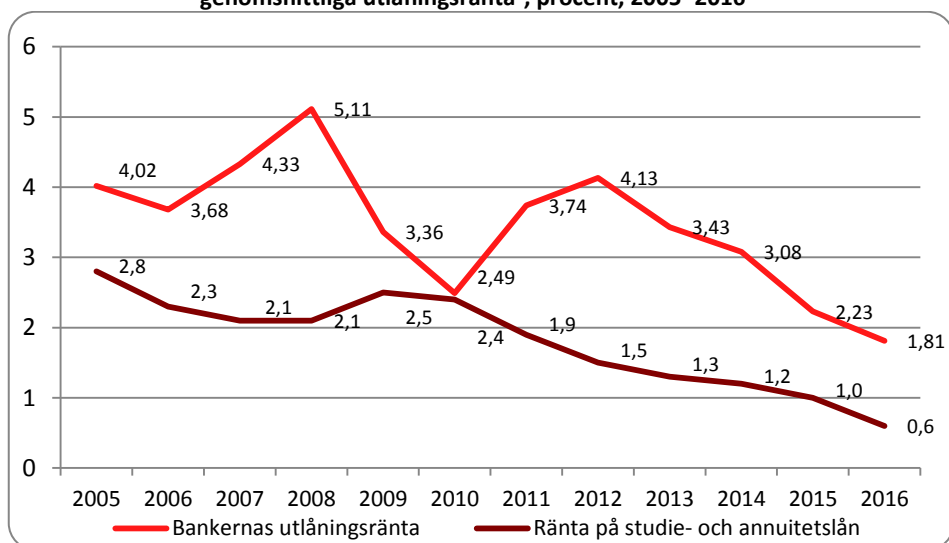
Den totala utestående fordran för låntagare där CSN saknar giltig adress uppgick den 31 december 2016 till 1,9 miljarder kronor. Det är en minskning med 93 miljoner kronor eller 5 procent jämfört med 2015. Fordran har minskat för lånetyperna studiemedel och studielån men ökat för lånetypen annuitetslån.

8.12 Ränteutveckling

Räntan på studielån och annuitetslån fastställs varje år av regeringen och beräknas på ett genomsnitt av statens upplåningskostnad de senaste tre åren. Räntan minskas med 30 procent för att anpassas till rätten till avdrag för kapitalkostnader som finns för andra lån. Räntan är därför inte avdragsgill.

Motivet för att beräkna räntan som ett genomsnitt av statens upplåningskostnader är att ränteutvecklingen inte ska vara allt för hastig. Räntan ska ändras långsammare än på ett marknadslån för att på så sätt vara mer förutsebar. Räntesättningen ska bidra till att individer vågar välja att påbörja studier med studielån.

Diagram 8.20 Räkna på studielån och annuitetslån samt bankernas genomsnittliga utlåningsränta¹, procent, 2005–2016

¹ Med bankernas utlåningsränta menas bankernas genomsnittliga utlåningsränta vid lån till svenska icke-finansiella företag och hushåll mars respektive år (utestående avtal). Källa SCB. Det ska observeras att denna ränta i motsats till räntan på annuitetslån är avdragsgill, vilket det inte har korrigerats för i diagrammet.

Räntan på studielån och annuitetslån har varit mer trögrörlig än bankernas utlåningsränta.¹³¹ De flesta år har räntan varit 1–3 procentenheter lägre än bankernas genomsnittliga utlåningsränta. Eftersom räntan på banklån är avdragsgill vid inkomsttaxering, är ränteskillnaden i praktiken inte fullt så stor som diagrammet visar. Under 2010 var det till och med billigare att ha ett genomsnittligt banklån jämfört med ett studielån eller annuitetslån. År 2011 återgick ränteskillnaderna till ett mer normalt läge genom att räntan på studielånen sjönk samtidigt som bankernas genomsnittliga utlåningsräntor steg. Under 2016 skiljde det drygt 1 procentenhet mellan räntan på studielån och bankernas genomsnittliga utlåningsräntor.

¹³¹ Statistiska Centralbyrån, <http://www.scb.se> (2017-03-15).

Referenser

- CSN (2010). *Enkätstudie om studiemedel för utlandsstudier*. Dnr 2010-2189-9312.
- CSN (2011). *Annuitetslån för studier – tio år efter studiestödsreformen*. CSN januari 2011. Dnr 2010-2189-9065.
- CSN (2012a). *Beslutsorsak skolok – indragen studiehjälp på grund av otillåten frånvaro i gymnasieskolan*. CSN februari 2012. Dnr 2012-2189-1704.
- CSN (2012b). *Studierande med extra tillägg – En grupp i förändring*. CSN augusti 2012. Dnr 2012-522-4905.
- CSN (2013). *Beviljning av studiestöd 2012/13 (UF 70 SM 1302)*. Dnr 2013-522-8606.
- CSN (2014a). *Beviljning av studiestöd 2013/14 (UF 70 SM 1402)*. Dnr 2014-211-6802.
- CSN (2014b). *Uppsägning av lån till omedelbar betalning – uppföljning av regler*. CSN, rapport 2014:10. Dnr 2014-113-8467.
- CSN (2015a) *Beviljning av studiestöd 2014/15 (UF 70 SM 1502)*. Dnr 2015-522-8190.
- CSN (2015b). *Förändrad studieresultatprövning – Effekter av ändrade regler för rätt till studiemedel*. CSN, rapport 2015:6. Dnr 2015-219-6296.
- CSN (2016a) *Att leva på studiemedel: om studerandes ekonomiska praktik*. CSN, rapport 2016:8. Dnr 2016-211-8948.
- CSN (2016b). *Förlängd indrivningstid för årsbelopp. Förstudie*. Dnr 2016-113-7081.
- CSN (2016c). *Kostnadsersättning till lärlingar 2013/14–2015/16. Kommenterad statistik*. Dnr 2015-100-9484.
- CSN (2016d) *Studierande kvinnors och mäns sociala och ekonomiska situation*. Dnr 2016-219-1333.
- CSN (2016e). *Studerandes ekonomiska och sociala situation 2015*. Dnr 2016-219-1333.
- CSN (2017a) *CSN:s kravverksamhet i utlandet – En sammanfattning av arbetsätt och rutiner*. Intern rapport.
- CSN (2017b). *Inbetalningar av studielån från låntagare bosatta utomlands. Utveckling och orsaker*. Dnr 2016-100-6731.
- CSN (2017c) *Studiestödsnyttjande 2015. Kommenterad statistik*. CSN, rapport 2017:1. Dnr 2015-100-9484
- Migrationsverket (2017). *Årsredovisning 2016*. Diarienummer: 1.3.2-2017-20000.
- Migrationsverket, <http://www.migrationsverket.se> (2017-02-23). Tabell: *Avgjorda asylärenden beslutade av Migrationsverket*.

Migrationsverket, <http://www.migrationsverket.se> (2016-02-29) Tabell: *Inkomna ansökningar om asyl*.

Se Migrationsverket, www.migrationsverket.se, (2017-03-01) Tabell: *Avgjorda asylärenden beslutade av Migrationsverket, där upphållstillstånd beviljats* (för åren 2013-2016).

Proposition 2016/17:1. *Budgetpropositionen för 2017. Utgiftsområde 15 Studiestöd*.

Proposition 2016/17:5. *Rätt till behörighetsgivande utbildning inom komvux*.

Proposition 2016/17:158. *Studiestartsstöd – ett nytt rekryterande studiestöd*.

Regleringsbrev för budgetåret 2017 avseende Centrala studiestödsnämnden. U2016/05624/SF.

Riksrevisionen, (2016). *Statens kreditförluster på studielån*, RIR 2016:4.

Skolverket (2016). *Elever och resultat i kommunal vuxenutbildning år 2015*. Dnr: 2016:00293.

Skolverket, <http://www.skolverket.se> Tabell 6 B: *Studieflöden mellan första och tredje studieåret i gymnasieskolan. Nybörjare i årskurs 1 ht 2014*. (2016-02-02).

Socialstyrelsen (2016). *Ekonomiskt bistånd årsstatistik 2015*. Tabell 8: *Biståndsmottagare 16 år och äldre fördelade efter kön, ålder, och inrikes respektive utrikes födda. 2013*. <http://www.socialstyrelsen.se/publikationer2016/2016-6-35> (2017-03-20).

SOU 2013:20. *Kommunal vuxenutbildning på grundläggande nivå. En översyn för ökad individanpassning och effektivitet*. Betänkande av GRUV-utredningen.

SOU 2013:52. *Moderniserad studiehjälp*. Betänkande av 2012 års studiehjälpsutredning.

Statistiska centralbyrån, www.scb.se, (2017-01-31). *Prisomräknaren*.

Statistiska centralbyrån, *Folkemängd efter ålder, år och kön* (hämtad från statistikdatabasen). <http://www.statistikdatabasen.scb.se/sq/26706> (2017-03-01).

Statistiska centralbyrån, Tabell: *Studiedeltagande för befolkningen 16-64 år höstterminen 2014*. <http://www.scb.se/sv/Hitta-statistik/Statistik-efter-amne/Utbildning-och-forskning/Befolkningens-utbildning/Befolkningens-studiedeltagande/> (2016-03-07).

Statistiska centralbyrån, <http://www.scb.se> (2017-03-07), *Folkemängd efter ålder, år och kön*.

Statistiska Centralbyrån, <http://www.scb.se> (2017-03-15). *Finansmarknadsstatistik månad*.

Ungdomsstyrelsen (2013). *Unga med attityd 2013 Ungdomsstyrelsens attityd- och värderingsstudie*. Ungdomsstyrelsens skrifter 2013:3.

Universitetskanslersämbetet (2016). *Årsrapport 2016 för universitet och högskolor*. Rapport 2016:10.

Utbildningsutskottets betänkande 2016/17:UbU2. Utgiftsområde 15 Studiestöd